T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YARIM AY DERGİSİNDE YAYIMLANAN TELİF-TEFRİKA ROMAN VE HİKÂYELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine Nur ÖZCAN

BURSA – 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YARIM AY DERGİSİNDE YAYIMLANAN TELİF-TEFRİKA ROMAN VE HİKÂYELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine Nur Özcan

Danışman:
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

BURSA – 2023

.. /../ 2023

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "*Yarım Ay* Dergisinde Yayımlanan Telif-Tefrika Roman ve Hikâyeler" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

../../2023

imza

Adı Soyadı: Emine Nur ÖZCAN

Öğrenci No: 702041003

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Emine Nur ÖZCAN

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : XVI-273

Mezuniyet Tarihi :

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

YARIM AY DERGİSİNDE YAYIMLANAN TELİF-TEFRİKA ROMAN VE HİKÂYELER

14 Şubat 1935-Mayıs 1945 tarihleri arasında 187 sayı yayımlanan *Yarım Ay* dergisi, Cumhuriyet tarihinin önemli dergilerinden biridir. Bu çalışma, *Yarım Ay* dergisinde yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyeler üzerinedir. Çalışmada *Yarım* Ay'ın Türk dergiciliği ve edebiyatı için yeri ve önemi anlatılmış, dergide yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyeler incelenmiştir. Tezin Giriş bölümü dergi hakkında yapılan çalışmaları ve derginin sayılarının bulunma sürecini içermektedir. I. Bölüm'de Türk edebiyatında dergicilik ve tefrika geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Türk edebiyatında dergicilik, Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ele alınarak kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. II. Bölüm'de derginin künye bilgileri, şekil ve içerik özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Yine II. Bölüm derginin imtiyaz sahibi olan yayınevi, derginin yazı kadrosu ve idari kadrosu hakkında ayrıntıları da içermektedir. III. Bölüm, dergide yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelendiği bölümdür. Bu bölümde dergide yayımlanan tefrika roman ve hikâyeler verilerek eserlerden telif olanları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, eserler kronolojik tasnife tâbi tutulmuştur. Sonuç kısmında ise Yarım Ay'da yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelenmesi sonucu varılan yargılar bulunmaktadır. Yine bu bölümde derginin tefrika roman ve hikâye tarihindeki yeri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yarım Ay Dergisi, tefrika roman, tefrika hikâye, Resimli Ay Matbaası.

ABSTRACT

Name and Surname : Emine Nur ÖZCAN

University : Bursa Uludag University

Institution : Social Science Institution

Field : Turkish Language and Literature

Branch : New Turkish Literature

Degree Awarded : Master

Page Number : XVI-273

Degree Date :

Supervisor : Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

ORIGINAL AND SERIALIZED NOVELS AND STORIES PUBLISHED IN *YARIM AY* MAGAZINE

Published for 187 issues between 14 February 1935 and May 1945, *Yarım Ay* magazine is one of the important magazines of the Early Republican history. This study focuses on the novels and stories published in *Yarım Ay* magazine. In the study, the place and importance of *Yarım Ay* for Turkish magazine publishing and literature are explained, and the original-fictional novels and stories published in the magazine are analysed. The Introduction of the thesis includes the studies about the magazine and the process of finding the issues of the magazine. In Chapter I, information about magazine publishing and the tradition of serialisation in Turkish literature is given. Magazine publishing in Turkish literature is analysed as before and after the declaration of the Republic and divided into subheadings. In Part II, general information about the imprint information, form and content features of the magazine is given. Part II also includes details about the publishing house, which are the concessionaire of the journal, the editorial staff and the administrative staff of the journal. Part III is the section in which the original and serialised novels and stories published in the journal are analysed. In this section, the novels and stories published in the magazine are given, the original works are examined in detail, and the works are subjected to chronological classification. In the conclusion section, the judgements reached as a result of the analysis of the original and serialised novels and stories published in Yarım Ay are presented. Again in this section, the place of the magazine in the history of Turkish fiction and short stories is revealed.

Keywords: Yarım Ay Magazine, serialised novel, serialised story, Resimli Ay Printing House.

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı, basılı yayın organları açısından zengin bir geçmişe sahiptir. Bu yayın organlarından olan dergi ve dergicilik faaliyetleri Osmanlı Devleti'nde başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti'nde gelişerek ve genişleyerek devam etmiştir. 1935'te yayımlanmaya başlayan ve basındaki yaşamını 1945'e kadar sürdüren *Yarım Ay*, Türk dergicilik tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Dergi, edebî metinler başta olmak üzere pek çok metni içermektedir. Sayfalarında sıklıkla edebî metinlere yer veren *Yarım Ay*; tarih, sağlık, aile, moda, spor gibi pek çok konuya eğilmiş, okurlarını bu alanlarda bilgilendirmeye çalışmıştır.

Pek çok yazarı bünyesinde bulunduran, bu isimlerin yazın faaliyetlerini yayımlayarak Türk edebiyatına değerli isim ve eserleri kazandıran *Yarım Ay*, devrin tefrika usulünden de faydalanmış; dergi, tefrika geleneğiyle Türk edebiyatına roman ve hikâyeler kazandırmıştır. *Yarım Ay*, kimi araştırmacılar tarafından incelenmiş olsa da derginin edebî faaliyetleri ve tefrika geleneği incelenmemiştir. Derginin Türk edebiyatına kazandırdığı telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelenmesi akademik bir sorumluluktur. Bu çalışma, bu sorumluluğun yerine getirilmesi düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Çalışmada kapsamlı ve çok yönlü bir dergi olan *Yarım Ay*'da yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyeler incelenerek derginin tefrika geleneğindeki yeri ve önemi araştırılmıştır.

Bu çalışma üç ana başlık ve ana başlıklara bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. İlk bölümde Türk edebiyatında dergicilik faaliyetleri ve dergiler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölüm, *Yarım Ay* dergisinin şekil ve içerik açısından incelendiği bölümdür. Üçüncü Bölüm, tezin ana konusunu oluşturan dergide yayımlanmış telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelendiği bölümdür. Sonuç kısmında derginin incelenmesi sonucu ulaşılan yargılar bulunmaktadır. Kaynakça bölümünde çalışmanın yazılması esnasında başvurulan tüm kaynaklar yer almaktadır.

Bu çalışmanın fikir kaynağı olan, bilgisiyle, görüş ve fikirleriyle yolumu aydınlatan, çalışma esnasında hiçbir sorumu yanıtsız bırakmayan, desteklerini her zaman yanında hissettiğim, lisans yıllarımdan beri öğrencisi olma onurunu taşıdığım kıymetli hocam Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU'ya teşekkürü borç bilirim. Yaşadığım zorlu süreçlerde yanımda olduğu için, beni destekleyip cesaretlendirdiği için kendisine

müteşekkirim. Sorularıma cevap veren, desteklerini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zuhal EROĞLU KOŞAN'a çok teşekkür ederim.

Çalışma esnasında maddi ve manevi hiçbir desteğini benden esirgemeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettiğim sevgili annem ve babama, tez yolculuğumda benimle Ankara'ya kadar gelen, ne zaman yorulsam başımı omzuna koyup soluklandığım biricik kız kardeşim Fatma Nur'a, Latife ve Emine Nur'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisansta başlayan arkadaşlığımızı yüksek lisans ile taçlandırdığımız ve bu yolu beraber yürüdüğümüz Ebiha ve Bedinur'a, dostlarım Eda'ya, Merve'ye ayrıca teşekkür ederim.

Emine Nur ÖZCAN

Bursa, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **vii**
ABSTRACT ..... **viii**
ÖN SÖZ ..... **ix**
İÇİNDEKİLER ..... **xi**
ŞEKİLLER ..... **xv**
KISALTMALAR ..... **xvi**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **5**
1. TÜRK EDEBİYATINDA DERGİLER 5
1.1. Cumhuriyet Öncesi Dergiler 5
1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Kadın Dergileri 8
1.1.2. Cumhuriyet Öncesi Çocuk Dergileri 11
1.1.3. Cumhuriyet Öncesi Mizah Dergileri 15
1.1.4. Cumhuriyet Öncesi Edebiyat Dergileri 19
1.2. Cumhuriyet Dönemi Dergileri 21
1.2.1. Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergileri 24
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergileri 27
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergileri 30
1.2.4. Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Dergileri 35
1.3. Türk Dergiciliğinde Tefrika Geleneği 44
İKİNCİ BÖLÜM **62**
2.*YARIM AY* DERGİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER 62
2.1. *Yarım Ay* Dergisinin Özel Sayıları 62
2.2. *Yarım Ay* Dergisinde İdari Kadro ve Yazar Kadrosu 63
2.2.1. *Yarım Ay* Dergisinin İdari Kadrosu 63
2.2.2. *Yarım Ay* Dergisinin Yazar Kadrosu 63
2.3. Yarım Ay Dergisinin Biçimsel Özellikleri 64
2.3.1. *Yarım Ay* Dergisinin Sayfa Sayısı 64
2.3.2. *Yarım Ay* Dergisinin Kapak Tasarımı ve Dergide Resim ve Fotoğraf Kullanımı 64
2.4. *Yarım Ay* Dergisinin İçeriği 65
2.4.1. *Yarım Ay* Dergisinde Yayımlanan Köşe Yazıları ve Yazı Dizileri 65
2.4.2. *Yarım Ay* Dergisinde Yayımlanan Röportaj, Mülakat ve Tanıtımlar 71
2.4.4. *Yarım Ay* Dergisinde Tanıtım ve Reklamlar 75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 76
3.*YARIM AY* DERGİSİNDE YAYIMLANAN TELİF-TEFRİKA ROMAN VE HİKÂYELER 76
3.1. Telif-Tefrika Romanlar 76
3.1.1. Cahit Uçuk 76
3.1.1.1. Dikenli Çit 76
3.1.1.2. Kırmızı Balıklar 83
3.1.1.3. Değirmen Taşı 88
3.1.2. Cemal Ataç 93
3.1.2.1. O, Bir Günahkâr Değildi 93
3.1.2.2. Erenler ve Erdirenler 101
3.1.3. Kerime Nadir 108
3.1.3.1. Yeşil Işıklar 108
3.1.3.2. Yara 112
3.1.4. Mükerrem Kâmil Su 117
3.1.4.1. Sus Uyanmasın 117
3.1.4.2. Istıranca Eteklerinde 122
3.1.4.3. Çırpınan Sular 128
3.1.5. Naci Sadullah 134
3.1.5.1. Günah Gönüllüleri 134
3.1.6. Orhan Tuğsavul 140
3.1.6.1. Beni Unutmıyacaksın.! 140
3.1.7. Ragıp Şevki Yeşim 146
3.1.7.1. Yaralı Kurt 146
3.1.7.2. Sarışın Melek 152
3.1.7.3. Kırmızı Yengeç 156
3.1.8. Tevfik Abdurrahman Tanyolaç 159
3.1.8.1. Söyleyen Kalbimdir 159
3.1.9. Umran Nazif Yiğiter 163
3.1.9.1. Tangonun Ölümü 163
3.1.10. Ziya Şakir 174
3.1.10.1. Avar Oğlu 174
3.2. Telif-Tefrika Hikâyeler 181
3.2.1. Cahit Uçuk 181
3.2.1.1. Bu Bir Uzun Yolculuk ki… ("Ayrılış Gecesi", "Ayrılış Sabahı…", "Anadolu Kıyılarına Yaklaşırken…", "Mahmur Dağ…", "Çakal'da Bir Gece…") 181

3.2.1.2. Köy İzleri ("Sürüden Kovulmuş Köpek…", "İki Dost…", "Gobül'ün Ölümü", "Öksüz Ördekler", "Ördeklerin Hastalığı!..") ... 185
3.2.1.3. Artık Gezebilecek-Derd Ortağı ... 189
3.2.1.4. Kalbin Kapıları ... 192
3.2.1.5. Eski Yollar ... 194
3.2.2. Kerime Nadir ... 196
3.2.2.1. Acı Bir Şaka ... 196
3.2.2.2. Aşka Tövbe ... 198
3.2.2.3. Bir Vehim Kurbanı ... 202
3.2.3. Mahmut Yesari ... 205
3.2.3.1. Bülbül Çakılları ... 205
3.2.3.2. Bir Bayram Arifesi ... 208
3.2.3.3. Çamlıdereli Gülsüm ve Akpınarlı Ali ... 209
3.2.4. Muazzez Kaptanoğlu ... 211
3.2.4.1. Özyurd Kapısında Ayşe Destanı ... 211
3.2.5. Naci Sadullah ... 215
3.2.5.1. Bir Damla Rakının Hatırası ... 215
3.2.6. Niyazi Acun ... 217
3.2.6.1. Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina ... 217
3.2.7. Osman Nuri Peremeci ... 220
3.2.7.1. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ... 220
3.2.8. Perihan Ömer ... 224
3.2.8.1. Cehennem Alevleri ... 224
3.2.9. Ragıp Şevki Yeşim ... 227
3.2.9.1. Susayan Toprak ... 227
3.2.9.2. 500 Yıl Önce Komünizm Esaslarını Kurmağa Çalışan İki İhtilâlci (Börklüce Mustafa-Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin) ... 230
3.2.10. Rıza Çavdarlı ... 236
3.2.10.1. Prens Sülâlesi ... 236
3.2.11. Salih Münir Çorlu ... 239
3.2.11.1. Abdülaziz-İmparatoriçe Öjeni… ... 239
3.2.12. Tevfik Abdurrahman Tanyolaç ... 245
3.2.12.1. Fırtına ... 245
3.2.13. (Zileli) Kadri Yazar ... 249
3.2.13.1. Ne Diyen!.. Tanrı Böyle İstemiş… ... 249
SONUÇ ... 253

KAYNAKLAR **258**

EKLER **270**

EK 1. *YARIM AY* DERGİSİNDEN KAPAK VE ARKA KAPAK SAYFASI ÖRNEKLERİ **270**

EK 2. *YARIM AY* DERGİSİNDE YER ALAN FOTOĞRAF ÖRNEKLERİ **272**

EK 3. *YARIM AY* DERGİSİNDE YER ALAN KARİKATÜR ÖRNEKLERİ **273**

ŞEKİLLER

GÖRSEL 1. YARIM AY, 14 ŞUBAT 1935, SAYI :1 ÖN KAPAK SAYFASI 270
GÖRSEL 2. YARIM AY, 14 ŞUBAT 1935, SAYI :1 ARKA KAPAK SAYFASI..... 270
GÖRSEL 3. YARIM AY, MAYIS 1945, SAYI :187 ÖN KAPAK SAYFASI..... 270
GÖRSEL 4. YARIM AY, MAYIS 1945, SAYI :187 ARKA KAPAK SAYFASI 270
GÖRSEL 5. YARIM AY, 15 İKİNCİTEŞRİN 1938, SAYI :91 ÖN KAPAK SAYFASI 271
GÖRSEL 6. YARIM AY, 15 İKİNCİTEŞRİN 1938, SAYI :91 ARKA KAPAK SAYFASI. 271
GÖRSEL 7. YARIM AY, 1 EYLÜL 1939, SAYI :91 "ENTERNASYONAL İZMİR FUARI" ÖN KAPAK SAYFASI 271
GÖRSEL 8. YARIM AY, 1 EYLÜL 1939, SAYI :91 "ENTERNASYONAL İZMİR FUARI" ARKA KAPAK SAYFASI..... 271
GÖRSEL 9. YARIM AY DERGİSİNİN 13. SAYISINDA YER ALAN CAHİT UÇUK FOTOĞRAFI 272
GÖRSEL 10. YARIM AY DERGİSİNİN 151. SAYISINDA YER ALAN KERİME NADİR FOTOĞRAFI 272
GÖRSEL 11. YARIM AY DERGİSİNİN 86. SAYISINDA YER ALAN MÜKERREM KÂMİL SU FOTOĞRAFI 272
GÖRSEL 12. YARIM AY DERGİSİNİN 167. SAYISINDA YER ALAN PERİDE CELAL FOTOĞRAFI 272
GÖRSEL 13. YARIM AY DERGİSİNİN 7. SAYISINDA YER ALAN KARİKATÜR 273
GÖRSEL 14. YARIM AY DERGİSİNİN 14. SAYISINDA YER ALAN KARİKATÜR 273
GÖRSEL 15. 183. SAYFADA BAHSİ GEÇEN MEKTUP. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

KISALTMALAR

bkz. : Bakınız

C.: Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

Çev: Çeviren

ÇOMÜ: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr.: Doktor

Dr. Öğr.: Doktor Öğretim

ed.: Editör

Haz.: Hazırlayan

IRCICA (İstanbul, Research, Centre, Islamic, Culture, Arts): İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

Prof: Profesör

s: Sayfa

s: Sayı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

yay. haz.: Yayına hazırlayan

GİRİŞ

Bu çalışma, 14 Şubat 1935-Mayıs 1945 tarihleri arasında 187 sayı yayımlandığı tespit edilen *Yarım Ay* dergisindeki telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelenmesini kapsamaktadır. Türk dergiciliği ve basın hayatında yer alan dergiler hakkında akademik çalışmalar yapılmış, eserler yayımlanmıştır. *Yarım Ay* dergisi hakkında yapılan çalışmalardan biri 2014 yılında Mehtap Kaya tarafından hazırlanan *Atatürk Dönemi Magazin Dergiciliği ve Sosyo Kültürel Dönüşüme Etkisi* adlı doktora tezidir. Tezde incelenen dönemin bir ürünü olan *Yarım Ay*, 48 sayı olarak tespit edilmiştir. 2017 yılında Saadet Çetin tarafından hazırlanan *Balkan Antantı ve Türk Edebiyatı: Cumhuriyet Devrinde Balkanlara Dönük Edebiyatın Doğuşu ve Gelişmesi* adlı yüksek lisans tezinde pek çok dergiyle beraber *Yarım Ay*'ın da konu bakımından incelendiği görülmüştür. Gülnur Gündoğan tarafından 2018'de hazırlanan *Mükerrem Kamil Su'nun Hayatı ve Edebi Kişiliği Üzerinde Bir Araştırma* adlı yüksek lisans tezinde *Yarım Ay* incelenen dergilerden biridir. Yapılan çalışmada Mükerrem Kâmil Su araştırılırken *Yarım Ay*'dan da yararlanılmış, yazarın eserleri kronolojik olarak sınıflandırılırken *Yarım Ay*'daki eserleri bu tasnife dahil edilmiştir. Melih Yener'in 2020 yılında yayımlanan *1938-1950 Yılları Arasında Yayımlanmış Edebiyat Dergilerinde Edebiyat Eleştirisi* adlı doktora tezinde araştırılan dergilerden biri *Yarım Ay*'dır. Çalışmada *Yarım Ay* hakkında bilgi verilmiştir. Dergi hakkında tespit edilen son tez çalışması 2021 yılında Şermin Eldek tarafından yapılan *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada *Yarım Ay*'ın 123 sayısı tespit edilmiştir. Tarafımızca hazırlanan bu çalışmada 64 sayı daha bulunarak 187 sayı incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı Türk basın hayatı ve Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan *Yarım Ay*'ı bulduğumuz 64 sayıyı da dâhil ederek tam olarak tanıtmak ve dergi hakkında yapılan çalışmalarda incelenmemiş bir konu olan tefrikalar üzerinde durarak *Yarım Ay* dergisinin Türk tefrika roman ve hikâye tarihindeki yerini tespit etmektir.

Çalışma yapılırken *Yarım Ay*'ın ilk 123 sayısı Bonn Üniversitesinin internet kütüphanesinden edinilmiştir. Kalan sayılar için 11 kütüphane araştırılmıştır. Araştırma esnasında kütüphanelerin arşivleri internet üzerinden taranmış, gerekli durumlarda kütüphanelerle telefon üzerinden iletişime geçilmiştir. Millî Kütüphane, TTK

Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkalığı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, İzmir Milli Kütüphane, IRCICA Kütüphanesi, Bursa İl Halk Kütüphanesi ve Edirne İl Halk Kütüphanesi araştırma yapılan kütüphanelerdir.

Millî Kütüphanede yapılan taramada KÂŞİF sisteminde derginin tüm sayıları bulunamamıştır. Daha sonraki araştırmalarda dergiye ait sayıların depoda olduğu öğrenilmiştir. ÇOMÜ Kütüphanesi arşivinde 1-12. sayılar bulunmuştur. Atatürk Kitaplığında yapılan taramada eksik olan 64 sayının 18 sayısı tespit edilmiştir. Beyazıt Devlet Kütüphanesinde yapılan ilk araştırmada tüm sayılar bulunamamıştır. İzmir Milli Kütüphanede kalan tüm sayıların varlığı tespit edilmiştir. Edirne İl Halk Kütüphanesinde internet üzerinden yapılan katalog taramasında bulunan sayılar şunlardır: 15, 23, 24, 26, 50. Derginin kalan sayıları hakkında bilgi almak için kütüphaneyle iletişime geçilmişse de kütüphanenin yer değiştirdiği söylenmiş, yeni kütüphane binasına eserlerin henüz yerleştirilmediği bilgisi tarafımıza iletilmiştir. Bu sebeple mevcut sayılara ulaşmak mümkün olmamıştır. Bursa İl Halk Kütüphanesinde *Yarım Ay*'ın 1-24. ve 49-72. sayıları bulunmuştur. IRCICA Kütüphanesinde 1-53. sayılar tespit edilmiştir.

İletişime geçilen kütüphane yetkilileri dergilerin tamamının tarafımıza gönderilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir. Bu nedenle ilk araştırmalar neticesinde tarafımızca TTK Kütüphanesi ziyaret edilerek gerekli olan sayıların büyük çoğunluğu taranmıştır. TTK Kütüphanesinde bulunmayan sayılar, bulunan sayıların eksik ya da net bir şekilde gözükmeyen sayfaları TBMM Kütüphanesi ziyaret edilerek edinilmiştir. Yine çalışma esnasında ihtiyaç durumunda İzmir Millî Kütüphane ile iletişime geçilmiştir.

Yapılan son araştırmalarda Beyazıt Devlet Kütüphanesi arşivinde de eksik sayıların varlığına dair bilgi alınmıştır. Fakat TTK Kütüphanesi ve TBMM Kütüphanesi ziyaret edildiğinden tekrar bir ziyarete gerek duyulmamıştır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığının internet sitesinde 187-197. sayılar tespit edilmiştir. Diğer kütüphanelerde bulunmayan bu sayılara ulaşmak istense de kütüphanede tadilat yapıldığı söylenmiştir. Kütüphane tadilatta olduğu için bu sayılara ulaşmanın mümkün olmadığı bilgisi tarafımıza iletilmiştir.

Bu çalışma Giriş kısmından sonra gelen üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin başlıkları "Türk Edebiyatında Dergiler", "*Yarım Ay* Dergisi Hakkında Genel Bilgiler", "*Yarım Ay* Dergisinde Yayımlanan Telif-Tefrika Roman ve Hikâyeler"dir. Bu bölümlerin ardından Sonuç, Kaynaklar ve dergi ile ilgili görsellerin bulunduğu Ekler başlıkları yer almaktadır.

"Türk Edebiyatında Dergiler" başlığını taşıyan birinci bölümde Türk edebiyatında dergicilik ve Türk edebiyatında tefrika geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde Türk edebiyatındaki dergiler Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki kısımda incelenmiştir. Cumhuriyet öncesinde dergiciliğin gelişimi anlatılarak bu dönemin belli başlı dergilerinden bahsedilmiştir. Cumhuriyet Dönemi dergiciliğinin incelendiği kısımda 1950'ye kadar olan dergiler araştırılmıştır. Ardından tefrika geleneği araştırılarak Türk dergiciliğinde tefrikanın önemi anlatılmıştır. Bu bölümde verilen bilgiler yüksek lisans ve doktora tezleri, araştırmalar, makaleler ve kitaplar incelenerek derlenmiştir.

"*Yarım Ay* Dergisi Hakkında Genel Bilgiler" başlığını taşıyan ikinci bölümde *Yarım Ay*'ın künye bilgileri, şekil ve içerik özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Genel bilgiler verilirken dergiler hakkında daha önce yapılan çalışmalar örnek alınmıştır. Yine bu bölümde derginin imtiyaz sahibi olan yayınevi, derginin yazı kadrosu ve idari kadrosu hakkında bilgi verilmiştir.

"*Yarım Ay* Dergisinde Yayımlanan Telif-Tefrika Roman ve Hikâyeler" başlığını taşıyan üçüncü bölüm dergide yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelendiği bölümdür. Bu bölümde dergide yer alan telif-tefrika roman ve hikâyeler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çalışmada telif-tefrika roman ve hikâyeler önce yazarlarına göre alfabetik tasnife tâbi tutulmuş, yazarların eserleri ise dergide yayımlandıkları tarihlere göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu tasnif doğrultusunda metinler tahlil edilmiş ve romanların ve hikâyelerin yazarların yayımlanan eserlerinin içinde yer alıp almadıkları tespit edilmiştir.

Sonuç kısmında *Yarım Ay*'da yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyelerin incelenmesi sonucu varılan yargılara yer verilmiş ve derginin tefrika roman ve hikâye tarihindeki yeri ortaya konmuştur.

Ekler kısmında dergi ile ilgili görsellere yer verilmiştir. Bu bölümde *Yarım Ay*'ın ön ve arka kapak görsellerine, dergide yayımlanan fotoğraflardan ve karikatürlerden örneklere yer verilmiştir.

Roman ve hikâyelerden yapılan alıntılar esnasında noktalama işaretleri gerektiği durumlarda günümüzdeki kullanımlarına uygun olarak düzenlenmiş olup onun dışında metne herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK EDEBİYATINDA DERGİLER

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dergiler

Türk basın tarihi genel olarak 11 Kasım 1831'de yayımlanmaya başlayan ve ilk resmî gazete kabul edilen *Takvîm-i Vekâyi* ile başlatılır. Türk basın hayatını *Takvîm-i Vekâyi* ile başlatmak kabul edilebilir olsa da *Takvîm-i Vekâyi*'den önce Osmanlı topraklarında yayımlanmaya başlayan ve Türk basın hayatının ilk basamaklarını oluşturan yayın organları da görmezden gelinmemelidir.

Osmanlı'da basın hayatı 18. yüzyılın sonunda yabancıların çıkardığı gazetelerle başlamıştır. Basında Fransızların rolü büyüktür. İlk yayın organları olarak bilinen üç bülten de Fransızlara aittir. Bunlardan ilki Eylül 1795'te yayımlanmaya başlayan *Le Bulletin de Nouvelles*'dir. Eylül 1796'da yayımlanmaya başlayan *La Gazette Française de Constantinople* Fransızca yayımlanan ikinci bültendir. *Mercure Oriental* adını taşıyan üçüncü bülten Mayıs 1797'de çıkmış ve yayın hayatını üç ay devam ettirebilmiştir. İstanbul'daki Fransız Elçiliği tarafından özel olarak kurulmuş bir matbaada basılan bu bültenlerin hedef kitlesi Fransızlardır. (Budak, 2012: 664-665)

Bahsi geçen bültenlerin ardından İzmir'de de Fransızca gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. 24 Mart 1821'de *Le Spectateur Oriental* gazetesi çıkarılmıştır. Gazete en başta Charles Tricon tarafından çıkarılsa da Şubat 1827'de Alexandra Blak gazeteye ortak olur. (Koloğlu, 1998: 16) 18 Mayıs 1827'de geçici olarak kapatılan gazete, 1827'nin son günü açılmamak üzere tamamen kapatılır. (Topuz, 2016: 37)

Bu gazetelerin dışında Fransızca yayımlanan pek çok gazete vardır: *Symerneen, Journal de Smyrne, Echo de l'Orient, L'Importial*…

Osmanlı topraklarında yalnızca Fransızca gazeteler yayımlanmamıştır. 1831'de yayımlanan *Filos Ton Neon*, 1838'de yayımlanmaya başlayan ve 1922'ye kadar basın hayatında yer alan *Amalthia*, Patrikhane'nin sözcülüğünü üstlenen *Bizantis* ve *Eklisiastiki Alitea* Rumca yayımlanan gazetelerdir. 1852-1877 arasında Beyrut merkezli 21 Arapça dergi ve gazete yayımlanmıştır. Bulgarca basın 1842'de aylık olarak basılan *Ljuboslowije* ile başlamış, ülke içinde ve dışında pek çok Bulgar milliyetçisi yayın yapılmıştır. Ermeni

harfleriyle yayımlanan Türkçe gazeteler olsa da doğrudan doğruya Ermeniler tarafından çıkarılan ilk gazete *İştemeran Bidani Kidelyats*'tır. 1939'da çıkarılan bu gazetenin ardından bu gazetenin ardından 1852'de *Masis*, 1863'te *Jamanak*, 1870'te *Hayrenik* yayımlanmıştır. Yahudi dillerinde ilk yayın 1842'de İzmir'de başlamıştır. *La Buena Esperenca, El Tiempo, La Epoca* bu yayınlardan bazılarıdır. Bu diller dışında Osmanlı topraklarında Sırpça ve Romence gibi dillerde de gazeteler çıksa da bunlar sınırlı etkinliğe sahip olmuşlardır. (Koloğlu, 1994: 25-30)

Takvîm-i Vekâyi'den önce yayımlanan, yarısının Türkçe olmasıyla ilk Türkçe gazete olarak adlandırılabilecek *Vakayi-i Mısriyye* Mısır'da yayımlanmıştır. Yarısı Türkçe yarısı Arapça olarak yayımlanan gazete 1828'de Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın girişimleriyle çıkarılmıştır. (Alan, 2019: 48) Mehmet Ali Paşa'nın 1830'da Girit'te *Vakayi-i Giridiye* adında bir gazete çıkararak Türkçe ve Yunancayı eşit olarak kullandığı da bilinmektedir. (aktaran: Topuz, 2016: 15)

2. Mahmut'un çabalarıyla 11 Kasım 1831'de yayımlanmaya başlayan *Takvîm-i Vekâyi*, Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesidir. Gazetenin başına vakanüvis Esat Efendi getirilmiştir. Haber ve yazıları toplama işleri devlet memurlarına verilmiştir. Gazetenin ilk sayısı 5000 adet basılarak bütün devlet örgütüne, subaylara, taşra eşrafına ve elçiliklere iletilmiştir. Haftalık olarak yayımlanmak üzere çıkartılan gazetenin istikrarlı olmadığı görülür. Yılda 15-20 ve en çok 31 sayı çıkartılabilmiştir. Belli bir periyotla çıkmayan gazete taze haber verme olanağını da yitirmiştir. (Topuz, 2016: 16)

Resmî gazete olma niteliğine rağmen zaman zaman *Takvîm-i Vekâyi* de çeşitli baskılarla karşılaşmış ve kapatılmıştır. 1879'da bir dizgi yanlışı yüzünden kapatılan gazete 1891'de açılmıştır. Açılmasından bir yıl sonra 1892'de yeniden bir dizgi yanlışı sebebiyle yayın hayatı sonlandırılmıştır. Meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesinin ardından yeniden yayımlanan gazete İstanbul Hükûmeti düşene kadar yayımlanmış ve 4 Kasım 1922'de açılmamak üzere kapatılmıştır. (Topuz, 2016: 16-17)

Takvîm-i Vekâyi Fransızca, Arapça, Farsça, Ermenice ve Rumca olarak da yayımlanmıştır. Gazetenin Fransızca basımı *Le Moniteur Ottoman* olarak adlandırılmıştır. (Topuz, 2016: 17)

1 Ağustos 1840'ta William Churchill tarafından yayımlanan *Ceride-i Havadis* devletten destek alarak çıktığından Türk basınının ilk yarı resmî gazetesi kabul edilmektedir. (Çakır, 1993: 15)

Türk basın tarihinde özel sermaye ile çıkartılan ilk gazete *Tercüman-ı Ahval*'dir. 21 Ekim 1860'ta yayın hayatına başlayan gazete Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkartılmıştır. İlk özel gazete ünvanını taşıyan *Tercüman-ı Ahval,* Türk basınında ilk tefrikanın yayımlandığı yayın organı olması bakımından önemlidir. İlk olarak Mayıs 1861'de iki hafta süreyle kapatılan gazete, 11 Mart 1866 tarihinde 792. sayısıyla yayın hayatına son verir. (Topuz, 2016: 19-20)

Agâh Efendi ile *Tercüman-ı Ahval*'de çalışan Şinasi, 6 ay sonra gazeteden ayrılarak kendi gazetesini kurmuştur. 27 Haziran 1862'de yayımlanmaya başlayan *Tasvir-i Efkâr*, 1865'te Şinasi'nin Paris'e kaçmasıyla Namık Kemal yönetimine geçmiştir. 1867'de gazetede yayımlanan *Şark Meselesi* başlıklı bir yazı dizisiyle Namık Kemal'e gazetecilik yasaklandığından gazetenin yönetimi Recaizade Ekrem'e kalmıştır. Tasvir-i Efkâr 835 sayı yayımlandıktan sonra yayın hayatı sona ermiştir. (Topuz, 2016: 22)

1866'da Ali Suavi tarafından yayımlanan *Muhbir*, 1869'da Basiretçi Ali Bey tarafından yayımlanan *Basiret*, 1870'te Namık Kemal tarafından çıkarılan *İbret* dönemin ünlü gazetelerindendir. Abdülaziz döneminde yayımlanan bu gazetelerle birlikte bazı ufak gazeteler de yayımlanmıştır. *El Cevaib, Ayine-i Vatan, Muhip, Utarit* bu gazetelerin bir kısmı olarak sayılabilir.

Süreli yayınlardan bir diğeri olan dergi, gazeteden farklı olarak belli periyotlarla yayımlanır. Günlük çıkarılan ve gündemi içeren gazetenin aksine dergiler haftalık, aylık, üç aylık gibi düzenli periyotlarla basın hayatında yer alır.

Batı'da 17. yüzyılda başlayan dergiciliğin Türk basınında 19. yüzyılda başladığı bilinmektedir. Osmanlı'da ilk gazetenin yayımlanmasının ardından dergiler de yayımlanmaya başlamıştır. Zaman içinde koşulların gelişmesiyle beraber hem dergi türleri önemli bir artış göstermiş, hem de her türlü dergi yayımlanmaya başlamıştır. (Yapar Gönenç, 2007: 34)

Türk basınının ilk dergisi 1849-1851 yılları arasında 28 sayı yayımlanan *Vaka-i Tıbbiye'dir*. Derginin Fransızca bir nüshası da vardır. 1862 yılında Münif Paşa'nın kurduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye derneğinin yayın organı olan *Mecmua-i Fünun* yayımlanmış, dergi ve dernek 1869 yılında kapatılmıştır. Mecmua-i Fünun dergisine rakip olarak *Mecmua-i İbretname* adlı bir dergi yayımlanmıştır. Bu dergilerle beraber aynı dönemde *Takvim-i Ticaret, Tuhfet-ül Tıb, Cüzdan* gibi dergiler de yayımlanmıştır. Dönemi içerisinde yayımlanan dergi sayısında artış olsa da dergilerin birçoğu yalnızca bir sayı yayımlanmışlardır. (Yapar Gönenç, 2007: 64)

Mustafa Refik tarafından çıkarılan ve 3 sayı yayımlanan *Mirat*, Türk dergiciliğinde resimli yayımlanan ilk dergidir. 1863 yılında yayımlanan ve yayın hayatı 10 sayı süren *Musiki-i Osmani* ilk müzik dergisi olarak bilinmektedir. İlk çocuk dergisi 1869'da yayımlanan *Mümeyyiz*'dir. *Mümeyyiz* 49 sayı çıkarılmıştır. (Yapar Gönenç, 2007: 64)

Osmanlı'da yayımlanan ilk kadın dergisi ise *Terakki* gazetesinin eki olarak 1869'da çıkarılan *Terakki-i Muhadderat*'tır. (Demir, 2016: 79)

Türk basınının ilk mizah dergisi Teodor Kasap tarafından 1870'te çıkarılan *Diyojen* olduğu bilinmektedir. Ancak *Diyojen*'den altı ay önce Filip Efendi ve Ali Raşid tarafından yayımlanan *Terakki* gazetesinin cuma günleri ek olarak verdiği *Terakki* dergisinin ilk Türkçe mizah dergisi olduğuna dair bilgiler de bulunmaktadır. (Demirkol, 2016: 142)

Türk basın tarihinde önemli bir yere sahip olan dergi türü kendi içinde pek çok alt başlığa ayrılmaktadır. Çalışmada Cumhuriyet öncesinde yayımlanan dergiler kendi aralarında kadın dergileri, çocuk dergileri, mizah dergileri ve edebiyat dergileri olarak tasnif edilmiştir.

1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Kadın Dergileri

Türk basın tarihinde kadın dergiciliği 1869 yılında yayımlanan *Terakki-i Muhadderat* ile başlamıştır. 27 Haziran 1869-21 Ağustos 1870 tarihleri arasında 48 sayı çıkarılan *Terakki-i Muhadderat, Terakki* gazetesinin kadınlara yönelik çıkardığı ektir. Yayımcısı Ali Raşid'dir. (Akgün, 2018: 9)

Terakki-i Muhadderat'ın ardından kadın dergiciliği gelişmiş, yıllar içerisinde kadın dergilerinin sayısında artış görülmüştür. Her ne kadar dergi sayısı artsa da yayımlanan dergilerin büyük çoğunluğu 10 sayıyı geçmeyerek kısa ömürlü olmuştur. Cumhuriyetin ilanından önce yayımlanan kısa ömürlü kadın dergileri şunlardır: *Vakit Yahut Mürebbi-i Muhadderat* (1875), *Aile* (1880), *İnsaniyet* (1882-1883), *Hanımlar* (1882), *Mürüvvet* (1888), *Parça Bohçası* (1889), *Demet* (1908-1909), *Musavver Kadın* (1911), *Erkekler Dünyası* (1913), *Kadınlık Hayatı* (1913), *Kadınlar Âlemi* (1914), *Seyyale* (1914), *Genç Kadın* (1918), *Genç Kadın* (1919), *Diyane* (1920), *Hanım* (1921), *Ev Hocası* (1923).

Cumhuriyet öncesinde yayımlanan dergilerin büyük bir kısmı uzun soluklu olmasa da istikrar göstererek uzun yıllar yayımlanan süreli yayınlar da olmuştur. 2. Abdülhamid'in açık desteğiyle yayımlanan *Hanımlara Mahsus Gazete* 1895 yılından 1908 yılına kadar aralıksız olarak çıkarılmış ve Osmanlı kadın dergileri arasında en uzun süre yayımlanan dergi olarak kabul edilmiştir. (Koç, 2019: 337)

19. yüzyılda başlayan sosyal, siyasal ve toplumsal değişiklikler basın hayatına da yansımıştır. Bir imparatorluğa başkentlik yapan İstanbul, basın hayatının da başkentliğini yaparak pek çok gazete ve derginin çıkış yeri olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde yayımlanan kadın dergilerinden tespit edilebildiği kadarıyla üç dergi hariç kalan tüm dergiler İstanbul merkezlidir. İstanbul dışında yayımlanan ilk kadın dergisi 14 Kasım 1875 Pazar günü yayın hayatına başlayan *Âyîne*'dir. *Âyîne*, Selanik'te yayımlanan ilk kadın dergisidir. Toplam 41 sayı yayımlanan derginin 31. ve 40. sayıları mevcut değildir. (Akın Zorba, 2018: 157)

Selanik merkezli olan ikinci dergi *Kadın* dergisidir. 1908'de meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesiyle birlikte kadın dergilerinin sayısında patlama yaşanmış, Selanik merkezli olan *Kadın*, bu dönemde yayımlanmıştır. (Çakır, 1994: 32) Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi* adlı kitabında *Kadın* dergisinin Selanik'te yayımlanan ilk kadın dergisi olduğunu söylese de yapılan araştırmalar sonucu Selanik merkezli ilk kadın dergisinin *Âyîne* olduğu görülmüştür.

İstanbul merkezli olmayan üçüncü kadın dergisi *Âlem-i Nisvân*'dır. *Âlem-i Nisvân*, *Tercümân* gazetesinin ilave eklerinden biri olarak 1905 yılının sonlarında Kırım'ın Bahçesaray şehrinde yayımlanmaya başlamıştır. 1906-1910 yılları arasında

aralıklarla yayımlanan derginin 1911 yılında üç sayı yayımlandığı bilinmektedir. *Âlem-i Nisvân* hem Kırım Türklerinin hem de tüm Rusya Türklerinin ilk kadın dergisidir. (Doğan, 2020: 132-133)

Cumhuriyet öncesi yayımlanan kadın dergilerinin bir kısmı devrin gazetelerine ek olarak çıkarılmış, bir kısmı bağımsız olarak gazeteciler veya vatandaşlar tarafından yayımlanmıştır. Bunların haricinde yayımlanan dergilerden bir kısmı dönemin dernek ve cemiyetleri tarafından çıkarılmıştır. 4 Nisan 1913'te yayımlanmaya başlayan *Kadınlar Dünyası*, Müdaafa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin yayın organıdır. 208 sayı yayımlanan derginin imtiyaz sahibi Nuriye Ulviye Mevlan'dır. (Gülcü ve Tunç, 2012: 161) Mamûlât-ı Dâhiliyye İstihlâkı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi'nin yayın organı olarak çıkarılan *Sıyânet* dergisinin imtiyaz sahibi M.M., müdiresi Za'ime Hayriye'dir. *Sıyânet*'in 11, 15 ve 16. sayıları mevcut olduğundan derginin 4 Haziran 1914-9 Temmuz 1914 tarihleri arasında faaliyette olduğu düşünülmektedir. (Aşa, 1989: 629) 15 Nisan 1917-Kasım 1918 tarihleri arasında yayın faaliyetinde bulunan *Bilgi Yurdu Işığı* dergisi, Bilgi Yurdu Müessesesi'nin yayın organıdır. Derginin ilk 12 sayısı *Bilgi Yurdu Işığı*, diğer sayıları ise *Bilgi Yurdu* adı altında yayımlanmıştır. (Latifoğlu, 1999: 11) Çerkez Kadınları Teavün Cemiyeti tarafından çıkartılan *Diyane*, 10 Mart 1920'de tek sayı olarak yayımlanan bir kadın dergisidir. Dergi Türkçe-Çerkezce yayımlanmıştır. Derginin imtiyaz sahibi Seza Poh, başyazarı ise Hayriyye Melek Hunç'tur. (Akagündüz, 2012: 330)

Osmanlı'da basın ve dergicilik faaliyetleri yıllar içinde gelişim göstermiş, kadın dergileri de bu gelişim sürecinin içerisinde yeniliklere uyum sağlamışlardır. Basın hayatının içindeki erkek egemenliği zaman içinde kırılmış, 1886'da yayımlanmaya başlayan ve günümüze ilk 5 sayısı ulaşan *Şükûfezar*, sahibi kadın olan ve yazı kadrosunu tümüyle kadınların oluşturduğu ilk kadın dergisi olmuştur. Kadın dergilerinde başlayan değişimler yönetim ve kadroyla sınırlı kalmamış, dergilerin şekil ve içeriklerinde de farklılıklar yaşanmıştır. *Mürüvvet* dergisi, yazıları konu başlıklarına ayıran ilk kadın dergisi olmuştur. (Çakır, 1994: 26-27) Eylül 1908-Kasım 1909 tarihleri arasında 12 sayı yayımlanan *Mehasin*, ilk kez renkli ve resimli yayımlanan kadın dergisidir. *Mehasin* günümüzde olduğu gibi promosyonlara yer vermiş, piyango çekilişleri yapmıştır. (Çakır, 1994: 35) *Diken* dergisinin yayını olarak çıkarılan *Kadınlar Oyuncak Değildir*, dönemin kadınlara yönelik ilk ve tek mizah dergisi olmuştur. (Balta Peltekoğlu, 1995: 126)

Cumhuriyet öncesi yayımlanan kadın dergilerinin sonuncusu *Ev Hocası* olmuştur. 1 Temmuz 1923'te İkdam Matbaası tarafından basılan *Ev Hocası*'nın sahibi ve müdürü Ahmet Edip'tir. (Oylubaş Katfar, 2017: 2439) *Ev Hocası*'ndan kısa bir süre önce 16 Haziran 1923'te yayımlanmaya başlayan *Süs*, Cumhuriyet kurulduktan sonra da yayımlanmaya devam ederek 26 Temmuz 1924'e kadar 55 sayı yayımlanmıştır. (Batmaz, 1996: 2-3)

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yayın ve basın faaliyetleri devam etmiş, kadın dergileri varlıklarını sürdürmüştür. Cumhuriyet sonrası yayımlanan kadın dergileri Türkiye Cumhuriyeti'nin ilke ve inkılapları doğrultusunda yayın faaliyetlerini sürdürerek halkı ve bilhassa kadınları eğitmek ve çağdaş yaşama adapte olmalarını sağlamak için çalışmışlardır.

1.1.2. Cumhuriyet Öncesi Çocuk Dergileri

Türk basın tarihinde çocuk dergiciliği *Mümeyyiz* ile başlamıştır. *Mümeyyiz*, 15 Ekim 1869'da aynı adı taşıyan günlük gazetenin haftalık olarak yayımlanmaya başlamıştır. Her iki yayın da Sıtkı tarafından çıkarılmıştır. *Mümeyyiz*, 49 sayı yayımlanmıştır. (Okay, 1999: 33-34)

Cumhuriyet öncesinde yayımlanan çocuk dergilerinin büyük çoğunluğunun İstanbul merkezli olduğu tespit edilmiştir. İstanbul merkezli çocuk dergileri şu şekilde sıralanabilir: *Hazine-i Etfal* (1873/1874), *Sadakat* (1875), *Etfal* (1875), *Arkadaş* (1876), *Tercüman-ı Hakikat* (1880), *Aile* (1880), *Bahçe* (1880), Mecmua-i Nevresidegân (1881), *Çocuklara Arkadaş* (1881), *Çocuklara Kıraat* (1881), *Vasıta-i Terakki* (1882), *Etfal* (1886), *Numune-i Terakki* (1887), *Debistan-ı Hıred* (1887), *Çocuklara Talim* (1887), *Çocuklara Mahsus Gazete* (1896), *Musavver Küçük Osmanlı* (1909), *Mekteplilere Arkadaş* (1910), *Çocuk Dünyası* (1913), *Çocuk Yurdu* (1913), *Mektebli* (1913), *Talebe Defteri* (1913), *Çocuk Duygusu* (1913), *Kırlangıç* (1913?), *Türk Yavrusu* (1913), *Çocuklar Alemi* (1913), *Çocuk Bahçesi* (1914), *Çocuk Dostu* (1914), *Mini Mini* (1914), *Küçükler Gazetesi* (1918), *Hür Çocuk* (1918), *Lâne* (1919), *Hacıyatmaz* (1920), *Bizim Mecmua* (1922), *Talebe Mecmuası* (1923), *Musavver Çocuk Postası* (1923), *Çıtı Pıtı* (1923).

İstanbul'da yayımlanan ve çocuk dergisi olarak kabul edilen dergilerin tamamının hedef kitlesinin çocuklar olduğunu söylemek mümkün değildir. Yayımlanan dergilerden bir kısmı rüştiye öğrencilerine, bir kısmı idadi öğrencilerine hitap etmiştir. Yayımlanan dergilerden biri de çocuk dergisinden ziyade aile ve kadın dergisidir.

14 Ocak 1886'da yayımlanmaya başlayan *Etfal*, giriş yazısında sırf çocuklara değil rüştiye ve hatta daha yüksek okullardaki öğrencilere de hitap etme gayretini bildirmiştir. (Okay,1999: 70) *Talebe Defteri*, 5 Haziran 1913 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. *Talebe Defteri*, *Çocuk Dünyası* tarafından "ağabey" olarak görülmektedir. Bu aslında en az idadi seviyesindeki gençlere hitap ettiğini açıklar. Dergi, aynı dönemlerde çıkan *Mekteb Müzesi* ve *Mekteb Alemi* tarzında bir dergidir. Dergilerin çocuklara hitap ettiği düşünülebilecek sayfaları bulunmakla beraber, dergiler sultani ve idadilerin yüksek sınıflarını kendilerine muhatap olarak kabul etmiştir. (Okay, 1999: 120) 5 Mart 1914'te yayımlanmaya başlayan *Çocuk Bahçesi*'nin hem küçük çocuklara hem de idadi ve sultani öğrencilerine hitap edeceği duyurulmuştur. (Okay, 1999: 132-133) *Çocuk Dünyası*'nın kardeşi konumunda olan *Çocuk Dostu*, 14 Nisan 1914'te yayımlanmaya başlamıştır. *Çocuk Dostu*, eski harfli çocuk dergileri içinde olabilecek en küçük yaş grubunu hedef kitle olarak belirleyen dergidir. Dergi 13 sayı yayımlanmış, son sayısı 10 Temmuz'a yani Milli Bayram'a tesadüf ettiğinden renkli olarak basılmıştır. (Okay, 1999: 134) Osmanlı'nın son çocuk dergilerinden biri olan *Talebe Mecmuası*, yayımlandığı dönemde talebelere yönelik başka bir gazetenin olmadığını iddia etmiş ve bu eksikliğin görüldüğü dönemde amacının eğlenceli hikâyelerle çocukları meşgul etmek ve faydalı bilgiler vermek olduğunu belirtmiştir. (Bilge, 2020: 468-469) 27 Mayıs 1880'de yayımlanmaya başlayan *Aile*, bahsi geçen dergilerden farklı olarak aile dergisi ve daha ağırlıklı olarak bir kadın dergisi görünümündedir. Çocuklara yönelik yazıları da bulunduran derginin muharriri Ş(emseddin) Sami'dir. (Okay, 1999: 50)

İstanbul merkezli çocuk dergilerinin bir kısmı okullara bağlı yayın organlarıyken bir kısmı okula yardımcı olmak için yayımlanmıştır. 1880 yılında 26 sayı yayımlanan *Tercüman-ı Hakikat*, aynı adı taşıyan gazetenin ortaokul öğrencileri için yayımladığı haftalık ektir. Derginin çıkış amacı, okuldaki eğitime yardımcı olmaktır. (Okay, 1999: 49) Kütüphanelerde 4 sayısı bulunan *Mecmua-i Nevresidegân*, rüştiyeler ve belki de ilk sınıf idadiler için okuldaki derslere yardım amacıyla çıkarılan bir dergidir. Her nüshanın üzerinde "tarih", "hesab" gibi konuların adları bulunurken derginin içi de bu konularla

ilgili arka arkaya sorularla doludur. (Okay, 1999: 54) Dönemin en modern özel okullarından biri olan Numune-i Terakki'nin aynı adla yayımlanmış eğitim amaçlı bir yayın organı bulunmaktadır. 7 Nisan 1887'de yayımlanmaya başlayan dergi, 27 Mart 1888 tarihine kadar 9 sayı çıkarılmıştır. Dergi, emsallerinden farklı olarak hemen hemen sadece bilgiye ve öğrenime yönelmiştir. (Okay, 1999: 77) Osmanlı topraklarında İranlılara ait ilk eğitim kurumu olan Debistan-ı İraniyan'ın yayın organı *Debistan-ı Hıred*, eğitim amacıyla yayımlanmıştır. 14 Nisan 1887 tarihli eldeki tek nüshasında yer alan bütün yazılar Türkçedir, dolayısıyla hedef kitle olarak İran asıllı Osmanlı çocukları seçilmiştir. (Okay, 1999: 79-80) 28 Mayıs 1913'te yayımlanmaya başlayan *Mektebli*, rüştiye ve idadi öğrencileri için çıkarılmıştır. Okuldaki derslere yardımcı olmak üzere seçilen konular ve bu amaçla çizilmiş resim ve şekiller bilhassa idadi öğrencilerine hitap etmektedir. Hasan Âli Yücel'in ilk yazısı bu dergide yayımlanmıştır. (Okay,1999: 118)

Cumhuriyet öncesi yayımlanan dergilerin büyük çoğunluğu kısa ömürlü olmuştur. 21 Mayıs 1896 tarihinde yayımlanmaya başlayan ve 627 sayıya ulaşarak 13 Ağustos 1908'e kadar yayımlanan *Çocuklara Mahsus Gazete*, Osmanlı çocuk dergileri arasında en uzun süre yayımlanan çocuk dergisi olmuştur. (Küçük, 2010: 229) *Çocuklara Mahsus Gazete*, tefrikalar açısından da önemli bir yere sahiptir. Dergi, telif-tercüme tefrikalar açısından zengindir. (Küçük, 2010: 247)

Gelişen ve değişen basın dünyasından çocuk dergileri de etkilenmiştir. Osmanlı çocuk dergilerinden olan *Mini Mini*, yazılarının altında çocukların anlayamayacağı kelimelerin anlamlarını vermiştir. Bu tip lügatçeler emsal dergilerde pek de görülmeyen bir özelliktir. (Okay 1999: 139) İlerleyen yıllarda benzerlerinin görüleceği, Türkiye'deki ilk çocuklar arasında yapılan güzellik yarışmalarından birini de *Mini Mini* düzenlemiştir. (Okay,1999: 141) 1918 yılında 3 sayı yayımlanan ve daha sonra *Malûmat* adını alarak yetişkinlere de hitap eden *Hür Çocuk*'un künyesi Arap harflerinin yanı sıra Latin harfleriyle Fransızca olarak da verilmiştir. (Ercan ve Akpınar, 2017: 77)

Çocuk dergileri arasında adı geçen fakat dergi olup olmadığı konusunda fikir ayrılıkları bulunan bir yayın vardır: *Çocukların Cuma Günü Mektebi*. Seyfeddin Özege ve İnci Enginün'e göre *Çocukların Cuma Günü Mektebi* bir kitaptır. (aktaran: Okay, 1999: 65) 4 cilt olarak yayımlanması planlanan fakat tek cildi çıkarılan *Çocukların Cuma*

Günü Mektebi, Cüneyd Okay tarafından dergi olarak kabul edilmese bile bir süreli yayın olarak kabul edilebilir. (Okay, 1999: 66)

Cüneyd Okay'ın *Eski Harfli Çocuk Dergileri* adlı eserinde *Kırlangıç* dergisinin Millî Kütüphane ve Seyfeddin Özege Kitaplığı kataloglarında kayıtlı olduğu fakat yapılan araştırmalarda yerinde bulunamadığı ifade edilir. *Şehbal* mecmuasında reklamı yapılan *Kırlangıç*'ın adresi Babıali Caddesi olarak verilmektedir. (Okay, 1999: 129-130)

Çocuk dergilerinin büyük bir kısmı İstanbul'da çıkarılsa da farklı şehirlerde de çocuk dergileri yayımlanmıştır. Bu şehirlerden biri Selanik'tir. 14 Kasım 1875'te yayımlanmaya başlayan *Âyîne*, kadın dergileri arasında zikredilse de aynı zamanda çocuklara da hitap ederek çocuklara yönelik yazılar yayımlamıştır. (Akın Zorba, 2018: 157) Selanik'te yayımlanan bir diğer çocuk dergisi 1897-1900 yılları arasında 173 sayı çıkarılan *Çocuklara Rehber*'dir. Dergi, Muallim Ahmed Midhat tarafından yayımlanmıştır. (Balcı, 2017: 988) Selanik'te yayımlandığı tespit edilen son çocuk dergisi *Çocuk Bahçesi*'dir. 26 Ocak 1905 tarihinde yayımlanan dergide Mehmet Emin Yurdakul, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Raif Necdet Kestelli, Ali Ulvi Elöve, Nigâr Binti Osman, Hüseyin Cahit Yalçın, Celâl Sahir Erozan gibi güçlü kalemlerin imzaları bulunmaktadır. (Okay, 1999: 97-98) 1908-1910 yılları arasında yayımlanan *Bahçe, Çocuk Bahçesi*'nin devamı niteliğini taşısa da çocuk dergisi hüviyetini kaybetmiştir. Bu değişim, derginin çocukluktan kurtulup bir "Osmanlı delikanlısı" olduğu ifade edilerek anlatılmıştır. (Aslan, 2008: 172)

Tespit edilebildiği kadarıyla Bursa'da da çocuk dergileri yayımlanmıştır. Bunlardan ilki tek sayısı bulunabilen *Ciddi Karagöz*'dür. Derginin mevcut tek sayısı 3 Nisan 1913 tarihli 3. sayıdır. (Okay, 1999: 109) Aktüel hadiselere ve mahallî gelişmelere yer veren derginin eğitici tarafları da bulunmaktadır. (Okay, 1999: 14) Bursa'nın bir diğer çocuk dergisi *Haftalık Çocuk Gazetesi*'dir. İlk sayısı 31 Temmuz 1919'da yayımlanan dergi, muhtevasıyla mahallî olma özelliğini gösterir. (Okay, 1999: 151)

Osmanlı çocuk dergilerinin yayımlandığı bir diğer şehir İzmir'dir. İzmir'de yayımlandığı tespit edilen ilk çocuk dergisi *Talebe*'dir. Derginin sahibi Muhammed Seri, müdürü Faik Şemseddin'dir. (Ghojoghı, 2019: 257) İzmir merkezli diğer çocuk dergisi *Türk Çocuğu*'dur. 11 sayı yayımlanan *Türk Çocuğu*'nun künyesinde derginin mektepliler

ve gençler için olduğu yazılmıştır, dergi tamamıyla çocuk dergisi değildir. (Ghojoghı, 2019: 325-327)

Millî Kütüphane kataloğunda adı geçen *Teşvik*, M. Necati tarafından 1887'de Edirne'de yayımlanmıştır. Cüneyd Okay'a göre derginin bir çocuk dergisi olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. (Okay, 1999: 71)

Bolu'da yayımlandığı tespit edilen tek çocuk dergisi *Yeni Yol*'un ilk sayısı 1 Şubat 1923 tarihlidir. Derginin sahibi Muallim Nedim Tuğrul'dur. Dergi Bolu'da yayımlanmaya başlamış, Nedim Tuğrul'un Akhisar'a gitmesi üzerine 10. sayıdan itibaren burada yayımlanmıştır. *Yeni Yol*, bir müddet sonra İstanbul'da yayımlanır. Kütüphanelerde bulunan son sayısı 113'tür. Derginin yeni rejimle paralel bir tutum sergilediği görülmektedir. (Okay, 1999: 175-176)

Cumhuriyet sonrasında da çocuk dergilerinin yayımlandığı bilinmektedir. 1869'da başlayan Türk çocuk dergiciliği, yıllar boyunca gelişim ve değişim göstermiştir.

1.1.3. Cumhuriyet Öncesi Mizah Dergileri

Osmanlı Devleti döneminde mizah basını ilk gazeteden yaklaşık 20 yıl sonra mümkün olmuş, bu konuda ilk adım Ermenilerden gelmiştir. İlk karikatürü kullananlar, ilk tenkit yazılarını yazanlar Ermeniler olmuştur. (Ünver, 2013: 3) Dergi ve gazete tanımlarının ayrımı, yayınların çıktığı dönemlerde kesin olarak yapılmadığından dönemin mizahi süreli yayınları birlikte incelenmiştir.

23.10.1870-26.03.1870 tarihleri arasında *Terakki* gazetesinin yayımladığı aynı adlı mizah eki, Türkçe yayımlanan ilk mizah dergisidir. Toplamda 12 sayı çıkarılan derginin, 12. sayıdan sonra adı *Terakki Eğlencesi* olmuş ve dergi yeniden numaralandırılmıştır. (Ünver, 2013: 18-19)

İlk sayfasında Filozof Diyojen'in "Gölge etme başka ihsân istemem." sözü bulunan *Diyojen* dergisi, müstakil olarak yayımlanan ilk Türkçe mizah yayınıdır. Teodor Kasap tarafından çıkarılan *Diyojen*'in daha önceki sayıları Fransızca, Rumca ve Ermenice olarak yayımlanmış, dergi daha sonra Türkçe neşredilmiştir. (Ünver, 2013: 20)

Hem devletin hem de basının başkenti olan İstanbul'da yayımlanan mizah süreli yayınların sayısı 115'tir. Bu yayınlardan biri olan *Lâk Lâk*, önce Kahire/Mısır'da

basılmış, 3. sayıdan sonra İstanbul'da Bekir Efendi ve Mahmut Bey matbaalarında çıkmaya başlamıştır. (Ünver, 2013: 82-83) İstanbul'da 10 Ocak 1920-7 Nisan 1920 tarihleri arasında yayımlanan *Alay*, Enis Avni (Aka Gündüz) ile Ercüment Ekrem (Talû) kuruculuğunda çıkarılmıştır. Aka Gündüz, yazdığı siyasi yazılardan dolayı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Ankara'ya sürgün edildiğinden orada *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah*'ı yayımlamış ve 13. sayıdan başlatmıştır. İstanbul'da yayına başlayan *Alay,* kendini Ankara'da *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah* olarak yenilemiştir. (Ünver, 2013: 142-143)

İstanbul'un ardından mizah basınına ev sahipliği yapan bir diğer şehir İzmir olmuştur. İzmir'de yayımlanan ilk mizah dergisinin *Kara Sinan* olduğu konusunda kaynaklar mutabık olsa da yayın tarihi ve sahibi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Merve Ünver tarafından hazırlanan *Eski Türkçe Mizah Dergilerinin Açıklamalı Bibliyografyası (1870-1928)* adlı yüksek lisans tezinde *Kara Sinan*'ın 31 Temmuz 1875 tarihinde yayımlandığı ve sahibinin Artin olduğu bildirilmiştir. (Ünver, 2013: 34) Fakat Gökhan Demirkol tarafından 2021'de yayımlanan *Tanzimat Mizahının İki Şehri: İstanbul ve İzmir* adlı makalede *Kara Sinan*'ın 4 Haziran 1875'te yayımlandığı ve imtiyaz sahibinin Karidi ya da tam adıyla Grigorias Karydis olduğu ifade edilmiştir. (Demirkol, 2021: 164)

Kara Sinan'dan sonra İzmir'de yayımlanan mizah süreli yayınları şunlardır: *Kukuruk* (1908), *Edeb Yâhu* (1908), *İbiş* (1908), *Neşter* (1910), *Tokmak* (1910), *Zeybek* (1918), *Kahkaha* (1922).

İzmir'de yayımlanan fakat sahibi tarafından mizah dergisi olarak tanımlanmadığı halde içeriği dönemin mizah dergileri ile uyuşan bir dergi bulunmaktadır: *İlâve-i İntibah*. 9 Haziran 1875 tarihinde Corci Bubli tarafından *İntibah* gazetesinin yerine tek nüsha yayımlanan *İlâve-i İntibah*, muhtevası bakımından mizah dergileriyle uyuşmaktadır. Gökhan Demirkol'a göre Tanzimat mizah dergilerinin başat anlatı formu olan muhavere ile birlikte bir karikatürün de bulunması *İlâve-i İntibah*'a mizah dergisi vasfı kazandırmaktadır. (Demirkol, 2021: 231)

1 Ağustos 1908 ve 28 Ağustos 1908 tarihlerinde 2 sayı yayımlanan *Zıpır,* Selanik'te *Bağçe* adlı derginin mizah eki olarak çıkarılmıştır. Dergi, genellikle siyaset ağırlıklı mizah yapmıştır. (Ünver, 2013: 45) Selanik'te yayımlanan bir diğer mizah

dergisi *İğne*'dir. *İğne*'nin İzmir'de çıkarıldığına dair bilgiler olsa da bu yaygın yanlışın muhtemel nedeni kurucularının İzmirli olması ve bu bilginin künyede belirtilmesidir. İmtiyaz sahibi ve başyazarı Ömer Lütfi, sorumlu müdürü Abdullah Feyzi Bey olan *İğne,* 18 Şubat 1910'da yayımlanmaya başlamıştır. (Odabaşı, 2016: 278) Selanik merkezli bir diğer mizah dergisi, 19 Şubat 1921 tarihinde yayımlanmaya başlayan ve 21 Haziran 1922'ye kadar 19 sayı neşredilen *Nefir*'dir. Başlığının altında "Mizah ve edebiyat dergisi" yazısı yer alan derginin müdürü N. Salih'tir. (Ünver, 2013: 145)

Tek ve özel sayı olarak yayımlanan *Peyâm-ı Sabah*, Bursa'da Vilayet Matbaası tarafından sadece Bursa'nın kurtuluşu için çıkarılmıştır. İdarecileri, yazar ve çizerleri hakkında "kepaze" tanımı kullanılmıştır. Baş kepazesi Artin Kemal, kepazelik müdürü Mihran Ağa, sorumlu müdürü Avni'dir. (Ünver, 2013: 154) Bursa'da yayımlanan bu dergi, Ankara'daki *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah* dergisi tarafından Bursa'nın kurtuluşu üzerine çıkarılmıştır. (Ünver, 2013: 143)

İstanbul'da yayımlanan *Alay*, Aka Gündüz'ün Ankara'ya sürgün edilmesinden sonra *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah* adıyla yayımlanmıştır. *Peyâm-ı Sabah*'tan farklı olarak *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah,* Millî Mücadele'yi desteklemiştir. (Ünver, 2013: 143) Ankara'da yayımlanan bir diğer mizah süreli yayını *Anadolu'da Kalem*'dir. Hüseyin Suad'ın imtiyaz sahibi olduğu *Anadolu'da Kalem*, Millî Mücadele'yi desteklemiştir. (Ünver, 2013: 148)

Babalık Gazetesinin Haftalık Mizah İlâvesi, köylüye ve Millî Mücadele'ye destek vermek için yayımlanmıştır. Konya'da çıkarılan yayının imtiyaz sahibi Yusuf Mazhar, sorumlu müdürü Ahibazâde Yusuf Ziya'dır. (Ünver, 2013: 153)

1920-1922 yılları arasında 10 sayı çıkarılan *Kaval*, Tiskaoğlu Mustafa Remzi tarafından Eskişehir'de yayımlanmıştır. (Ünver, 2013: 145) Eskişehir'de çıkarılan başka bir mizah dergisi tespit edilememiştir.

Cumhuriyet öncesi mizah süreli yayınlarının bir kısmı Karadeniz şehirlerinde çıkarılmıştır. Kısa süreli yayımlanan ve 8 sayı neşredilen *Haber Anası,* Trabzon merkezlidir. (Ünver, 2013: 80) Trabzon'da yayımlanan bir başka mizah süreli yayını *Kahkaha*'dır. *Kahkaha*, 1922'de yayımlanmaya başlamış, 9 Mart 1925'te Mustafa Kemal

Atatürk'e ve hükûmete karşı bir tutum içinde olduğu için hükûmetçe kapatılmıştır. (Ünver, 2013: 159)

3 Mart 1912'den itibaren 8 sayı yayımlanan *Kavlak*, tespit edilebildiği kadarıyla dönemi esnasında Giresun'da yayımlanan tek mizahi yayındır. *Kavlak*'ın kapağında Kavlak ve Cavlak adında iki tip bulunur. Yazılar, bu iki tip arasındaki konuşmalardan ibarettir. (Ünver, 2013: 124)

Kastamonu'da yayımlandığı tespit edilen mizah süreli yayınları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki, İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı bir politika izleyen *Köroğlu*'dur. *Köroğlu*, sadece İttihat ve Terakki'nin fikirlerini yaymak amacıyla sözcü gibi hareket ettiğinden çok fazla karikatüre yer vermemiş, fikrî yazılarla ön plana çıkmıştır. (Ünver, 2013: 77) 1911'de yayımlanan *Serbâz*, adında mizahi geçtiği halde mizahi bir üsluba rastlanılmayan Kastamonu merkezli bir diğer mizahi süreli yayındır. (Ünver, 2013: 123)

Haftada bir karikatürsüz olarak yayımlanan *Dertli*, 1919 yılından itibaren 9 yıl boyunca aralıklarla çıkarılan mizah yayınıdır. İmtiyaz sahibi İlyaszâde Şükrü olan yayının basımı Bolu'da yapılmıştır. (Ünver, 2013: 139)

1878-1908 yıllarını kapsayan İstibdat Dönemi, pek çok aydının Osmanlı topraklarını terk ettiği dönemdir. Basının üzerindeki baskıdan dolayı faaliyetlerine devam edemeyen gazeteciler, yurt dışına giderek yayınlarına gittikleri yerden devam etmişler ve bu yayınlarda İstibdat ve Abdülhamid'i sıkça eleştirmişlerdir.

Paris'te yayımlanan *İncili Çavuş*, 21 Ocak 1897 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. İmtiyaz sahibi Köprülüzade Ressam Galib olan *İncili Çavuş*, İstibdat Dönemi'nde yurt dışında çıkan gazeteler arasında karikatürü en bol gazetedir. (Ünver, 2013: 37-38)

Bu dönemde İsviçre'de de mizah süreli yayınları çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, 1 Şubat 1898'de yayımlanmaya başlayan *Bebe Ruhi*'dir. Üzerinde Arap alfabesinin yanı sıra Latin alfabesiyle de yazılar bulunan yayın, daha çok siyasi karikatür ve yazılarıyla bilinir. (Ünver, 2013: 38) İsviçre'de yayımlanan bir diğer mizahi yayın *Tokmak*'tır. *Tokmak*'ın 1 Mart 1901 tarihli ilk sayısının mukaddime bölümünde halkını aç bırakan ve sefalete sürükleyen Abdülhamid eleştirilmiştir. (Ünver, 2013: 42)

İngiltere'de yayımlandığı tespit edilen mizah süreli yayınları şu şekilde sıralanabilir: *Hayal* (1895), *Hamidiye* (1896), *Dolab* (1900), *Abdülhamid* (1901). İlk sayısı 27 Mayıs 1895'te yayımlanan *Hayal*, 6 sayı çıkarılmıştır. *Hayal*, İngiltere'deki ilk mizah yayını olarak kabul edilmektedir. (aktaran: Şahin, 2017: 32)

Mısır, mizah süreli yayınlarının en çok çıkarıldığı merkezlerden biri olmuştur. Cumhuriyet öncesi mizah süreli yayınlarından Mısır merkezli olanlar şunlardır: *Pinti* (1898), *Deccal* (1904), *Zuhurî* (1905), *Curcuna* (1906), *Lâk Lâk* (1907), *Kafes* (1919), *Yarın* (1920), *Nasreddin Hoca* (1920), *Kukumav* (?).

İstibdat Dönemi mizahi süreli yayınlardan, yayımlandığı yerler bilinmeyen yayınlar da bulunmaktadır: *Daoul* (1900), *Meşrutiyet* (1900), *Hayal* (1901). *Daoul*, diğer mizahi yayınlardan farklı olarak Fransızca yayımlanmıştır. Derginin tam olarak nerede basıldığı tespit edilememiştir. Dergi, şiddetli yergiler de içermektedir. (aktaran: Şahin, 2017: 39)

Mizah içerikli yayınların Kıbrıs'ta da çıkarıldığı bilinmektedir. Kıbrıs'ta 1896 yılında yayımlanmaya başlayan *Kokonoz*, Kıbrıs Türklerinin ilk mizah gazetesidir. (aktaran: Türkmen ve Yeniasır, 2018: 181) *Kokonoz*'un ardından Kıbrıs'ta yayımlanan mizah içerikli yayınlardan bazıları şunlardır: *Akbaba*, *Davul*, *Zırıltı*, *Karga* vs. (aktaran: Türkmen ve Yeniasır, 2008: 181)

Mizah süreli yayınları Osmanlı'nın dağılmasının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından da devam etmiştir.

1.1.4. Cumhuriyet Öncesi Edebiyat Dergileri

Cumhuriyet öncesi yayımlanan dergiler, zaman içerisinde muhtevalarını zenginleştirerek geliştirmişlerdir. Bu dönem dergilerinin başında: "Fennî ve edebî mecmuadır.", "Siyasetten başka her şeyden bahseder." veya "Edebiyat, hikemiyat, siyasiyat, gazeliyat, terâcim-i ahvâl, tarih, tiyatro, hikâyât ve fünûn ve maarif ve her nevi âsâr ve letâiften bahseder." şeklinde çeşitli açıklamalarla amaçlar belirtilirken; dergilerin kimisinde de açıklamalara rastlanılmamaktadır. Bu dönemde dikkat çeken en büyük husus, sırf edebiyattan bahseden edebî dergilerin bulunmayışıdır. (Şen, 2009: 383) Mevcut duruma sebep olarak gazetelerin edebiyata da yer vermesi gösterilebilir. Bu dönemde gazeteler de bir bakıma dergilerle aynı çizgide ilerlemiş ve edebiyatı sayfalarına

taşımıştır. Bu durum, sadece edebiyatı konu edinen dergilerin çıkmasını engellemiştir. 1870'lerin sonuna gelindiğinde dergiler, sınırlı biçimde edebiyata yönelmişlerdir. *Mecmua-i Ebüzziya* (1880), *Hazine-i Evrak* (1881), *Servetifünun* (1891), *Mektep* (1891), *Malûmat* (1895), *İçtihat* (1904), *Resimli Kitap* (1908), *Şehbal* (1909) edebiyata ağırlık veren dergiler arasında sayılabilir. Bunların yanı sıra özellikle 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra çıkan *Genç Kalemler* (1911), *Türk Yurdu* (1911), *Bilgi Mecmuası* (1913), *Millî Tetebbular Mecmuası* (1915), *Yeni Mecmua* (1917) da edebiyat tarihi açısından önemli dergilerdendir. *Mecmua-i Fünûn*'un izinde çıkan *Hazine-i Evrak*, edebiyat sözcüğünün geçtiği ilk dergidir. 1881-1886 yılları arasında çeşitli aralıklarla yayımlanan dergi, yazar kadrosu bakımından seçici bir tutum benimsemiş, ağırlıklı olarak Batı edebiyatından tercümelere yer vermiştir. (Yaklav, 2013: 1-2)

Cumhuriyet öncesi edebiyat dergilerinin içinde ön plana çıkan dergilerden biri hiç şüphesiz *Servetifünun*'dur. *Servetifünun* dergisi, yayımlandığı döneme adını vermiş ve bir edebî devrin ismi olmuştur. Dergi, asıl edebî niteliğini 1896-1901 yılları arasında gösterse de 1891'den 1944'e kadar yayın hayatını sürdürebilmiş nadir dergilerden biridir. Ayrıca dergi, 1686. sayısından sonra *Uyanış* ismini kullanmıştır. *Servetifünun*, 6 Aralık 1928 itibarıyla Latin harfleriyle yayın hayatına devam etmiştir. (Kışan, 2008: 44)

Bu dönemde öne çıkan dergilerden bir diğeri *Genç Kalemler*'dir. 14 Nisan-4 Ekim 1910 tarihleri arasında toplam 8 sayı çıkan *Hüsün ve Şiir* dergisi, *Genç Kalemler* dergisinin öncülüdür. *Genç Kalemler*'in yayın hayatı, *Hüsün ve Şiir*'in isminin *Genç Kalemler* olarak değiştirilmesiyle başlar. *Genç Kalemler* ise Kasım 1910- 15 Ekim 1912 tarihleri arasında Selanik'te toplam 33 sayı yayımlanmıştır. (Odabaşı, 2006: 575) *Genç Kalemler*; kadro ve hedef-kitle itibarıyla gençlik, nitelik itibarıyla fikir, alan/içerik itibarıyla ise esas olarak bir dil ve edebiyat dergisidir. Edebiyat dergisini olma niteliğini en baştan (*Hüsün ve Şiir*'den) kapanışa kadar temelde sürdürmüş olmakla beraber, süreç içinde bir değişim geçirdiği de açıktır. Bu nedenle, toplam olarak *Genç Kalemler* dergisi için bir dil/edebiyat, kültür ve bilim dergisi demek çok daha doğru olacaktır. (Odabaşı, 2006: 90)

15 Nisan 1921-5 Ocak 1923 tarihleri arasında İstanbul'da 15 günde bir olmak üzere toplam 42 sayı yayımlanan *Dergâh*, etkileri bakımından Mütareke döneminin önde gelen fikir, sanat ve edebiyat dergilerindendir. Mesul müdürü Mustafa Nihat (Özön) olan

derginin fikrî muhtevası Yahya Kemal, Yakup Kadri ve Mustafa Şekip tarafından belirlenmiştir. (Uçman, 2006: 519) Mütareke ve Millî Mücadele döneminin en önemli, seviyeli fikir ve edebiyat anlayışını temsil eden *Dergâh*'ta imzaları görülen 80'in üzerinde şair, hikâyeci, ilim adamı, yazar ve mütercim bulunmaktadır. (Uçman, 2006: 520) Mart 1990'da yeniden yayımlanmaya başlayan *Dergâh* dergisi, 32. cildinin son sayısı olan Şubat sayısıyla 2022 yılında yayın hayatına ara vermiştir. Derginin sosyal medya hesaplarından yapılan açıklamada, bütün dünyada gözlemlenen kâğıt tedarikinde yaşanan zorluklar ve derginin içinde bulunduğu şartlar dolayısıyla *Dergâh*'ın yayınına ara verdiği duyurulmuştur.

Devrin önemli yayınlarından olan *Türk Yurdu*, 30 Kasım 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti'nin yayın organı olarak çıkmaya başlamıştır. Derginin kurucuları Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Hikmet, Ahmet Ağaoğlu, Ali Hüseyinzade, Akil Muhtar ve Yusuf Akçura'dır. (Karataş, 2019: 5) *Türk Yurdu*'nda yer alan konu başlıkları şu şekilde sıralanabilir: edebiyat, tarih-coğrafya ve etnografya, talim ve terbiye (eğitim ve öğretim), iktisat, siyaset, içtimaiyat, hıfzıssıhha (halk sağlığı), seyahat, mimari, mektuplar ve cevaplarımız, asar-ı atika (eski eserler), teracim-i ahval (biyografi), Türklük şuunu (Türklük haberleri). Bu konulara daha sonra birçok yeni başlık eklenmişse de dergide dil ve edebiyat konusu her zaman belirgin durumdadır. (Karataş, 2019: 10) *Türk Yurdu* dergisi, yayın hayatına devam etmektedir. Derginin mevcut son sayısı Eylül 2022 tarihli 421. sayıdır. Dergi aylık olarak çıkarılmaya devam etmektedir.

1.2. Cumhuriyet Dönemi Dergileri

Osmanlı Devleti döneminde temelleri atılan ve yıllar içerisinde gelişen Türk dergiciliği, genç Türkiye Cumhuriyeti'nde de varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet dönemi dergileri incelenmeden önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından başlayan basın faaliyetlerini ve basının durumunu incelemek daha doğru olacaktır. Tezin kapsamı gereği 1923-1950 yılları arasında Türk basını incelenecektir.

1923-1925 yılları arasında basın, Millî Mücadele döneminde olduğu gibi ikili bir görünüme sahiptir. Zıt görünüme sahip ikili basın, iktidar taraftarı ve muhalifler olarak adlandırılabileceği gibi geniş manada İstanbul-Ankara basını olarak da tanımlanabilir. (Kaya, 2014: 49)

29 Ekim 1923, Türk siyasi tarihi için önemli bir dönüm noktası olurken aynı yılın Aralık ayında basın için zorlu bir dönem başlayacağına dair gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. (Kaya, 2014: 52) Halifelik tartışmaları basın gündemine düşmüş, halifeliğin kaldırma sürecinde İstanbul'da çıkarılan resimli dergilerde halifeyi öven, hilafetin önemli bir güç olduğunu savunan yazılar çıkmıştır. (aktaran: Kaya, 2014: 52) Yine aynı dönemde Emir ve Ali Ağa'nın İsmet Paşa'ya gönderdikleri fakat onun eline geçmeden *Tanin* ve *Tevhid-i Efkâr*'da yayımlanan mektubun yarattığı tartışmalar eklenince 1923 yılı başlarından 29 Ekim'e kadar geçen süre içinde yaşanan ılımlı hava kaybolmuş ve ilk İstiklal Mahkemesi kurularak basına karşı ilk sindirme hareketi başlatılmıştır. (aktaran: Kaya, 2014: 52) 1924 yılının ilk aylarında 150'likler listesi hazırlanmış, yurt dışına sürgüne gönderilecek olan bu listenin bir grubunu da gazeteciler oluşturmuştur. (Kaya, 2014: 54)

17 Kasım 1924 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Bu fırkayı destekleyen gazetelerden *Tanin, Tevhid-i Efkâr, Vatan* ve *Son Telgraf* gibi gazeteler hükûmeti eleştirirken Şeyh Sait İsyanı patlak vermiş, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılarak biri Ankara'da diğeri isyan bölgesinde olmak üzere Ankara ve Şark İstiklal Mahkemesi adında iki mahkeme kurulmuştur. Kanunun çıkışından sonra hükûmetin teklifi ve cumhurbaşkanının onayı ile gazete ve dergilerin kapatılması için kararlar alınarak valiliklere bildirilmiş, bundan sonra gazeteler teker teker kapatılmaya başlamıştır. (Kaya, 2014: 55)

Şeyh Sait İsyanı ve sonrasında yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn Kanunu doğrultusunda kurulan İstiklal Mahkemeleri, basının sıkı bir denetim altına alınması ile sonlanmıştır. 1926 yılında İzmir'de Mustafa Kemal'e yönelik suikast girişimi sebebiyle bir İstiklal Mahkemesi daha kurulmuştur. Bu mahkemede basının önemli isimlerinden Hüseyin Cahit de yargılanmıştır. Mahkeme Hüseyin Cahit'in beraati ile sonuçlansa da bu olay basının daha dikkatli olması gerektiği gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. (Kaya, 2014: 56)

1 Kasım 1928 tarihinde Harf Devrimi gerçekleşmiştir. Halk yeni harflerle okuma yazma bilmediğinden gazete ve dergi sahipleri çıkardıkları yayınları satabilecek bir kitle

bulmak için bir geçiş evresi yaşamak zorunda kalmış, bu geçiş döneminde basın Arap ve Latin harflerinin birlikte kullanıldığı bir yayın politikası uygulamıştır. (Kaya, 2014: 57)

Harf Devrimi için canla başla çalışan basın bir diğer yandan kısa süreli de olsa okuyucu bulamama krizi ile karşılaşmıştır. Yeni harflerin kabulü uzun vadede okuyucu kitlesini arttıracak olsa da kısa süreli olarak okuyucu bulamayan gazete ve dergilerin bir kısmı ciddi anlamda tiraj kaybetmiş, bir kısmı da kapatılmıştır. Bu dönemde hükûmet, gazete sahiplerine prim ödemeyi kararlaştırmıştır. (Kaya, 2014: 58)

Basına muhalif milletvekilleri tarafından yapılan eleştirilerin ardından 25 Temmuz 1931 tarihli ve 1881 numaralı yeni Matbuat Kanunu kabul edilmiştir. Dergi ve gazeteler için kıstaslar belirlenmiş, bu yayınların sahiplerinde olması gereken özellikler sıralanmıştır. 1931 Matbuat Kanunu ile basın, sıkı denetim altına alınmıştır. 1931'den 1950 yılına kadar geçerli olacak yeni kanun, basının nitelik ve sınırlarını belirlemiş, söz konusu tarihten sonra süreli yayınların büyük çoğunluğu iktidarın güdümünde faaliyet göstermiştir. (Kaya, 2014: 59-60)

1930'lu yılların sonlarına doğru basınla iktidar ilişkisinde demokratikleşme ve iktidarın basını istediği yönde etkileme çalışmaları devam ederken dergi ve gazetelerin kapatılmasına da devam edilmiştir. (aktaran: Kaya, 2014: 63) Bu yıllarda gazetelerden çok dergilerin kapatıldığı görülmüştür. Dergilerin gazetelerden daha çok kapatılmasının veya ceza almasının temel nedeni olarak ekonomik kaygılar gösterilebilir. (Kaya, 2014: 63)

1930'lu yılların sonunda iktidar, basın üzerindeki denetim mekanizmasını ve basını araç olarak kullanma politikasını iç ve dış siyasette dengeli olarak kullanmaya çalışmıştır. Bu yıllarda Avrupa'da yaşanan sıcak siyasi gelişmeler, basının aktif olarak dış siyasette kullanılmasına neden olmuştur. 11 Haziran 1936'da Bükreş'te Balkan Matbuat Konferansı toplanmış ve bu konferansta bir Balkan Matbuat Birliği'nin kurulmasına karar verilmiştir. Daha sonra Birlik, 15 Şubat 1937 tarihinde Atina'da ve 7 Nisan 1938'de İstanbul'da bir Matbuat Kongresi düzenlemiştir. (Kaya, 2014: 63)

1938 yılında kurulan Türk Basın Birliği, basın dünyası için önemlidir. 27 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen yasa ile Türk Basın Birliği resmî olarak kurulmuş, 14 Temmuz 1938 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Basın Birliği

Kanunu, Türkiye'de gazetecilik yapabilmek için birliğe üye olmayı zorunlu kılmıştır. (Kaya, 2014: 63-34)

Basın hayatında yaşanan bir diğer gelişme de 20 Mayıs 1940'ta İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale ve İzmit'te sıkıyönetim ilan edilmesidir. Örfi İdare Kanunu'nun 3. maddesi sıkıyönetim komutanlarına tüm basılı eserleri denetleme ve gerektiğinde kapatma yetkisi vermiştir. (Şeker, 2011: 43)

1938-1945 yılları arasında basın, devletin takip ettiği politikalar dışında yayın yapamamış, yapanlar şiddetle cezalandırılmıştır. (Şeker, 2011: 45) Bu politikalar sonucunda gazete tirajları etkilenmiş, aynı yıllar arasında toplam satılan gazete sayısı 100.000'i bulmamıştır. (aktaran: Şeker, 2011: 45)

1945'te Milli Kalkınma Partisi, 1946'da Demokrat Parti kurulmuş, Türkiye'de çok partili hayat başlamıştır. Çok partili hayat, demokratik teamüllerin yerleşmesi açısından önemli olduğu kadar basın özgürlüğü açısından da dönüm noktası teşkil etmiştir. 1947'li yıllar itibarıyla ulusal basın daha rahat yayın yapar hale gelmiş, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde mahallî basın organları kurulmaya başlamıştır. (Şeker, 2011: 46)

14 Mayıs 1950'de yaşanan iktidar değişimi, Türkiye'de bir yenilik oluşacağına ve sosyal bünyenin zihniyetinde bazı farklılıklar getireceğine dair ümitleri beraberinde getirmiştir. Basının yeni iktidardan en büyük beklentisi yürürlükteki basın kanununun değiştirilmesi olurken Başbakan Adnan Menderes basın hürriyetinin teminatına çalışılacağını ifade etmiş fakat basın hürriyetinin hakaret hürriyeti olarak algılanmasına izin vermeyecekleri şeklinde bir uyarı yapmıştır. (Emre Kaya, 2010: 94)

Basın hayatında 1950'ye kadar gelişmelerden Türk dergiciliği de etkilenmiştir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1950'ye kadar yayımlanan kadın, çocuk, mizah ve edebiyat dergileri ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

1.2.1. Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergileri

Cumhuriyet Dönemi kadın dergiciliği gerek inkılaplar gerek Batı'nın etkisinin toplumun her yönüne ulaşmaya başlaması gerekse sektörel canlanmalar gibi nedenlerden dolayı yavaş yavaş kabuk değiştirmeye başlamıştır. Eğitim eşitliğinin sağlanması yönünde adımlar atılması, siyasi alanda kadının çeşitli haklar elde etmesi, kadının çeşitli

meslek dallarında çalışmaya başlamasıyla birlikte Türk kadını sosyal hayatın çeşitli alanlarında görünür olmuştur. Bu değişimin basına yansıması olarak Cumhuriyet öncesinde mektuplar ve makalelerle varlığını duyurmaya çalışan Türk kadını, Cumhuriyet sonrasında fiziksel varlığını da kanıtlama gayreti içerisine düşmüştür. Bu da Cumhuriyet'in "Batılı kadın" tanımlaması doğrultusunda kadının, yavaş yavaş görünür olmasından kaynaklanmaktadır. (Mutlu, 2009: 59)

Cumhuriyet Dönemi kadın dergilerinin büyük çoğunluğu İstanbul merkezlidir. Tespit edilebildiği kadarıyla İstanbul'da yayımlanan kadın dergileri şunlardır: *Süs* (1924), *Yıldız* (1924), *Firuze* (1924), *Âsâr-ı Nisvan/Kadın Yazıları* (1925), *Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu* (1925), *Yeni Kitab* (1927), *Hanımlar Âlemi* (1929), *Elişi* (1930), *Aile Dostu* (1931), *El Emekleri* (1931), *Cumhuriyet Kadını* (1934), *Salon* (1934), *Kadın Moda Albümü* (1935), *Moda Albümü* (1936), *Ev-İş* (1937), *Okul Kızı* (1937), *Model* (1937), *El İşleri* (1938), *Kadın Dünyası* (1940), *Kadınlar Âlemi* (1940), *Asrın Kadını* (1944), *Ev Kadın* (1945), *Kadın Gazetesi* (1947), *Aile* (1947), *Ev Kadın Yün Örgüleri* (1947), *Salon* (1947), *Hanımeli* (1948), *Yeni Holivut Magazin* (1948), *Yeni Moda* (1948), *Büyük Moda Mecmuası* (1949), *Dişi Kuş* (1949), *Familya* (1949).

Bu dönemde çıkan kadın dergilerinin büyük çoğunluğu kısa ömürlü olsa da aralarında uzun yıllar yayımlanmaya devam eden süreli yayınlar da bulunmaktadır. *Kadın Gazetesi,* 1 Mart 1947-Kasım 1979 tarihleri arasında 1125 sayı yayımlanmıştır. (Davaz-Mardin, 1998: 65) Dergi, kadınların çıkardığı en uzun süreli dergi ve yayımlandığı süre boyunca da yayın kurulunun kadınlardan oluştuğu yegâne dergidir. (Sular, 2019: 53)

Yayımlanan kadın dergilerinin bir kısmı devrin önde gelen yayıncıları tarafından çıkarılmıştır. Bu dönemin önemli simalarından olan Sedat Simavi, birden fazla dergiye imtiyaz sahipliği yapmıştır. 1924-1926 tarihleri arasında Sedat Simavi'nin sahibi olduğu *Yıldız*, toplam 17 sayı çıkarılmıştır. (Biçer, 2018: 13) Simavi tarafından yayımlanan bir diğer kadın dergisi, 1927-1928 tarihleri arasında 16 sayı yayımlanan *Yeni Kitab*'tır. (Şahin, 2010: 326) Mayıs 1937'de yayımlanmaya başlayan *Model*'in imtiyaz sahipliğini ve umumi neşriyat müdürlüğünü yine Sedat Simavi üstlenmiştir. (Davaz-Mardin, 1998: 35)

İmtiyaz sahibi İ. Hakkı Kutbay, sahibi Tahsin Demiray olan *Moda Albümü*'nün ilk sayısı Nisan 1936'da yayımlanmıştır. (Davaz-Mardin, 1998: 27) *Moda Albümü*'nün

sahibi olan Tahsin Demiray'ın daha sonra farklı kadın dergilerinin de imtiyaz sahibi olduğu görülür. Nisan 1937'den Nisan 1952'ye kadar 180 sayı yayımlanan *Ev-İş*, Türkiye Yayınevi tarafından Demiray'ın sahipliğinde çıkarılmıştır. (Davaz-Mardin, 1998: 31) 1938'de yayımlanan *Elişleri*, yine Demiray'ın imtiyaz sahipliğinde Türkiye Yayınevi tarafından basılmıştır. (Davaz-Mardin, 1998: 43)

1 Mart 1940'ta yayımlanan *Kadın Dünyası*'nın imtiyaz sahibi ve neşriyat müdürü Macit Çetin'dir. (Davaz-Mardin, 1998: 45) Yine 1940'ta yayımlanan *Kadınlar Âlemi* dergisinin imtiyaz sahibi ve neşriyat müdürü olarak Macit Çetin tanıtılmıştır. (Davaz-Mardin, 1998: 47)

Dönemin kadın dergilerine imtiyaz sahipliği yapan bir diğer isim M. Faruk Gürtunca'dır. Gürtunca, ilk sayısı 23 Nisan 1945'te yayımlanan *Ev Kadın* dergisi (Davaz-Mardin, 1998: 59) ve Ekim 1947'de yayımlanmaya başlayan *Ev Kadın Yün Örgüleri* dergisinin (Davaz-Mardin, 1998: 63) imtiyaz sahibi olarak gösterilmiştir.

Ağustos 1948'de yayımlanmaya başlayan *Yeni Moda* (Davaz-Mardin, 1998: 75) ve Nisan 1949'da yayımlanan *Dişi Kuş* (Davaz-Mardin, 1998: 79) Arif Bolat tarafından çıkarılmıştır.

Cumhuriyet sonrası kadın dergilerinin bir kısmı gazeteciler ve yayıncılar tarafından çıkarılsa da bir kısmı dernekler veya kurumlar tarafından yayımlanmıştır. 16 Temmuz 1925'te Nezihe Muhiddin tarafından yayımlanmaya başlayan *Kadın Yolu*, bu dergilerden biridir. Dergi, 4. sayısı itibarıyla "Türk Kadın Birliği'nin Naşir-i Efkârıdır" ibaresiyle Türk Kadın Birliği'nin yayın organı olduğunu duyurmuş ve adını "Türk Kadın Yolu" olarak değiştirmiştir. (Yurttaşer, 2019: 28)

1947-1952 yılları arasında mevsimlik olarak yayımlanan *Aile*, bir kurum ya da kuruluş tarafından çıkarılmasa da Yapı ve Kredi Bankası tarafından finansal olarak desteklenmiştir. (Yener, 2016: 28-29)

Ankara'da Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yayımlanan dergiler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1938'de yayımlanmaya başlayan *Ana*'dır. Derginin sahibi Dr. Fuat Umay, müdürü Gayur Bleda'dır. (Davaz-Mardin, 1998: 39) Kurum tarafından yayımlanan bir diğer dergi, 1944'te çıkarılmaya başlayan *Türk Kadını*'dır. Derginin genel

merkez başkanı Dr. Fuat Umay, neşriyat müdürü Kemal Kaya'dır. (Davaz-Mardin, 1998: 57)

Ankara'da yayımlanan bir diğer kadın dergisi *Kadın Ev*'dir. Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları öğretmen ve öğrencileri tarafından çıkarılan dergi Eylül 1943'te yayımlanmıştır. Maarif Vekâleti tarafından çıkarılan derginin ilk sayısında devrin maarif vekili Hasan Âli Yücel'in derginin yayımlanması üzerine yazdığı yazı bulunmaktadır. (Davaz-Mardin, 1998: 53)

İstanbul ve Ankara dışında Trabzon ve Adana'da yayımlanan kadın dergileri de bulunmaktadır. 4. ve 7. sayıları mevcut olan *Çalıkuşu*, Trabzon'da yayımlanmıştır. Derginin sahibi ve müdürü Şefika Münir, edebî müdürü ise Hamamizade İhsan'dır. İsmail Hakkı, Feride Ümit, Ali Haydar, Dr. İsmail Ferit ve Emel Rezzan dergide yazıları bulunan isimlerden birkaçıdır. (Akagündüz, 2012: 331-332)

Adana Kız Lisesi öğrencilerinin yazılarının yayımlandığı *Sesimiz*, Mart 1940'ta yayımlanmıştır. Adana merkezli derginin sahibi okul direktörü Şahap Nazmi Coşkunlar, umumi neşriyat müdürü Belkıs Zincirkıran'dır. (Davaz-Mardin, 1998: 51)

Ne zaman, nerede ve kim tarafından yayımlandığı tespit edilemeyen bir kadın dergisi daha bulunmaktadır: *Murrahhis*. Dergi, promosyonlarla ve hediyelerle okuyucu kitlesini genişletmeyi hedeflemiştir. Bu olgunun kadın dergilerinde ilk kez görüldüğü bildirilmiştir. (Yapar, 1993: 62)

1950 ve sonrasında kadın dergileri yayımlanmaya devam etmiştir. Çalışmanın kapsamı gereği bu bölümde 1950'ye kadar yayımlanan kadın dergileri incelenmiştir.

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergileri

Cumhuriyet öncesinde şahsi gayretlerle yayın hayatına devam eden çocuk süreli yayınları, Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan süreli yayınlara önemli ölçüde tecrübelerini aktarmışlardır. Cumhuriyet sonrasında gerçekleştirilen birtakım inkılaplarla birlikte de her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da Batı'yı yakalama çabaları ivme kazanmıştır. (İnan, 2012: 17)

Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan çocuk dergi ve gazetelerinin bir kısmı aynı yayıncılar tarafından yayımlandığından bu bölümde dergi ve gazetelerin bir bölümü birlikte ele alınmıştır.

Cumhuriyet sonrasında yayımlanan çocuk süreli yayınlarının büyük çoğunluğu İstanbul merkezlidir: *Haftalık Resimli Gazetemiz* (1924), *Resimli Dünya* (1924), *Sevimli Mecmua* (1925), *Mektepliler Âlemi* (1925), *Çocuk Dünyası* (1927), *Çocuk Sesi* (1932), *Şen Çocuk* (1932), *Mektepli* (1932), *Afacan* (1934), *Çalışkan Çocuk* (1934), *Olgun Çocuk* (1935), *Küçük Adam* (1935), *Çocuk Tiyatrosu* (1935), *Ateş* (1936), *Yavrutürk* (1936), *Gelincik* (1936), *Cumhuriyet Çocuğu* (1938), *Binbir Roman* (1939), *Çocuk Dünyası* (1940), *Arkadaş* (1941), *Binbir Roman* (1941), *Bilmece* (1943), *Doğan Kardeş* (1945), *Şen Çocuk* (1945), *Can Kardeş* (1947), *Küçük Kardeş* (1947).

Ankara ve İzmir'de de çocuk dergilerinin yayımlandığı bilinmektedir. Ankara'da yayımlanan dergilerden biri 1936 yılına ait *Çocuk* dergisidir. (İnan, 2012: 18) İmtiyaz sahibi ve genel yayın müdürü Naki Tezel olan *Türk Çocuğu* dergisinin kurucuları Naki Tezel, Kadri Erdil, Doğan Köymen'dir. Ankara'da yayımlanan derginin ilk sayısı 18 Birinci Teşrin 1944 tarihlidir. (Başboğa, 2018: 33) İzmir merkezli çocuk dergilerinden biri 1927 yılında yayımlanan *Çocuk Yıldızı*'dır. Dergi, haftalık olarak Hocaoğlu Selim tarafından yayımlanmıştır. 1939-1940 yıllarında yayımlanan *Asrın Çocuğu* da İzmir merkezlidir. Derginin sahibi Süha Tükel'dir. (İnan, 2012: 18)

Cumhuriyet sonrası kadın dergileri yayımlayan Tahsin Demiray'ın yine aynı dönemde çocuk dergi ve gazeteleri yayımladığı da tespit edilmiştir. Tahsin Demiray'ın bu dönemde yayımladığı ilk çocuk süreli yayını, *Haftalık Resimli Gazetemiz*'dir. *Haftalık Resimli Gazetemiz*, 1924'te İstanbul'da haftalık olarak yayımlanmıştır. Demiray, yine İstanbul'da haftalık olarak yayımlanan *Ateş* ve *Yavrutürk* yayınlarına da imtiyaz sahipliği yapmıştır. (İnan, 2012: 18) 1939-1952 yılları arasında yayımlanan *Binbir Roman* (haftalık) ve 1941-1947 yılları arasında yayımlanan diğer *Binbir Roman* (aylık) Tahsin Demiray tarafından çıkarılmıştır. (Akbayrak, 2014: 35-36) Tahsin Demiray, 2 Ocak 1945'te haftalık olarak *Çocuk Haftası* dergisini yayımlamıştır. *Çocuk Gözü Afacan* ise 1932-1939 yılları arasında yayımlanan *Afacan*'ın 21 Haziran 1945'te Tahsin Demiray'la beraber yayın hayatına başlamasıyla ortaya çıkmıştır. (Başboğa, 2018: 33-34)

Cumhuriyet yıllarında öne çıkan bir diğer yayıncı, kadın dergilerine de imtiyaz sahipliği yapan M. Faruk Gürtunca'dır. 2 Kânunuevvel 1928'de yayımlanan *Çocuk Sesi*, Mehmet Faruk Gürtunca tarafından yayımlanmıştır. 9 Şubat 1948'e kadar yayımlanan *Çocuk Sesi*, Harf Devrimi sonrası yeni harflerle yayımlanan ilk süreli çocuk yayınıdır. (Akbayrak, 2014: 96-100) Yine Gürtunca tarafından 1932'de *Afacan* dergisi yayımlanmıştır. Dergi, Ağustos 1939'da *Çocuk Sesi* ile birleşerek *Çocuk Sesi Afacan* ismini alır. Dergi ilk sayılarında çocuklara mahsus ilk büyük mizah gazetesi olduğunu belirtir. (Başboğa, 2018: 32) Gürtunca'nın imtiyaz sahipliğinde bulunduğu diğer süreli yayınlar 1936'da yayımlanan *Gelincik* ve 1941'de yayımlanan *Çocuk Romanları*'dır. (Akbayrak, 2014: 97)

Cumhuriyetin ilanının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurum ve kuruluşları da çocuk süreli yayınları çıkarmıştır. Bu kurumlardan biri Himaye-i Etfal Cemiyeti yani Çocuk Esirgeme Kurumu'dur. Himaye-i Etfal tarafından yayımlanan *Çocuk Haftası*, *Gürbüz Türk Çocuğu*'nun ekidir. *Çocuk Haftası*, 23 Nisan Çocuk Bayramının 1929 itibarıyla çocuk haftası olarak kutlanmasıyla beraber her 23 Nisan'da çıkarılmıştır. (Başboğa, 2018: 31) İkincikânun 1936'da Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkarılan *Çocuk* dergisinin sahibi Dr. Fuat Umay, neşriyat müdürü Reşad Yamaner'dir. (İnan, 2012: 268) *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisi isim değiştirerek *Çocuk* ismini almıştır. *Gürbüz Türk Çocuğu*, ciddi makalelerin olduğu, daha çok ebeveynlere hitap eden bir yayındır. Himaye-i Etfal Cemiyeti aylık ve yıllık toplantılarını bu dergi vasıtasıyla duyurmakta ve toplantı sonuçlarını da burada yayımlamaktadır. Bu noktadan bakıldığında *Çocuk* dergisi, çocuklara daha yakın bir dergidir. (İnan, 2012: 270-271)

Yapı ve Kredi Bankası tarafından desteklenen ve Vedat Nedim Tör tarafından çıkarılan *Doğan Kardeş*'in hazin bir çıkarılış öyküsü bulunmaktadır. Bankanın sahibi Kazım Taşkent, küçük oğlu Doğan Taşkent'i 1939'da İsviçre'de bir çığ kazasında kaybeder. Dergi, Doğan Taşkent'in anısını yaşatmak için 1945'te yayın hayatına başlamıştır. Her yılın Nisan ayı sayılarında Doğan'ın ölüm yıl dönümü anılmaktadır. (Şişman, 2012: 88) Dergi, 1970 yıllarının sonuna kadar yayımlanmaya devam etmiş, dönemin ekonomik sıkıntılarından etkilenerek 78 yılındaki grevle birlikte yayın hayatından kaldırılmıştır. 1988 yılında tekrar yayımlanmaya başlayan dergi, yeni dönem yayın politikasına yönelik bazı eleştirilerle karşılaşmış; birçok araştırmacı yazar derginin, magazin ve reklam odaklı, Amerikan kültürünü empoze etmeye çalışan bir kimliğe

büründüğünü ve bu durumun çocukları olumsuz etkilediğini öne sürmüştür. Aralıklarla yayımlanan dergi, 1993'te yayın hayatından çekilir. (Şişman, 2012: 95)

Türkiye'nin en uzun ömürlü çocuk dergisi olmayı başaran *Doğan Kardeş*, birçok kültür ve sanat etkinliklerine imza atarak çocukların en yakın dostu olmayı da başarmıştır. Selma Emiroğlu, Altan Erbulak, İbrahim Ersaraç gibi karikatüristlerin ilk çizimleri, Müjdat Gezen'in yazıları, İdil Biret, Suna Kan'ın ilk sanat etkinlikleri *Doğan Kardeş*'te yayımlanmıştır. (Şişman, 2012: 92)

Doğan Kardeş dergisini çıkaran Vedat Nedim Tör, 20 Ekim 1947'de yayımlanmaya başlayan *Küçük Kardeş*'in de editörlüğünü yapmıştır. (Yaman, 2017: 13)

Sahibi Hamid Şendur, yazı işleri müdürü Bedia Şendur olan *Çocuk Âlemi* (Başboğa, 2018: 34) ve 1940'ta yayımlanan *Sağlam Çocuk* (aktaran: Demiryürek, 2022: 44) dönemin çocuk süreli yayınlarındandır.

Şübbân, Genç Mektepliler, Resimli Eytâm Mecmuası, Gürbüz Türk Çocuğu, Annelere ve Çocuklara, Gençlik, Altun Kalem, Oklahoma, Öğretmen İleri, Yeni Kültür dergileri kimi kaynaklarca çocuk dergisi olarak kabul edilse de bu dergilerin içerik olarak daha üst seviyelere hitap ettiği bilinmektedir. (İnan, 2012: 18)

1950 sonrası çocuk dergileri yayımlanmaya devam etmiştir. 1869-1928 döneminde yayımlanan çocuk dergilerinde eğitici ve öğretici olma amacı ağır basmıştır. 1928'den 1950'lere dek aynı amaç izlenirken 1950'lerde eğlendirici hatta boş zamanları öldürücü dergiler sayısal üstünlüğü almaktadır. (Alpay, 1980: 173)

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergileri

Tanzimat sonrasında gelişen Türk basınında mizah ve mizah dergileri yadsınamayacak bir rol oynamıştır. Batılılaşma etkisinde toplumun geçirdiği değişim ve dönüşüm özellikle mizah yayıncılığı aracılığıyla halka ulaştırılmıştır. Zamanla muhalefetin sözcüsü konumuna gelen mizah yayıncılığı Tanzimat itibarıyla ilk ürünlerini vermiş, 2. Meşrutiyet ile büyük gelişme göstermiştir. Mizah basını, Cumhuriyet Dönemi'nde acemilikten sıyrılarak evrensel nitelik kazanabilmiştir. (Çetin, 2010: 8)

Cumhuriyet Dönemi'nde pek çok mizah dergisi yayımlanmıştır. Yayımlanan dergilerin bir kısmı uzun ömürlü olmuş ve tarihteki yerlerini almışsalar da bir kısım

dergiler kısa süre yayımlanmış, bazıları da tek sayı çıkarılabilmiştir. Yayımlanan dergilerden bir kısmı şöyle sıralanabilir: *Papağan* (1924), *Gelincik* (1924), *Guguk* (1924), *Resimli Dünya* (1924), *Nasreddin Hoca* (1927), *Kaynana* (1927), *Davul* (1927), *Yeni Kalem* (1927) …

Cumhuriyet sonrası yayımlanan dergi ve gazetelerin bir kısmı aynı yayıncılar tarafından yayımlanmıştır. Süreli yayınlardan bir kısmı ise gazete olarak adlandırılsa da dergi hüviyeti taşımaktadır. Bu sebepten dergi ve gazeteler beraber ele alınacaktır.

Cumhuriyet öncesi yayımlanan bazı süreli yayınların Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da varlıklarını sürdürdükleri tespit edilmiştir. Bir kısım dergiler ise Cumhuriyet öncesi dönemde yayınlarına ara vermiş, Türkiye Cumhuriyeti döneminde yeniden yayımlanmışlardır. Bunlardan biri ilk sayısı 10 Ağustos 1908 tarihinde yayımlanan *Karagöz*'dür. *Karagöz*'ün sahibi Ali Fuad Bey'dir. (Camtoz, 2019: 11-13) Cumhuriyet öncesi yayımlanmaya başlayan ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde de varlığını sürdüren *Karagöz*, 1908-1955 tarihleri arasında yayımlanarak uzun süreli mizah yayınları arasında yer almıştır. *Karagöz*, Millî Mücadele döneminde her anlamda oturmuş bir süreli yayın olmakla beraber bu dönem boyunca aralıksız olarak yayın yapmıştır. Dönemin diğer süreli yayınları *Karagöz* gibi aralıksız yayımlanamamıştır. Mütareke döneminde mizah alanında çıkan ve Millî Mücadele yanlısı olan diğer süreli yayınlar daha çok karikatür ve resim içerikliyken *Karagöz*'de yazı ve şiirler ön plandadır. (aktaran: Camtoz, 2019: 16)

Cumhuriyet öncesi yayımlanmaya başlayan yayınlardan bir diğeri *Ay Dede* dergisidir. *Ay Dede* 1 Ocak-9 Kasım 1922 tarihleri arasında 90 sayı yayımlanmıştır. Derginin bu dönemde imtiyaz sahibi ve başyazarı Refik Halit Karay'dır. Dergi 91. sayısıyla 8 Mayıs 1948'de yeniden yayımlanmaya başlamış, 1 Ekim 1949'a kadar yayımlanarak 125. sayısıyla yayın hayatından ayrılmıştır. (Coşkuner, 2007: 24-25)

Cumhuriyet öncesi yayımlanmaya başlayan ve yıllarca Türk basın tarihinde yer alan mizah dergilerinden biri *Akbaba*'dır. *Akbaba* dergisi 7 Aralık 1922 tarihinde Yusuf Ziya Ortaç tarafından çıkarılmıştır. Millî Mücadele yıllarında İttihatçılıkla özdeşleştirdiği Anadolu hareketinin karşısında İstanbul Hükûmeti'nin önemli yayın organlarından biri haline gelen *Ay Dede*, işgal kuvvetlerinin İstanbul'u boşaltması ve sahibi Refik Halit'in 150'likler arasında yerini almasıyla kapanmış ve yerini aynı kadroyu devam ettirme

gayretinde olan Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi'nin kurduğu *Akbaba* dergisine bırakmıştır. Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi, yanında yetiştikleri ve yeni rejim tarafından "hain" listesine alınan Refik Halit'ten farklı olarak Millî Mücadele yıllarında Anadolu'yu desteklemiş, sonrasında ise yeni kurdukları *Akbaba* ile Erken Cumhuriyet yıllarında iktidarın en önemli savunucularından biri haline gelmiştir. (Konar, 2021: 23) 1977'de yayın hayatı sonlanan dergi, ilk çıktığı günden itibaren bünyesinde barındırdığı karikatüristler, yazarlar ve çizerlerle ve bir o kadar da yetiştirdikleriyle mizah yayıncılığında bir ekol haline gelmiş; aynı zamanda yayımlandığı dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatının da aynası olmuştur. (Konar, 2021: 108-109)

Zümrüdüanka, Cumhuriyet öncesi yayımlanmaya başlamış ve sonrasında da varlığını devam ettirmiştir. 11 Ocak 1923 tarihinde yayımlanmaya başlayan gazete, 23 Nisan 1925'e kadar toplam 224 sayı çıkarılmıştır. (Firidinoğlu Yılmaz, 2016: 17)

Cumhuriyetin resmî olarak ilanından önce yayımlanmaya başlayan ve yeni rejimde varlığını devam ettiren dergilerden biri *Kelebek*'tir. 12 Nisan 1923'te yayımlanmaya başlayan *Kelebek*, 25 Eylül 1924'e kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Dergi, toplamda 77 sayı yayımlanmıştır. *Kelebek*'in müessisleri İbnürrefik Ahmed Nuri, Reşat Nuri, Yeserizade Mahmud Esad ve Ressam Ahmed Münif'tir. (Gültekin, 2010: 18)

Türk karikatürünün önemli isimlerinden olan ve yayımladığı *Cem* mizah dergisiyle ünlenen Cemil Cem; 1912 yılında *Cem* dergisinin kapanmasıyla uzun bir suskunluk devresine girmiş, bu suskunluğunu 1927'de yeniden yayımladığı *Cem* dergisiyle bozmuştur. Cemil Cem'in karikatür dünyasına gerçek dönüşü 1927'de Orhan Seyfi Orhon ile kurmuş olduğu bir ortaklıkla gerçekleşmiştir. Orhan Seyfi Orhon, *Yeni Kalem* dergisini kurmuş ve 10 sayı yayımlamıştır. *Yeni Kalem*'in 9 ve 10. sayılarında *Yeni Kalem* ile *Cem*'in birleşeceği ve derginin *Cem* adıyla yayımlanacağı okuyuculara müjdelenmiştir. 15 Aralık 1927'de ise *Yeni Kalem*'i de bünyesine katmış olan *Cem* dergisinin ilk sayısı yayımlanmıştır. Bu ortaklık yalnızca 2 sayı sürebilmiş, sonrasında Orhan Seyfi *Yeni Kalem*'de okuyucularına açıklama yaparak dergisini tekrar yayımlamaya başlamıştır. (Kayış, 2018: 89-92)

1927'de sessizliğini bozarak yayın hayatına dönen Cemil Cem, *Cem* dergisini tekrar yayımlasa da bu girişim çok uzun sürmemiş; dergi 2 Ağustos 1928'de 33. sayısıyla okuyucularına veda etmiştir. 34. sayısıyla dönüş yapan *Cem* dergisi, Harf Devrimi'nin

gereği olarak tamamen yeni harflerle basılmıştır. (Kayış, 2018: 94) *Cem* dergisinin son sayısı Mayıs 1929'da yayımlanmış, dergi 49. sayısıyla yayın hayatından tamamen çekilmiştir. (Kayış, 2018: 101)

Cumhuriyet itibarıyla yayımlanan mizah yayınlarından bazıları imtiyaz sahipleri ve editörleriyle ön plana çıkmıştır. Yayınların bir kısmı önemli edebiyatçıların önderliğinde yayımlanırken bir kısmı devrin önde gelen yayıncıları tarafından çıkarılmıştır. Cumhuriyet sonrası birden çok mizah süreli yayını yayımlayan isimlerden biri Orhan Seyfi Orhon'dur. Orhan Seyfi'nin müdürü olduğu *Papağan*, 23 Nisan 1924'te yayımlanmaya başlamıştır. Toplamda 239 sayı yayımlanan *Papağan*'ın son sayısı 28 Teşrinisani 1928 tarihlidir. Orhan Seyfi Orhon'un müdürlüğünü yaptığı bir *Papağan* daha bulunmaktadır. Yine ilk sayfasının künyesi aynı olan dergi, yeniden numaralandırılmıştır. 21 Mart 1928'de yayımlanmaya başlayan bu yayın, 87 sayı çıkmıştır. Her iki *Papağan*'ın yazıları da hikâyeler üzerine kuruludur. (Ünver, 2013: 162)

4 Kânunuevvel 1924 tarihinde yayımlanmaya başlayan *Resimli Dünya*, 23 Nisan 1925'e kadar 21 sayı çıkarılmıştır. Dergi, Orhan Seyfi Orhon'un yönetiminde yayın hayatına başlamıştır. Aslında bir çocuk dergisi olan *Resimli Dünya*, "haftalık fennî, edebî ve terbiyevi, mizahi çocuk gazetesi." şeklinde tanıtıldığından mizah dergileri arasında da kendisine yer bulmuştur. (Süzgün, 2013: 24-25)

İlk sayısı Orhan Seyfi Orhon tarafından 28 Haziran 1927'de çıkarılan *Davul* gazetesi, gündeme ilişkin konuları ele alırken daha çok mevcut sistemi eleştirmeye yönelmiştir. İlk sayısının ilk karikatüründe İstihlak Vergisi'nden yakınılmaktadır. *Davul*, 3 sayı yayımlanmıştır. (Ünver, 2013: 173)

Orhan Seyfi önderliğinde yayımlanan bir diğer süreli yayın, 6 Ekim 1927-5 Nisan 1928 tarihleri arasında İstanbul'da 25 sayı yayımlanan *Yeni Kalem* dergisidir. (Gündogan, 2014: 12) *Yeni Kalem* dergisi 10 sayı yayımlandıktan sonra kısa bir süre yayın hayatına ara vermiş; bu kısa süre zarfında *Yeni Kalem*'in *Cem* dergisi ile birleştiği ancak daha sonra tekrar kendi adı ile çıktığı bilgisi okuyuculara verilmiştir. (Gündogan, 2014: 14)

Mesul müdürü ve başyazarı Mehmet Rauf olan *Gelincik* ise 8 Haziran 1924 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Toplamda 9 sayı çıkarılan gazete, mizah gazetesi adı

altında çıkarılsa da daha çok edebî ve kadın gazetesi olarak tanımlanabilir. Karikatürlerde de yazılarda da mizah unsurları yok denecek kadar azdır. (Ünver, 2013: 163-164)

Kendisini "siyasi, mizahi halk gazetesi" olarak tanıtan *Yeni Köroğlu*'nun müdürü ve başyazarı Burhan Cahit Morkaya'dır. Toplamda 50 sayıdan fazla çıkarılan gazetenin farklı kütüphane ve arşivlerde bulunan sayıları çeşitlilik gösterir. Dönemin önde gelen süreli yayınlarından olan *Yeni Köroğlu*, Harf Devrimi geçişi sırasında çıkarılmaya başlanmış ve Harf Devrimi sonrası doğrudan Latin harfleriyle basılmıştır. (Ünver, 2013: 178)

Cumhuriyet öncesinde yayıncısıyla öne çıkan dergilerden biri *Mehtâp*'tır. Şemseddin Sami tarafından Ankara'da çıkarılan *Mehtâp* mecmuasının ilk sayısı 25 Kasım 1928 tarihlidir. Osmanlıca yazıların hâkim olduğu *Mehtâp*'ta yazı başlıkları Latin alfabesiyle, içerik Arap alfabesiyledir. Yazıların gündemle ilişkili olduğu mecmuada edebî birkaç yazıyla birlikte dönemin hükûmetine ait yazılar ve hatta fotoğraflar, belgeler, güncel haberlerle ilgili yorumlar, spor haberleri de yer alır. Bu anlamda *Mehtâp,* mecmuadan ziyade gazete niteliği taşısa da Şemseddin Sami mecmua sözcüğünü tercih etmiştir. (Ünver, 2013: 177)

Dönemin önemli yayıncılarından olan Sedat Simavi, 1 İkincikânun 1936'da yayımlanan *Karikatür*'ün de sahibi olmuştur. Haftalık olarak yayımlanan dergi, yayımlandığı süre boyunca periyodunu hiç aksatmadan çıkmayı başarmıştır. (Alabbasi, 2021: 51-52) *Karikatür* dergisi toplamda 640 sayı çıkarılmıştır. (Alabbasi, 2021: 5)

Türk mizahının önde gelen isimlerinden Cemal Nadir Güler de bu dönemde bir mizah dergisi yayımlamıştır. Cemal Nadir, *Akşam*'da yayımlanan karikatürleriyle okuyucularıyla buluşturduğu Amcabey tipini, müstakil bir yayın çerçevesinde çıkarmaya başlamıştır. *Amcabey*, 5 Aralık 1942-25 Mart 1944 tarihleri arasında kesintisiz olarak yayımlanmıştır. (Çetin, 2010: 46) *Amcabey*'in yayın hayatı Cemal Nadir'in rahatsızlığı nedeniyle 69. sayıda sonlanmıştır. Genç yaşta hayatını kaybeden sanatkâr, hayata dair kurduğu pek çok planı gerçekleştirememiştir. *Amcabey*, onun hayata geçirmeyi başardığı hayallerinden biri olması sebebiyle de önemlidir. (Çetin, 2010: 53)

Haftalık siyasi mizah gazetesi olan *Markopaşa*, 25 Kasım 1946'da başladığı yayın hayatında inişli çıkışlı yayın akışıyla, devam ve kardeş niteliğindeki gazetelerle 1950

yılının ortalarına kadar ayakta kalmıştır. *Markopaşa*'nın yayın sürecinde ilk dönem Sabahattin Ali ile olan başlangıç dönemini, bir sonraki dönem Sabahattin Ali'nin artık olmadığı ve cinayetinin son sayılara doğru öğrenildiği aşamayı, son dönem ise Rıfat Ilgaz ile Aziz Nesin'in hem ortak hem de ayrı ayrı çabalarla farklı adlarla sürdürdüğü yayın aşamasını kapsamaktadır. (Aras, 2020: 67)

Bu dönemde öne çıkan dergilerden biri olan *Nasreddin Hoca* dergisi bir mizah dergisi olmakla beraber Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri övgüyle karşılamış; halk arasında bilinen Nasreddin Hoca karakterini kullanarak geleneksel anlatı üzerinden yeni rejimin yeniliklerini halka anlatmayı amaçlamıştır. (Sağır, 2022: 11) Dergi, Ocak 1927'de yayımlanmaya başlamış, 24 Mayıs 1928'e kadar 145 sayı yayımlanmıştır. (Sağır, 2022: 7)

Bir mizah gazetesi olarak yayımlanan *Babacan,* 16 Temmuz 1928 tarihinde yayımlanmaya başlamış ve toplamda 49 sayı çıkarılmıştır. Sorumlu müdürü Müslümzâde Emin olan gazete, yenilikleriyle ön plana çıkmıştır. *Babacan* yazılarında ucuzluktan, cehaletten, güncel konulardan bahsederken yeni harflere geçiş sürecinde bulunduğu için harflerin tanıtımlarına da yer vermiştir. Özellikle karikatürün yanı sıra döneme ait fotoğrafları kullanması *Babacan*'ın önemini arttırmıştır. Gazetenin en önemli yeniliği, henüz Harf Devrimi gerçekleşmeden sadece rakamlarla da olsa Latin alfabesini kullanmasıdır. *Babacan*'ın serlevhasında tarih ve fiyat bilgileri Latin alfabesinin rakamlarıyla yazılmıştır. (Ünver, 2013: 176)

1950 yılında, 27 yıllık tek parti iktidarının Demokrat Parti tarafından yıkılmasından sonra mizah dergileri yayımlanmaya devam etmiştir. Bu dönemde yayımlanan mizah dergileri, eski ve yeni iktidar arasında taraf tutmuşlardır. (Köksal, 2013: 84)

1.2.4. Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Dergileri

Cumhuriyet itibarıyla Türk basın ve yayıncılık tarihinde yaşanan değişimler edebiyat dergilerine de yansımış, bu dönemde pek çok edebiyat dergisi yayımlanmıştır. Yayımlanan dergilerin bir kısmı yalnızca "edebiyat dergisi" olarak adlandırılırken, dergilerin büyük çoğunluğu edebiyattan ayrı düşünülemeyecek alanları da kapsamışlardır. Bu dönemde yayımlanan dergilerin tanıtımında "fikir, sanat ve edebiyat

dergisi", "kültür edebiyat dergisi", "kültür, sanat ve edebiyat dergisi", "ilmî-edebî ve içtimaî mecmua", "tasavvuf ve edebiyat dergisi" (Dirin, 2009: 226-242) şeklinde ibareler yer almıştır.

Cumhuriyet sonrası edebiyat temalı dergiler İzmir, İstanbul ve Ankara başta olmak üzere pek çok şehirde yayımlanmıştır. Çalışmanın kapsamı göz önünde bulundurularak farklı şehirlerde yayımlanan edebiyat dergilerinden bazı örnekler verilecektir.

Dönemin edebiyat temalı dergilerinin büyük çoğunluğu Halkevleri tarafından çıkarılmış, bundan dolayı aynı zamanda kültür ve sanat dergileri olarak da adlandırılmışlardır.

1941'de yayımlanan *Çığ*, 1945'te yayımlanan *Toprak* ve 1946'da yayımlanan *Ürün* dergileri Adana merkezlidir. 1932'de Afyon'da *Taşpınar*, 1938'de Amasya'da *Yeşilırmak*, 1935'te Antalya'da *Çağlayan*, 1947'de Aydın'da *Doğuş*, 1940'ta Bolu'da *Duygular* dergileri çıkarılmıştır. Adını yayımlandığı şehirden alan *Burdur* dergisi, 1939 yılında yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 272-274)

Mizah ve çocuk dergilerinin de yayımlandığı Bursa'da Halkevi tarafından *Uludağ* dergisi çıkarılmıştır. İlk sayısında kültür dergisi olarak tanıtılan *Uludağ*, içerik ve bilgi birikimindeki zenginlikle güçlü bir kültürün eseri olduğunu doğrulamıştır. Dergi, 6. sayıdan itibaren *Türkün* adıyla çıkarılmış, 10. sayı itibarıyla da *Uludağ* ismiyle devam etmiştir. (Aslan, 2007: 43-44)

Çorum'da 1938'de yayımlanan *Çorumlu*, 1937'de Denizli'de çıkarılan *İnanç*, Diyarbakır'da 1938'de yayımlanan *Karacadağ*, Edirne'de 1942'de yayımlanan *Damla* ve Eskişehir'de yayımlanan 1945 yılına ait *Her Yönde Türke Doğru* adlı dergiler yine bu dönemin süreli yayınlarıdır. (Dirin, 2009: 274-275) Erzurum merkezli olan *Yayla*, 19 Şubat 1944'te yayımlanmaya başlayan bir Halkevi kültür dergisidir. (Dirin, 2009: 260) Erzurum'da yayımlanan bir diğer dergi *Hamle*'dir. 2 sayısı mevcut olan *Hamle*, Ağustos 1948 ve Eylül 1948'de yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 240)

Giresun'da aylık kültür ve mefkûre dergisi olarak çıkarılan *Aksu*, Eylül 1933-Aralık 1949 tarihleri arasında 58 sayı yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 227) Yine bu dönemde ismini yayımlandığı şehirden alan ve 1944'te çıkarılan *Hatay*, 1937'de

Isparta'da çıkarılan *Enerji,* 1949 yılına ait Kahramanmaraş dergisi *Ardıç* ve 1938'de Kars'ta çıkarılan *Doğuş* dergileri yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 275-278)

1 Nisan 1936 ve 1 Temmuz 1936 tarihleri arasında Kastamonu Halkevi'nin aylık yayın organı olarak 5 sayı çıkarılan *Ilgas* dergisi, Nisan 1939'da *Yeni Görüş* ismiyle yayın hayatına başlamıştır. Kastamonu Halkevi'nin maddi ve manevi himayesinde çıkarılan dergi gerek yayın politikası gerekse Halkevi desteğinde çıkarılması yönünden *Ilgas* dergisinin bir devamı gibi düşünülebilir. *Yeni Görüş* aylık ilim, fikir ve sanat dergisi olarak çıkarılmıştır. (Türkmen, 2010: 260-262) Kastamonu'da çıkarılan bir başka dergi, 1944 yılına ait *Ecevit* dergisidir. (Dirin, 2009: 278)

Kastamonu'da yayımlandığı ifade edilen bir başka dergi *Kopuz*'dur. 1939'da yayımlanan *Kopuz*, Türkçü düşüncelerin ön planda olduğu bir dergidir. Fethi Tevetoğlu tarafından çıkarılan derginin imtiyaz sahibi Cemal Tiğin'dir. Tevetoğlu askerî öğrenci olduğu için derginin imtiyazı Kastamonu Lisesi'nden arkadaşı Tiğin adına, meslekî bir dergi olarak alınmıştır. Dergi, Fethi Tevetoğlu tarafından İstanbul'da çıkarılmıştır. (Gönül, 2011: 10)

Mart 1938'de Kayseri Halkevi tarafından yayımlanan *Erciyes*, Şubat/Mart 1950'ye kadar 85 sayı çıkarılmıştır. (Dirin, 2009: 237) Halkevi tarafından yayımlanan bir başka dergi, *Batı Yolu*'dur. Kırklareli Halkevi tarafından 23 Nisan 1935'te yayımlanmaya başlayan *Batı Yolu*'nun yazı işleri direktörlüğünü Halide Nusret Zorlutuna üstlenmiştir. (Dirin, 2009: 229)

15 Kasım 1947-Kasım 1948 tarihleri arasında 24 sayı çıkarılan *Filiz* dergisi, Kırşehir merkezlidir. (Dirin, 2009: 238) Konya'da 1 Mart 1929'da yayımlanmaya başlayan *Kervan*, ilmî ve edebî bir dergidir. Toplamda 6 sayı çıkarılan derginin mesul müdürü Refik Fikret'tir. Konya'da yayımlanan bir başka dergi, Konya Halkevi tarafından Eylül 1936'da yayımlanmaya başlayan *Konya* dergisidir. (Dirin, 2009: 246)

Yayımlandığı şehrin veya şehrine bağlı bölgelerin adını taşıyan başka dergiler de bulunmaktadır. 1937'de Manisa'da yayımlanan *Gediz*, 1938'de Mersin'de yayımlanan *İçel*, 1937'de yayımlanan *Muğla*, 1943'te yayımlanan *Sakarya* bunlara örnek olarak gösterilebilir. Malatya'da 1948'de yayımlanan *30 Ağustos*, 1934'te Niğde'de yayımlanan *Akpınar*, 1947'de Ordu'da çıkarılan *Yeşilordu*, Sinop'ta 1936'da çıkarılan *Dıranaz*

yayımlandıkları şehirlerde 1950'ye kadar yayımlanan tek edebiyat, kültür ve sanat dergileridir. (Dirin, 2009: 278-279)

Samsun'da yayımlanan *19 Mayıs*, Samsun Halkevi tarafından 1935'te çıkarılmıştır. (Dirin, 2009: 250) Yine aynı yıl Bafra Halkevi tarafından *Altın Yaprak* dergisi yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 227) 1939'da yayımlanan *Kopuz*'un ikinciye yayımlandığı dönem Mayıs 1943 tarihlidir. Samsun'da basılan derginin sahibi Fethi Tevetoğlu'nun eşi Gülcan Tevetoğlu'dur. (Gönül, 2011: 84)

1936'da yayımlanan *Ortayayla* ve *Toplantı*, 1937'de yayımlanan *Yıldız Dağı* ve 1944'te yayımlanan *Yayla* dergileri Sivas'ta çıkarılmıştır. (Dirin, 2009: 279) *Ortayayla,* Sivas Halkevi'nin yayın organı olarak Mayıs 1936'da çıkarılmıştır. Derginin ilk ismi *Ortayayla* iken daha sonra değiştirilerek *4 Eylül* olmuştur. Dergi, Mart 1942'ye kadar 51 sayı çıkartılmıştır. (Önge, 2017: 154)

1932'de yayımlanan *Akın*, 1937'de yayımlanan *İnan* ve 1949'da yayımlanan *Değirmen* dergileri Trabzon merkezlidir. (Dirin, 2009: 279) Yozgat'ta yayımlanan dergiler, Yozgat Halkevi tarafından çıkarılmıştır. 1938'de yayımlanan *Bozok,* Vehbi Ulusoy'un mesul müdürlüğünde yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 230) Yozgat Halkevi tarafından yayımlanan bir diğer dergi *Notlar*'dır. Aylık kültür dergisi olarak çıkarılan *Notlar*'ın sahibi ve mesul müdürü Fazlı Bilecen, neşriyatı idare eden Kenan Akyüz'dür. (Dirin, 2009: 250) Zonguldak'ta yayımlanan dergilerden yalnızca *Karaelmas* dergisi, Halkevi tarafından çıkarılmış; diğer dergiler şahsi teşebbüslerle yayımlanmıştır. 1938'de çıkarılan *Karaelmas*'ın başyazarı Behçet Kemal Çağlar'dır. 5 Mart 1941'de yayımlanmaya başlayan *Kara İnci*, Halit Taşman tarafından çıkarılmıştır. *Kara İnci*, aylık Türkçü edebiyat ve kültür dergisidir. (Dirin, 2009: 244) Halit Taşman tarafından Zonguldak'ta yayımlanan bir diğer fikir, sanat ve aktüalite dergisi *Bucak*'tır. *Bucak,* 23 Nisan 1945'te yayımlanmaya başlamıştır. (Dirin, 2009: 230) Zonguldak'ta yayımlanan bir başka dergi *Karabük*'tür. Edebî, ilmî ve içtimai bir dergi olan *Karabük,* Sadi Yaver Ataman'ın imtiyaz sahipliğinde yayımlanmıştır. (Dirin, 2009: 244)

Kadın, çocuk ve mizah dergilerinin yayımlandığı İzmir'de edebiyat temalı pek çok dergi yayımlanmıştır. Öne çıkan dergiler şöyle sıralanabilir: 1927'den 1950'ye kadar önce aylık sonra düzensiz aralıklarla yayımlanmış olan *Fikirler* dergisi; fikir, sanat, dil, pedagoji, psikoloji, edebiyat ve folklor dergisidir. İzmir Halkevi tarafından yayımlanan

Fikirler, Halkevleri'nin çıkardığı diğer dergiler gibi Kemalizm, memleketçilik, vatanseverlik gibi Cumhuriyet idealleriyle doğrudan ilgili konularda okurlarını bilgilendirerek Türk inkılabının insan ve hayat tasavvuruna uygun bir nesil yetiştirmek misyonunu üstlenmiştir. (Yener, 2020: 31) Çok yönlü sanat ve fikir dergisi olarak tanımlanabilecek olan *Aramak,* Nisan 1939-Eylül 1940 tarihleri arasında Kemal Bilbaşar yönetiminde yayımlanmıştır. 16 sayı çıkan derginin imtiyaz sahibi Cahit Tanyol'dur. (Yener, 2020: 26) Ağustos 1943-Ekim 1947 tarihleri arasında yayımlanan *Kovan,* İzmir'de yayımlanan bir başka dergidir. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Besim Akımsar olan dergi toplam 36 sayı yayımlanmıştır. *Kovan*, kültür-sanat-aktüalite ve edebiyat dergisidir. (Yener, 2020: 43) İzmir'de yayımlanan bir başka dergi *Genç Nesil*'dir. Eylül 1947-Ocak 1948 tarihleri arasında aylık olarak 4 sayı çıkmış olan *Genç Nesil*'in imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Kemal Dayan'dır. (Yener, 2020: 33)

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara kültür, sanat ve edebiyat dergilerinin de yayımlandığı önemli bir merkez olmuştur. Yayımlanan dergilerden bazıları kısa ömürlü olurken bir kısmı da uzun süre yayımlanarak Türk basın hayatında önemli yer tutmuşlardır. Halkevlerinin yayın organı olarak Şubat 1933 ile Ağustos 1950 tarihleri arasında yayımlanan *Ülkü*, Ankara'da yayımlanmış bir dergidir. Üç seri halinde kesintisiz yayımlanan *Ülkü*'nün ilk serisinde dergi aylık olarak Şubat 1933'ten Eylül 1941'e kadar 102 sayı çıkmıştır. Bu dönemde derginin direktörü Fuat Köprülü'dür ve onun da etkisiyle bu dönemde dergi daha çok bir araştırma-inceleme-etüt dergisi görüntüsü vermiştir. Derginin bir sonraki dönemi Ekim 1941-Aralık 1946 arası dönemi kapsar. Bu dönemde derginin direktörü Ahmet Kutsi Tecer olmuştur ve Tecer'in döneminde dergi, edebiyat ve folklor dergisine dönüşmüştür. Derginin bu dönemi 126 sayı sürmüştür. Derginin son serisi Ocak 1947-Ağustos 1950 yıllarını kapsar ve 44 sayıdan ibarettir. Dergi, ilk serilerinde devrimci inkılaplara dönük dinamik bir yapı özelliğine sahipken son seriden itibarıyla devrimci özelliğinden uzaklaşmıştır. (Katırağ, 2019: 4-10) 15 Temmuz 1933 yılında yayımlanmaya başlayan *Varlık* dergisi, Yaşar Nabi Nayır tarafından kurulmuştur. Ankara'da kurulan *Varlık*, Yaşar Nabi tarafından bir süre sonra İstanbul'a taşınmıştır. Türk süreli yayın tarihinin en uzun ömürlü dergisi olan *Varlık*'a yeni Türk edebiyatının okulu yakıştırması yapılabilir. İlk eserlerini *Varlık*'ta yayımlatıp daha sonra Türk edebiyatının saygın isimleri arasına katılmış birçok şair, hikâyeci ve romancı vardır. (Yener, 2020: 51) Yazar ve şair kadrosunda Ahmet Rasim, Ahmet Kutsi Tecer, Nurullah

Ataç, Hasan Âli Yücel, Falih Rıfkı Atay, Kemalettin Kamu, Sadri Ertem, Yaşar Nabi Nayır, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi önemli isimlerin bulunduğu *Kalem* dergisi 15 Mart 1938-1 Haziran 1939 tarihleri arasında aylık olarak yayımlanmıştır. Toplam 13 sayı çıkabilen derginin müdürü Mustafa Nihat Özön, sahibi İlyas Sınal'dır. (Yener, 2020: 41) Mustafa Nihat Özön'ün genel yayın müdürlüğünü yaptığı bir başka dergi *Oluş*'tur. Derginin imtiyaz sahibi Halit Vedat Fıratlı'dır. Ocak 1939'da haftalık edebiyat ve fikir dergisi olarak yayımlanan *Oluş*, toplam 36 sayı çıkarılmıştır. (Yener, 2020: 43-44) Ocak 1941-Ocak 1944 tarihleri arasında 37 sayı çıkarılan *Yurt ve Dünya*, bir fikir-sosyoloji-iktisadiyat-folklor ve edebiyat dergisidir. Ankara'da yayımlanan dergi Behice Boran tarafından çıkarılmış, daha sonra Pertev Naili Boratav yönetiminde çıkmaya başlamıştır. (Yener, 2020: 57) Hakkı Bigeç tarafından Nisan 1943-Kasım 1946 arasında çıkarılan *Harman*, düzensiz aralıklarla 12 sayı yayımlanmıştır. Dergi sanat, fikir ve edebiyat dergisidir. (Yener, 2020: 35) Ankara'da yayımlanan bir başka edebiyat dergisi Orhan Veli Kanık'ın idaresinde 27 sayı çıkarılan *Yaprak*'tır. Dergi, 1 Ocak 1949-1 Haziran 1951 tarihleri arasında yayımlanmıştır. Orhan Veli'nin 1950'de vefat etmesinin ardından 1 Şubat 1951'de arkadaşları tarafından anısına *Son Yaprak* çıkarılarak derginin yayın hayatı sonlandırılmıştır. (Yener, 2020: 52)

Kadın, çocuk ve mizah dergilerinin büyük bir kısmına ev sahipliği yapan İstanbul, edebiyat dergileri için de önemli bir şehirdir. İstanbul'da yayımlanan edebiyat dergilerinin tamamını incelemek mümkün olmadığından ön plana çıkan edebiyat dergileri incelenecektir.

Cumhuriyet itibarıyla İstanbul'da pek çok edebiyat dergisi yayımlanmakla beraber Osmanlı'da yayımlanmaya başlayan ve varlığını sürdüren dergiler de bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan *Servetifünun*, 1896-1901 yılları arasında asıl edebî niteliğini gösterse de 1944'e kadar yayın hayatını sürdürebilmiştir. 1686. sayısından sonra *Uyanış* ismini kullanan dergi, 6 Aralık 1928 itibarıyla Latin harfleriyle yayın hayatına devam etmiştir. (Kışan, 2008: 44) Türk Yurdu Cemiyeti'nin yayın organı olarak çıkmaya başlayan *Türk Yurdu*'nun ilk sayısı 30 Kasım 1911'de yayımlanmıştır. (Karataş, 2019: 5) Cumhuriyet sonrasında da varlığını sürdüren *Türk Yurdu*, yayın hayatına devam etmektedir. Bir mizah dergisi olarak kabul edilen fakat çok yönlü bir dergi olan *Akbaba*, 1922'den 1977'ye kadar aralıklarla yayımlanmıştır. (Yener, 2020: 26)

İstanbul'da yayımlanan edebiyat dergilerinin bir kısmı kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanmıştır. Bunlardan biri olan *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi tarafından 1925 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Derginin misyonu Türk tarihi, Türk dili, kültürü, folkloru ve edebiyatı üzerine akademik inceleme, şerh, tahlil ve eleştiri yazıları yayımlamaktır. Dergi, 1925-1939 yılları arası Fuat Köprülü'nün yönetiminde çıkmış, 1942 ve 1945 yılları Reşit Rahmeti Arat yönetiminde yayımlandıktan sonra sırasıyla Cavit Baysun ve Saadettin Buluç gibi ilim insanlarının idaresinde yayımlanmıştır. Dergi, 1997-2011 yılları arası yayına ara veren dergi, hâlâ yayımlanmaya devam etmektedir. (Yener, 2020: 49-50) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından 1946 yılından beri İstanbul'da yayımlanan *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Ahmet Caferoğlu tarafından kurulan bir Türkoloji dergisidir. Dergide sahasında otorite olan akademi mensubu şahsiyetlerin dil ve edebiyat makaleleri yayımlanır. Kuruluşundan itibaren düzensiz aralıklarla yayımlanan, 1979-1986 yılları arasında yayımına ara veren dergi 2005 yılından bu yana senede iki defa çıkarılmaktadır. (Yener, 2020: 40)

İstanbul'da Halkevleri tarafından yayımlanan dergiler de bulunmaktadır. 1932 yılında İstanbul Eminönü Halkevi tarafından çıkarılan *Yeni Türk Mecmuası*, 125 sayı yayımlanmıştır. (Yakasız, 2015: 27) 1 Aralık 1943'te yayımlanmaya başlayan *İstanbul* dergisi, İstanbul Halkevleri tarafından yayımlanan ortak sanat ve edebiyat yayınıdır. *İstanbul*, 31 Aralık 1946'da 74 ve 75. sayılarını ortak çıkararak kapanmıştır. (İnce, 2019: 1)

İstanbul'da yayımlanan edebiyat dergilerinden bir kısmını devrin önde gelen yayıncıları, edebiyatçıları ve fikir adamları yayımlamıştır. Bu dönemde yayımlanan dergilerden *Fikir Hareketleri*, Hüseyin Cahit Yalçın tarafından çıkarılmıştır. Devrin önemli fikir dergilerinden olan yayın, 29 Ekim 1933-12 Ekim 1940 tarihleri arasında 364 sayı yayımlanmıştır. (Yener, 2020: 32) 1933-1952 yılları arasında yayımlanan *Yedigün*, dönemin önde gelen yayıncılarından Sedat Simavi tarafından çıkarılmıştır. Bir magazin, aktüalite ve edebiyat dergisi olan *Yedigün*, ulaştığı yüksek satış rakamlarıyla devrin en popüler dergilerinden biri olmuştur. 1948 yılında *Hürriyet* gazetesini kuran Simavi, bir süre sonra bütün dikkatini ve mesaisini bu gazete üzerinde toplama kararı almış, bu kararla 1952'de *Yedigün*'ü kapatmıştır. (Yener, 2020: 53-54) İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından 1 Ocak 1934 tarihinde çıkarılan *Yeni Adam*, bir kültür-edebiyat ve fikir

dergisidir. Mart 1938'den Mart 1939'a kadar kapatılan dergi, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 1 Nisan 1978 tarihinde vefat etmesinden sonra bir süre kızı Hatçe Baltacıoğlu tarafından yayımlanmış, Haziran 1979'da yayımına son vermiştir. (Yener, 2020: 54) Cumhuriyet tarihinin en önemli fikir ve edebiyat dergilerinden olan *Yücel*, 1935-1956 yıllarında Muhtar Fehmi Enata yönetiminde toplam 163 sayı çıkarılmıştır. İlk yıllarında Kemalist idealler doğrultusunda yayın yapan dergi, 1940'lı yılların başından itibaren Orhan Burian, Vedat Günyol ve Sabahattin Eyüpoğlu'nun öncülüğünde bir sanat ve edebiyat hümanizmi kurmak gayesini güden yazılar yayımlamaya başlamıştır. (Yener, 2020: 57) Servetifünun şairlerinden İsmail Safa'nın kardeşi ve Cumhuriyet döneminde eleştiri yazılarıyla tanınan Berna Moran'ın dedesi, edebiyatçı ve mütercim Ali Kâmi Akyüz (Yücel Canbaz, 2018: 1) Nisan 1936-Kasım 1940 tarihleri arasında *Gündüz* dergisini yayımlamıştır. 44 sayı yayımlandığı tespit edilebilen *Gündüz*, 35. sayısıyla birlikte *Gündüz Hikâye* adıyla yayımlanmaya başlar ve biçim değiştirerek küçük hikâyelerin tefrika edildiği bir hikâye dergisine dönüşür. (Yücel Canbaz, 2018: 159)

Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç tarafından Mart 1937-Mart 1938 arasında düzensiz aralıklarla toplam 7 sayı çıkarılmış *Her Ay* dergisi, bir fikir, tarih, sanat ve edebiyat dergisidir. (Yener, 2020: 36-37) Yine Orhon ve Ortaç tarafından yayımlanan *Çınaraltı* dergisi, 1941-1948 yılları arasında yayımlanmış bir fikir ve edebiyat dergisidir. Yayın hayatı boyunca Türkçü bir çizgi sergileyen dergi, belli aralıklarla toplam 161 sayı çıkarılmıştır. Fikir ve edebiyat anlayışı bakımından dergide Orhan Seyfi'nin belirgin bir ağırlığı vardır. (Yener, 2020: 28) Orhan Seyfi tarafından çıkarılan bir başka dergi *Yeniçağ*'dır. 15 Ocak 1946'da yayımlanan dergi bir siyaset, aktüalite, fikir ve edebiyat dergisidir. (Yener, 2020: 55)

15 Nisan 1938'den Ağustos 1943'e kadar düzensiz aralıklarla 25 sayı yayımlanan *İnsan* bir fikir, bilim, sosyoloji, tarih, köycülük, sanat, dil ve edebiyat dergisidir. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Hilmi Ziya Ülken olan dergi, fikir içeriğine edebiyata nazaran daha geniş yer ayırarak Hilmi Ziya Ülken, Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyüboğlu gibi kalemlerin öncülüğünde pozitivist ve hümanist bir yayın çizgisi belirlemiştir. (Yener, 2020: 38) Haftalık bir magazin, aktüalite, politika, tarih ve edebiyat dergisi olan *Yeni Mecmua*, 5 Mayıs 1939-15 Eylül 1942 tarihleri arasında toplam 141 sayı çıkmıştır. Sahibi Cemal Erksan'dır. (Yener, 2020: 55) Nurettin Topçu tarafından kurulan *Hareket* dergisi 1939 yılından 1982 yılına kadar İstanbul, İzmir ve Ankara'da 5 devre yayımlanmıştır. Bir

fikir, sanat ve edebiyat dergisi olan *Hareket*, Anadolu Türk tarihini ve kültürünü ölçü olarak kabul etmiş ve Mehmet Âkif Ersoy çizgisinde bir milliyetçilik anlayışına sahip olarak yayın hayatı boyunca bu fikrin ilmî, felsefi ve estetik sözcülüğünü yapmıştır. (Yener, 2020: 34) 5 Ekim 1940-15 Ekim 1941 tarihleri arasında 24 sayı yayımlanan bir fikir, edebiyat ve aktüalite dergisi *Yeni Edebiyat*'ın imtiyaz sahibi Neriman Hikmet'tir. (Yener, 2020: 55) Fazıl Mahmut Ülküer tarafından yayımlanan *Yürüyüş* bir siyaset, folklor, aktüalite, fikir ve edebiyat dergisidir. 5 Temmuz 1941-Haziran 1943 tarihleri arasında toplam 18 sayı yayımlanan derginin Abdullah Cevdet'in görüşlerine özel bir alaka duyduğu anlaşılmaktadır. (Yener, 2020: 58) 1942 yılında Rıza Nur tarafından haftalık olarak çıkarılan *Tanrıdağ*, bir fikir ve edebiyat dergisidir. Toplam 18 sayı çıkan *Tanrıdağ*, Rıza Nur'un 8 Eylül 1942'de ölümü üzerine kapanmıştır. Dergi, Türkçülüğe dayalı bir yayın politikası izlemiştir. (Yener, 2020: 48) İmtiyaz sahibi Naci Baysal olan ve yayın müdürlüğünü Cahit Tanyol'un üstlendiği *Değirmen*, 1942-1944 yılları arasında toplam 12 sayı çıkarılmıştır. Bir fikir, sanat ve edebiyat dergisi olan *Değirmen*'de edebî içerikle birlikte felsefe ve fikir yazıları da geniş bir yer tutmaktadır. (Yener, 2020: 29) Mayıs 1943-Nisan 1944 tarihleri arasında Behice Boran tarafından yayımlanan *Adımlar*, aylık olarak yayımlanmış bir fikir ve edebiyat dergisidir. Dergi, 12 sayı devam edebilmiştir. (Yener, 2020: 23) 17 Eylül 1943'ten 5 Haziran 1978'e kadar dönem dönem kapatılarak yeniden çıkarılan ve farklı periyotlar halinde toplamda 555 sayı yayımlanan *Büyük Doğu* dergisi, Necip Fazıl Kısakürek'in tamamıyla bütünleştiği en büyük eseri olması ve yakın Türkiye tarihine, kültür-sanat ve edebiyatına ayna tutması dolayısıyla büyük önem taşımaktadır. (Çetin, 2016: 29) Necip Fazıl tarafından çıkarılan bir başka dergi *Ağaç*'tır. İlk sayısı 14 Mart 1936'da yayımlanan derginin ilk 6 sayısı Ankara'da, sonraki 11 sayısı İstanbul'da çıkmıştır. Necip Fazıl'ın tüm gayretlerine rağmen dergi beklenen ilgiyi görememiştir. (Çetin, 2016: 16-18)

Saf bir şiir ve edebiyat dergisi olarak tanımlanabilecek *Divan* dergisi, Aralık 1944-Haziran 1945 arasında aylık olarak toplam 7 sayı çıkarılmıştır. Derginin yayımcısı Vasfi Mahir Kocatürk'tür. (Yener, 2020: 30) 1 Ocak 1946-4 Ekim 1951 tarihleri arasında yayımlanan *Millet* tarih, siyaset, fikir ve edebiyat dergisidir. Cemal Kutay tarafından çıkarılan dergi 250 sayı yayımlanmıştır. *Millet* dergisi, içeriğinin büyük bir kısmını tarih ve güncel siyaset meselelerine tahsis etse de sayfalarında nadiren de olsa edebî yazı ve şiire de yer vermiştir. (Yener, 2020: 43) Cahit Tanyol, Ragıp Kantarcıoğlu ve Kâzım

Yurdakul tarafından kurulan *Akademi Fikir Hareketleri*, 1 Mayıs 1946-1 Eylül 1946 tarihleri arasında toplam 8 sayı yayımlanmıştır. Şiirde Yahya Kemal ekolüne bağlı görünen dergi ananevi olmayan, vezinsiz, kafiyesiz, bohem şiirlere sayfalarında yer vermemiştir. (Yener, 2020: 25) 1947-1952 yılları arasında yayımlanan *Aile*, genel çerçevesiyle bir edebiyat ve aile dergisidir. Derginin künyesinde imtiyaz sahibi 1-16. sayılar arası Vedat Nedim Tör, 16. sayı itibarıyla Kazım Taşkent olarak gösterilmiştir. (Yener, 2020: 24) Şiirin her türüne sayfalarında yer veren *Şiirler* dergisi, 15 Mayıs 1947-1 Eylül 1948 tarihleri arasında 27 sayı yayımlanmıştır. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Vecdi Yarman'dır. (Yener, 2020: 47) Avni Dökmeci'nin kurucusu ve yayıncısı olduğu *Kaynak*, Ocak 1948-Haziran 1956 arasında 113 sayı yayımlanmıştır. Dergi, genç ve şöhretsiz şairlerin şiirlerini yayımlayıp onları şiir sahasında cesaretlendirmeyi gaye edinmiştir. (Yener, 2020: 41-42) 15 Ocak 1948-15 Şubat 1950 tarihleri arasında toplam 26 sayı yayımlanan *Edebiyat Dünyası* bir edebiyat, sanat, fikir ve aktüalite dergisidir. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Mehmet Akuzun olan dergide Mehmet Kaplan, Ümit Yaşar Oğuzcan, Attila İlhan, Edip Cansever, Oktay Akbal, Cahit Külebi, Orhan Veli gibi isimlerin yazı ve şiirleri bulunmaktadır. (Yener, 2020: 31) Behçet Kemal Çağlar tarafından yayımlanan *Şadırvan*, 1 Nisan 1949-25 Kasım 1949 tarihleri arasında 35 sayı yayımlanmış bir sanat, edebiyat ve fikir dergisidir. *Şadırvan*, devrin edebiyat meselelerine en geniş yeri veren dergilerden biridir. (Yener, 2020: 46-47)

Türk basın tarihinde önemli yer tutan edebiyat dergileri, Cumhuriyet Dönemi ile beraber artış göstermiştir. Sayıca çok olan dergilerin tamamını incelemek, çalışmanın kapsamı açısından mümkün olmamıştır. Tezin konusunu oluşturan *Yarım Ay*, bir edebiyat dergisinden daha çok konuyu içinde barındırmaktadır. Tefrika roman ve hikâyelerin önemli ölçüde yer kapladığı dergi, diğer edebî türler için de önemli bir kaynak görevini üstlenmiştir.

1.3. Türk Dergiciliğinde Tefrika Geleneği

"Gazete veya dergilerde çıkan, birbirini tamamlayan yazılardan oluşan dizi" (Türkçe Sözlük, 2011: 2299) şeklinde tanımlanan tefrika, Osmanlı İmparatorluğu'nda gazeteciliğin gelişimi ile paralel doğrultuda gelişimini sürdürmüş ve her ne kadar başlangıçta öyle olmasa da genellikle roman türü ile özdeşleşmiştir. Gazete ve dergilerde kimi zaman az kimi zaman çok yer tutan edebiyat, bir süre sonra tefrika başlığının

sağladığı imkânlarla kendi yerini belirginleştirmiş ve bu tefrikalar, süreli yayınların hem içeriğini hem de satışını doğrudan etkilemiştir. Tefrika, tefrika romancılık İspanya ve Fransa'da doğmuştur. Fransızca "feuilleton" sözcüğü ile gazetede her sayı kısım kısım yayımlanan romanın yeri belirtilir. (aktaran: Ergün Atbaşı, 2017: 124-125)

Tefrikanın gelişimi ve Avrupa'daki gazete ve dergiciliğin gelişiminde doğru orantılı bir yükseliş görülmektedir. Avrupa'da yayımlanan haber mektuplarının zamanla ihtiyaçlar, istekler ve gereklilikler doğrultusunda gazeteye ve dergiye dönüşmesi sürecinde edebiyat, bu yayınlarda bazen az bazen çok olmak üzere kendine yer bulmuştur. 17. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla gelene kadar edebiyatın önce gazetelerde sonra dergilerde kapladığı yer atmış ve önemi de farklılaşmıştır. Bu bağlamda gazeteler aracılığıyla edebî türler gelişmiş, edebî türler çok sayıda insana ulaşmış hem de popüler edebiyatın oluşumu söz konusu olmuştur. Tüm bunların gazetelerdeki karşılığı olarak tefrikalar gösterilebilir. Tefrikalar aracılığıyla gazetelerin satışı ve okunmasındaki artış daha fazla tefrikanın kaleme alınmasına ve böylece bu döngünün birbirini destekleyerek devam etmesine neden olur. Tefrika roman geleneği 17 ve 18. yüzyıllarda da gazetelerde yer almış olmasına rağmen asıl etkili olduğu dönem 19. yüzyıldır. Gazete satışının ve gazete okuryazarlığının artması, gazetenin niteliğini de doğrudan etkilemiş; gazete her geçen gün gelişimini sürdürmüştür. (Ergün Atbaşı, 2017: 125)

Roman ve gazetenin Avrupa'dan geldiği Osmanlı'ya tefrika usulü de aynı yolla gelmiştir. Gazetenin ne olduğu, içeriği ve gazete ile ilgili uygulamaların da örnek alındığı göz önünde bulundurulduğunda tefrikanın da aynı şekilde alınması ve kullanılması tabii bir durumdur. Türk basınında sadece roman değil pek çok farklı türde eser tefrika yöntemiyle gazetelerde yayımlanmıştır. Batı'da 18. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda yaygınlaşan tefrika roman geleneği, Osmanlı basınında ancak gazeteciliğin başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısında görülmektedir. Tefrika, Türk gazete ve dergilerinin başlangıç dönemlerinde de gelişimine devam ettiği uzun yıllar boyunca da önemli bir parçası olmuştur. İmparatorlukta geç bir dönemde başlayan basın faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, bir süre kitap basımının da hem gazetelerde yayımlanan tefrikalarla doğrudan ilişkili olduğu hem de tefrika yöntemiyle benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Gazete ve dergilerde yayımlanan tefrikaların tamamlandıktan sonra kitap olarak basılması, diğer yandan doğrudan basılan kitapların da tefrika yöntemini andırır şekilde parça parça olarak basılması söz konusudur. 19. yüzyılda basılan eserlerin bir bütün

hâlinde basılmayıp parçalara bölünerek basılması, her yayımlanan bölüm için "cüz, kısım, defter, fasıl, forma ve hatta kitap" adlarının kullanılması tefrika anlayışının döneme damga vurduğunu gösterir. (Ergün Atbaşı, 2017: 127)

Batı'da üstlendiği misyon ve sonunda oluşmasına katkı sağladığı popüler edebiyat ortamı bakımından tefrika romanın Osmanlı'da da benzer bir konumda olduğu söylenebilir. Osmanlı'da tefrikanın, dolayısıyla popüler edebiyatın varlığı sorgulandığında halkı eğitmeye, bilgilendirmeye, okumaya, yönlendirmeye yönelik bir araç olarak kullanılan gazete ve dergilerde kendisine yer bulması da tesadüf değildir. Tanzimat aydınları, öğrendikleri yabancı dil ve gördükleri eğitim aracılığıyla Batı'daki düşünce hareketlerinden, siyasi yapıdan, edebî gelişmelerden ve her türlü basım faaliyetlerinden haberdardırlar. Böylece kendi dillerinde ve kültürleri çerçevesinde ürettikleri eserleriyle ve birtakım çalışmalarıyla Batı'da yaşanan gelişmeleri kendi dillerine ve kültürlerine taşırlar. (Ergün Atbaşı, 2017: 128)

Osmanlı'da yayımlanan Türkçe gazetelerde tefrikanın kullanım alanı çeşitlilik gösterir. Tefrika edilen ilk edebî eser bir tiyatrodur ve bunu roman tefrikaları izlemiştir. Fakat uzun bir süre tarihî biyografi, ders notları gibi birbirinden farklılık gösteren tefrikaların da gazetelerde yer aldığı bir gerçektir. Türk edebiyat tarihinin ilk tefrikası, Şinasi tarafından *Tercüman-ı Ahval*'de yayımlanan *Şair Evlenmesi* adlı tiyatro eseridir. (Ergün Atbaşı, 2017: 128) Şinasi, kaleme aldığı telif tiyatro oyunu *Şair Evlenmesi*'ni *Tercüman-ı Ahval*'in 2. sayısından itibaren tefrika etmeye başlamıştır. 4 sayıda tamamlanan tefrikanın belli bir düzene sahip olduğu her tefrikanın başında ve sonunda yer alan notlar aracılığıyla da görülebilir. (Ergün Atbaşı, 2017: 131)

Tanzimat yıllarında Türk edebiyatına giren tefrika usulü 1950-1960'lı yıllara kadar varlığını sürdürmüş; edebiyat, okurlarla en çok tefrikalar aracılığıyla karşı karşıya gelmiştir. (Çıkla, 2009: 37) Bundan dolayı gazetelerde edebî eserlerin en fazla yayımlandığı dönemin 1860-1960 arasındaki yüzyıl olduğu söylenebilir. (Çıkla, 2009: 44)

TÜBİTAK tarafından desteklenen ve Özyeğin Üniversitesi tarafından hazırlanan "Türk Edebiyatında Tefrika Roman Tarihi (1831-1928)" projesi, tefrika roman tarihi açısından önemli ve aydınlatıcı bir çalışmadır. En az 150 gazete ve derginin taranarak bu süreli yayınlarda basılan roman tefrikalarının tespit edildiği projede, tarama ve derleme

çalışmaları sonucunda elde edilen veriler arşivlenerek bir veri tabanı oluşturulmuş, bu veri tabanı 2 Ocak 2017'de okuyucu erişimine açılmıştır. Aşağıda verilen bilgiler, tefrikaroman.ozyegin.edu.tr adresinden derlenmiştir. (erişim tarihi: 31.10.2022)

Dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanan tefrika romanlar, telif ve tercüme şeklinde tasnif edilmişlerdir. 1862-1928 yılları arasında eserleri tefrika edilen yabancı yazarlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Victor Hugo, Alexandre Dumas, Jules Verne, Lamartine, Puşkin, Jean Jacques Rousseau, Emile Zola, Lev Tolstoy, Alphonse Daudet, Goethe, Jane Austen, Edgar Allan Poe, İvan Turgenyev, Arthur Conan Doyle, François Coppée, Guy de Maupassant, Maksim Gorki, Pierre Loti, Jonathan Swift, Edmondo De Amicis, Nikolay Gogol, Agatha Christie, Honoré de Balzac, Oscar Wilde, Marcel Prévost, Dostoyevski, Daniel Defoe, Voltaire…

Telif-tefrika romanların devrin süreli yayınlarında önemli yer tuttuğu görülmektedir. Türk edebiyatının klasiklerinden kabul edilen romanların ilk olarak tefrikalarla okuyucuyla buluştuğu bilinmektedir. Yine önde gelen Türk romancıları, isimlerini ilk kez tefrikalar aracılığıyla duyurmuşlardır.

Türk edebiyatında yazı makinesi olarak bilinen Ahmed Midhat Efendi'nin roman ve hikâyeleri, kurucusu olduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde, *Tarik*'te ve *İkdam*'da yayımlanmıştır. Ahmed Midhat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilen eserleri şunlardır: *Alayın Kraliçesi'ne Zeyl* (1878), *Yeryüzünde Bir Melek* (1879), *Henüz 17 Yaşında* (1881), *Karnaval* (1881), *Amiral Byng* (1881), *Acaib-i Âlem* (1882), *Dürdane Hanım* (1882), *Vah!* (1882), *Cellat* (1883), *Esrar-ı Cinayat* (1884), *Voltaire 20 Yaşında yahut İlk Muaşakası* (1884), *Bir Tövbekâr* (1885), *Cinli Han* (1885), *Bahtiyarlık: Letaif-i Rivayat On Birinci Cüz* (1885), *Obur: Letaif-i Rivayat On Üçüncü Cüz* (1885), *Hayret* (1885), *Çingene: Letaif-i Rivayat On Beşinci Cüz* (1887), *Çifte İntikam: Letaif-i Rivayat On Altıncı Cüz* (1887), *Para: Letaif-i Rivayat On Yedinci Cüz* (1887), *Kısmetinde Olanın Kaşığında Çıkar: Letaif-i Rivayat On Sekizinci Cüz* (1887), *Fenni Bir Roman yahut Amerika Doktorları* (1887), *Arnavutlar-Solyotlar* (1887), *Demir Bey yahut İnkişaf-ı Esrar* (1888), *Gürcü Kızı yahut İntikam* (1889), *Şeytankaya Tılsımı* (1889), *Aleksandr Stradella* (1889), *Rikalda yahut Amerika'da Vahşet Âlemi* (1889), *Dolaptan Temaşa* (1890), *Müşahedat* (1890), *Diplomalı Kız* (1891), *Ahmet Metin ve Şirzat yahut Roman İçinde Roman* (1891/1893), *Cankurtaranlar: Letaif-i Rivayat Yirmi Üçüncü Cüz* (1894),

Bir Acibe-i Saydiye: Letaif-i Rivayat Yirmi Dördüncü Cüz (1894), *Ana Kız: Letaif-i Rivayat Yirmi Beşinci Cüz* (1895), *Gönüllü* (1897), *Jön Türk* (1908).

Yine aynı gazetede 1891'de yayımlanan *Hayal ve Hakikat*, Ahmed Midhat Efendi ve Fatma Aliye Hanım tarafından kaleme alınmıştır. 1895'te tefrika edilen *Taaffüf*, *İkdam* gazetesinde yayımlanmıştır. Yine Ahmed Midhat Efendi tarafından yazılan *Mesâil-i Muğlaka* (1898), *Hikmet-i Peder* (1899) ve *Altın Âşıkları* (1899) *Tarik* gazetesinde tefrika halinde yayımlanmıştır.

Türk romanının önde gelen isimlerinden Halid Ziya Uşaklıgil (Uşakizade Halid Ziya) tarafından yazılan eserler, dönemin süreli yayınlarında tefrika edilmiştir. *Sefile* (1886), *Bir Muhtıranın Son Yaprakları* (1887), *Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası* (1887), *Nemide* (1887), *Bir Ölünün Defteri* (1890), *Ferdi ve Şürekâsı* (1892), *Heyhat* (1892) adlı eserler *Hizmet*'te tefrika edilmiştir.

Halid Ziya tarafından kaleme alınan ve 1896'da *Servetifünun*'da tefrika şeklinde yayımlanan *Mai ve Siyah*, Batılı anlamda ilk roman olarak kabul edilir. Halid Ziya'nın *Servetifünun*'da tefrika edilen bir diğer eseri *Aşk-ı Memnu*'dur. Roman, 1899 yılında yayımlanmıştır. 1901'de *Servetifünun*'da yayımlanmaya başlayan *Kırık Hayatlar*'ın tefrikası yarım kalmış, roman 1922 yılında *Vakit* gazetesinde tefrika şeklinde yayımlanmıştır. Yine Halid Ziya'nın *Mektep*'te yayımlanan *Bu Muydu* (1897) ve *Sabah*'ta yayımlanan *Nesl-i Ahir* (1908) adlı eserleri, tefrika şeklinde çıkarılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nin önde gelen sanatçılarından Muallim Naci'nin yarım kalan bir tefrika romanı bulunmaktadır. 1887'de *Saadet*'te yayımlanmaya başlayan *Mehmet Muzaffer Mecmuası*'nın tefrikası tamamlanmamıştır.

Ahmed Midhat Efendi çizgisinde eserlerini kaleme alan, toplumu sık sık gözlemleyen ve halkın konuşma diline kadar hiçbir noktayı atlamadan, eserlerinde halkı yakından yakalayan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın (Atlı, 2021: 42) pek çok romanı ilk olarak tefrika yoluyla okuyucuya ulaşmıştır.

Hüseyin Rahmi'nin ilk tefrika romanı 1888 yılında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan *Ayine* (*Şık*) romanıdır. *İffet* (1897), *Mutallaka* (1897), *Mürebbiye* (1898), *Bir Muadele-i Sevda* (1899), *Tesadüf* (1900), *Metres* (1900), *Eşkıya İninde* (1920), *Kesik Baş* (1921), *Muhabbet Tılsımı* (1921), *Tutuşmuş Gönüller* (1921), *Gizli*

İsteme (*Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür*) (1922), *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu* (1922), *Can Pazarı* (1922), *Dirilen İskelet* (1923), *Efsuncu Baba* (1923), *Billur Kalp* (1923) adlı eserler, *İkdam* gazetesinde yayımlanmıştır.

1901'de *İkdam*'da yayımlanmaya başlayan *Alafranga* tefrikası, sansür nedeniyle yarım kalmıştır. Roman, 1909'da *Şıpsevdi* adıyla *Sabah*'ta tefrika edilmiştir. *Nimetşinas*'ın 1902'de tek tefrikası yayımlanmış, daha sonra eser formalar şeklinde İkdam Matbaası'nca okuyucuya sunulmuştur. 1914'te *İkdam*'da yayımlanmaya başlayan *Tebessüm-i Elem* tefrikası yarım kalmış, eser 1918'de *Zaman* gazetesinde tekrar tefrika edilmiştir. Yine 1925'te yayımlanmaya başlayan *Başımıza Gelenler*, yayımlandığı süreli yayın kapandığından yarım kalmış; daha sonra tamamlanmıştır.

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivac (1910), *Sevda Peşinde* (1911), *Hayattan Sahifeler* (1918), *Son Arzu* (1918), *Toraman* (1919), *Cehennemlik* (1919), *Hakka Sığındık* (1919), *Meyhanede Hanımlar* (1924), *Ben Deli Miyim?* (1924), *Kokotlar Mektebi* (1927), *Mezarından Kalkan Şehit* (1927), *Şeytan İşi* (1928) adlı eserler, Hüseyin Rahmi'nin farklı süreli yayınlarda yer alan tefrikalarıdır.

Hatıra, makale, sohbet, gezi yazısı gibi pek çok alanda kalem oynatan Ahmet Rasim'in tefrika romanları da mevcuttur. Yazarın tespit edilen ilk tefrikası 1891 yılına ait *Leyyal-i Izdırap*'tır. Tefrika, *Servetifünun*'da yayımlanmıştır. Ahmet Rasim'in *Meşakk-ı Hayat* (1891) ve *Afife* (1892) adlı tefrikaları da yine *Servetifünun*'da yer almaktadır. Yazarın *Asker Oğlu* (1897) ve *Nakam* (1897) adlı tefrikaları *Malûmat*'ta yayımlanmış; *Birkaç Gün* (1899) adlı eserin tefrikası ise yarım kalmıştır. 1897'de yayımlanan *Maişet*'in arşivdeki eksikler nedeniyle tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilememiştir. Yazarın *Resimli Gazete*'de yayımlanan *Derd-i Dil* (1896), *Servet*'te yayımlanan *Evrak-ı Metruke* (1900), *Zaman*'da çıkarılan *Kırk Senelik Komedi* (1919) tefrikaları ise yarım kalmıştır.

Ülfet (1898), *Neşide-i Ruh* (1899), *O Çehre* (1899), *Muhabet-i Hakikiye* (1900), *Sergüzeşt-i Şebap* (1900), *Refik ve Refika* (1900), *Nakş-ı Sır* (1900), *Evail-i Ömür* (1900), *Hayat-ı Aile* (1900), *Bir Hatıra* (1900), *Heva-yı Aşk* (1900), *Asabi Kız* (1908), *Sabiha* (1908) adlı eserler, Ahmet Rasim'in farklı yayınlarda çıkarılan tefrikalarıdır.

Nabizade Nazım'ın ölümünün ardından arkadaşı Mahmut Sadık tarafından *Servetifünun*'da tefrika edilen *Zehra*, ilk gerçekçi roman denemesi olarak kabul

edilmektedir. (Öztürker Özdemir, 2015: 129-130) Nabizade Nazım'ın tefrika edilen bir diğer eseri 1891'de *Servetifünun*'da yayımlanan *Seyyie-i Tesamüh*'tür.

Servetifünun dergisinin imtiyaz sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'ün (Yılmaz, 2019: 403) kendi dergisinde yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Her ikisi de 1892'de yayımlanan tefrikalardan biri *Ülfet*, diğeri *Haver* ismini taşımaktadır.

Mesleği icabı bürokrat olsa da yetişme tarzı, meseleleri ele alışı, eserleri, kurumsal çalışmaları gibi birçok sebeple İbnülemin Mahmut Kemal İnal bir münevver ve âlim kabul edilir. (Şimşek, 2019: 14) İbnülemin Mahmut Kemal'in yayımlanmış tefrikaları da bulunmaktadır. İnal'ın tespit edilen ilk tefrikası 1895 yılında *Yeni Asır*'da yayımlanan *Sabih*'tir. 1896'da *Mütalaa*'da yer alan *Bir Yetimin Sergüzeşti*, yazarın tespit edilebilen bir başka tefrikasıdır.

Romancılığı ve gazeteciliğiyle ön plana çıkan Fazlı Necip (Yörükoğlu, 2006: 156) farklı süreli yayınlarda pek çok tefrika yayımlamıştır. Yazarın tespit edilebilen ilk tefrikası, 1895 yılında *Yeni Asır*'da yayımlanan *Bir Gençliğin Güzarı*'nın ardından; romancının *Gerdanlık* (1896), *Cani mi Masum mu?* (1896), *Dilaver* (1897), *Yine Orada* (1898), *Sevda-yı Medfûn* (1899), *Şık* (1900), *Pervin* (1901), *Dört Mevsim* (1901), *Dehşetler İçinde* (1910), *Ah Anne* (1925), *Türk Kızı* (1926) adlı tefrikaları yayımlanmıştır. Fazlı Necip'in *Garib Aileler* (1903), *Garba Doğru* (1906), *Menfi* (1909) adlı tefrikalarının arşivdeki eksikler sebebiyle tamamlanıp tamamlanamadığı tespit edilemezken *Türk Hayatı*'nda yayımlanan *Külhani Edipler*'in süreli yayının kapanmasından dolayı yarım kaldığı bilinmektedir.

Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Recaizade Mahmut Ekrem'in yayımlanmış tefrikaları olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki 1895'te *Yeni Asır*'da yayımlanan *Şemsa*'dır. Türk edebiyatının ilk realist romanı kabul edilen *Araba Sevdası*, 1896 yılında dönemin önemli dergilerinden *Servetifünun*'da tefrika edilmiştir. Recaizade'nin 1895'te *İkdam*'da tefrikaya başlanan *Saime*'si ise yarım kalmış, 1898'de tekrar tefrika edilse de yine tamamlanamamıştır.

Yaşadığı dönemin önde gelen edebî simalarından olan, farklı türlerde farklı konular üzerine yazılar yazan Abdullah Zühtü, Türk kültür ve sanat hayatına hizmet etmiş olmasına rağmen hakkında bugüne ulaşan bilgiler sınırlıdır. (Kömür, 2022: 467)

Abdullah Zühtü'nün tespit edilen tefrika romanları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1896'da yayımlanan *Güller, Dikenler*'dir. Yarım kalan tefrika 1898'de ikinci kez tefrika edilmiştir. Yazarın *Şanlı Asker* (1897), *Şikeste Beste* (1898), *Bir Gece* (1898), *Sara* (1900), *Sevda* (1900) adlı tefrikaları da yayımlanmıştır. Bahsi geçen tüm tefrikalar, *Sabah*'ta yayımlanmıştır.

Osmanlı'nın son döneminin önemli yazarlarından olan, *Takvîm-i Vekâyi* ve *Mürüvvet*'in başyazarlığını üstlenen; *Mekteb, Resimli Gazete* ve *Hazine-i Fünun* gibi dergilerde yazıları yayımlanan Faik Reşad'ın (Tuğluk, 2021: 377) *Resimli Gazete* ve *İrtika*'da tefrikaları yayımlanmıştır. Faik Reşad'ın tespit edilen ilk tefrikası 1896 yılına ait *Netice-i Sefalet*'tir. Yazarın bir başka eseri *Sergüzeşt-i Hulusi*, 1899'da tefrika edilmiştir.

Hanımlara Mahsus Gazete'nin yazarlarından Fatma Fahrünnisa'nın aynı yayında tefrikaları yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1896'da yayımlanan *Dilharab*, diğeri 1900 yılında yayımlanan *Küçük Hikâye*'dir.

Servetifünun dönemine damgasını vurmuş isimlerden biri şüphesiz Mehmet Rauf'tur. Mehmet Rauf'a bugünkü şöhretini kazandıran 1900 yılında *Servetifünun*'da tefrika edilen ve 1901'de kitap olarak yayımlanan romanı *Eylül*'dür. (Taşdemir, 2021: 7) Mehmet Rauf'un tefrika edilen tek eseri *Eylül* değildir. *Eylül*'den önce ve sonra yazarın farklı gazete ve dergilerde romanları tefrika edilmiştir. Yazarın tefrika edilen ilk romanı 1896'da *İkdam*'da çıkarılan *Garam-ı Şebab*'tır. *Garam-ı Şebab*'ın ardından *Servetifünun*'da *Ferda-yı Garam* (1897), *Genç Kız Kalbi* (1912), *Mültehib* (1912), *Menekşe* (1913) adlı eserleri tefrika edilmiştir. Yazarın farklı süreli yayınlarda yayımlanan tefrikaları şunlardır: *Serap* (1909), *Karanfil ve Yasemin* (1923), *Böğürtlen* (1925), *Define* (1925), *Harabeler* (1926), *Kan Damlası: Define'nin Zeyli* (1926), *Son Yıldız* (1926), *Kâbus* (1928).

Son Osmanlı'nın yazar ve şairlerinden olan Mehmet Celal, döneminde tefrika romanlar da yayımlamıştır. Yazarın tefrika eserleri şöyle sıralanabilir: *Sadme-i Şebab* (1896), *Müzeyyen* (1898), *Damenalude* (1899), *Taharri-i Melal* (1900).

Mehmet Vecihi Efendi, Servetifünun edebiyatının revaçta olduğu bir dönemde yaşamasına rağmen döneminde tanınmış ve sevilmiş bir romancıdır. (Safi ve Arslan,

2018: 135) Yazarın Vecihi adıyla yayımladığı tefrika romanlar bulunmaktadır. Vecihi'nin ilk tefrikası 1896'da *İkdam*'da yayımlanan *Mihr-i Dîl*'dir. Tefrika, kitap olarak basılacağı için yarım bırakılmıştır. Vecihi'nin *İkdam*'da yayımlanan diğer tefrikaları şunlardır: *Mehcure* (1896), *Hikmet yahut Mehcure'nin Kısm-ı Sanisi* (1896), *Müjgan* (1896), *Mesude/Müjgan'ın Kısm-ı Sanisi* (1896), *Çoban Kızı* (1897), *Halime* (1897), *Harabe – Birinci Kitap-* (1897), *Feryat* (1899), *Akif* (1899). Yazarın diğer süreli yayınlarda çıkarılan *Sakıb* (1897), *Sevda-yı Masumane* (1898) adlı tefrikaları da bulunmaktadır. *İkdam*'da yayımlanan *Hasta* (1898) ve *Sabah*'ta yayımlanan *Nağmesaz* (1901) tefrikaları ise yarım kalmıştır.

Gazeteci ve yazar Ebusüreyya Sami'nin 1897'de *Hamiyyet*'te yayımlanan bir tefrikası olduğu tespit edilmiştir. *İntikam* adlı tefrikanın arşivdeki eksikler nedeniyle tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir.

Türk edebiyatının ilk kadın yazarlarından Emine Semiye Hanım'ın bu dönemde yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Yazarın ilk tefrikası 1897'de *Mütalaa*'da yayımlanan *Sefalet*'tir. Yine aynı yıl yazarın *Hanımlara Mahsus Gazete*'de *Bîkes* adlı eseri tefrika edilmiştir. *Hanım Kızlara Mahsus Gazete*'de yayımlanan *Muallime* (1898) ve *Dersaadet*'te yayımlanan *Gayya Kuyusu* (1920), Emine Semiye Hanım'ın tespit edilen diğer tefrika eserleridir.

Türk yazın dünyasının ilk kadın yazarlarından olan Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım, aynı zamanda yukarıda bahsi geçen Emine Semiye Hanım'ın ablasıdır. (Enginün, 2016: 277-278) Fatma Aliye Hanım'ın *Refet* adlı eseri, 1897 yılında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilmiştir. 1899'da tefrika edilen *Udî*, *İkdam*'da yayımlanmıştır. Yine aynı yıl Fatma Aliye Hanım'ın *Hanımlara Mahsus Gazete*'de *Levayih-i Hayat* adlı eseri tefrika edilmiştir.

Türk romanının güçlü kalemlerinden Halide Edib'in pek çok eseri ilk olarak tefrika yoluyla okuyucuyla buluşmuştur. Halide Edib'in tespit edilen ilk tefrikası 1899'da *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yayımlanan *Çingene Kızı*'dır. Tefrika yarım kalmıştır. 1909'da *Heyula* ve *Raik'in Annesi* adlı eserleri tefrika edilmiştir. *Heyula*, *Musavver Muhit*'te yayımlanmıştır. *Resimli Roman Mecmuası*'nda yayımlanan *Raik'in Annesi*, Halide Salih adıyla yayımlanmıştır. Tanin'de 1912'de arka arkaya *Handan* ve *Yeni Turan* romanları tefrika edilmiştir. Yine aynı gazetede yazarın *Son Eseri* adlı romanı

yayımlanmıştır. Halide Edib'in *Mev'ud Hüküm* adlı romanı *Yeni Mecmua*'da 1917'de tefrika edilmiştir. Romancının öne çıkan romanlarından *Ateşten Gömlek,* ilk olarak tefrika yoluyla okuyucuya sunulmuştur. *Ateşten Gömlek*, 1922'de *İkdam*'da yayımlanmıştır. Yazarın *Kalp Ağrısı* (1924), *Vurun Kahpeye* (1926) ve *Zeyno'nun Oğlu* (1926) adlı eserleri de tefrika olarak yayımlanmıştır.

Roman ve hikâye yazarı Safveti Ziya'nın roman tefrikaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1897'de yayımlanan *Derun Dil*'dir. Yazarın bir sonraki tefrikası 1898'de *Servetifünun*'da yayımlanan *Salon Köşelerinde*'dir. Safveti Ziya'nın tespit edilen son tefrikası 1908'de *Resimli Kitap*'ta yayımlanan *Yıldız Böcekleri*'dir. *Yıldız Böcekleri*'nin tefrikası yarım kalmıştır.

Millî Mücadele karşıtı yazı ve tavırlarıyla bilinen Ali Kemal'in 1898'de tefrikaları yayımlanmıştır. Bunlardan ilki *Malûmat*'ta yayımlanan *İki Hemşire*'dir. Aynı yıl *Servet*'te *Çölde Bir Sergüzeşt* romanı tefrika edilmiştir.

Türk edebiyatının önemli yazar ve gazetecilerinden Hüseyin Cahit Yalçın'ın tespit edilen tek tefrika romanı 1898 yılında *Servetifünun*'da tefrika edilen *Hayal İçinde*'dir.

Tefrika romanlar incelendiğinde Yenişehirlizade Halit Eyüp'ün de tefrikalarına ulaşılmıştır. Yazarın 1898'de *Sevda-yı Nihan* ve *Goriller İçinde* adlı eserleri tefrika edilmiş, 1899'da *Nermin* adlı tefrikası yayımlanmıştır. Halit Eyüp'e ait son tefrika 1900 yılında *Servet*'te yayımlanan *Şadi*'dir.

Kendi döneminin matbuat ve edebiyat hatıralarında adı anılan Mahmut Sadık'ın (Öksüz, 2021: 38) tefrikaları tespit edilmiştir. Yazarın 1910 yılında *Yeni Gazete*'de *Rüşvet* adlı tefrikası yayımlanmıştır. 1899'da *Seyyah Tercümanı*, 1913'te *Sevda ve Kalb-i Şeyda* ve 1914'te *Zevk-i Hürriyet* adlı eserleri, *Sabah*'ta tefrika edilmiştir.

Servetifünun dergisi de dâhil olmak üzere süreli yayınlarda edebî, siyasi ve kültürel meseleler hakkında birçok yazısı bulunan Âsaf Muammer'in (Küçükali, 2013: 7) farklı süreli yayınlarda tefrika romanları yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1902'de *Mecmua-yı Edebiye*'de yayımlanan *Ferda-yı Hayal*'dir. 1908'de *Mehasin*'de tefrika edilen *Kötürüm*, süreli yayın kapandığından yarım kalmıştır. Âsaf Muammer'in tespit edilen son tefrikası 1911 yılına ait *Buhran İçinde*'dir. *Buhran İçinde*, *Servetifünun*'da tefrika edilmiştir.

Kaleme aldığı aşk romanlarıyla 20. yüzyılın ilk yarısında şöhreti yakalayan Güzide Sabri Aygün'ün (Yıldız, 2021: 2821) 1902'de *Hanımlara Mahsus Gazete*'de *Münevver* adlı eseri tefrika edilmiştir. Aygün bu eserini, Çamlıca'da Güzide müstearıyla kaleme alınmıştır.

Roman ve hikâyeci Cemil Süleyman'ın tefrikaları da bulunmaktadır. 1908'de *Aşiyan*'da tefrika edilen *Kadın Ruhu*, süreli yayın kapandığından yarım kalmıştır. 1910'da *Servetifünun*'da yayımlanan *İnhizam* yarım kalmış, eser 1914'te *Tanin*'de tekrar tefrika edilse de yine tamamlanamamıştır. Yazarın son tefrikası 1911'de *Tanin*'de yayımlanan *Siyah Gözler*'dir.

Türk kadın yazarlardan Behice Ziya'nın eserleri de önce tefrika olarak yayımlanmıştır. 1909'da yayımlanan *Vazife*'nin tefrikası yarım kalmıştır. Yazarın H. Behice, B. Z., S. B. adlarıyla yayımladığı ilk tefrikası *Pakize*, 1895 yılında *Maarif*'te yayımlanmıştır.

Şair ve yazar İzzet Melih Devrim'in *Tezat* ve *Sermet* adlı eserleri, tefrika yoluyla okuyucuyla buluşmuştur. *Tezat*, 1909'da *Resimli Kitap*'ta, *Sermet* 1918'de *Sabah*'ta tefrika edilmiştir.

Gazeteci Refi' Cevat'ın ilk tefrikası 1910'da *Gıdık*'ta yayımlanan *Mebusun Aşkı*'dır. Arşivdeki eksikler nedeniyle tefrikanın tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir. Refi' Cevat'ın bulunan son tefrikası 1920'de *Alemdar*'da yayımlanan *Üçler*'dir.

Filibeli Ahmed Hilmi'nin yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Bu tefrikalardan ilki 1910'da yayımlanmış *İblis Behmen-Batıniler*'dir. Yazarın bilinen eseri *Amak-ı Hayal*, 1912'de tefrika edilmiştir.

Türk edebiyatının önde gelen hikâyecilerinden Ömer Seyfettin'in bazı hikâyeleri tefrika olarak yayımlanmıştır. Yazarın tespit edilen ilk tefrikası 1911'de *İttihad* adlı yayında çıkarılan *Bomba*'dır. Yine aynı yıl yazarın *Genç Kalemler* dergisinde *Primo Türk Çocuğu* hikâyesi tefrika edilmiştir. Ömer Seyfettin'in 1918'de *Harem*, 1919'da *Yalnız Efe* ve *Efruz Bey*, 1926'da *Asilzadeler* ve *Bilgi Bucağı* adlı eserleri farklı yayınlarda tefrika şeklinde yayımlanmıştır.

Türk kadın romancılardan Müfide Ferit'in yayımlanmış tefrikaları tespit edilmiştir. İlk tefrikası 1914'te *Şehbal*'de yayımlanan *Şat Sahillerinde*'dir. Yazar, *Şat Sahillerinde*'yi Süyüm Bike müstearıyla yayımlamıştır. Müfide Ferit'in bir başka tefrikası 1925'te *Cumhuriyet*'te yayımlanan *Leyla*'dır.

Gazeteci ve yazar Celal Nuri İleri tarafından yayımlanan *Ahir Zaman*, yazarın Afife Fikret müstearıyla 1918'de tefrika edilmiştir. Yine aynı yıl yazarın *Merhume* adlı eseri çıkarılmıştır. İleri'nin *İki Aile* adlı romanının tefrika yılı 1921'dir. 1919'da yayımlanan *Tacire-i Facire* ve 1922'de yayımlanan *İpek Böceği* romanlarının tefrikası yarım kalmıştır. *Merhume, Tacire-i Facire* ve *İki Aile* Celal Nuri ismiyle, *İpek Böceği* C. N. ismiyle yayımlanmıştır.

Roman ve hikâye alanında eserler vermiş Türk edebiyatının önemli isimlerinden Refik Halit'in tek tefrikası 1918'de yayımlanan *İstanbul'un İç Yüzü* romanıdır.

Gazeteci, yazar ve siyasetçi Aka Gündüz (Enis Avni) tarafından 12 adet tefrika eser yayımlandığı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki *Yeni Gazete*'de 1919'da yayımlanan *Kurbağacık*'tır. Süreli yayın kapandığından tefrika yarım kalmıştır. *Kurbağacık*'ın ardından 1921'de *Öz Evlat*, 1922'de *Tarpı* ve *Çile*, 1925'te *Tank Tango*, 1926'da *Sokak Kızı, Kendi Kendinin Kızı* ve *Salon Kızı*, 1927'de *Sarı Zeybek, Bu Toprağın Kızı, Ocak* ve *Engin'in Esrarı* adlı eserleri tefrika edilmiştir. 1927'de *Hakimiyet-i Milliye*'de tefrika edilen *Ocak*, yarım kalmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nin önemli yazarlarından Reşat Nuri'nin daha sonra kitaplaştırılan ve Türk edebiyatında klasikleşen bazı romanları tefrika yoluyla okuyucuyla buluşturulmuştur. Yazarın ilk tefrikası 1919'da yayımlanan *Tanrı Misafiri*'dir. *Tanrı Misafiri* önce *Türk Dünyası*'nda daha sonra *Kelebek*'te yayımlanmıştır. Arşivdeki eksikler nedeniyle tefrikanın tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir. Yazarın bir sonraki tefrikası 1920'de yayımlanan *Gizli El* romanıdır. 1921'de *Vakit*'te tefrika edilen *Çalıkuşu* romanı, Türk roman tarihinde önemli bir yere sahiptir. Yine *Vakit*'te 1922 yılında yazarın bir başka romanı *Dudaktan Kalbe* tefrika edilmiştir. 1923'te yazarın pek çok romanı tefrika şeklinde yayımlanmıştır. *Yaseminli Yuva* ve *Damga* eserleri Reşat Nuri adıyla yayımlanırken; *Meyus Bir Tecrübe* Saksağan, *Nermin'in Âşığı* Yıldız Böceği müstearlarıyla yayımlanmıştır. 1924'te yayımlanan *Son Teselli, Kibar Bir Aşık, Yarasa* adlı tefrikalar sırasıyla yazarın Ateş Böceği, Saksağan ve

Yarasa müstearlarıyla yayımlanmıştır. Güntekin'in 1925'te *Vakit*'te *Akşam Güneşi*, 1926'da *Bir Kadın Düşmanı* eserleri tefrika edilmiştir. 1927'de yayımlanan *Harabelerin Çiçeği*, C. N. (Cemil Nimet) adıyla çıkarılmıştır. Yine aynı yıl *Hayat*'ta *Acımak* romanı tefrika edilmiştir. 1928'de *Akbaba* dergisinde *Balta*, *Vakit*'te *Yeşil Gece* yayımlanmıştır.

Roman ve tiyatrolarıyla Türk edebiyatında yer alan Vedat Örfi Bengü'nün yayımlanmış tefrika eserleri de bulunmaktadır. Yazarın tespit edilen ilk tefrikası 1919 yılına ait *Hayat Acıları*'dır. Bengü'nün 1925'te *Son Saat*'te *Ökse* ve *Kırk Bela* adlı eserleri tefrika edilmiştir.

Farklı roman tefrikaları da yayımlanan Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun şüphesiz en önemli tefrikası 1920'de yayımlanan *Gönül Hanım*'dır. Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* romanı, Macar-Tatar-Osmanlı Türklerinden oluşan bir grubun köklerini araştırmak üzere Kültigin Abideleri'ne doğru yola çıkması etrafında kurgulanmış bir eserdir. Romanda Türklüğün ve Türk dünyasının birçok sorunu tartışılmakla beraber, romanın asıl dikkat çeken yönü çizdiği Turan çerçevesidir. Roman bu yönüyle Türk edebiyatında bir ilktir. (Yıldız, 2014: 264)

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Recaizade Mahmut Ekrem'in oğlu, gazeteci ve yazar olmakla beraber şair kimliği de taşıyan Ercüment Ekrem Talû'nun farklı süreli yayınlarda tefrikaları yayımlanmıştır. 1920'de *Dersaadet*'te yayımlanan *Şark Çiçeği*'nin tefrikası yarım kalmıştır. Yine aynı yıl *İleri*'de *Gün Batarken* romanı tefrika edilmiştir. *Dersaadet*'te yayımlanmaya başlayan *Viraneler*, Diken'de de yayımlanmış ve yarım kalmıştır. Eser daha sonra *Kopuk* adıyla *İleri*'de tefrika edilmiştir. 1920 yılına ait *Sabir Efendi'nin Gelini*'nin ilk 15 tefrikası *İleri*'de, sonraki bölümleri *Dersaadet*'te yayımlanmıştır. Yazarın 1922'de *İleri*'de *Asriler* ve *Kan ve İman* adlı eserleri tefrika edilmiştir. *Şevketmeab* 1924'te *Resimli Gazete*'de, *Evliya-yı Cedid* 1925'te *Akbaba*'da yayımlanmıştır. 1925'te *İkdam*'da yayımlanan *Kundakçı*'nın tefrikası yarım kalmıştır. *Gün Doğmayınca* (1926), *Meşhedi ile Devr-i Âlem* (1926), *Meşhedi Arslan Peşinde* (1927) ve *Evlere Şenlik* (1928) tefrikaları *Akbaba*'da yayımlanmıştır. Bunlardan *Evlere Şenlik*'in tefrikasının arşivdeki eksikler nedeniyle tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir. 1927 yılına ait *Gemi Arslanı* ise *Vakit*'te yayımlanmıştır. *Gemi Arslanı*, yazarın Recaizade Ercüment Ekrem adıyla yayımlanmıştır.

Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan, yazdıklarıyla Türk toplumunun yaşadığı zorlukları ve geçirdiği değişimleri yine Türk toplumuna anlatan Yakup Kadri'nin önemli eserlerinden bazıları tefrika yoluyla okuyucuya sunulmuştur. Bunlardan ilki 1920'de *İkdam*'da tefrika edilen *Kiralık Konak*'tır. Nesiller arasındaki maddi ve manevi kopukluğu anlatan *Kiralık Konak*'tan sonra dinî yozlaşmayı anlatan *Nur Baba* romanı tefrika edilmiştir. *Nur Baba*, 1921'de *Akşam*'da yayımlanmıştır. Yazarın tefrika edilen bir diğer romanı *Hüküm Gecesi*'dir. *Hüküm Gecesi*, 1927'de *Milliyet*'te yayımlanmıştır. İsmini lanetlenmiş Sodom ve Gomore şehirlerinden alan Karaosmanoğlu'nun son tefrika romanı, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'u ve İstanbul'daki ahlaki yozlaşmayı anlatır. Roman, 1928'de *Milliyet*'te tefrika edilmiştir.

Yazar Selim Nüzhet Gerçek'in Ahmet Kamil müstearıyla yayımladığı tefrika romanları bulunmaktadır. Hepsi *İleri*'de yayımlanan romanlardan ilki 1921 yılına ait *Can Vermezler Tekkesi*'dir. Aynı yayında 1922 yılında *Gazanfer Paşa'nın Bir İkincisi* ve *Meçhul Kuvvetlere Kurban* adlı romanları tefrika edilmiştir.

Yazar Osman Cemal Kaygılı'nın tek tefrikası 1921'de *Diken*'de yayımlanan *Bir Zirzopla Tanıştım* adlı eseridir. Tefrika yarım kalmıştır.

Gazeteci, yazar ve şair Selami İzzet Sedes'in 1921 yılı itibarıyla farklı gazete ve dergilerde tefrika romanları yayımlanmıştır: *Müjde* (1921), *Yaseminci Güzeli* (1925), *İstanbul'un Piçleri* (1925), *Gönül Acısı* (1925), *Aşkım Günahımdır* (1925), *Menekşe Demeti* (1926), *Saraylının Cinayeti* (1926), *Canım* (1926), *Mütareke Yıllarında İstanbul'a gelen Bir Hırvat Prensin Maceraları* (1926), *Yuva* (1927), *Gözyaşından İnciler* (1927), *Çapkın* (1928), *Bir Gönül Hatırası* (1928). Romanlardan *Yaseminci Güzeli* ve *Menekşe Demeti*'nin arşivdeki eksikler sebebiyle tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilemezken *Bir Gönül Rüyası*'nın tefrikası yarım kalmıştır.

Türk edebiyatında adı pek duyulmayan kadın yazarlardan Hadiye Hümeyra'nın 1922'de *Yeni Şark*'ta yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Bunlar *Yıkık Gönüller* ve *Beyaz Kelebek* romanlarıdır. 1914'te *Çocuk Dünyası*'nda yayımlanan *Balıkçı Güzeli* adlı eserin Hadiye Hanım tarafından kaleme alındığı bilinse de adı geçen yazarın Hadiye Hümeyra olup olmadığı tespit edilememiştir.

Halide Nusret'in tespit edilen tek tefrikası *Sisli Geceler*'dir. *Yeni Şark*'ta yayımlanan roman, 1922 yılında yayımlanmıştır.

Yeni Şark'ta 1922'de tefrika edilen *Bir Günahkâr Geceden Sonra* romanı, kadın yazarlardan Sadiye Vefik'e aittir.

Yazar ve eleştirmen *Selahattin Enis*'in tefrikaları farklı süreli yayınlarda yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1922 yılına ait *Fitnat'ın Sergüzeşti* (*Zaviyeler*) adlı romanıdır. Daha sonra 1923'te *Sara,* 1924'te *Cehennem Yolcuları*, 1925'te *Orta Malı*, 1926'da *Ayarı Bozuklar* ve 1927'de *Endam Aynası* romanları tefrika edilmiştir.

Türk edebiyatının önemli romancılarından Peyami Safa'nın yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Yazar romanlardan bazılarını kendi adıyla yayımlarken bazılarını da farklı takma isimlerle yayımlamıştır. Sanatçı *Sözde Kızlar* romanını 1922'de *Serazat* müstearıyla tefrika etmiştir. Yazarın, Server Bedii müstearıyla 1923'te *Dalavere*, 1924'te *Seni Seviyorum, Uçurumda İnsanlar* ve *Zıpçıktılar* romanları yayımlanır. 1925'te *Bir Genç Kızın Sergüzeşti, Alnımın Karayazısı, O Kadınlar* ve "*Ben, Sen, O*" romanları tefrika edilir. Yazarın *Karım ve Metresim* (1926), *Havva'nın Üvey Kızları* (1928) adlı eserleri tefrika şeklinde yayımlanmıştır. Yazarın kendi adıyla tefrika edilen romanları şunlardır: *Süngülerin Gölgesinde* (1924), *Mahşer* (1924), *Canan* (1924), *Şimşek* (1926), *Bir Akşamdı* (1927).

Gazeteci ve yazar Suat Derviş'in 1922'de *Yeni Şark*'ta *Hiçbiri*, *Ahmet Ferdi* ve *Deli* romanları tefrika edilmiştir. Yazarın tefrika edilen son romanı 1923 yılında *Süs* mecmuasında yayımlanan *Buhran Gecesi*'dir.

Yesarizade Mahmut Esat ya da bilinen adıyla Mahmut Yesari'nin yayımlanmış tefrika eserleri tespit edilmiştir. Bunlardan *Bir Namus Meselesi* (1923), *Çoban Yıldızı* (1924), *Bağ Bozumu* (1925) adlı romanları Yesarizade Mahmut Esat ismiyle yayımlanmıştır. *Pervin Abla* (1926), *Mahallenin Namusu* (1926), *Çulluk* (1927), *Kırlangıçlar* (1928), *Hınç* (1928) romanları Mahmut Yesari adıyla tefrika edilmiştir. 1927'de *Milliyet*'te tefrika edilen *Aşk Yarışı* ise M. Y. ismiyle yayımlanmıştır.

Türk aydınlarından Giritli Hasan Bedrettin'in 1924 yılında *Vatan*'da yayımlanmış tefrikaları bulunmaktadır. Bunlar *Mihri Sultan* ve *Binbir Fesat*'tır.

Tiyatro yazarı kimliğiyle tanınan Musahipzade Celal'in tek roman tefrikası bulunmuştur. Bu, 1924'te yayımlanan *Sinan Çelebi*'dir. Eserin tefrikası yarım kalmıştır. 1925'te Musahip adlı bir yazar tarafından yayımlanan *Bican Bey* adlı tefrikanın Musahipzade Celal'e ait olup olmadığı tespit edilememiştir.

Türk edebiyatında yazdığı hikâyelerle önemli bir yere sahip olan Memduh Şevket Esendal'ın Mustafa Memduh adıyla yayımladığı tek tefrikası bulunmaktadır. *Meslek*'te 1924 yılında yayımlanan *Miras* adlı romanın tefrikası, süreli yayın kapandığından yarım kalmıştır.

Romancı Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun ilk tefrika romanı 1925'te *Resimli Mecmua*'da yayımlanan *Kızıl Tuğ* adlı eseridir. Yine *Resimli Mecmua*'da 1926'da yazarın *Atilla* romanı tefrika edilmiştir. 1927'de *Çocuk Dünyası*'nda *Keloğlan'ın Hatıratı* ve *Kargılı Adam* romanları yayımlanmıştır. Yazarın tefrika edilen son romanı 1928'de yayımlanan *Seyit Ali Reis*'tir. Romanlar, Abdullah Ziya adıyla tefrika edilmiştir.

Burhan Cahit Morkaya'nın ilk tefrikası 1925'te yayımlanan *Coşkun Gönül*'dür. *Coşkun Gönül* önce *Vatan*'da yayımlanmış ve yarım kalmış daha sonra *Son Saat*'te tefrika edilmiştir. Morkaya'nın diğer tefrikaları şunlardır: *Aşk Bahçesi* (1925), *Kızıl Serab* (1926), *Ayten* (1927), *Harb Dönüşü* (1928), *Bir Çatı Altında* (1928), *Hizmetçi Buhranı* (1928). Romanlar, Burhan Cahit adıyla tefrika edilmiştir.

Yayımlanan tefrika romanlar arasında manzum romanlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri 1925'te Nazım Hikmet'in Kartal müstearıyla *Akbaba*'da yayımladığı *Dağların Havası*'dır. Yine aynı yıl *Akbaba*'da Necdet Rüştü, Kartal müstearıyla *Denizden Gelen* adlı manzum romanını tefrika etmiştir. Necdet Rüştü'nün *Akbaba* dergisinde *Dirilen Aşk* (1925), *Aşkın Gözü* (1927) romanları, *Haftalık Mecmua*'da *Belkıs Efe* (1928) romanları tefrika edilmiştir.

Kadın hakları savunucusu olarak tanınan Nezihe Muhiddin'in yayımlanmış tek tefrikası bulunmaktadır: *Hasret*. Roman, *Kadın Yolu* dergisinde tefrika edilmiştir. *Kadın Yolu*'nda tefrika edilen bir başka roman 1925'te Seniha Rauf tarafından yazılan *Kırık Kafesler*'dir. Arşivdeki eksikler nedeniyle tefrikanın tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir. Yine 1925'te aynı dergide Cevriye Cemil'in *Günahın Çocuğu*, 1926'da

Aziz Hüdai'nin *Tosun* adlı romanları tefrika edilmiştir. Adı geçen romanların arşivdeki eksikler nedeniyle tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilememiştir.

Halide Edib'in kız kardeşi Belkıs Sami Boyar'ın yayımlanmış tek tefrikası 1926 yılına aittir. *Aşkımı Öldürdüm* romanı, *Son Saatler*'de tefrika edilmiştir.

Ethem İzzet Benice'nin ilk tefrikası 1926'da yayımlanmış *Görünmeyen Cani*'dir. Yine aynı yıl yazarın *Yakılacak Kitap* adlı romanı tefrika edilmiştir. Benice'nin tespit edilen son tefrikası 1928'de yayımlanan *Izdırap Çocuğu*'dur. Yazarın romanları Ethem İzzet adıyla yayımlanmıştır.

Müzeci, arkeolog ve yazar Ömer Selahattin Kantar'ın, Kantar Ağası Oğlu Ömer Selahattin adıyla yayımlamış olduğu tefrikaları bulunmaktadır. Yazarın 1926'da *Adil Mevla* ve *Gâvur Oğlu* adlı romanları tefrika edilmiştir.

1927'de yayımlanan *Kesik Saçlar: Ancela'nın Hatıra Defterinden*, 1928'de yayımlanan *Pembe Yuva* ve *39 Derece* tefrikaları gazeteci ve yazar Hikmet Şevki'ye aittir.

Popüler tarihî roman yazarı M. Turhan Tan'ın yayımlanmış pek çok tefrika romanı vardır. 1927'de *Cehennemden Selam,* Mehmet Turhan adıyla *Son Saat*'te tefrika edilmiştir. Yazarın 1928'de arka arkaya tefrikaları yayımlanmıştır. M. Turhan adıyla yayımlanan diğer tefrikalarının çıkarıldığı süreli yayın yine *Son Saatler*'dir. Yazarın tefrika romanları şunlardır: "*Baht İşi*", "*Benli Mehmet*", "*Piçler*", "*Niçin?"*, "*Bir Avuç Kül*". Yazarın bir diğer tefrikası ise Halil Rüşdü müstearıyla 1898 yılında yayımladığı *İbtila-yı Masumane*'dir. Yazar Halil Rüşdü müstearının dışında Bedrettin Mümtaz, M. S. rumuzlarını da kullanmıştır. (Çetindaş, 2006: 146)

Şair ve yazar Akil Koyuncu'nun Nef müstearıyla yayımlandığı tek tefrika romanı bulunmaktadır: *Karanlık Konak'ta Ne Var* (1928). Yazarın 1908'de kendi ismiyle yayımladığı *Yıldız* romanı ise yarım kalmış ve tamamlanamamıştır.

Türk edebiyatında gazeteci ve yazar kimliğiyle tanınan Nizamettin Nazif'in yayımlanmış tek tefrikası bulunmaktadır. 1928'de *İkdam*'da tefrika edilen roman, *Köroğlu*'dur.

1928'de *Haftalık Mecmua*'da yayımlanan *Çakır Gözlü Kızın Esrarı* romanının sahibi, yazar Pertev Şevket'tir. Pertev Şevket'in başka bir tefrikası tespit edilememiştir.

Tarihçi ve yazar Reşat Ekrem Koçu, Sinan Reşat müstearıyla bir roman tefrika etmiştir. *Haftalık Mecmua*'da yayımlanan *Yılan Şerbetlileri* 1928'de tefrika edilmiştir.

1928'e kadar yayımlanan tefrikalar incelenerek önemli romanlar tarih ve yazarlarına göre tasnif edilmiştir. Türk edebiyatına Tanzimat yıllarında giren tefrika yayıncılık 1950'li-1960'lı yıllara kadar varlığını sürdürmüştür. (Çıkla, 2009: 37)

İKİNCİ BÖLÜM

2.YARIM AY DERGİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Yarım Ay dergisinin ilk sayısı 14 Şubat 1935'te yayımlanmıştır. Derginin ulaşılabilen son sayısı Mayıs 1945'e ait 187. sayıdır. On beş günde bir yayımlandığı bilinen *Yarım Ay*'ın 1-29. sayılar arasında tarihleri düzenli olarak verilmemiş, 29. sayı itibarıyla derginin yayımlandığı tarihler düzenli olarak yazılmıştır. 106. sayıya kadar periyodunda genel anlamda bir aksaklık yaşanmayan *Yarım Ay*, bu sayıdan sonra istikrarını kaybetmeye başlamıştır. Derginin 1944'te 5, 1945'te 2 sayısı yayımlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın internet sitesinde 187-197. sayıları tespit edilse de kütüphanede yapılan tadilat neticesinde bu sayılara ulaşmak mümkün olmamıştır.

2.1. *Yarım Ay* Dergisinin Özel Sayıları

Dergi özel günler için ekler ve özel sayılar yayımlamıştır. *Yarım Ay*, 6. sayısına ek olarak CHP Kurultayı için 18 sayfalık özel ek çıkarmıştır. Derginin 90. sayısı "*15inci Yıldönümü Fevkalâde Sayısı*" olarak çıkarılmıştır. *Yarım Ay*'ın bu sayısında Cumhuriyet'in 15. yılı kutlanmıştır. Derginin 91. sayısında Atatürk'ün ölümü duyurulmuş ve sayı tamamen Atatürk'e ayrılmıştır. Bu sayıda Peyami Safa, Sabiha Zekeriya Sertel, Hüseyin Cahit Yalçın, Mahmut Yesari, Zekeriya Sertel, Vâlâ Nureddin, Orhan Seyfi Orhon gibi kalemlerin yazıları yayımlanmıştır. Derginin 107. sayısı "*Enternasyonal İzmir Fuarı Sayısı*" olarak çıkarılmış, derginin büyük bölümü fuara tahsis edilmiştir. Dergi, 110. sayısını "*Manisa Özel Sayısı*" olarak yayımlamış; bu sayıda Manisa'nın fotoğrafları yer almış, Manisa Üzüm Bayramı'ndan söz edilmiştir. Derginin 116. sayısı "*Bergama Sayısı*", 117. sayısı "*Balıkesir Özel Sayısı*" olarak yayımlanmıştır.

Özel sayı olarak yayımlanmasa da 111. sayıda Atatürk'ün ölümünün ilk yılı anılmıştır. 155. sayının kapağında Harp Okulu görseli kullanılarak "*Bu Sayıda Harp Okulu*" yazısı yer almıştır. Derginin ilk sayfaları Harp Okulu'na ayrılmıştır. 158. sayının kapağında "*Bu Sayıda Burdur*" ibaresi yer almış, derginin pek çok sayfasında Burdur'dan bahsedilmiştir.

2.2. *Yarım Ay* Dergisinde İdari Kadro ve Yazar Kadrosu

2.2.1. Yarım Ay Dergisinin İdari Kadrosu

1935-1945 yılları arasında yayımlanan derginin yayımcısı Resimli Ay Basımevi, yazı direktörü Emin Refik Müslümoğlu (Emin Refik Uzman) olarak gösterilmiştir. 153. sayıda derginin künyesine teknik işleri sekreteri olarak Ragıp Şevki'nin ismi eklenmiş, 166. sayıda bu isim Ragıp Şevki Yeşim olarak değişmiştir. 175. sayıda başmuharrir olarak Mecdi N. Eren ismi eklenmiştir.

Derginin imtiyaz sahipleri araştırıldığında 11. sayıda verilen bir evlilik ilanında Hidayet Eren'in mecmuanın sahiplerinden olduğu ifade edilmiştir. 100. sayıda yer alan "15 Günden 15 Güne" adlı köşede yayımlanan Nurullah Ataç imzalı *Şiir Meselesi* adlı yazıda derginin sahibi Mecdi Eren olarak anılmıştır. 112. sayıda *Prevantoryumun Penceresinden: Penceremdeki Yağmur Damlaları* adlı yazıda Tevfik Tanyolaç, yazdığı yazıyı Mecdi Eren'e okuduğunu söylemiştir. Yine bir internet sitesinde[1] satışa kapanan bir bildiri kartında "Resimli Ay Matbaası Türk Limitet Şirketi" yazısının altında Mecdi N. Eren ve Hidayet Eren isimleri yer almaktadır. Bu yargılardan yola çıkılarak derginin sahipleri ya da ortaklarının Mecdi N. Eren ve Hidayet Eren olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Mecdi N. Eren ve Hidayet Eren, gazeteci ve yazar Sabiha Sertel'in kardeşleridir.

2.2.2. Yarım Ay Dergisinin Yazar Kadrosu

Aksamalarla da olsa on yıl varlığını sürdüren ve dönemin ünlü isimleriyle beraber sayfalarında genç yeteneklere de yer veren *Yarım Ay*'ın yazar kadrosunun tamamını vermek mümkün değildir. Bununla beraber dergide eserleri sürekli yer alan yazarlarla beraber dergiye dönem dönem yazılarını gönderen sanatçılar da olmuştur. Bazı önemli edebiyatçılar ise dergiye bir kez de olsa yazı göndermiş, bu isimlerin süreklilikleri olmamıştır. Bazı yazarların da kenarda kalmış yazıları dergide yayımlanmıştır. Dergide telif ve tercüme eserleri yayımlanan bazı sanatçılar şunlardır: Cahit Uçuk, Mahmut Yesari, Nurullah Ataç, Mükerrem Kâmil Su, Nazım Hikmet, Suat Derviş, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Sadri Ertem, Kerime Nadir, Ahmet Rasim, Şükûfe Nihal Başar, Ercüment Ekrem Talû, Halit Fahri Ozansoy, Muazzez Tahsin Berkand, Falih Rıfkı Atay, Nihal

[1] Bahsi geçen internet sitesi: https://www.kitantik.com/product/Resimli-Ay-Matbaasi-Mecdi-N-Eren-Ve-Hidayet-Eren-Bildiri-Karti-EFM-N-10878_1br9qfykzobhl5v1dpz (erişim tarihi: 18.11.2022)

Yalaza Taluy, Peyami Safa, Necip Fazıl, Sabih İzzet Alaçam, Nahit Sırrı, Fuat Köprülü, Hasan Âli Yücel, Ercüment Behzat, Nizamettin Nazif, Kemal Derviş, Ziya Şakir, Naci Sadullah, Selahattin Enis, Vedat Ürfi (Örfi) Bengü, Niyazi Acun, Gavsi Halit Ozansoy, Muazzez Kaptanoğlu, Umran Nazif Yiğiter, Sermet Muhtar, Enver Naci Gökşen, Cemal Ataç, Kadircan Kaflı, Ömer Besim Koşalay, Salih Münir Çorlu, Habil Adem Pelister, Besim Akımsar, Ragıp Şevki, M. Rasim Özgen, Zeynel Akkoç, Perihan Ömer, Ali Rıza Seyfi, Orhan Tuğsavul, Selahattin Kandemir, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç, İbrahim Hovi, Abdurrahman Adil Eren, Ali Enver Toksoy, Atiye Demirci, Kadri Oğuz, Âsım Kültür, Hulûsi Günay, Galib Kemali Söylemez, Handan Acun…

Dergide adıyla sıkça karşılaşılan, kaleme aldığı hikâye ve romanlarıyla *Yarım Ay*'ın önemli yazarlarından biri olan Cahit Uçuk'un ilk yazısı *Yarım Ay*'da yayımlanmıştır. Derginin 13. sayısında Gavsi Ozansoy'un Cahit Uçuk ile yaptığı röportajda bu bilgi okuyuculara verilmiştir. Dergide dikkat çeken bir diğer nokta, Nazım Hikmet'in Orhan Selim müstearıyla yayımladığı *Bir Kitab ve Bir Yazıcı* başlıklı yazısıdır.

2.3. *Yarım Ay* Dergisinin Biçimsel Özellikleri

2.3.1. Yarım Ay Dergisinin Sayfa Sayısı

187 sayı çıkarılan dergi, kapak, kapağın arkası ve arka kapak hariç 34 sayfadır. 57. sayıdan itibaren kapak, kapağın arkası ve arka kapak sayfa sayısına dâhil edilmeden sayfa sayısı 25'e düşürülmüştür. 86. sayı itibarıyla derginin kapağı da sayfa sayısına dâhil edilerek 1. sayfa kabul edilmiş, kapağın arkası 2. sayfa olarak numaralandırılmıştır. Arka kapak hariç dergi 27 sayfa olmuştur. 90. sayıda -derginin özel sayı olması sebebiyle- sayfa sayısı arka kapak hariç 52'ye çıkarılmış, 51. sayfada reklam verilmiştir. 119. sayı itibarıyla dergi, arka kapak dâhil edilmeden 23 sayfaya düşürülmüştür. Dergi 136. sayısında arka kapak hariç 31 sayfa yayımlanmış, 137. sayıda yine arka kapak dâhil edilmeden 15 sayfa çıkmıştır. Arka kapağın 181. sayı itibarıyla sayfa sayısına dâhil edildiği görülmektedir. Dergi 181-187. sayılar arasında kapak, kapağın arkası ve arka kapak dâhil toplamda 16 sayfa yayımlanmıştır.

2.3.2. Yarım Ay Dergisinin Kapak Tasarımı ve Dergide Resim ve Fotoğraf Kullanımı

Yarım Ay'ın tüm kapak sayfalarında görsel kullanılmıştır. Kapak sayfalarında genel olarak kadın görselleri bulunmaktadır. Zaman zaman genç çiftlerin görselleri de kapakta yer almıştır.

Özel sayılarda ise kapak görselleri konunun içeriğine göre şekillenmiş, konuyla alakalı görsellere yer verilmiştir.

Dergide genel olarak resimlere yer verilmiş, fotoğraflara resimler kadar yer verilmemiştir. Kişi, kurum ve kuruluş ziyaretlerinde ise fotoğraflar kullanılmıştır.

Yarım Ay'da karikatürlere de yer verilmiştir. 6. sayı itibarıyla ilk sayfanın alt kısmında genellikle Hulki imzasıyla karikatürler yayımlanmış, bu çizimlerde kadın-erkek ilişkileri, toplumsal yergiler, aile ilişkileri gibi gündelik konular işlenmiştir. Yine *Karikatüristlerimiz* başlıklı yazı dizisinde bahsi geçen sanatçıların karikatürlerine de yer verildiği görülmüştür.

2.4. *Yarım Ay* Dergisinin İçeriği

Dergi önce "*Edebî-ilmî-ictimaî Mecmuadır.*" ibaresiyle yayımlanmış, daha sonra "*Aile ve Gençlik Mecmuası*" olarak adlandırılmıştır. Derginin içeriği incelendiğinde derginin içerdiği zengin edebî türlerle bir edebiyat dergisi, kadınlara yönelik yazılan bölümlerle bir kadın ve aile dergisi olduğunu söylemek mümkündür. Dergi sadece kadın, edebiyat ve aile temalı yazıları içermez. Bu konularla beraber dönemin önemli olayları, ilginç haberler, çocuklara yönelik sağlık yazıları, bilmece ve bulmaca köşeleri, anketler, moda tavsiyeleri, spor haberleri, okuyucu mektupları yer almaktadır.

2.4.1. Yarım Ay Dergisinde Yayımlanan Köşe Yazıları ve Yazı Dizileri

Yarım Ay'da yayımlanan bazı köşeler neredeyse ilk sayıdan son sayıya kadar dergide yer almıştır. Bu köşelerden biri şüphesiz "15 Günden 15 Güne" üst başlığıyla yayımlanan köşedir. Bu köşede dönemin öne çıkan mevzuları incelenerek zaman zaman eleştiriler yapılmış, bazen de bu başlığın altında denemeler verilmiştir. Kimi zaman isimsiz yayımlanan bu köşede bazen de Naci Sadullah, Mecdi N. Eren, Nurullah Ataç, Abdurrahman Adil Eren, Galib Kemali Söylemez, Nahit Sırrı, Selim Tevfik, Mükerrem Kâmil Su, Enver Naci, Hulûsi Günay, Ali Enver Toksoy, Kadri Oğuz, Âsım Kültür, Handan Acun gibi isimlerin imzaları yayımlanır. "15 Günden 15 Güne" köşesi 2-122. sayılar arasında istisnai durumlar haricinde pek çok sayıda yer almıştır. 133. sayı itibarıyla bu köşenin yayımlandığı yerde "Matbuat Dedikoduları" adlı bir yazı dizisi başlamış, 137. sayıda son bulmuştur. 139-154. sayılar arası yine "15 Günden 15 Güne" köşesi yayımlanmıştır. 156. sayıda bu köşe "15 Günden 15 Güne-Matbuat Kronikleri"

şeklinde adlandırılmıştır. 173. sayıya kadar bu isimle yayımlanan köşe 174'te "15 Günden 15 Güne-İşaretler" adını almış, 187'ye kadar bu isimle yayımlanmıştır.

Dergide dikkat çeken köşelerden biri Pamuk Nine'nin yazdığı köşedir. Cahit Uçuk, Pamuk Nine müstearıyla gençlerin ve yetişkinlerin kendisine yazıp gönderdiği sıkıntılar için onlara yol göstermiş, bu yanıtlar da dergide "Pamuk Nine Cevap Veriyor" köşesini oluşturmuştur. Pamuk Nine'ye gelen mektuplar açıkça yayımlanmamış, yalnızca bunlara Pamuk Nine'nin verdiği yanıtlar yayımlanmıştır. Gelen mektuplar ve verilen yanıtlar genellikle aşk ilişkileri üzerine olmakla beraber kimi zaman dostluk ve arkadaşlık ilişkileri de bu köşede yer bulmuştur. 5. sayıda Pamuk Nine kendini tanıtarak bundan sonra etrafındaki insanlara verdiği tavsiyeleri *Yarım Ay* okuyucularına da vereceğini duyurmuştur. Pamuk Nine'ye gelen mektupların cevaplarının dergide yayımlanacağını bildirilmiştir. Kendisine özel cevap verilmesini isteyen okuyucuların 6 kuruşluk pul göndermelerinin yeterli olacağı söylenmiştir. 6. sayıda başlayan bu köşe, aralıklarla 56. sayıya kadar devam etmiştir.

Dergide dikkat çeken bir başka yazı dizisi "Geçmiş Zaman Olur Ki…/Zaman Olur ki Hayali Cihan Değer!" üst başlığı taşıyan yazılardır. Ercüment Ekrem Talû tarafından kaleme alınan bu yazılarda sanatçı anılarını okuyucularla paylaşmıştır.

Dergide "Hatıralar Arasında/Şair Hatıraları" üst başlığı ile yayımlanan yazı dizisi, Halit Fahri Ozansoy tarafından kaleme alınmıştır. Sanatçı bu yazılarında Fecriati şairlerinden bahsetmiştir. "Fecriati Şairleri Albümü" başlığı taşıyan bu yazılarda Tahsin Nahit, Celal Sahir, Köprülüzade Mehmet Fuat, Mehmet Behçet, Hamdullah Suphi, Emin Bülend, Ali Canip gibi isimler konu edilmiştir.

Yarım Ay, genç şairlerine sayfalarında yer ayırmış, yeni yeteneklere bir kapı açmıştır. "Kalem Denemeleri" ve "Genç Şairler" başlıklı köşeler, dönemin edebiyata hevesli gençlerinin kendilerini göstermesi için önemli bir yer olmuştur. Bu köşelerde eserlerini yayımlayan ve daha sonra edebî faaliyetlerine devam eden edebiyatçılar şunlardır: Kemal Kandaş, Hikmet Şinasi Önol, Ahmet Angın, İlhan Geçer, Ali Rıza Koraltan, Ahmet Tufan Şentürk, Kemal Kumbağı, Şükran Kurdakul, Fahri Ersavaş, Kemal Özer, Rıza Ümit, Mehmet Bakır, Celal Özmetin, Avni Öztüre, Mehmet Çınarlı, Ayhan Hünalp, Nevzat Nazif, Abdurrahman Saraçoğlu.

Dergide başlayan "En Güzel Aşk Mektubu" adlı köşede okuyucular dergiye aşk mektubu göndermiş, daha sonra diğer okuyucular bu mektuplar arasında en iyi olan mektubu seçmişlerdir. *Yarım Ay*'ın okuyucularla iletişimi bu kadarla sınırlı kalmamıştır. Okuyuculara farklı sorular sorularak okuyucuların cevapları dergide yayımlanmıştır. Yine derginin bilmece sayfalarıyla okuyucuyla iletişime devam edilmiş, bir sonraki sayıda doğru cevaplar gönderen okuyuculara farklı hediyeler dağıtılmıştır.

Derginin okuyucularla iletişimini devam ettirdiği bir başka köşe 150-173. sayılar arasında "Okuyucu Mektubu" başlığıyla, 174-187. sayılar arasında "Okuyuculara Cevaplar" başlığıyla yayımlanan köşedir. Bu köşede okuyucuların dergiye gönderdiği mektuplara cevap verilmiştir. Bu köşede yapıtlarını gönderen sanatçı adaylarına yapıtlarının yayımlanıp yayımlanmayacağı bildirilirken yayımlanmayacak eserlerin hataları ve eksiklikleri söylenerek eserlere bir eleştirmen tutumuyla yaklaşılmıştır. Sorulan sorular bu bölümde yanıtlanmış, dergiyle ilgili merak edilenler cevaplanmıştır. Halit Oğuz Kiper, Fahri Ersavaş, Şükran Kurdakul, Kemal Kumbağı gibi isimlere bu köşede cevap verilmiştir.

Yarım Ay dergisinde tarihî köşelerin varlığı dikkat çekmektedir. "Tarihten Yapraklar", "Tarihimizden Yapraklar", "Tarih Yaprakları", "Tarihten Gülünç Yapraklar", "Tarihî Dedikodular", "Tarih Dedikoduları", "Tarihî Fıkralar", "Osmanlı Tarihinde Gülünç ve Garip Vakalar" gibi pek çok köşe başlamış; bu köşeler kimi zaman isim kimi zaman yazar değiştirerek dergide yer almışlardır. Köşelerde özellikle Osmanlı tarihinden öne çıkan isimlerin anıları hikâyeleştirilerek verilmiştir. Bu köşede Ragıp Şevki, Abdurrahman Adil Eren, Osman Nuri Peremeci, Enver Naci Gökşen imzaları görülmüştür.

Yayımlanan köşe yazıları ve yazı dizileri içinde dikkat çeken ve Türk edebiyat tarihi için önemli kabul edilebilecek bazı yazılar bulunmaktadır. Bunlardan biri "Türk Edebiyatında Kadın Romancılar" üst başlığı taşıyan yazı dizisidir. Enver Naci Gökşen tarafından kaleme alınan bu yazı dizisi 108. sayıda başlamış, yazar 108. sayıda yayımlanan yazısında Türk edebiyatında kadın romancıların azlığından şikâyet etmiştir. Piyasaya roman çıkaran Müfide Ferit, Perihan Ömer, Cahit Uçuk, Sabiha Zekeriya'nın kalem oynatmaya devam etmesi gerektiğini, romancılığı meslek edinen tek ismin Halide Edib olduğunu söylemiştir. Yazının sonunda tek eser veren kadın romancıların isimlerini

ve eserlerini vermiştir. 118. sayıda yayımlanan "Türk Edebiyatında Kadın Romancılar" üst başlığının altına Şükûfe Nihal'in adı eklenerek yazarın hayatı, edebiyat dünyasına girişi, romanları, romanlarının konuları ve roman tekniğindeki ihmalleri verilmiştir. Yazarın romanlarının ağırlık merkezinde feminizm ve kadınların iç ıstırapları olduğu söylenmiş, yazının sonuna romanlarının bibliyografyası eklenmiştir. Aynı yazı dizisine 120. sayıda Nezihe Muhiddin Tepedelenligil konuk edilerek yazarın hayatı, romancılığı anlatılmış; romanlarının bibliyografyası eklenmiştir. 122. sayıda Mebrure Sami konu edilerek yazarın hayatı, kendi cümlelerinden çocukluğu verilmiş; eserleri ve roman bibliyografyası yayımlanmıştır. 125. sayıda Suat Derviş'in hayatı, edebî yönü, roman bibliyografyası verilmiş, daha önceki yazılarda karşılaşılmayan bir durum olarak yazarın *Hiç* adlı romanının özeti yazıya eklenmiştir. 126. sayıda Güzide Sabri'nin tanıtıldığı yazı yayımlanmış, bu yazıda romancının hayatı, *Münevver* adlı romanının yazılış hikâyesi ve romanlarının bibliyografyası verilmiştir. Enver Naci bu yazısında daha önce de Güzide Sabri ile mülakat yaptığını, orada da yazarın hassas ruhundan bahsettiğini söyleyerek yazarın sükût devreleri olduğunu belirtmiştir. On yıl süren son sükût devresinden sonra yazar; kendi romanlarındaki aşkların artık olmadığını, modası geçmiş ideal aşklarla bugünkü kübik aşkın arasında dağlar kadar fark olduğunu söylemiştir. Güzide Sabri'nin yazmak istememesinin sebeplerinden birisi de bu olmuştur. Kerime Nadir'in anlatıldığı 127. sayıdaki yazıda yazarın hayatı anlatılarak romana nasıl başladığı, ilk iki romanını yazışı kendi sözleriyle okuyucuya aktarılmıştır. Romanlarında iyi bir tahkiyenin öne çıktığından bahsedilerek roman bibliyografyası verilmiştir. 128. sayıda Mükerrem Kâmil Su yazının konusu olmuş, önce yazarın hayatı anlatılmıştır. Daha sonra romancının kendi kaleminden yazı hayatına başlangıcı alıntılanmıştır. Romancılığı, romanlarının konusu ve roman bibliyografyası verilerek yazı sonlandırılmıştır. 129'da Halide Edib'in anlatıldığı yazıda diğer yazılarda olduğu gibi önce yazarın hayatı, edebî yaşantısı verilmiştir. Bu yazıda diğer yazılardan farklı olarak yazarın edebî mahsulleri üçe ayrılmıştır. İlk bölüm aşk psikolojisinin hâkim olduğu eserlerdir. Burada *Seviye Talip, Gizli Belde, Kalp Ağrısı* gibi eserler örnek olarak verilmiştir. Bu örneklerin ardından Fuat Köprülü'nün *Bugünkü Edebiyat* adlı yapıtında *Mev'ud Hüküm* münasebetiyle çıkan tenkitte bu bölümün karakterinin bulunabileceği söylenerek alıntı yapılmıştır. İkinci bölüm idealistlik ve vatanseverlik ruhunun hâkim olduğu eserlerdir. *Yeni Turan, Dağa Çıkan Kurt, Ateşten Gömlek* gibi eserler bu döneme aittir. Bu bölümdeki eserlerin son

bölüme basamak teşkil ettiği söylenerek bu bölümün kendini bir topluluğa, bir millete verişin mahsulleri olduğu bildirilmiştir. İsmail Habib'in *Edebî Yeniliğimiz*'de yazarın bu tarz eserlerini karakterize edişinin alıntısı yapılır. İlk iki başlıktan farklı olan başka olan son bölümdeki eserlerin üslup, konu ve teknik bakımdan son derece olgun, yeni ve realist olduğu söylenir. *Yolpalas Cinayeti, Sinekli Bakkal, Tatarcık*; bu son bölümdeki eserlerden bazılarıdır. 130. sayıda Muazzez Tahsin Berkand'ın hayatı ailesi verilmiş, yazarın yazı hayatına nasıl başladığı kendi cümleleriyle aktarılmıştır. Kendi yazılarından memnun olmayan, titiz bir yazar olduğu söylenen Berkand'ın telifin zor olması ve uzun düşünme gerektirmesinden dolayı dinlenmek ve kendi yaratacağı eseri düşünmek için teliften uzak durduğu, tercüme ve adaptasyon yaptığı söylenmiştir. Yazarın bazı romanlarının özeti verilerek roman bibliyografyası yazının sonuna eklenmiştir. Halide Nusret'in tanıtıldığı 131. sayıda yazarın çocukluğu ve neşriyat hayatına başlayışı anlatılmıştır. Bu yazıda Halide Nusret'in romancılığı ve şairliği birleştirdiği, bu niteliği taşıyan bir başka ismin Şükûfe Nihal olduğu söylenmiştir. Şairlikte Ahmet Haşim'e ulaşmak isteyen yazarın romanda takip ettiği bir ekol olmadığı söylenerek romanlarının konuları verilmiş, kendi sözleriyle romanlarının ruhu anlatılmıştır. Yazının son kısmında yazarın *Sisli Gecelerin Mevzuu* adlı eserinin özeti verilmiştir. 132. sayıdaki yazıda Cahit Uçuk tanıtılmış, yazar hakkında *Yarım Ay*'ın ilk sayısında yayımlanan yazı alıntılanmıştır. Bu vesileyle *Yarım Ay*'ın kadın yazarlara ve onların yazılarına kucak açmasından bahsedilmiştir. Yazarın aslen nereli olduğu, yaşı söylenmiş, hikâye ve romanlarının konularının değiştiğinden bahsedilmiştir. *Dikenli Çit* ve *Kırmızı Balıklar* romanlarının bazı detaylar üzerinde durulması bakımından diğer romanlarından ayrıldığı söylenerek roman bibliyografyası verilmiştir.

133 ve 134. sayılar "Toplu Bir Bakış" adıyla yayımlanmıştır. 133. sayıda kadın yazarların yalnızca diğer sayılarda tanıtılan yazarlardan oluşmadığı söylenerek son yazılarda az eseri olan ya da eseri kitaplaşmamış olan diğer kadın romancılardan bahsedileceği bildirilmiştir. Enver Naci bu yazıda Türk edebiyatında kadın romancıların ilk dönemlerdeki azlığından, son dönemlerdeki kadın romancılardan bahsederek her yıl kadın imzalı eserlerin arttığını söylemiştir. Divan şairi kadınları da anarak bu edebiyatı "sevdaya uymak zoru ile yapılan manasızlık" olarak tanımlamıştır. Romanın Türk edebiyatına girmesinin ardından münevver kadınların romanı nazma tercih ettiğini söyleyen yazar, roman türüyle kadınların kendilerini daha iyi anlatabileceklerini

düşündüğünü, bu kadınların ilk eserlerinin sübjektif ve isyan dolu olduğunu vurgulamıştır. Yıllarca erkek zilleti altında kalan kadınların birdenbire neşriyat dünyasında görünmelerinin onların üzüntülerine tercüman olmasına vesile olduğunu söyleyen Enver Naci, bu durum sebebiyle kadın romanlarının ağırlık merkezinde feminizmin olduğunu belirtmiştir. Yazar, karakteristik, güzel ve içli şiirler yazabilen Şükûfe Nihal ve Halide Nusret'in bile roman aracılığıyla düşünce ve duygularını dökmekten kendilerini alamadığını söylemiştir. Yazının devamında Fatma Aliye Hanım, Emine Semiye Hanım, Müfide Ferit, Handan Lütfi ve Nur Tahsin'den bahsedilerek kim oldukları ve eserleri kısaca verilmiştir. 134. sayıda Perihan Ömer, Sabiha Zekeriya Sertel, Fakihe Odman, Meliha Avni Sözen kısaca tanıtılmış ve eserlerinden bahsedilmiştir. Yazar buraya kadar saydıkları dışında bir roman veya hikâye kitabından başka vesika bırakmadan yazın dünyasından çekilen bazı imzaların da olduğunu söyleyerek bunların yalnızca eserlerini vereceğini bildirmiştir. Bahsi geçen isimler şunlardır: Afife Fikret, Enise Muammer Azmi, Gülsüm Niyazi, Hayriye Melek Hunç, Rebia Arif, Lemia Bale, Naşide Refik, Safiye Erol, Zeliha Osman, Nadire Sadi, Danişmend Nazan. Yazar henüz kitabı olmayan, gazete ve dergilerde roman ve hikâyeleri kalıp gitmiş olan bazı isimlerin de olduğunu söylemiştir. Seniha Sami, Semiha Vamık, Mefharet Nezmi bu isimlerdendir. Yazar, matbuatta rastlanan genç kadınların da isimlerini vermiştir: İlhan S. Tanar, İnci Özkurt, Neriman Hikmet, Muazzez Kaptanoğlu, Necla Maraş, Necibe Kızılay. Yazın dünyasında erkek yazarların müstearlarını kadın isimlerinden seçtiğini söyleyen yazar Peyami Safa'nın Safiye Peyman, Vâlâ Nurettin'in Hatice Sürya (Süreyya), Ragıp Şevki'nin Rebia Şakir müstearlarını kullandığını bildirmiştir.

"Türk Edebiyatında Kadın Romancılar" başlıklı yazı dizisi kadın romancıların tanıtılması bakımından önemli olmasının yanı sıra matbuat dünyasında kadınların var olduğunu ve olmaya devam edeceğini göstermesi bakımından önemlidir. Enver Naci bu yazı dizisiyle yalnızca kadın yazarların biyografilerini ve romanlarının bibliyografyasını vermemiş, Türk edebiyatındaki kadın romancıları ve romanları inceleyerek bu konu hakkında tahliller ve saptamalar yapmıştır. 133. sayıda "Toplu Bir Bakış" adıyla yayımlanan metin, yazarın Türk edebiyatının geçmişine dair yaptığı tespitler bakımından önemlidir. Eski edebiyatı ve şiir geleneğini eleştiren yazar, roman türünün kadınlara yeni bir kapı açtığını, yıllarca erkek hegemonyası altında sesini çıkarmaya çalışan münevver Türk kadınının nazımdan ziyade bu türü tercih ederek kendini ifade etmek istediğini

belirtmiştir. Bundan dolayı da ilk eserlerin ağırlık noktasında feminizm olduğunu vurgulamıştır.

Yarım Ay, köşeler ve yazı dizileri açısından zengin bir dergidir. "Tarihin Güzel Kadınları", "Kenarda Kalmış Yazılar", "Özlü Sözler", "Kitaplar İçinde", "Okuyucu Mektubu", "Okuyuculara Cevaplar", "15 Günün Akisleri", "Meşhur Adamların Hayat ve Maceraları", "Halkevleri", "Aktüaliteler", "Tavsiye Ettiğimiz Kitaplar", "Karikatüristlerimiz", "Valilerimiz", "Kaymakamlarımız", "Belediye Reislerimiz", "Kadın Mebuslarımız", "Spor", "Sinema" bu köşeler ve yazı dizilerinden bazılarıdır.

2.4.2. Yarım Ay Dergisinde Yayımlanan Röportaj, Mülakat ve Tanıtımlar

Yarım Ay'da dönemin önemli sanatkârlarıyla yapılmış mülakatlar, röportajlar ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında açılan önemli kurum ve kuruluşların tanıtımlarına da yer verilmiştir. Doktor Mim Kemal Öke, Cahit Uçuk, Ziya Şakir, Zati Sungur, Mehmet Âkif Ersoy, Mahmut Yesari, Safiye Ayla, Mükerrem Kâmil Su, İhsan Onat, Artist Muallâ, Musahipzade Celal, Behçet Kemal Çağlar, Sabih Alaçam, Hamiyet Yüceses, Melike Cemal, Müzisyen Radife, Sadri Ertem, Zehra Müfit, Sabiha Gökçen, Hüseyin Cahit Yalçın, Saadet İkesus, Fahire-Refik Fersan, Nazmiye Sakarya, Roji Sabo, Sevim-Sevinç Tevs, Necip Celal, Nevin Seval, Nevin Akkaya, Necmi Rıza, Cemal Nadir, Melahat İçli, Vasfi Rıza, Ratip Tahir, Nezahat Dilligil, Refik Kemal, Şevkiye May, Nezihe Becerikli, Celâl İnce, Bedriye Tüzün, Bedia Dölener, Saima Sevinç Arcıman, Piraye Tüzüner, Lütfiye Karaovalı, Fatma Andaç gibi dönemin alanında öne çıkan isimleriyle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler dergide yayımlanmıştır. İsmi geçen sanatçılar yalnızca edebiyat camiasından seçilmemiştir. Adı geçen sanatçılardan bazıları sahne sanatçılarıyken bazıları ses sanatçısıdır. Bu isimlerin arasında el işçiliği ve görsel sanatlarla tanınan isimler, bestekârlar, operacılar, karikatüristler de bulunmaktadır. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen de dergide yer almıştır. Bu röportajların bir kısmı bir üst başlık altında yazı dizisi olarak yayımlanmıştır. *Yarım Ay*'ın muhabirleri tarafından yapılan bu görüşmelerdeki sanatkâr ve zanaatkâr grupların çeşitliliğine bakıldığında derginin yalnızca edebiyatla sınırlı kalmadığı, farklı alanlara da sayfalarında yer verdiği görülmektedir.

Yarım Ay tarafından İstanbul Kız Öğretmen Okulu, Bursa Kız Enstitüsü, Yedek Subay Okulu, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İzmir Ayyıldız Kız İtalyan Okulu, Çapa

Kız Öğretmen Okulu, Yeşilay, Yeşilköy Devlet Havayolları, Hıfzıssıhha Enstitüsü, Cerrahpaşa Hastanesi, Otomobil Makinist Mektebi, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası gibi pek çok kurum ve kuruluş ziyaret edilerek buralardaki faaliyetler incelenmiş ve bunların çalışmaları okuyucuya sunulmuştur.

Dergide yayımlanan mülakat ve röportajlardan bazıları edebiyat ve basın dünyası için önemlidir. *Yarım Ay*'da bir üst başlık altında yazı dizisi halinde yayımlanan mülakat ve röportajlardan biri Enver Naci Gökşen tarafından kaleme alınmıştır. Enver Naci, devrin önemli yazarlarına birtakım sorular hazırlamış, sanatçıların cevaplarını "Roman Kahramanları" başlığı altında yayımlamıştır. Kimi romancılara sorular gönderilmiş ve cevapları mektup olarak alınmışken kimi romancılarla da yüz yüze görüşülmüştür. "Roman Kahramanları" derginin 164-174. sayıları arasında yayımlanmıştır. Enver Naci'nin yazarlara hazırladığı sorular şunlardır: " 'Niçin roman yazarsınız?', 'En fazla hangi romanınızdaki kahramanı seversiniz?', 'Bu en sevdiğiniz kahramanı eserinizde düşündüğünüz gibi yaşatabildiniz mi?', 'Bu kahramanın gerçek değeri ne derecedir: Yaşamış mı, yaşıyor mu, yoksa hayalî midir?', 'Romanlarınızda size benzeyen kahramanınız var mıdır?', 'Başka bir Türk romancısının hangi eserindeki kahramanı fazla beğenirsiniz?', 'Yazdığınız romanlardaki kahramanlardan birkaçını sıralar mısınız?' "

"Roman Kahramanları" başlıklı yazılarda 164. sayıda Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay, Ercüment Ekrem Talû bu soruları yanıtlamışlardır. 165. sayıda Mahmut Yesari, Ragıp Şevki, Mükerrem Kâmil Su; 166. sayıda Halit Fahri Ozansoy, Muazzez Tahsin Berkand, Cahit Uçuk, Enver Naci'nin sorularına cevap göndermişlerdir. Kadircan Kaflı, Şükûfe Nihal ve Peride Celâl'in cevapları 167. sayıda; Orhan Seyfi Orhon ve Osman Cemal Kaygılı'nın cevapları 168. sayıda yayımlanmıştır. 169. sayıda Burhan Cahit Morkaya ve Yusuf Ziya Ortaç'ın, 170. sayıda Nizamettin Nazif ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun cevapları dergide yer almıştır. Ekrem İzzet Benice ve Sabahattin Ali'nin cevapları 171. sayıda, Mebrure Sami Koray ve Sadri Ertem'in cevapları 172. sayıda, Vâ-Nû (Vâlâ Nureddin), Kerime Nadir ve Halide Nusret Zorlutuna'nın cevapları 173. sayıda, Abdülhak Şinasi Hisar'ın cevapları ise 174. sayıda yayımlanmıştır. "Roman Kahramanları", yazarların hem kendi eserlerine bakışları hakkında bilgi verirken hem de edebiyat dünyasına dair fikirlerini sunmaları bakımından önemlidir.

Yarım Ay'da "Gazetecilerin Meçhul Askerleri: Sekreterler" üst başlığıyla yayımlanan röportaj dizisi Türk basın tarihi için önemlidir. Gavsi Ozansoy tarafından yapılan bu röportajlarda gazetelerin sekreterleriyle görüşmeler yapılmıştır. Bugünkü tanımıyla genel yayın müdürü olarak adlandırılan bu kişilere mevcut mevkilerine gelene kadar yaşadıkları, yazarların kaprisleri, meslek hayatlarının en önemli geceleri, gazeteciliğin kazandırdıkları ve kaybettirdikleri, en sevdikleri yazarlar gibi sorular sorulmuş; başyazarı, muhabiri, romancıyı, hikâyeciyi tanımlamaları istenmiştir. 129. sayıda *Son Posta* sekreteri Cevat Fehmi, 130. sayıda *Cumhuriyet* sekreteri Feridun Osman, 131. sayıda *Akşam* sekreteri Enis Tahsin, 132. sayıda *Tasvir-i Efkâr* sekreteri Cihat Baban, 133. sayıda *Yeni Sabah* sekreteri Murat Sertoğlu, 134. sayıda *Tan* sekreteri Münir ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde sekreterlerin özel hayatları ve mesleki hayatları okuyucuyla paylaşılmıştır.

"Gazetecilerin Meçhul Askerleri: Sekreterler" üst başlıklı yazı dizisi basın hayatında önemli rol oynayan, gazetelerin ve gazeteciliğin yükünü taşıyan sekreterleri tanıtması bakımından önemlidir. Bu röportajlarla gazetelerin arka planındaki emek gösterilmiş, emekçiler tanıtılmıştır.

Dergide basın dünyası için önemli olan bir başka röportaj dizisi "Karikatüristlerimiz" üst başlıklı röportajlardır. Şevket Evliyagil tarafından dönemin karikatüristleriyle yapılan bu görüşmelerde sanatçılara karikatür dünyasına nasıl girdikleri, karikatüristlerden kimleri beğendikleri, hangi faaliyetlerden hoşlandıkları, fikir ve sanat dünyasından en çok kimleri beğendikleri, neleri sevip sevmedikleri, nasıl kadınlardan hoşlandıkları, mutlu olup olmadıkları gibi pek çok soru sorulmuş; soru ve cevapların ışığında karikatüristlerin tanıtılması amaçlanmıştır. İlk röportaj 172. sayıda yayımlanan Necmi Rıza başlıklı röportajdır. 173'te yayımlanan röportaj Amcabey tipinin yaratıcısı Cemal Nadir'le, 174'te yayımlanan röportaj ise Tombul Teyze tipinin yaratıcısı Ramiz'le yapılmıştır. 176. sayıda Ratip Tahir, 178. sayıda Şevki ile yapılan röportaj yayımlanmıştır.

Karikatüristlerle yapılan bu röportajlarda karikatüristlere hem özel hayatları hem de sanat hayatları hakkında sorular sorularak basın dünyasında yalnızca çizimleri ve imzaları bulunan sanatçıların tanıtılması amaçlanmıştır. Röportajlarda sanatçılar

tarafından oluşturulan tipler de konuşularak bu tiplerin yaratılış süreci de okuyucuya aktarılmıştır.

Derginin 162 ve 163. sayılarında "Tiyatro Münekkitlerimiz Konuşuyor" başlıklı bir yazı dizisi yayımlanmıştır. Şevket Evliyagil tarafından eleştirmenlere sanatçıların eleştirileri nasıl karşıladığı ve tiyatro eleştirmenlerden kimleri beğendikleri sorulmuştur. 162. sayıda Refi' Cevad Ulunay ve Nusret Safa Coşkun'un, 163. sayıda Selami İzzet Sedes ve Selim Nüzhet Gerçek'in sorulara verdiği cevaplar yayımlanmıştır.

Yarım Ay dergisi sanat dünyası ile de ilgilenmiş, sahne ve radyo sanatçılarıyla yapılan röportajlar da dergide yayımlanmıştır. Kemâl Deniz tarafından yapılan "Sahne San'atkârlarımız" üst başlıklı röportajlarda sanatçılara özel hayatları, geçmiş anıları, sahneye dair hatıraları, tiyatroya nasıl başladıkları, sinemayı mı tiyatroyu mu tercih edecekleri, kimlerle oynamayı sevdikleri, aşka dair görüşleri, ilişkileri sorulmuştur. 171'de Nevin Seval, 172'de Nevin Akkaya, 173'te Melâhat İçli, 174'te Vasfi Rıza, 178'de Nezahat Dilligil ve Nezahat Dilligil'in cevaplarıyla eşi Avni Dilligil, 179'da Refik Kemâl, 180'de Şevkiye May, 181'de Nezihe Becerikli tanıtılmıştır. Sahne sanatçılarıyla yapılan bu röportajlarda tiyatro ve sinema dünyasının bilinen isimleri, özel hayatları ve meslek hayatları hakkında merak edilenleri *Yarım Ay* okuyucusuyla paylaşmışlardır.

Yarım Ay'da "Radyo San'atkârlarımız" üst başlıklı Halit Oğuz Kiper tarafından yapılan Bedriye Tüzün röportajı bulunsa da bu başlığın devamlılığı olmamıştır. Kiper farklı radyo sanatçılarıyla röportajlar yapsa da bunlar yazı dizisi şeklinde bir üst başlıkla yayımlanmamıştır.

2.4.3. Yarım Ay Dergisinde Güncel Çalışmalar ve Haberler

Dergide Öz Türkçe ile ilgili çalışmalar yapılmış, "Öz Türkçe Kelimelerimizi Öğrenelim ve Kullanalım" başlığı altında kelimeler verilmiştir. Öz Türkçe yazı yarışması başlatılarak ödül dağıtılacağı bilgisi verilmiştir.

Yarım Ay, ülkede yaşanan güncel olaylara tepkisiz kalmamış, yazılarında bunlara yer vermiştir. Fuarlar, fuarda yaşananlar dergide yer almıştır. Tüm dünyayı etkileyen kâğıt buhranının dergiyi de etkilediği, bu durum sebebiyle derginin fiyatının artacağı okuyucuya bildirilmiştir. Nüfus sayımları, Hatay'ın bu sayımlarda ilk kez yer alacağı duyurulmuştur. Yine Türkiye'de yaşanan bir cinsiyet değiştirme haberi, derginin 166.

sayısında verilmiştir. Önemli şahsiyetlerin hastalıkları ve ölümleri okuyucuya duyurulmuştur. Atatürk'ün ölüm haberi, Mehmet Âkif'in hastanede yattığı bilgisi ve ölümü; Neyyire Neyir'in, Halid Ziya'nın, Ali Ekrem Bolayır'ın, Abdülhak Hâmid'in ve Celal Sahir'in, Şevki Yeşim'in vefat haberi dergide yer almıştır.

Zaman zaman sayfalarında münakaşalara da yer veren *Yarım Ay* kimi zaman bu münakaşaların muhatabı da olmuştur. "Holivut Mecmuası" olarak anılan bir yabancı dergiyle tartışmaya girilmiş, bahsi geçen dergide *Yarım Ay* hakkında yazılan bir yazıya yalanlama getirilmiştir. *Yarım Ay*'da Katerin Hepburn ile ilgili yayımlanan bir yazının yalan olduğu iddia edilmiştir. *Yarım Ay*, yalan olduğu iddia edilen yazının *Photoplay*'den alındığını söylemiştir. Yine aynı yazıda bir dil tartışması da olmuştur.

2.4.4. Yarım Ay Dergisinde Tanıtım ve Reklamlar

Yarım Ay, yayımlandığı süre boyunca özellikle Resimli Ay Matbaası ve burada yayımlanan eserler başta olmak üzere pek çok marka ve ürünün reklamına sayfalarında yer vermiştir. İlk sayının ilk sayfasında okuyucuları bir bakım kremi reklamı karşılamış, ilerleyen sayılarda farklı markaların makyaj malzemeleri, sabunlar, saç şekillendiricileri, diş macunları gibi kişisel bakım ürünlerinin reklamları yayımlanmıştır. Balık yağı, ağrı kesiciler, öksürük şurupları, cinsel sağlık takviyeleri gibi ilaçlar da dergide yer alan ürünlerdir. Kadın ve erkek terzileri, şapka, ayakkabı, kemer, korse firmaları da *Yarım Ay*'a reklam vermişlerdir. Yalnızca kişisel ürünler değil, radyo, buzdolabı, mobilya, kömür gibi ev ihtiyaçları için de dergi okuyucularına reklamlar aracılığıyla yol göstermiştir. Kahve, sodalı likör, bira, rakı gibi içecekler de dergide reklamı verilen ürünlerdir. Eğitim kurumları da *Yarım Ay*'ın sayfalarına kendi reklamlarını vererek adlarını duyurmaya çalışmışlardır. Dergide yer alan reklamların içeriği ve çeşitliliğine bakıldığında derginin ailelere hitap ettiğini söylemek yanlış olmaz. Dergide yalnızca kadınlara değil, erkeklere yönelik reklamlar da bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.*YARIM AY* DERGİSİNDE YAYIMLANAN TELİF-TEFRİKA ROMAN VE HİKÂYELER

3.1. Telif-Tefrika Romanlar

3.1.1. Cahit Uçuk [2]

3.1.1.1. Dikenli Çit

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Dikenli Çit*, derginin 20-41. sayıları arasında yayımlanmıştır. 1 İlkkânun 1935-15 Birinci Teşrin 1936 tarihleri arasında yayımlanan roman 1937'de İnkılap Kitabevi tarafından basılmıştır.

Dikenli Çit, genç bir kız olan Aylâ'nın hayatını, aşklarını, hayal kırıklıklarını ve bu hayal kırıklıklarının ardından bir nevi küllerinden doğuşunu anlatmaktadır.

Roman, onu kız onu erkek toplam yirmi gencin portakal bahçelerine yaptığı yolculukla başlar. Romanın başkahramanı Aylâ bu kalabalık grubun içinde sözü en çok dinlenen kişidir. Yolculuk boyunca onun sözü dinlenir, bahçeye varıldığında yine Aylâ'nın yönlendirmeleriyle sofra kurulur, yemekler yenir. Bu bir kutlama yemeğidir, birkaç kişi hariç neredeyse tüm grup İstanbul'a, konservatuvara gidecektir.

Kutlama yemeğinin dönüşünde Aylâ, ailesinin kendisini mühendis Tevfik'le evlendireceğini öğrenir. Amerika'da eğitimini tamamlayan bu adam aynı zamanda babasının yeğenidir. Aylâ bu evliliği istemez; gönlü kalabalık arkadaş grubunda yer alan, aynı zamanda akrabası olan İhsan'dadır. İki genç birbirlerine söylemeseler de birbirlerini sevmektedirler. Aylâ, Tevfik'le nişanlanır, arkadaşları konservatuvara gider.

Bir yıllık zaman atlaması yaşanır. Bu bir yılda Aylâ şiddetli bir tifo atlatmış, babası Tevfik'ten ayrılmasına ve okula gitmesine izin vermiştir. Bir yıl geç de olsa genç kız hayallerine doğru yola çıkar. Bu vapur yolculuğunda Aylâ, ünlü kompozitör (besteci) Necip Cevad ile tanışır. Necip Cevad, aynı zamanda Aylâ'nın okulda da hocası olacaktır.

---

[2] Cahit Uçuk 1909'da Selanik'te dünyaya gelmiş, 2004'te İstanbul'da hayatını kaybetmiştir. (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cahit-ucuk) (erişim tarihi: 09.07.2023) *Yarım Ay* başta olmak üzere *Resimli Ay*, *Salon*, *Yıldız* ve *Perşembe* gibi dergilerde; *Tan* ve C*umhuriyet* gazetelerinde eserleri yayımlanan Uçuk, Cumhuriyet tarihinin en üretken kadın yazarlarındandır. *Dikenli Çit*, *Kirazlı Pınar*, *Değirmen Taşı*, *Türk İkizleri* yazarın neşredilen eserlerinden bazılarıdır. Cahit Uçuk hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Âbide Doğan, *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1999.

Bu yolculuk esnasında Aylâ, Necip Cevad'a onun armonize ettiği türküyü söyler. Necip Cevad, genç kızın sesine hayran olur; Aylâ'ya onu işleyeceğini, parlatacağını söyler. Bu tanışıklık öğretmen-öğrenci ilişkisinin sınırlarında kalmaz; Aylâ "Ustam" dediği Necip Cevad'a âşık olur, ünlü besteci de Aylâ'ya âşıktır.

Aylâ, Necip Cevad'la yaşadığı bu ilişkiyi arkadaşlarından saklar. İhsan'dan olabildiğince kaçar, İhsan'ın kendisine yaklaşma çabalarını görmezden gelir. Necip Cevad'la insanların olmadığı yerlerde buluşurlar, özellikle Necip Cevad bu ilişkiyi herkesten gizler. Necip Cevad'ın yeğeni Dilek, aynı zamanda Aylâ'nın arkadaşıdır. Dilek'in evinde buluştukları bir gece Aylâ, Necip Cevad'a sitem ederek hep bu şekilde mi olacağını, kendisini hep kaçamak mı göreceğini sorar. Necip Cevad kötü bir adam olduğunu söyler, Aylâ reddederek ağlar. Necip Cevad'ın bu söylemleri roman boyunca birkaç kez daha tekrarlansa da Aylâ, sevgilisinin bu sözlerine kulak asmaz.

Hocasıyla ilişkisi devam ederken Aylâ arkadaşlarından da uzaklaşmaya başlar. İhsan, zaman zaman sitem etse de dans ettikleri bir akşam Aylâ'ya dudaklarının gülmediğini fakat mesut göründüğünü söyler. Gençler bir akşam hocalarını kaldıkları pansiyona davet ederler. Yemek esnasında Dilek, Aylâ'nın kendisine yemeğe geldiği akşamdan bahseder. İhsan, Aylâ'nın bu yemeği sakladığını söyleyerek yine gizli bir sitemde bulunur. Aynı gece İhsan, Aylâ şarkı söylerken ortamı terk etmiştir.

İhsan'ın bu tavırları, Necip Cevad'ın da dikkatini çekmiştir. Buluştukları bir gün Aylâ'ya İhsan'ın kendisine âşık olup olmadığını sorar. Aylâ, İhsan'la ilişkisini şu şekilde anlatır:

> "*(...) Bir varmış bir yokmuş ustacığım. Aylâ adlı, pembe yanaklı, gök gözlü, sarı örgülü küçük bir kız olacak. Bu kız; denizi derin, kıyıları kayalıklı, havası portakal, limon çiçeği kokan bir memlekette yaşıyormuş. Ve bir keçi yavrusu gibi yaramaz ve korkusuzmuş. Deniz kıyılarında, dağ gibi yüksek ağaçların tepesindeki kuş yuvalarında cik cik öten yavruları görmek için en ince dallara tırmanırmış. Suyu coşkun derelerin içinde çıplak ayaklarile çılgın gibi koşar; düşmekten, parçalanmaktan, boğulmaktan korkmazmış. Yıllar böylece akıp giderken bu pembe yanaklı, gök gözlü, sarı örgülü küçük*

kızın yanıbaşında kendinden bir kaç yaş büyük bir oğlan çocuğu dolaşır, onu kötülüklerden korur, yardımına koşar, küçük kızı bir dakika olsun yalnız bırakmazmış. İşte Aylâ'yla İhsan'ın çocuklukları."

Ustamın gözlerinde anlattıklarım canlanıyormuş gibi uzak bakışlar vardı. Bana bakarken küçük Aylâ'yı görüyordu sanki.

— Sonra ustacığım, yıllar yıllara eklendikçe bu çocuklar büyümüş, yüreklerinde baharı bulmağa başlamışlar. Güneş ışıkları, aylı geceler, portakal çiçekleri, papatyalı kırlar, ekin tarlaları, dalgalanan başaklar, sarı örgülü genç kızla tunç yüzlü delikanlının başlarını döndürüyormuş; gözleri ara sıra birbirini buluyor, bakışları ayrılmadan uzun uzun bakışıyorlarmış. Sonra Ustacığım, bu iki genç ve yine genç arkadaşları hep beraber geziyor, çalıyor, şarkı söylüyorlarmış ve günün birinde…

Niçin sustun Aylâ nine?

Başımı eğerek ustamın gözleri içine baktım:

— Ve günün birinde sarı örgülü genç kızla tunç yüzlü delikanlının yeşil dallarında küçük güneşler gibi kızıl portakallar yanan bir ağacın gölgesinde…

— Niçin sustun Aylâ?

— Anlatıyorum ustacığım.

— Gölgesinde?

— Gölgesinde dudakları birleşmiş, gök gözlü genç kız kendini tunç yüzlü delikanlıya âşık oldu sanıyormuş.

— Sonra Aylâ nine?

— Sonra ustacığım, günün birinde anlamış ki bu duygular, ilk gençlik ve baharın yüreğine yaptığı bir oyunmuş." (Yarım Ay, No: 34)

Aylâ'nın gençliğinin ve baharın bir oyunu olarak nitelendirdiği bu aşkı Necip Cevad "ilk gençlik, ilk aşk" olarak yorumlar. İhsan'ın neden kendisini sevmediğini, neden bulunduğu ortamdan kaybolduğunu anlamış olur.

Tramvayda denk geldikleri bir gün Necip Cevad, Aylâ'nın eline bir not sıkıştırır. Bu notta kendisini Dilek'in evinden alacağını bildirir. Ertesi gün Aylâ'yı Dilek'in evinden alır, yolculuk esnasında arabada Aylâ'ya şapka takar ve pardösü giydirir. Arabacıya arka sokaklardan gitmesini söyler. Şehirden uzaklaştıklarında Aylâ'ya verdiği şapka ve pardösüyü çıkararak Aylâ'ya sarılır. Beraber çıkacakları bir yolculuktan bahsederek kendisiyle uzaklara gittiğinde arkada bıraktıklarına üzülüp üzülmeyeceğini sorar. Aylâ, niye uzaklara gideceklerini, niye burada kalamayacaklarını sorduğunda ise kalırsalar mutlu olamayacaklarını söyler. Günün sonunda haftaya tekrar Dilek'in evinde buluşmak için sözleşirler. Ertesi hafta Aylâ, Dilek'in evinde bekler, Necip Cevad gelmez. Aylâ, Dilek'in evinden ayrılır, yürürken Necip Cevad'ın sinemanın önünde kendisine seslendiğini duyar; Necip Cevad, Aylâ'yı sinema salonuna yönlendirir. Sinema salonunda kaçma planları yaparlar. Necip Cevad, Aylâ'ya bir kitap bırakacağını, bu kitabın içinde bir zarf olacağını ve bu zarfın içinde kendisine hislerini, söyleyemediklerini açıklayacağını söyler. Fakat bu kitabı vermez. Buluştuklarında zarfta açıklayacağı hiçbir şeyi söylemez. Bir müddet Aylâ ile görüşmez. Görüşemedikleri süre zarfında Aylâ sevgilisine mektuplar yazar. Görüştüklerindeyse Necip Cevad hasta olduğunu, o yüzden gelemediğini söyler. Bir hafta sonrası için kaçma planı yaparlar fakat bu kaçış mümkün olmaz. Aylâ, sevgilisine yazdığı son mektupta duyduklarını daha önce duysaydı yine de kendisini seveceğini fakat beklenti içine girmeyeceğini, onsuz kalmaya alışacağını söyler. Fakat Aylâ'nın ne duyduğu, bu kaçışın neden mümkün olmadığı açıklanmaz.

Romanın sonunda bir yıllık zaman atlaması olur. Bu zaman diliminde ailesinin yanına dönen, piyanoyu ve müziği bırakan Aylâ, babasının kurduğu çiftliği işletmektedir. Kendisini ziyarete gelen arkadaşları ve dolayısıyla İhsan'la zaman geçirirken Aylâ, İhsan'a içini döker. Bu kaçışın neden mümkün olmadığı burada anlaşılır: Aylâ'nın ustası evlidir. Aylâ ve İhsan birbirlerine içlerini dökmüşler, birbirlerine hislerini açmaya başlamışlardır. Roman, İhsan'ın Aylâ'ya çitlerle ayrılı yandaki bahçeyi aldığını söylemesi üzerine Aylâ'nın "*Aramızdaki dikenli çiti kaldıralım İhsan.*" (Yarım Ay, No:41) demesiyle sonlanır.

Roman üç temel bölümden oluşur. İlk bölüm ilahi bakış açısıyla yazılmış, Aylâ'nın arkadaş çevresi, nişanlanması, okula gitmesi Necip Cevad ile tanışması ve görüşmesi bu bölümde okuyucuya anlatılmıştır. Romanın ikinci bölümünde olay örgüsü Aylâ'nın hatıra defterinden verilerek kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Yine bu

bölümde ustasına ulaşamayan Aylâ'nın ona yazdığı mektuplar da bulunmaktadır. Sevgilisini göremeyen ve ondan haber alamayan bir genç kızın sessiz ve ıstıraplı çırpınışları, bu mektuplarda görülür. Romanın son bölümünde bir yıllık zaman atlaması olmuş, Aylâ konservatuvardan ayrılmıştır. Babasının kurduğu çiftliğin işletmesini üstlenen genç kız, bu çiftliği daha da geliştirmiştir. Kendisini ziyarete gelen arkadaşlarıyla beraber ilk aşkı İhsan da gelmiş, Aylâ bu bölümde ustasından kalan anılarını hem maddi hem de manevi olarak hayatından çıkarmıştır. Necip Cevad'ın evli olduğu bilgisi okuyucuya bu bölümde verilmiştir. İhsan ve Aylâ'nın romanın sonunda kalben yeniden birleştikleri hissedilir. Romanda bu bölüm yine ilahi bakış açısıyla kaleme alınmıştır.

Romanın kurgusu incelendiğinde kurgunun hareketli ve basit olduğu görülmektedir. Olayların takdiminde sık sık diyaloglara, mektuplara ve Aylâ'nın hatıra defterine başvurulmuştur. (Doğan, 1999: 86-87) Mektuplar ve hatıra defteri, Aylâ'nın yaşadıklarına ışık tutmuş, olayların büyük çoğunluğu bunlar aracılığıyla okura sunulmuştur. Aylâ; İstanbul'a giden İhsan'a yazdığı mektupta çocukluklarını anlatmış, görüşmedikleri süre zarfında Necip Cevad'a yazdığı mektuplarda hislerini açıklamıştır. İkinci bölüm Aylâ'nın hatıra defterinden verilmiş; genç kızın his, hayal ve düşünceleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Bununla beraber roman boyunca yazarın bazı ayrıntılar üzerinde fazlaca durduğu görülür. Bu durum romanın akışında bir durgunluk meydana getirmiştir. Âbide Doğan bu durumu dile getirirken *Dikenli Çit*'in yazarın ilk kalem denemelerinden olduğunu gözden uzak tutmamak gerektiğini söyler. (Doğan, 1999: 89)

Romanın başkişisi Aylâ, duygu ve düşünceleri bakımından ideal bir genç kız olarak çizilmiştir. Arkadaşlarının arasında onları yönlendirmesiyle, arkadaşlarının zaman zaman ona "anne" şeklinde hitap etmesiyle, konservatuvar fikrini ortaya atıp hem kendi geleceğini hem de arkadaşlarının geleceklerini şekillendirmesiyle yönlendirici kişiliği vurgulanan Aylâ; romanın sonunda yine yönetici kimliğiyle fakat farklı bir kariyerle okuyucunun karşısına çıkarılır. Romanın başında piyano çalan ve sesiyle ünlü besteci Necip Cevad başta olmak üzere pek çok kişiyi kendisine hayran bırakan Aylâ, romanın sonunda babasının küçük çiftliğinin işletmesini devralmış, bu çiftliği geliştirerek şehirde çiftliğin ürünlerini de sattığı bir dükkân açmıştır. Aylâ'nın kariyer çizgisini değiştirmesine yaşadığı hayal kırıklığı sebep olsa da Aylâ'nın yeni kariyerinde de mutlu

olduğu, işine sıkıca sarılarak hem kendi sıkıntılarını unutmaya çalıştığı hem de çiftliği geliştirdiği görülmektedir.

Kendisini zorla yeğeniyle nişanlayan baskıcı bir babanın elinde büyüse de Aylâ, kendisini geliştirmiş bir genç kızdır. Piyano çalar, şarkı ve türkü söyler, spor yapar. Arkadaşlarını yönlendirmekte ve organizasyonları şekillendirmekte iyidir. Fakat Aylâ yalnızca bu konularda kendisini geliştirmez, Aylâ'nın fikir dünyası da yetiştiği aileden farklı ve yenilikçidir. Bu durumun en açık örneği, Aylâ'nın valizini hazırlarken annesiyle yaptığı konuşmadır. Tevfik ile nişanlanmasına ses çıkarmayan annesine sitem eden Aylâ'ya annesi elinden bir şey gelmediğini, eşine karşı çıkmasının mümkün olmadığını anlatır. Çünkü Aylâ'nın babasına göre *"(...) kadın erkeğin keyifleri, zevkleri için dünyaya gelmiş bir mahlûktur. Söz dinlemek, susmak vazifesidir."* (Yarım Ay, No: 23) Aylâ, annesine niçin bu düzene karşı koymadığını, babasından ayrılmadığını, terzilikle hayatını sürdürmediğini sorduğunda annesinin yalnızca eşine değil, geleneksel kalıplara karşı bir tutum sergileyemeyeceği de görülür. Dadılarla, tayalarla büyümüş, eski zamanın rahatlığına alışmış, yeni yaşayışa bir türlü alışamayan bir paşa kızının terzilik yaparak hayatını kazanmaktansa susup kocasının emirleriyle yaşamayı tercih edeceğini söyleyen annesine Aylâ, bu konuda anlaşamadıklarını söyler.

Anne-kızın bu konudaki anlaşmazlığı eski-yeni kadın tiplerine yapılan bir göndermedir. Eski kadın tipinin örneği olan anne, bildiği terzilik mesleğini icra edemeyeceğini, bir paşa kızının çalışmaktansa kocasının sözünü dinlemeyi tercih etmesi gerektiğini söylerken yeni kadın tipinin örneği olan Aylâ, eski kadın tipini beceriksiz ve korkak bulur; annesinin kötü yaşantısına kendisinin asla katlanmayacağını, annesinin yerinde olsa kendi parasını kazanmak için çalışacağını söyler. Yaşayış bakımından farklı olsalar da annesi, Aylâ'nın kendi parasını kazanmasına, bir iş sahibi olmasına karşı değildir. Bu konuşma esnasında annesi, babasının görüşlerine rağmen Aylâ'nın farklı bir yol çizdiğini vurgular:

> "*(...) Sen de haklısın çocuğum. Sen bizim devrimizin yetişme tarzında büyümedin. Babanın bütün eski düşünüşlerine rağmen durmadan değişen, ilerliyen bir hayat içinde bu yaşa geldin. Sonra ciddî bir şekilde okudun.*

Benim gibi "hususi tahsil" adını alan ev okumasile değil. Onun için yavrucuğum, kendi kafanla benimkini ölçmeğe kalkma." (Yarım Ay, No: 24)

Romanın başında eski kafalı, kuralcı ve baskıcı olarak tanıtılan, kızını zorla evlendirmek isteyen, nişan sürecinde İhsan ile görüşmesini yasaklayan babası, Aylâ'nın hastalığının ardından kızının İstanbul'a gitmesine izin verir. Aylâ'nın romanın sonunda arkadaşlarına anlattığı babası ise daha farklıdır: "*(...) Babam, eskisine hiç benzemeyen bir adam olmuştu. Benden uzak kalmak onu değiştirmiş. Onunla çocukluğumdan beri kaynaşmayan yüreğim, pek yeni bir sevgiyle doldu.*" (Yarım Ay, No: 40) Aylâ, romanın başında anlaşamadığı babasına karşı romanın sonunda sevgi duymaya başlar.

Romanda musiki önemli bir yer tutmaktadır. Öz olarak Anadolu'dan beslenen, türkü söyleyen, türkü söylerken Anadolu'nun güzelliklerini düşünen Aylâ, Batı'dan gelen müziğe ve müzik aletine yani piyanoya karşı da ilgilidir. Kendisi ve arkadaşlarının hedefi konservatuvara gitmek, şan dersi almak, piyano, keman gibi müzik aletlerini çalmaktır. Eserde Batı ve Anadolu müziği yan yanadır. Bununla beraber Anadolu müziğinin güzelliği sık sık vurgulanmıştır. Öte yandan musiki Necip ve Aylâ arasındaki aşkın doğup gelişmesinde de etkendir. (Doğan, 1999: 87) Roman boyunca gençlerin bir araya geldiklerinde şarkı ve türkü eşliğinde eğlenmeleri, Necip ve Aylâ'nın buluştuklarında şarkı söylemeleri duyguların dışa vurumunda musikinin kullanıldığını göstermesi bakımından da önemlidir.

Romanda dikkat çeken bir başka nokta mekânlar ve bu mekânların başkahraman üzerindeki etkisidir. Romanda mekân, Aylâ'nın doğup büyüdüğü şehir ve İstanbul'dur. Tefrika boyunca bu şehrin adı söylenmese de şehir hakkında verilen bilgiler mekânın Akdeniz Bölgesi'nde olduğunu işaret eder. Limon ve portakal bahçelerinin olması, İstanbul'a gelmek isteyen Aylâ'nın deniz yolu ulaşımını kullanması bu işaretlerdendir. Âbide Doğan vakanın Antalya ve İstanbul'da geçtiğini söyleyerek bu şehrin Antalya olduğunu belirtir. (Doğan, 1999: 87) İstanbul, Aylâ'nın arkadaşlarına kavuşmak ve hayallerini yaşamak için taşındığı bir şehirken bu şehir Aylâ'yı üzmüş ve yıpratmıştır. Evli olan hocasıyla aşk yaşaması, kavuşmak için gittiği arkadaşlarıyla bu ilişki yüzünden aynı pansiyonda kalırken bile aralarına mesafe girmesi İstanbul'un Aylâ'ya yaşattığı hayal kırıklıklarıdır. Antalya ise İstanbul'un yıprattığı, üzdüğü Aylâ'nın moralini

düzeltmiştir. (Doğan, 1999: 88) Antalya'da İhsan'la devam eden ilişkisini İstanbul'da tanıştığı Necip Cevad yüzünden bitiren Aylâ, Antalya'da İhsan'la tekrar birleşme kararı almıştır. Bu bakımdan İstanbul hayal kırıklıkları yaratıp aşk ve arkadaşlık ilişkilerini zedelerken Antalya bu ilişkilerin tamir edildiği, iyileşmenin ve olgunlaşmanın gerçekleştiği mekândır.

Romandaki İstanbul ve Antalya tasvirleri gözleme dayalı ve realisttir. Çünkü bu iki şehir, yazarın yakından tanıdığı ve yaşadığı şehirlerdir. Yazarın bu tasvirlerdeki başarısı, iki şehri de yakından tanımasından gelmektedir. (Doğan, 1999: 88)

3.1.1.2. Kırmızı Balıklar

Cahit Uçuk tarafından yazılan roman, derginin 62-83. sayıları arasında 1 Eylül 1937-15 Temmuz 1938 tarihlerinde yayımlanmış, yalnızca derginin 74. sayısında yayımlanmamıştır. Roman, 1939'da İnkılap Kitabevi tarafından kitap olarak yayımlanmıştır.

Kırmızı Balıklar, annesine bakmak için çalışıp meslek sahibi olan Filiz ile Hasan Sel adlı zengin bir gencin aşk hikâyesini anlatmaktadır. Babası tarafından terk edilmiş, annesiyle beraber yaşayan ve ailesinin geçimini sağlayan Filiz çalıştığı yere gelen Hasan ile tanışır; iki genç birbirlerine âşık olurlar. Filiz'in yanındaki arkadaşlarından biri Hasan'ın bankada memur olduğunu söylerken bir başkası Hasan'ı bir kumaş mağazasında kasadar olarak görmüştür. Birine göreyse Hasan bir mirasyedidir.

Hasan, zengin bir tüccarın uçarı oğludur. Mühendis olmak isterken babasının isteği üzerine Paris'te ticaret tahsili görür. Kızların kendisini kasasında gördükleri mağaza babasınındır. Bu işten sıkılmış, bankaya geçmiştir. Fakat banka da ona göre değildir. Bunun üzerine babası Hasan'a dinlenmesi için bir yıl izin vermiş, Hasan da bu süre zarfında kendisine otomobil ve kotra almıştır. Otomobil ve kotrasını görenler onu mirasyedi olarak düşünseler de Hasan babasının sağ olduğunu, babası sağken mirasyedi olamayacağını söyler. Hasan, Filiz gibi gayretli bir genç kızla tanışınca hayatını düzenlemeye başlar. İki genç kendi aralarında evlilik düşünmeye başlasalar da Hasan'ın ciddi adımları gecikir. Ciddi adım atsa dahi Hasan, ahbapları ve arkadaşlarıyla vakit geçirmek için Filiz'i zaman zaman ihmal eder. Bu ihmal edişler Hasan'ın özür dilemeleriyle tatlıya bağlansa da bir müddet Hasan'dan hiç haber alınmaz. Hasan geri döndüğünde Filiz, ona doğru koşarken kayıp düşer; kolunu kırar. Ortalıkta olmadığı

zaman diliminde Hasan babasının işleri için Paris'e gitmiş, Filiz'e kart atsa da memur kartı göndermeyi unutmuştur. Filiz hasta yatarken kırmızı balıkları sayıklar, Hasan'ın sorması üzerine kırmızı balıkların hikâyesini anlatır. Hovarda bir adam olan babası yüzünden annesiyle maddi sıkıntılar yaşamışlardır. Evdeki kırmızı balıklar açlıktan öldüğünde annesi ağlayarak babasının gözünde kırmızı balıklar gibi olduklarını, babasının kendisini süs gibi yanında taşıyıp sıkılınca vazgeçtiğini söyler. Bu sözler Filiz'in kaderini belirler, kırmızı balıklar gibi olmak istemediği için çalışıp meslek sahibi olur. Romanın son bölümünde on beş günlük zaman atlaması olur, Hasan ve Filiz evlenir. Filiz eve girdiğinde duvarın içine yapılmış bir akvaryum görür, içi kırmızı balıklarla doludur. Hasan artık balıklar için düşünmesi gerekmediğini, balıkların yemini vermeyi unutsa da kurulu düzenek sayesinde aç kalmayacaklarını, sularının da düzenli olarak yenileneceğini söyler. Yeni evli çiftin evlilik hayatları bu tatlı anın ardından başlar.

Romanda kırmızı balıklar sembol olarak kullanılmış; kendine ait bir gelir kapısı olmayan, bu yüzden de kocasının insafına göre hayatı şekillenen kadınlar kırmızı balıklara benzetilmiştir. Bu benzetme, Filiz'in annesi üzerinden yapılmıştır. Filiz'in babası evine uğradığında annesi piyano çalıp ipekli elbiseler giyerken babası eve uğramayınca annesi koyu renkli elbiseler giyer. Babası varken misafirlerin girip çıktığı evleri, babası gelmeyince sessiz kalır. Günün birinde Filiz evde sofra kurulmadığını görür, bir gün ise kendisine her gün verilen süt verilmez. Aile, babanın ihmali yüzünden müşkül durumda kalır, evin kış tarafı kiraya verilir. Bu ihmal kırmızı balıklara da yansır, balıklar ölür. Küçük Filiz ise bu durumda iki şey düşünür: annesini sıkıntıdan kurtaracaktır ve kendisi kocasının eline bakmayacak, kırmızı balıklar gibi süs kadını olmayacaktır. Filiz bu düşünceyle büyümüş, bir biçki yurdunda hem makastar hem de meslek öğretmeni olmuştur. Romanın vakası basit olsa da verdiği mesaj önemlidir: Kadın çalışmalı, bir erkeğin insafına kalmamalıdır.

Filiz, Cumhuriyet'in inşa etmeye çalıştığı yeni kadın tipi olarak okuyucunun karşısına çıkarılmıştır. İdealisttir, geçinmek için bir erkeğe ihtiyacı yoktur. Mesleğinde başarılıdır, -Hasan'ı gördüğü güne kadar- hiçbir hususta hata yapmamıştır. Kalp modelini kaybeden Hümeyra'ya kalp modeli çizer, işlerin sergiye yetişmeyeceğinden endişe eden yöneticiyi de yine Filiz teskin eder. Hasan'ın gömleklerini teslim edecek memur, o gün izinli olacağı için görevini Filiz'in yapmasını rica eder. Tüm bu örnekler, Filiz'in

karakterini göstermesi bakımından önemlidir. Filiz, tıpkı yazarın diğer romanı *Dikenli Çit*'in Aylâ'sı gibi yönetici ve danışılan kişidir, sorumluluk sahibi ve güvenilirdir.

Filiz, meslek sahibi olmasının dışında da yeni kadın tipini sergileyen özellikler taşır. Sevgilisi ve arkadaşlarıyla buluşur, mayo giyerek denize gider. Hasan sözlerini tutmadığında ona ağır bir mektup yazar, gelmediği takdirde nişanı atacağını söyler. Duyguları mantığına ağır basıp bu mektubu gönderemeyince ise tek başına İstanbul'dan uzaklaşır, Anadolu'daki teyzesinin yanına gider. Tüm bunlar iradeli, kendi hayatına yön veren, kararlı, öz güvenli fakat kırılgan bir kadını göstermektedir.

Filiz'in karakteri üzerinden yeni kadın tipi verilirken annesi üzerinden de eski kadın tipi verilmiş, böylece eski-yeni kadın tiplerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Eski kadın tipinin örneği olan anne evde eğitim görmüş, hayatı boyunca çalışmamış, kocasına bağımlı olarak yaşamış, birey olamamıştır. Bu kadının ruh hali dahi kocasının eve gelip gelmemesiyle şekillenmektedir. Kocası tarafından yalnızca süslü bir Japon balığı gibi görüldüğünü anlatır:

> "*(...) Zaten bizim 'Kırmızı Balıklar'dan ne farkımız var? Bir kavanoza benziyen şu dört duvarın içinde tıpkı 'Kırmızı Balıklar' gibi süs eşyasıyız. Baban canı isterse bizi bakar, yiyeceğimizi verir; istemezse unutur. Tıpkı 'Kırmızı Balıklar' gibi ölebiliriz. Ben baban için güzel, süslü bir Japon balığından başka bir şey değilim. Görüle görüle alışılan her ev eşyaşı gibi artık beni gözleri görmüyor ve unutuyor.*" (Yarım Ay, No: 83)

Yeni kadın tipinin örneği olan Filiz, çalışarak geçimini sağlayan, öz güveni ve hedefleri olan, şahsiyet sahibi, idealist bir genç kızdır. Annesinin bu sözlerinden etkilenen Filiz, annesi gibi olmamak için çalışmış ve hayatı boyunca kimseye boyun eğmemiştir. Kolu kırıldığında ise çalışamayacağından korkarak kendisini de kırmızı balıklara benzetir.

Havai bir adam olan Hasan, Filiz'le tanışıncaya kadar baba parası ile geçinen; kumar oynamaktan, içki içmekten ve avare dolaşmaktan hoşlanan biriyken Filiz ile tanışınca değişmeye başlar. Fakat zaman zaman da olsa eski arkadaşlarıyla buluşmaktan

ve eski zevklerine dönmekten kendini alamaz. Bunları yaparken dahi eskisi gibi havai hissetmediğini söyler. Romanın başında sorumsuz biri olduğu, uçarılığı konuşulan Hasan, romanın sonuna doğru olumlu bir dönüşüm geçirir.

Romanın başında Hasan'ın kadınların çalışmasına karşı fikirleri de Filiz'den farklıdır. Zorunluluk dolayısıyla çalışan kadınlara hürmet beslediğini söylese de kadının çalışmasından yana değildir:

"*(...) — Kadın, yuvası içinde çalışabilir. Kocası, çocukları için. Fakat bir erkek gibi, hayatın ağırlıklarını yüklenerek uğraşması, didinmesi bana hoş gelmiyor.*

Filiz, birkaç adım gerileyerek havuzun kenarına ilişti:

— Ya çalışmağa, hayatlarını kazanmağa, ailelerini bakmağa mecbur olan kadınlar için ne diyeceksiniz?

Hasan genç kıza yaklaşarak onun yanına oturdu. Filiz'in yüzü, havuzun içinde yanan lâmbaların aydınlığında solgun görünüyordu. İri, yeşil gözlerinde mahzun, kırık bakışlar vardı. Çocuklaşmış bir sesle röyledi:

— Niçin cevap vermiyorsunuz?

Hasan, genç kızın ince uzun parmaklı üşüyen elini avuçlarına aldı:

— Böyle kadınlara karşı hürmet beslerim. Fakat yine kadının çalışmasına taraftar değilim." (Yarım Ay, No: 68)

Romanın sonlarında ise Hasan, bu fikirlerinden ve kadınlara karşı olumsuz fikirlerinden sıyrıldığını şu şekilde ifade eder:

"*(...) Seninle hayatımda yepyeni bir şey öğrendim: sayılacak kadın. Şimdiye kadar anamdan başka hiçbir kadın bende bu hissi yaşatmamıştı. Ve öyle sanıyordum ki kadın, yalnız erkeğin zevkleri keyifleri için dünyaya gelen bir*

vasıtadır. Erkek isterse yalnız anasını sayar. Halbuki Filiz, seni anamdan çok sayıyorum." (Yarım Ay, No: 80)

Kadınlara karşı bakışının değiştiğini dile getiren Hasan, Filiz'in çocuk yaşta düşünerek kendini yetiştirmesinden ve olgunlaşmasından etkilenerek kendi amaçsızlığını fark etmiş, bu amaçsızlık ve savruluştan Filiz sayesinde kurtulmuştur. Hasan'ın babasının yapamadığını Filiz yapmış, Hasan'ı değiştirmiştir. Hasan, Filiz'de *"(...) erkeğe eş olan kadının kusursuz tipini"* (Yarım Ay, No: 83) bulmuştur. "Erkeğe eş olan" ve iş dünyasında başarılı olan kadın tipi, aynı zamanda Cumhuriyet'in inşa etmeye çalıştığı örnek kadın tipidir.

Romanda dikkat çeken bir nokta derginin 62. sayısında Filiz'in annesinin krema yaparken tarifini akşam sanat okulunda öğrendiğini söylemesidir. Derginin 69. sayısında ise Niyazi Acun tarafından kaleme alınan "Kadıköy Kız San'at Enstitüsü ve Akşam Kız San'at Okulu" başlıklı röportaj bulunmaktadır. Bu röportajda enstitünün tanıtımı yapılmış, evlerinin ihtiyaçlarının temini için genç kızların ve evli kadınların enstitüye katılabildikleri söylenmiştir. Niyazi Acun enstitüyü şu şekilde tanımlar:

"*(...) Cumhuriyet rejimi, yeni neslin müstakbel yuvalarını sağlam bir surette kurmak için genç kızlara kadınlığını öğretecek ve onu müstahsil mevkie getirecek irfan ve san'at yuvalarının ehemmiyetini anlamakta hiç te güçlük çekmedi. Bugünkü medenî bir aile yuvasının, eskiye nisbetle arasında dağlar kadar farklar vardır.*

...

Aile yuvalarının fiziyolojik bakımdan ziyade hayatın idamesi için kurulmuş bir hayat menbaı olduğunu anlatan müesseselerimizden biri de Kadıköy Kız San'at Enstitüsüdür." (Yarım Ay, No: 69)

Bahsi geçen enstitüde biçki, nakış, dikiş, örgü, ev idaresi, pasta, yemek, çocuk bakımı, temizlik gibi pek çok eğitimin verildiği yine aynı yazıda bildirilmektedir. Enstitü

eğitimi, kız öğrencileri kendisinin ve ailesinin sağlığını ve varlığını koruyabilecek bir ev kadını ve çocuklarını hakkıyla yetiştirebilecek bir anne olarak yetiştirmeyi planlamıştır. (İleri, 2019 :213)

Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında akşam sanat okulunun bilinçli olarak anıldığı söylenebilir. Filiz'in annesi bir ev kadını olmasına rağmen buradaki eğitimlerden faydalanarak öğrendiği tarifi evde dener.

Romanda İstanbul'un farklı köşeleri âşıklara kucağını açmış ve bu köşeler romantik tablolar halinde sunulmuştur. (Doğan, 1999: 92) Şehir tasvirleri gözleme dayalı ve realist, ruh tahlilleri ise ayrıntılıdır. Bununla beraber yazarın bazı detaylar üzerinde fazlaca durduğu, diyaloglara da çokça yer verdiği görülmektedir. (Doğan, 1999: 92)

3.1.1.3. Değirmen Taşı

Derginin 152-186. sayıları arasında (1 Temmuz 1942-Ocak 1945) yayımlanan roman Cahit Uçuk tarafından kaleme alınmıştır. *Değirmen Taşı*, derginin 158, 160, 161, 170, 173, 176 ve 180. sayılarında yer almamıştır. Eserin ulaşılabilen ilk baskısı 1966'da İstanbul Matbaacılık tarafından yayımlanmıştır.

Roman, şehit eşi Ayşe Nine'nin ve oğlu Feyzo'nun yaşadıklarını anlatmaktadır. Eşini oğlu küçük yaştayken vatan toprağına feda eden Ayşe Nine, ondan yadigâr kalan oğlu Feyzo'yu büyütmüş, kimseye muhtaç olmadan yaşamışlardır. Romanın başında Feyzo, Zümrütlü köyünden Kiraz ile nişanlanır. Nişandan sonra Feyzo, söz verdiği üzere Ağa'ya bir iş için yardım edecektir. Bu iş, yurt dışından dönen hemşehrilerinin kafilesine ateş edip onları korkutmak ve mallarını çalmaktan ibarettir. Fakat Ağa Feyzo'yu kandırmıştır. Arabada Diyarbakır'a giden Vahap Paşa vardır. Annesi olanları duyunca oğlunun önce teslim olmasını ister, daha sonra Ağa'nın rüşvetle olayı oğlunun aleyhine çevirebileceğini düşünür. Kiraz ile iş birliği yaparak Feyzo'yu Kiraz'ın bahçesindeki odunluğa saklarlar. Feyzo, mert bir adamın adaletten saklanmayacağını düşünür, nişanlısının karşısında boynu bükük durmak istemez. Kiraz'ın evinden ayrılarak son kez annesiyle görüşmeye gider. Evine ulaştığında Ağa'nın da orada olduğunu görür. Ağa kendisine birkaç yıl dağlarda eşkıyalık yapmasını, bu süre zarfında kesesini de doldurabileceğini söyler. Ya dağın tepesine ya da bir inin dibine gideceğini hatırlatarak karar vermesini ister. Feyzo şiddetle reddeder. Ertesi gün annesiyle helalleşerek yola çıkar. O gittikten sonra Ayşe Nine endişeye kapılarak oğlunun peşinden gider. Bir

hendeğin içinde Feyzo'nun cesediyle karşılaşır, Feyzo vurulmuştur. Ayşe Nine oğlunu sırtlayarak köye döner. Kocası gibi oğlunu da genç yaşında toprağa vermiştir. Ne kadar malı mülkü varsa satıp oğlunun başına iş açanların cezalandırılması için çalışsa da bu mümkün olmaz. Ağa rüşvetler vererek onu engeller. Feyzo'nun ölümünden aylar sonra bir gece üzeri kanlarla kaplı olarak Kiraz gelir. Ayşe Nine Kiraz'ın canına kıydığını düşünse de Kiraz ona olanları anlatır. Feyzo'nun öcünü almış, Ağa'yı hançerleyerek öldürmüştür. Kiraz; Ayşe Nine'ye onunla kalmak istediğini, geri giderse babasının onu başkasıyla evlendireceğini söyler. Ayşe Nine en azından o gecelik evine dönmesini ister. Ayşe Nine'nin yanında olduğu görülürse suçlunun Kiraz olduğu anlaşılacaktır. Kendi gelinlik urbasını Kiraz'a giydirir, onu uğurlar. Kendi kendine Kiraz'ın döneceğini söyler, roman böylece sonlanır.

Romanın başında Cahit Uçuk'un romanın realiteyle bağlantısını ve eseri yazma amacını açıklayan kısa bir notu vardır: *"Bu küçük romanı, bir zamanlar çocuk yüreğimle derdine ortak olduğum Ayşe Nine'nin ruhuna sunuyorum."* (Yarım Ay, No: 152) Bu notun ardından yazar, olayın ne zaman cereyan ettiğini şu sözleriyle açıklar: *"Vak'a, Anadolu'nun Cumhuriyet ışığile karanlıktan kurtulmadığı eski bir devrinde geçmektedir. Bu eserimle bugünkü Türk Anadolu'nun dünle olan farkını belirtmek isteğindeyim. Kararı aziz okuyucularım verecektir."* (Yarım Ay, No:152) Bu açıklamalarla romandaki vakanın gerçek bir yaşam öyküsüne dayandığı anlaşılmaktadır. Bunlarla beraber romanla ilgili olarak yazarın bir anısı vardır:

> "*Çocuktum. Bir Anadolu kasabasındaydık. Dışarıda uzun süren kış boyunca yağan kristal parlaklığında yığılmış kararları*[3]*, sıcak odamızın penceresinden gözlüyordum. Odanın kapısı açıldı birden bire. Bir kadın girdi. Uzun boyluydu. Bir ipliği çekilse bin yaması dökülecek urba vardı sırtında. Kocaman gözlerindeki karanlık acıyla doluydu. Genç mi yaşlı mı belli değildi. 'Kaymakam bey, kaymakam bey kurbanların olayım kulun kölen olayım… Oğlumun alnındaki kara lekeyi sil, benim yiğit Feyzom eşkiya değildir.' İşte*

[3] Baskı hatası ile "kararları" şeklinde yazılan kelimenin "karları" olması daha uygundur.

Değirmen Taşı çocukluğumda ağıt ağıt dinlediğim bir gerçek yaşamın öyküsüdür." (aktaran: Doğan, 1999: 98)

Romanda vaka -yazarın yukarıdaki ifadesine dayanılarak- Doğu Anadolu'da, yazarın babasının kaymakamlık yaptığı Hekimhan civarında bir köyde geçer. (Doğan, 1999: 98)

Yazarın diğer iki tefrika romanında Cumhuriyet'in inşa etmek istediği ideal kadın tipi görülürken bu romanda öne çıkarılan kadın tipi Anadolu kadınıdır. Geleneksel Anadolu kadını ile modern Cumhuriyet kadınının mücadelecilik ve fedakârlık en bariz ortak noktalarıdır.

Ayşe Nine, oğlu için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olan bir annedir. Kocası şehit olduktan sonra kimseye minnet etmemiş, oğlu yetişene kadar tek başına çalışarak hayatını sürdürmüştür. Ağa, kocası öldükten sonra Ayşe Nine'ye faizle borç para vermiş, borcunu ödeyemediğindeyse namusuna göz dikmiştir. Ayşe Nine arsa satarak borcunu ödemiştir. Kendisine dokunamayan Ağa, intikamını Feyzo'yu öldürerek almış; evinin son direğini de kendisinden koparmıştır.

Duygu, düşünce ve davranışlarında mantıksal bir bağ bulunan Ayşe Nine için hayatının en trajik anı, Feyzo'nun cesedini bulup onu insanüstü bir çabayla köyüne dek getirmesidir. Bu sahne, romandaki gerilimin en üst seviyede olduğu sahnedir. (Doğan, 1999: 101) Bu sahnede Ayşe Nine feryat eder, oğlunun üzerine kapanır. Kendine geldiğinde intikam yemini eder, Feyzo'nun kanına karşılık kan içeceğini söyler. Çocukluğundan beri gözünün önünden ayırmak istemediği yavrusunu tek başına bırakmak istemez fakat o vakitte oradan kimsenin geçmeyeceğini de bilir. "*Ben yavrumu alır giderim.*" (Yarım Ay, No: 184) diyerek oğlunun cesedini omzuna alır. Bütün köy Feyzo için ağlarken bir tek Ayşe Nine ağlamaz. Oğlunun ardından yemeden içmeden kesilir, hiçbir şeyden zevk almaz fakat oğlunun alnına kara leke sürenlerin açığa çıkması için savaşır. Araya giren rüşvetler sebebiyle bu savaşı kazanamayacağını anlar.

Romanın bir diğer başkahramanı Ayşe Nine'nin oğlu Feyzo'dur. Ayşe Nine, Feyzo'yu kendisi gibi mert ve dürüst yetiştirmiştir. Feyzo'nun dürüstlüğü, mertliği romanda sürekli vurgulanır. Ayşe Nine, Kiraz'ı istemeye gittiğinde kızın babası Ali

Durdu, "*(...) Feyzo'dan iyisi can sağlığı.*" (Yarım Ay, No: 159) diyerek kızını Feyzo'ya verir. Hiçbir değirmenciye un emanet edemeyen köylüler ona mallarını gönül rahatlığıyla teslim ederek öğütülmüş unlarını alırlar. Feyzo kimisinden pay kimisinden para alırken hali vakti yerinde olmayanlardan da yalnızca dua isteyecek kadar tokgözlüdür. Kiraz'ın bahçesindeki odunlukta saklanmamak istememesi de saklanmanın mert bir adama yakışmayacağını düşünmesindendir. Dağda eşkıya gibi saklanmak, köşe bucak kaçmak istemez. Kiraz, bir yandan Feyzo'dan ayrılmak istemese de bir yandan Feyzo'nun gizlenerek yaşayabilecek bir adam olmadığını düşünür. Ağa ise bir iki yıl dağda saklanması gerektiğini düşünerek henüz toy olduğunu söyler. Ağa'nın bu söylemlerinin üzerine öfkelenerek üzerine saldırır:

> "*(...) — Kes garı kes! Konuştuğun yetdi, bitti garı! Beni doğru yolumdan çevirdin. Ak alnımı kara ettin. Katil ettin. Suçsuzlara kurşun attırdın. Şimdide eşkiya edip dağlara salacaksın ha…*
>
> *Gözlerinden alevler fışkırıyordu. Hafifçe sakalı uzamış sarı yüzü tunç rengi almıştı:*
>
> *—Senin gibiler bu dünyada yaşamamalı! Bari senin kanını da içem!*" (Yarım Ay, No: 179)

Ağa'yı boğmak istese de annesinin hakkını helal etmeyeceğini söylemesi üzerine geri çekilir. Ertesi gün annesinden helallik alıp teslim olmaya giderken Ağa tarafından öldürülür.

Önce Feyzo'yu katil eden, daha sonra da Feyzo'yu öldüren Ağa, romanın tek ve en kötü tipidir. Gençliğinde dağa çıkıp yol kesen Ağa, çaldığı paraları biriktirip bu paraları köyün fakirlerine, hastası olanlarına, şehit annelerine, eşlerine faizle dağıtmıştır. Emrinde yaşayan insanlara kan kusturmuş, gençleri kötü yola sevk etmiştir. (Doğan, 1999: 102) Faizle para verdiği Ayşe'yi elde edemeyince intikam planı yapmış, oğlunun canını almıştır. Paşa'ya tuzak kurmuş, tuzağın ardından kendisini kurtarmak için adamlarını ele vermiştir. Onu ihbar edip doğruyu söyleyebilecek olan tek kişiyi, Feyzo'yu

da öldürerek ebediyen susturmuştur. Ayşe Nine'nin tüm çabalarına rağmen Ağa'nın yargılanmamasının sebebi verdiği rüşvetlerdir.

Romanda öne çıkarılan meselelerden birisi rüşvettir. Ağa, kendisini adaletin pençesinden kurtarabilmek için kesenin ağzını açar, devlet memurlarını satın alır. (Doğan, 1999: 102) Feyzo'ya saklanması gerektiğini söylerken kendisinin verdiği rüşvetleri dile getirir:

> "*(...) — Kime para verdin de almadı, bizi tersledi? 'Buyurun ağam, buyurun ağam!' dediler.*
>
> *Tanrıya şükür ağanın kesesi dudağına kadar doluydu. Feyzo da budalalık etmezse zengin olurdu. Birkaç yıl dağda ne çıkardı? Ne kaybederdi? Dönüşte kemerinde çalışmadan yaşayacak parası birikecekti. Kasabaya gelen müstantik bir çöpsüzdü. Giderken karısının boynuna ağır gelen beşibirliklerden yalnız yirmi ikisini ağa takmıştı. Herkes kesesini doldurmaya bakıyordu.*" (Yarım Ay, No: 179)

Feyzo'nun katillerinin bulunması için Ayşe Nine de rüşvet verir. Feyzo'nun düğünü için hazırladığı liraları bozarak mahkemedeki en küçük kâtibin dahi isteklerini yerine getirir. Son tarlasını da satıp paranın bir kısmını mahkemeye verir, bir kısmıyla da İstanbul'a gönderdiği telgrafların parasını öder. Fakat bu gönderilen telgraflar hiçbir zaman yerine ulaşmamıştır. Bu süreçte kasabada Ayşe Nine'yi tanımayan memur kalmaz. Fakat Ağa güçlüdür, Ayşe Nine'nin gücü gerçekleri açığa çıkarmaya yetmez.

Romana ismini veren değirmen taşı ve değirmen, duyguların dışa vurumunda da sembol olarak kullanılmıştır. Feyzo, değirmende çalışmaktadır. Ayşe Nine, Feyzo çalışırsa hayatlarının bir değirmen taşı gibi döneceğini, işlerinin yolunda gideceğini söyler. Feyzo'yu işe gönderirken değirmenlerinin taşının durmaması gerektiğini söyleyerek değirmen taşını geçimlerinin kaynağı olarak gösterir. Ayşe Nine, Feyzo'nun cesedini köye getirdiğinde "*Şu değirmen taşını durdurun. Dönmesin garı. Feyzom vuruldu.*" (Yarım Ay, No: 185) diyerek taşın durdurulmasını ister. Burada değirmen taşının, dönüşüyle hayatın devam ettiğini gösteren bir sembol olduğunu düşünmek

mümkündür. Ayşe Nine, taşın durdurulmasını ister çünkü kendisi için yaşadığı Feyzo artık ölmüştür. Feyzo'nun ölümünün ardından Ayşe Nine'nin de Kiraz'ın da hissettikleri sıkıntının ağırlığı değirmen taşına benzetilir. Kiraz, Ağa'yı öldürdükten sonra göğsünün üstündeki değirmen taşının kalktığını söyler.

Yazar, romanın başında olayın Cumhuriyet öncesine ait olduğunu okuyucusuna duyurmuştur. Olayın Cumhuriyet öncesinde yaşandığının vurgulanması, romanda yer alan rüşvet, adam kayırma, düzenin güçlüden yana olması, adaletsizlik gibi durumların geçmişte kaldığını vurgulamak içindir.

Romanın kitap olarak yayımlanmış halindeki son ile tefrikanın sonu birbirinden farklıdır. Kitap olarak yayımlanan eserin sonunda Ayşe Nine, Kiraz'ı evine göndermez, Kiraz hamiledir. Kiraz, bir erkek bebek dünyaya getirir, adını Feyzo koyarlar. Feyzo'nun doğumunun ardından eve jandarmalar gelir. Ağa'yı "kahpesi" vurmuştur. Kiraz, ölüyü bıçaklamıştır. Romanın sonunda Veli Dayı ayvalığın dibine çöker ve ağlayarak değirmenin yaşının döneceğini söyler. Roman, "*Ayşe Nine, gülümsedi yine. Dönecekti gayri bütün mutluluklar geriye. Madem ki Feyzo'su giderken yerine bir oğul bırakmıştı. Dönecekti değirmenin taşı, dünya döndükçe.*" (Uçuk, 1966: 150) cümleleriyle sonlanır.

3.1.2. Cemal Ataç[4]

3.1.2.1. O, Bir Günahkâr Değildi

Cemal Ataç tarafından kaleme alınan roman, derginin 20-33. sayıları arasında tefrika edilmiştir. Tefrikanın ilk bölümü 1 İlkkânun 1935'te, son bölümü 15 Haziran 1936'da yayımlanmıştır. *O, Bir Günahkâr Değildi* kitaplaşmamış, *Yarım Ay*'da tefrika olarak kalmıştır.

Roman, namuslu bir Türk gencinin vatanı, milleti ve namusu için verdiği savaşları konu edinmektedir. Göreve yeni başlayan bir mülkiye müfettişi, Anadolu'ya tayin edilmiştir. Anadolu hakkında eşkıya ve haydut masalları dinleyen müfettiş, gittiği görev yerinde bir eşkıya ile tanışmak ister. Şoför, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar eşkıya nedir

[4] Cemal Ataç'ın doğum tarihine ait bir bilgi bulunamamakla birlikte 26 Şubat 1960'ta öldüğü bilinmektedir. Ataç; uzun yıllar öğretmenlik, daha sonra Sümerbank personel müdürlüğü yapmıştır. Konusunu gerçek hayattan aldığı *Bir Kız Böyle Düştü* adlı romanında yazar üniversite gençliğinin içine düştüğü ahlaki bunalımı ve bunun sonuçlarını anlatmıştır. Yazarın *İş Ahlâkı ve Mesuliyet Duygusu* adlı bir eseri de bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: İhsan Işık, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları, 2006, C.1.

bilmediklerini söyler. Cumhuriyet kurulduktan sonra da eşkıyalığın bittiğini anlatır. Şoför müfettişi dağa çıksa da eşkıyalık yapmamış olan Demir Dayı ile görüştürür. Demir Dayı'nın evinin bahçesinde bir mezar vardır. Genç müfettiş, Demir Dayı'ya bu mezarı sorar; Demir Dayı önce bu mezarda yatan kişiyi bir "kahpe" olarak tanıtır, sonra bu mezarda yatan kişinin bir kahraman olduğunu söyler. Müfettiş, kendisini tanıtarak yurdunun ve yurdunun insanlarının derdini öğrenmek istediğini söyleyince Demir Dayı hikâyesini anlatmaya başlar.

Romanın asıl olay örgüsü, "Neden ve Nasıl Dağa Çıktım?" adlı bölümde verilmiştir. Demir Dayı'nın hayat hikâyesini bu başlık altında yazdığı ve genç müfettişe geçmişini bu başlık altındaki yazılarından okuduğu söylenmiştir.

Çerçeve hikâye tekniği ile kaleme alınmış romanda vaka, I. Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele'nin başlangıç yıllarında geçer. Romanın asıl kahramanları Demir ve Elmas, çocukluk yıllarında tanışmışlar fakat uzun yıllar görüşmemişlerdir. Elmas'ın babası iş için karısı ve kızından ayrılınca yıllar önce karısına göz koyan bir "saray dellalı" bu yokluğu fırsat bilerek anne ve kızı kaçırmıştır. Bunu haber alan Elmas'ın babası Karakelle Arslan, karısını ve kızını kurtarmak için dönmüşse de karısı hayatını kaybetmiş, sadece kızını kurtarabilmiştir. Bir müddet kızıyla dağlarda yaşasa da savaş başlayınca teslim olmak istemiş, "Türk evladı, savaş varken dağlarda saklanacağına teslim olmalı; devlet izin verirse savaşa gitmeli, vermezse hapiste cezasını çekmelidir." diye düşünerek Elmas ve Demir'in evlenmesini istemiştir. Böylece gözü arkada kalmayacaktır. Bu savaş, I. Dünya Savaşı'dır ve Karakelle Arslan ve arkadaşları Kafkas Cephesi'ne gönderilirler. Karakelle'nin isteğiyle beraber birbirlerini seven gençler evlenir. Bu mutluluk uzun sürmez, Demir askere çağrılır. Cepheye gönderileceğini düşünen Demir ve diğer askerler koğuşlara kapatılırlar. Bu duruma içerlenip isyan çıkarmak isteyen asker adayları, Demir tarafından durdurulur. Demir; kapının devlet, millet kapısı olduğunu söyleyerek arkadaşlarına sakin olmaları gerektiğini söyler. Bir kâğıda not yazarak nöbetçiye verir, zabite götürmesini ister. Bu esnada askerler yakınları gelerek askerleri görmek isterler, karışıklık olur. İçerideki isyanı yine Demir durdurur. Dışarıda insanlara şiddet uygulayan jandarmaları da uyarmak ister fakat bu sefer de jandarmalar zabitin emriyle Demir'e saldırırlar. Demir uyandığında bodrumdadır. Kendisini yakalatan zabit, "Şamlı Binbaşılar" olarak tanınmaktadır. Bu zabit bir Arap'tır ve zalim biridir. Demir bodrumdayken içeri girer, Elmas'ın geldiğini söyler fakat bu

esnada Elmas'a hakaret eder. Karısının namusuna dil uzatılmasına dayanamayan Demir, zabiti öldürür. Kendisine geldiğinde zabitin kanının ve et parçalarının duvarlara sıçradığını görür. Divanıharbe çıkarılır. Mahkemede Demir'in Türklüğü hakkında kötü konuşulur, kurşuna dizileceği söylenir. Demir, karısı hakkında kötü konuşulduğu için adam öldüren bir Türk'ün canavar veya haydut olmadığını söyler. Arap'ın ortalığı kızıştırdığını, kendisinin askerleri sakinleştirdiğini anlatır. Bu konuşmalar üzerine divanıharp heyetinin millî şahsiyetleri uyanır. Kurşuna dizileceği söylenen Demir, ebedî kürek cezasına çarptırılır.

Demir cezasını çekmesi için memleketinden uzak bir yere gönderilir, gittiği yerde "zabit katili" olarak tanınır. Burada da Arap zabit ve askerler, Demir'e zulmederler. Bir konuşma esnasında hapishanede üç yüz kişi olduğunu öğrenen Demir, bu üç yüz kişinin sessizliğine şaşırır ve bu insanların ölü mü olduğunu sorar. Karşısındaki mahkûm tutukluların sağ ve güçlü kuvvetli insanlar olduklarını söyler. Demir o halde niçin hapishanede yaşadıklarını sorar. Bu konuşmanın ardından Demir'in mahkûmları isyana teşvik ettiği düşünülür ve Demir tekrar divanıharbe çıkarılır. Burada da heyetin başında bir Arnavut vardır. Bu mahkemede de Demir'e idam cezası verilir.

Sürekli şiddet gören Demir, bir gün hastaneye kaldırılır. Burada karşılaştığı doktor, Demir'in aynı zamanda süreç içerisinde karşılaştığı ilk Türk'tür. Hastanede Demir'e iyi bakılır, Demir ölecek adama yapılan bu hizmetin devlete masraf olduğunu ifade etse de doktor Allah'ın kerim olduğunu söyleyerek Demir'i rahatlatır. Birkaç gün sonra gelen evrağa göre Demir'in mahkemede savunması yapılmadığı için tekrar mahkemeye çıkması gerektiği yazmaktadır.

Demir, yeniden divanıharbe çıkarılır, burada heyet reisi ve yanındaki kişi Türk'tür. Demir, Arap zabitlerin kendisine yaptığı zulümleri anlatır. Heyetteki Arap savcı Demir'in iki millet arasına nifak soktuğunu, halkı kin ve nefrete teşvik ettiğini söyleyerek eski cezasının uygulanmasını ister. Demir, hapse girene kadar Arap milleti hakkında böyle bir fikri olmadığını, yaşadıklarının kendisini bu fikirlere sevk ettiğini açıklar. Mahkeme, Demir'i İstanbul'da bir hapishaneye sevk eder. Demir, buradan da yol inşaatına sevk edilir.

Aradan bir buçuk sene geçmiş, Elmas'tan haber gelmemiştir. Demir, Elmas'ın kendisine hediye ettiği altın yüzüğü Elmas'a haber vermek için bozdurur. Hapiste

kimseyle iletişim kurmadan, kavga etmeden yaşar. Bir Ermeni zabit, kendisinin hizmet eri olmasını teklif eder, Demir reddeder. Bir Arap zabit, çizmesinin fermuarını çektirmek için Demir'i çağırır, Demir'e tekme atar. Demir, ertesi gün Arap zabiti şikâyet edince aynı zabit Demir'e hakaret eder, yüzüne kırbaçla vurur. Bir Türk durmasını söyleyince ona da hakaret etmeye başlar ve bu esnada Türklüğe de hakaret eder. Bunun üzerine Demir, zabitin dilini koparark firar eder. Yolda askerlik belgelerini çaldırdığını söyleyerek Şam'a ulaşır. Bir kıtaya verilerek askerlik yapmaya başlar. İsyan çıkaran Arap topluluklarını bastırmaya gittiklerinde kendi takımlarındaki Arap askerler tarafından sırtlarından vurulan Türk askerleri, kendilerini korumak için bu askerlere kurşun atmışlar, bunun için de suçlanmışlardır. Fakat bu olay mahkemede farklı bir şekilde anlatılır. Demir'in Arap askerlere ateş açtığı ve bölüğün dağılmasına sebep olduğu iddia edilir. Kurşuna dizileceği söylense de Demir firar eder. Firar etmesinin sebebi ise Elmas'tan gelen mektuptur. Elmas mektubunda defalarca taciz ve tecavüze uğradığını anlatır, artık ölmek üzeredir. Demir'den intikamını almasını ister. Bunun üzerine Demir, iki arkadaşıyla askerden kaçarak dağa çıkar. Bu süre zarfında eşkıyalık yapmaz. Ne kadar arasa da Elmas'ın katillerini bulamaz. Artık çaresizce hiçbir şey yapmadan dolaşmaya başlar, arkadaşlarını da göndermiştir. Bir gün ormanda uyuyakalır, bir çete tarafından uyandırılır. Çete lideri, cephe bozgunu olup olmadığını sorar. Demir anlamaya çalışırken çete lideri ülkede neler olduğunu anlatır. Mütareke'nin yapıldığını, İstanbul'a girileceğini söyler. Savaş bitmiş; İngilizler Eskişehir'e, Yunanlar İzmir'e, Fransızlar Adana'ya kadar gelmişlerdir. Bu arada Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtiğini ve ordu kuracağını da söyler. Padişah, Mustafa Kemal hakkında idam kararı vermiştir.

Demir, bir ay boyunca bu yirmi kişilik çeteyle gezer. Yol, köy basmazlar. Yalnızca yiyeceklerini temin ederler. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa Erzurum'da delegeleri toplayarak duruma çare aramaktadır. Bir gün şehirden gelen çocuk Erzurum Kongresi'nin beyannamesini getirir. Demir, Mustafa Kemal Paşa'ya katılmalarını tavsiye eder. Mustafa Kemal Paşa, önce Sivas'a, ardından Ankara'ya geçecektir. Hep beraber Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına hareket ederler. Ankara'ya ulaşınca katıldıkları cephe, daha önceki cephelere benzememektedir. Zabitler kardeş gibi geçinmekte, askere iyi muamele edilmektedir. Bu farklılığın sebebi, cephedeki askerlerin Türk olmasındandır.

Demir Dayı'nın hikâyesi, sabaha karşı biter. Müfettiş sonra ne yaptığını sorar. İnönü, Dumlupınar, Sakarya, Afyon, İzmir'e geçmiş, sonra da terhis olmuştur. Şimdi ise vaktini mezarın çiçeklerini sulamakla geçiriyordur. Demir Dayı'nın dünyada tek bir emeli vardır: Türk'e Türk'ten başkasının amir ya da memur olmamasını dilemektedir. Bunun için Cumhuriyet'e dua etmekte, gençlere Cumhuriyet'e canla başla sarılmayı tavsiye etmektedir. Müfettiş, Demir Dayı'nın hikâyesini yazmak ister, Demir Dayı kabul eder. Roman müfettişin şu sözleriyle sona erer:

> "*(...) O (Elmas), iffet ve ismetinin çamurlanmasiyle faziletinden hiç birşey kaybetmemişti. O, bir günahkâr değildi!*
>
> *O (Demirdayı), elini kana bulamakla, dağa çıkıp eşkiyalık etmekle iyi ve namuslu bir insan olmaktan uzaklaşmamıştı. O da bir günahkâr değildi!*" (Yarım Ay, No: 33)

Karakelle Arslan'ın Kafkas Cephesi'ne gönderilmesi, Demir'in askere giderken "*(...) Kim derdi ki bu belâ tam dört sene sürecek ve neticede de memleketi dört tarafından ateşe verecek*?" (Yarım Ay, No:26) ifadesi Demir ve Karakelle Arslan'ın I. Dünya Savaşı'na katıldıklarını göstermektedir. Demir tarafından söylenen "belanın dört yıl sürmesi", I. Dünya Savaşı'ndan Millî Mücadele'nin başlangıç yıllarına kadar sürecek olan Anadolu'nun karışıklığını anlatır. Bununla beraber Demir'in 1915'te askere çağrıldığı bilgisine ulaşılabilir. Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtiğine göre 19 Mayıs 1919, Erzurum Kongresi toplandığına göre 7 Ağustos 1919 tarihleri geride kalmıştır. Verilen bu bilgiler, romanda vaka zamanının I. Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele'nin başlangıç yılları olduğunu gösterir. Müfettişin Demir Dayı ile görüşmesi ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleşir. Anadolu'ya tayin edilen ve Anadolu hakkında eşkıya ve haydut masalları dinleyerek Anadolu'ya gelen müfettiş, korkulu bir emniyetle dolaşır. Emniyetinin sebebi ise Cumhuriyet kurulduğundan beri eşkıya ve haydut vakalarının olmayışıdır.

Roman, Anadolu'nun I. Dünya Savaşı sonundaki karışıklığını göstermesi bakımından önemlidir. Müfettişi Anadolu'ya götüren şoförün şu sözleri Anadolu'daki karışıklığı anlatmaktadır:

> "*(...) Büyük Harp sonlarına doğru biz eşkiya kelimesini öğrendik, o vakite kadar bilmezdik bile. İşte o sıralarda bazı adamlar dağlara çıktılar, bazı asker kaçaklarile birleştiler, eşkiyalık ettiler filân gibi bir şeyler vardı amma sonra Kuvayı Milliye oldu. Herkes cepheye gitti, sonra da Cumuriyet kuruldu. Eh artık eşkiyalık, meşkiyalık gibi maskaralıklar da ortadan kalktı.*" (Yarım Ay, No: 20)

Romanda, Anadolu halkının eşkıya ve asker kaçaklarından usandığı ve bu kişiler tarafından sürekli rahatsız edildikleri görülmektedir. Demir de bu firarilerden birisidir. Elmas'ın katillerini ararken tahkikat için kendi kasabasına uğramış, eski hizmetlilerinden birisinin kapısını çaldığında adam isyan edip asker kaçaklarının artık kasabaya da mı indiğini sorarak öfkelenmiştir. Elmas'ın yaşadıklarını halasına sormaya gitmiş, halası gelenin eşkıyalar olduğunu düşünerek "*(...) Oğlum, ne istiyorsunuz? Artık verecek canımdan başka bir şey kalmadı. Sizde hiç insaf yok mu?*" (Yarım Ay, No: 32) demiştir. İhtiyar kadının daha önce eşkıyalar tarafından rahatsız edildiği bu sözlerinden anlaşılmaktadır.

I. Dünya Savaşı esnasında firar eden askerlerin hiç de küçümsenmeyecek bir kısmının başta eşkıyalık olmak üzere birçok suça karıştığı tarihî bir gerçektir. Bununla beraber izinli olarak birliğinden ayrılan ve bir daha geri dönmeyen askerlerin de bir kısmının benzeri suçlara karıştığı bilinmektedir. Bu açıdan firariler, askerî olduğu kadar iç güvenlik ve sosyal açıdan da sorun teşkil etmişlerdir. (Yaşar, 2016: 8) Bu açıdan roman, Anadolu'nun I. Dünya Savaşı sonundaki karışıklığını gösterir. Mustafa Kemal, düzenli orduyu kurmadan önce bu karışıklığa son vermiş, ardından birliği sağlamıştır. Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanında da bu karışıklık anlatılmıştır.

Romanda millî duygular yoğun olarak işlenmiş, "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur." ana fikri romanın içerisine yerleştirilmiştir. Karakelle, karısını ve kızını kaçıran

memuru öldürmüş, Karakelle'yi yakalamak için Arnavutlar kasabaya gönderilmiştir. Kasabaya gelen Arnavutlar halkın huzurunu kaçırmış, insanlara zulmetmişlerdir. Demir'in dedesini pek çok kez tutuklamışlar, her defasında altın ve değerli eşyalar isteyerek serbest bırakmışlardır. Demir'in katil olmasına sebep olan bir Arap'tır. Arap zabit, karısının namusuna laf söyleyerek Demir'i kışkırtmıştır. Demir, Arap zabiti öldürdüğü için gittiği her yerde "zabit katili" olarak anılmış ve bu yüzden de yine Arap zabitlerin hakaret ve şiddetine maruz kalmıştır. Asi Arap topluluklarıyla çatışan Türk askerini, ordunun içindeki Arap askerler sırtlarından vurmuştur. Ermeni komutanın hizmetine girmek istemeyen Demir, türlü şiddet ve hakaretlere maruz kalmıştır. Elmas'a ilk hakaret eden ve göz koyan bir Arap zabittir ve daha sonra Elmas eşkıyaların, zabitlerin, köyün delikanlılarının taciz ve tecavüzüne uğramıştır.

Pek çok kez divanıharbe çıkarılan Demir'in karşısına Arnavut ve Arap heyet başkanları çıkmış, Demir Türk olduğu için bu davalarda da hakarete uğramıştır. Divanıharpte karşılaştığı Türk heyet başkanları ise Araplara göre daha insaflı davranmışlardır. Bir mahkemede Arapların kendisine yaptığı zulümleri anlattığında Arap savcı tarafından "Araplık ve Türklük güden ihtilalcilik" ile suçlanarak milletleri birbirine düşürmekle itham edilmiştir. Demir'in bu suçlamaya ithafen yaptığı açıklama, Araplara olan tavrının sebebini gözler önüne sermektedir: "*(...) Hapisaneye girinceye ve arap gardiyanlarla arap zabitler eline düşünceye kadar böyle bir fikir sergilemediğimi ve fakat bundan sonra bunun doğru olacağını hiddetle söyledim.*" (Yarım Ay, No: 29) Arap gardiyan ve zabitlerle yaşadığı sorunlar, Demir'in fikir dünyasını değiştirerek ona millî bir duyarlılık kazandırmıştır.

Millî Mücadele'ye katıldıktan sonra gittiği cepheler ise Demir'e farklı gelmiştir. Bu cephelerde zabitler kardeş gibi geçinir, askere son derece iyi muamele edilir ve çok iyi bakılır. Hakaret ve şiddet yoktur. Halbuki bu zabitler de Mütareke'den sonra İstanbul'da kalan veya İstanbul'dan gelen zabitlerdir. Bu değişimin sebebi ise şöyle açıklanır:

> "*(...) O halde bu değişmenin ve bu candan olmanın hikmeti, sebebi ne idi? Bunu anlamak için çok kafa yormağa lüzum yok. Çünkü hepsi bu yurdun öz çocukları, Türk evlâtları idi. İçlerinde ne arap ne rum ne ermeni ne Yahudi*

ve nede Arnavut vardı. Tüm yürekli, tüm vatan çokcukları idi." (Yarım Ay, No: 33)

Yalnızca Türk evlatlarının olduğu yerde önceki cephelerde vuku bulan sıkıntılar, sorunlar olmamıştır ve olmayacaktır. Demir Dayı, Türk'e Türk'ten başkasının amir, memur, yönetici olmasını istemez çünkü Türk milleti Arap milletinin ve farklı milletlerin tahakkümü altında ezilerek haksızlıklara maruz kalmışlardır. Türklerin kendi vatanlarında, farklı milletlerin zulmüne uğramaları roman boyunca eleştirilmiştir.

Romanda Osmanlı Devleti, devlet yöneticileri ve saraydan geçinen memurlar da eleştirilmiştir. Karakelle'nin karısı Kamer ve kızı Elmas'ı kaçıran kişi, saray tarafından desteklenen bir memurdur. Bu memur, kasabanın kadınlarına göz koyarken kimse ona engel olamaz. Demir, çocukluk yıllarını anlatırken Necip Efendi adlı bir kimseden bahseder. Demir ve kasabanın işyarının oğlu okul birinciliği için yarışmışlardır, işyarın oğlu hak etmemesine rağmen babasının mevkisinden dolayı birinci seçilmiştir. Necip Efendi buna karşı çıkarak ikiyüzlülük ve dalkavukluktan bahseder. Çıkan kargaşada öldürülür. Necip Efendi'nin ölümüne "millet" sözcüğünü kullanarak padişaha karşı isyana teşvik etmesi sebep olarak gösterilir fakat Demir ve dedesi, Necip'in işyarın emriyle öldürüldüğünü görmüşlerdir. Memurların istediği gibi hareket etmeleri, bu hareketlerinin kadınlara tecavüze, cinayete kadar ulaşması ve devletin bu konuda bir inceleme dahi başlatmaması eleştirilir.

Padişah değiştikten sonra af çıkarılmasına rağmen Karakelle'nin affedilmemesi üzerinden de sistem eleştirisi yapılmıştır. Demir'in dedesi, Karakelle'nin affedilmemesini "*(...) Padişah değişti oğul lâkin saray, o yıkılası ve yerin dibine geçesi saray, değişmedi. Satılmış Çerkesler, tutulmuş Arnavutlar yine orada. Onlar Karakelle'yi hiç unuturlar mı?*" (Yarım Ay, No: 25) sözleriyle açıklamıştır.

Roman; I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'nun iç karışıklığını ve Millî Mücadele itibarıyla, düzenli ordunun da kurulmasıyla, bu iç karışıklığın sonlandırılmasını anlatmaktadır. Bununla beraber Cumhuriyet'in temel prensiplerinden olan milliyetçilik, roman boyunca işlenmiştir. Bu bakımdan romanın Cumhuriyet'in temel ilkelerinden olan milliyetçiliğin halka ulaştırılmasında bir araç olduğu görülmektedir.

3.1.2.2. Erenler ve Erdirenler

Cemal Ataç tarafından kaleme alınan *Erenler ve Erdirenler,* derginin 42-55. sayıları arasında (1 İkinciteşrin 1936-15 Mayıs 1937) yayımlanmıştır. Roman kitaplaşmamış, dergide tefrika olarak kalmıştır.

Erenler ve Erdirenler, Hacı Sadık'ın Efendi'nin kapı kapı dolaşarak Karadeniz'de bir vilayetin evkaf müdürlüğünü almasıyla başlar. Hacı Sadık Efendi yeni görev yerine karısı Saliha Hanım, kızı Sadakat ve eski dairesindeki arkadaşı Molla Mustafa ile gider. Molla Mustafa, halka kâhya olarak tanıtılacaktır fakat asıl görevi Hacı Sadık'ın hilelerinde kendisine yardımcı olmaktır.

Hacı Sadık yerleştiği kasabada birkaç ay içinde vezir hayatı yaşamaya başlar. Hacı Sadık zevk içinde yaşarken Molla Mustafa "para dolabının dönmesi" için çalışmaktadır ve gözünü Kadiri Tekkesi'ne diker. Tekkenin şeyhi Ayetullah'a ortak olacaklar ve böylece tekkenin getirisinin yarısına sahip olacaklardır. Molla, Hacı Sadık'tan kendisini evkaf müfettişi olarak atamasını ister, bu mevki sayesinde Ayetullah'ı takip edecektir.

Hacı Sadık bulunduğu makamın debdebesine kapılmış, kendisini ziyarete gelenlerle aynı hizada oturmak istemediği için kendisine bir taht yaptırmıştır. Bir yandan da Şeyh Ayetullah'ın etkisiyle dervişlik yapmakta, kendisini ermişlerden görmektedir. Kendisini dervişliğe adadığı sırada Molla Mustafa, Şeyh Ayetullah ile iş birliğine başlamıştır.

Hacı Sabur adlı bir kimse, sahte evrak için Sadık'ın başkâtibine başvurur. Hacı Sadık, arkasından bir işler döndüğünü anlar fakat Molla, kurnazlığıyla işleri kendi lehine çevirir. Hacı Sabur'un dini taassubundan faydalanarak kasabadaki büyük ayine sekiz bin altın getirmesini ister. Sabur, beş bin altını Bağdat'taki tekkenin tadilatı için, üç bin altını İstanbul'daki Nakşi dergâhına bağış için getireceğini sanıyordur fakat Molla'nın planı altınları alıp kaçmaktır. Sabur, ayine altınları getirir. Ayin için Hacı Sadık ve efradını kasabaya getiren Arabacı Ali de tekkededir ve altınları görür. Hacı Sabur'un ve Molla'nın bir işler çevirdiğini anlayarak altınları Molla'dan alır. Altınları karakola teslim edecektir fakat Molla kendisini bıçakladığı için önce eve uğrar, ertesi gün kadıya gitme planları yapar. O kadı ile görüşene kadar Mustafa ve Ayetullah iş birliği yaparak kadı ile görüşmüşler, Sabur'un tekkeye bağış olarak getirdiği altınları Ali'nin çaldığını söylemişlerdir. Kadı, Ali'nin hırsızlık yapmayacağını bilse de karşı tarafın söylemlerini

mantıklı bularak Ali'yi hapsettirir. Davanın sonunda Ali, sekiz ay hapis cezası alsa da yaralanması cezasını düşürür, serbest bırakılır. Kadı, Hacı Sadık'ın yaşananlara göz yumduğunu söyleyerek Hacı Sadık'ı şikâyet eder, Hacı Sadık görevden alınır. Molla, Hacı Sadık'ı tekkeye alır; Sadık tekkede dervişlik yapar. Kendisine verilen afyonlu şarabın tesiriyle aklî dengesi bozulur. Saliha Hanım ve Sadakat, İstanbul'a dönerler.

Ali, serbest bırakıldıktan sonra dağa çıkmıştır. I. Dünya Savaşı başlayınca önce Kafkas Cephesi'ne, sonra Çanakkale'ye gider. Conk Bayırı Muharebesi'nde gösterdiği kahramanlık dolayısıyla Mustafa Kemal Ali'yi alnından öper, Ali'ye çavuş rütbesi verir. Savaş bittiğinde memleketine dönen Ali, şeyhlerin halkı kandırmaya devam ettiğini görür. Şeyhlerin yanı sıra yeni türeyen zenginler halka zulmeder, dağlar eşkıyalar ile dolmuştur. Eşkıya gibi yaşayamayacağını düşünen Ali, dağdaki eşkıyaları temizlemeye karar verir. Ali, eşkıyalarla mücadele ederken İzmir'e Yunanların girdiği, İstanbul'un işgal edildiği haberi gelir. Kara haberler ile iyi bir haber de gelir: Mustafa Kemal Ankara'da yeni bir hükûmet kurmuştur. Ali duyduğu bu haber karşısında kasabada şenlik yapar, halka Mustafa Kemal'i tanıtır. İstanbul'dan Şeyh Ayetullah'a gelen mektupta ise İngilizler ile iş birliği yapması istenir. Kasabaya "Ermeni Emvalini Taharri Komisyonu" adlı bir heyet ve bu heyetin başında bir İngiliz zabit gönderilir. Şeyh Ayetullah, bu heyetin peşine düşerek halkın malına "Ermeni malı" diyerek el koyar. Ali'ye bu durum haber verilir, Ali heyeti vapura bindirerek geri gönderir, el konulan malları sahiplere teslim eder. Kuvayımilliye güçlendikçe İstanbul Hükûmeti endişelenmektedir, fetvalarla ve vaazlarla Kuvayımilliye aleyhinde propagandalar yürütür; Hilafet Ordusu'nu Anadolu'ya gönderir. Bir taraftan Pontus eşkıyaları Anadolu içlerine yürümüştür. Ali hem Hilafet Ordusu'na karşı hem de Pontus eşkıyalarına karşı savaşır. Bu esnada şeyhler de insanları isyana teşvik eder, Ali bu asileri bastırmaya gelen Kuvayımilliye birliklerine de destek olur. Müfreze kumandanı Ali'ye teşekkür eder. Ali, tekkeyi basarak Molla Mustafa ve Şeyh Ayetullah'ı arar ama bulamaz. Kumandanın yanına döndüğünde her ikisini de kumandanın yanında görür, kumandan ile idam kararı imzalamaktadırlar. Ali, kumandana Şeyh ve Molla'nın kendisine teslim edilmesini söyler, kumandan Ali'nin sert çıkışından rahatsız olarak Ali'yi tutuklatır. Müfrezedeki onbaşı, Çerkez'in kendisine zarar vereceğini söyleyerek dağlara çekilmesini tavsiye eder. "Çerkez" dediği kumandan, Çerkez Ethem'dir. Ali dağa çıkarken kumandan Şeyh ve Molla ile sefahat âlemi yapar. Ali dağda yakalanır, istemeyerek Türk askeri ile çatışmaya girer. Bu çatışmada kimse

yaralanmaz. Ali ve çetesi Ankara'ya giderek bu durumu Mustafa Kemal'e bildirmek isterler. Ankara yakınlarında Ali'yi arayan bir asker takımı ile karşılaşırlar. Ali teslim olarak Mustafa Kemal ile görüşür. Ali, Mustafa Kemal'den kendisini affetmesini ister, Mustafa Kemal kendisini yalnız milletin affedeceğini söyleyerek Ali'yi İstiklâl Mahkemesi'ne sevk eder. Hakimler Ali'nin beraatine karar verir.

Ali; I. İnönü'de II. İnönü'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da savaşır. Son muharebede bir kolu ve bir bacağını kaybeder, tedavisi bitince terhis edilerek memleketine gönderilir. Tekkeler faaliyetlerine devam etse de yalnızca yaşlılar gitmektedir. Gençler memlekete ışık verecek, ruh verecek yerleri tercih etmektedir. Artık Türk Ocakları vardır, Ali ve gençler buraya giderler.

Cumhuriyet ilan edilir, Türk Ocağı Cumhuriyet'i halka tebliğ etmek için çalışmalara başlar. Kasabada şenlikler başlar, Ali de bu şenliklerde konuşma yapar. Şenlikte "Gençliğe Hitabe" okunur. Şeyhler halkı isyana teşvik eder, bu isyanlar yalnızca Doğu'da etkili olur. Bir Nakşi şeyhi isyan etmeye çalışsa da Türk evlatları bu isyanı bastırır.

Cumhuriyet tekkeleri ve türbeleri kapatır, medreseleri Maarif Vekâletine teslim eder. Ali Çavuş, Mustafa Kemal'e telgraf çekerek teşekkür eder. Merak ettiği tek bir şey vardır: Devrim kapattığı yerlerin yerine ne koyacaktır? Medreseler okul olur. Halkevleri açılır. Dağlarda eşkıya kalmaz; Molla Mustafalar, Şeyh Ayetullahlar, Hacı Sadık'lar artık yoktur. Mahkemede hakimler altın ve gümüşün ağırlığına göre değil, vicdan ve kanuna göre karar verir. Roman, "*(...) Erenler de yok, Erdirenler de yok. Türk vatanı mesut, Türk milleti bahtiyar oldu.*" (Yarım Ay, No:55) sözleriyle sona erer.

Ali, savaşa katılmadan önce kasabada aylar geçirmiş, I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine önce Kafkas Cephesi'ne, oradan da Çanakkale Cephesi'ne geçmiştir. Cumhuriyet ilan edildiğine göre 29 Ekim 1923, tekke ve zaviyeler kapatıldığına göre 30 Kasım 1925[5] tarihleri geride kalmıştır. Bu bilgiler göz önüne alındığında romanda vaka zamanı Millî Mücadele öncesinde başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsamaktadır.

[5] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.677.pdf (erişim tarihi: 14.07.2023)

Hacı Sadık İstanbul'dan ayrılır, Karadeniz'e gider. Vilayetin adı söylenmez fakat Karadeniz'e vardıktan sonra vilayete geçmeden Alaçam'da bir handa kalacakları bildirilir. Alaçam, günümüzde Samsun sınırları içerisinde yer almaktadır.

Roman kahramanlarından Hacı Sadık Efendi, rica minnet evkaf müdürlüğü almış ve konumunun debdebesine daha İstanbul'da kapılmıştır. İstanbul'daki evine girdiğinde kendisini hayalî konağında zannetmiş ve karısına uşakların niçin kapıyı geç açtıklarını sorarak kızmıştır. Yanına Molla Mustafa'yı alarak evkaf müdürlüğünü aldığı vilayete gitmiş, buradaki konağında da vezir hayatı yaşamaya başlamıştır. Fakat yanına aldığı Molla Mustafa, kendisinden daha kurnaz olduğundan Hacı Sadık'ın arkasından iş çevirmiş, kasabanın sapkın şeyhi Ayetullah ile iş birliği yapmıştır. Hacı Sadık romanın sonunda kendisine içirilen afyonlu şarabın etkisiyle aklını kaybetmiştir.

Kasabanın şeyhi Ayetullah, tekke ve zaviyelerin iç dünyasını göstermesi bakımından önemli bir kahramandır. Gençlik yıllarında tekkeden nefret eden Ayetullah babasından sonra şeyh olacaktır, babası ihtiyarladığı için tekke adetlerine oğlunu alıştırır. Köylülerin nur sandığı ışık bir fosfor fitilidir ve tekkenin arkasındaki bir odaya yansıtılmaktadır. Zaman zaman bu görevi Ayetullah üstlenir. Bir gün Ayetullah içerisini merak edip bu odaya girdiğinde babasının kurduğu sahte cennet ortamıyla karşılaşır. İçerisi genç kadın ve erkeklerle doludur. İçerideki genç kadın, babasının doymaz nefsi yüzünden bu odada kaç genç kız ve erkeğin kemiklerinin çürüdüğünü ona anlatır. Ayetullah'a da bir kadeh verilir, Ayetullah kendine geldiğinde tekkenin bir köşesinde yatmaktadır. Babasından aldığı şeyhliği devam ettiren Ayetullah, babası gibi sapkındır. Bu odada babasının sürdürdüğü sahte cennet âlemini sürdürmeye devam eder. Molla Mustafa'yı da bu odada misafir etmiştir. Hacı Sabur'un Ali'nin davasında Ali'yi suçlamasında da bu odada kendisine gösterilenlerin etkisi vardır. Afyonlu şarap içirilen Hacı Sabur'a kısa bir cennet âlemi yaşatılmış; gerçekten cennete gidip geldiğini düşünen Sabur, kendisine ezberletilenleri söyleyerek Ali'nin suçlu olduğuyla ilgili ifade vermiştir. Ayetullah, kasabada yapılan büyük ayine sarhoş katılır, sarhoşluğunun etkisiyle düşerek bayılır. Halk onun bu düşüşünü cezbe haline yorarak maneviyatına hayran kalır.

Halkın dinî taassubu ve din görevlilerin şeyhlerin çıkarları için dini kullanmaları roman boyunca eleştirilen konulardır. Kasabalılar, Ayetullah'ın sarhoşluk sebebiyle düşmesini manevi bir hâle yorar. Hacı Sabur, seyyah bir dervişin sözlerine kanarak

işlerindeki bereketin karısının bir melekle birlikte olmasından kaynaklandığını düşünür. Karısını bir gece tek yatırır, karısının yanına gelen ve karısıyla birlikte olan yeşil elbiseli kişinin bir melek olduğunu düşünür. Gelen kişi dervişe benzemektedir fakat derviş o gece kendi odasındadır. Karısı hamile kalır, bebeği doğururken şehit olur. Karısının öldüğü sene Sabur'un işleri bozulur. Sabur, karısının bir melekle birlikte olduğuna ve karısının bir melekten hamile kalacağına inanacak kadar cahildir.

Hacı Sadık, Şeyh Ayetullah'ın sözlerine inanıp kendisini ermiş gibi görmeye başlamış ve evini, karısını, çocuğunu ihmal etmiştir. Saliha Hanım, Hacı Sadık'ın İstanbul'dan ayrılmadan önce kendisi ve kızına vadettiklerini hatırlatır. Bunun üzerine Hacı Sadık; Şeyh Ayetullah gibi tevekkül etmek gerektiğini, Allah'ın böylece kendilerine de mal mülk vereceğini söyler. Saliha Hanım, tekkelerin insanları tembelliğe alıştırdıklarını söyleyerek fakir bir şeyhin olmadığını fakat bu zenginliğin haram ve cehennem sermeyesi olduğunu, kendisinin böyle bir zenginlik istemediğini vurgular.

Tekkeler ve şeyhler hakkında böyle düşünen tek kişi Saliha Hanım değildir. Hacı Sadık ve ailesini kasabaya getiren Ali, tekkelerin ve şeyhlerin en büyük düşmanıdır. Zengin bir ailenin oğlu olan Ali'nin babası ermişlik uğruna tüm servetini tekkeye harcamış ve en sonunda aklî dengesini yitirmiş, eşi üzüntüden felç geçirmiştir. Ali çocukluğundan itibaren çalışmak zorunda kalmış, aklı ermeye başlayınca tekkeye olan nefretinden dolayı tekkeyi yakmıştır. Bu yüzden "Dinsiz Ali" olarak anılmıştır. Sekiz yıl hapiste kaldıktan sonra kasabaya dönerek arabacılıkla geçimini sağlamaya çalışmaktadır.

Hacı Sadık'ı ilk kez arabayla kasabaya getirirken gören Ali, karısının mola verme isteğini bile reddeden bu adamın ümmetin işlerini nasıl göreceğini düşünür. Hacı Sadık, yol boyunca atların da mola vermesine müsaade etmemiş, arabacıya bir sigara dahi ikram etmemiştir. Saliha Hanım'a acıyan Ali isyan eder, atların da dinlenmesi gerektiğini söyler. Hacı Sadık, Ali'ye çıkışsa da Molla Mustafa araya girerek ikisini de sakinleştir. Ali'nin Molla Mustafa ve Hacı Sadık ile karşılaştığı ikinci sahne kasabadaki büyük ayindir. Alkollü olduğu için ayine katılmak istemeyen Ali, arkadaşının isteği üzerine gittiği tekkede Molla Mustafa'nın Sabur'dan altınları almasına şahit olur. Bir iş karıştırdıklarını düşünerek Molla'dan altınları alır; Molla, Ali'yi bıçaklar. Yarasının acısından dolayı ertesi gün kadıya gitmek ister. Burada Ali'nin annesinin söyledikleri romanda eleştirilen konuların özeti gibidir: "*(...) Şeyhin kerametine, Kadının adaletine inanırsan sen de baban gibi birgün ya deli olursun veyahut başına bir felâket gelir.*

Şeyhde keramet, Kadıda adalet, zalimde merhamet olmaz." (Yarım Ay, No: 52) Annesinin dedikleri çıkar; kadı, Ali'nin hırsızlık yapmayacağını düşünse dahi karşı tarafın lehine karar çıkarır. Ali, bu adaletsizliğin ardından dağa çıkar. Şeyh ve Molla, tekkenin arkasındaki odada alkol alıp eğlenirlerken dinsizliği ile bilinen Ali dağda namaz kılar. Asıl Müslüman Ali'dir; şeyhler, mollalar, dervişler dinin arkasına saklanarak türlü sapkınlıklar yapmakta ve memleketin felaketi için çalışmaktadırlar. Dinsiz Ali Kuvayımilliye ile savaşıp vatan toprağı için Millî Mücadele'de uzuvlarını kaybederken Molla ve Şeyh İstanbul Hükûmeti ve düşmanlarla iş birliği yaparak halkı isyana teşvik etmişlerdir.

Romanda eleştirisi yapılan bir başka konu Kuvayımilliye'nin zamanla suistimale yönelen yapısıdır. Kuvayımilliye, başlatılan haksız işgallere karşı ülkenin korunması ve savunmasının sağlamlaştırılıp pekiştirilmesi ve birliğin sağlanmasını hedeflemiştir. Kuvayımilliye, TBMM Hükûmetinin otoritesini egemen kılacak, içeride güvenliği sağlayacak bir kuvvet olmuş, düzenli orduya geçiş öncesinde disiplin sağlamaya çalışmıştır. Fakat zamanla Kuvayımilliye'nin yapısı suistimale yönelmiştir. (Özüçetin ve Dağıstan, 2010: 3) Romanda Çerkez Ethem'in Molla Mustafa ve Şeyh Ayetullah ile birlik olup Kuvayımilliye için çalışan Ali'yi tutuklatmaya çalışması, Ali dağa çıktıktan sonra arkasından asker gönderip Mustafa Kemal'e Ali hakkında olumsuz raporlar göndermesi Kuvayımilliye'nin suistimal edildiğini gösterir. Ali, Mustafa Kemal ile görüştüğünde bu durumu kendisine arz etmiş, Mustafa Kemal onun da sırasının geleceğini söylemiştir. Bununla Çerkez Ethem'in Kuvayımilliye'nin suistimal edildiğini göstermek için romana dâhil edildiği düşünülebilir. Çünkü vaka Karadeniz'de, Ali'nin kasabasında geçmektedir. Fakat Çerkez Ethem'in komutasındaki Kuva-yı Seyyare birliklerinin Ayvalık, Salihli, Denizli bölgesinde bulunduğu bilinmektedir. (Yamaç, 2016: 54)

Romanda sık sık Türkçülük vurgusu yapılmış, bu vurguyla beraber Anadolu'nun güzellikleri işlenmiştir. Hacı Sadık ve ailesinin Karadeniz yolculuğunda Saliha Hanım gördüğü manzaralar karşısında hayran kalır, devletin böyle güzellikler varken niçin Yemen'e, Cezayir'e, Venedik'e gittiğini sorgular. Ali; Saliha Hanım'a yedi sene Yemen'de bulunduğunu, nice Türk askerinin kanının o topraklar için döküldüğünü, nice altının o topraklar için harcandığını söyler. Bu konuşmalar esnasında Osmanlı Devleti'ne de eleştiriler yöneltilmiş, Anadolu'ya yapılması gereken yatırımların farklı milletlerin topraklarına harcanması eleştirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'ne katılan

Ali, askerlerin Filistin'e, Irak'a gönderilmesine karşıdır. Kendisi de bu yüzden önce Çanakkale'ye gider, ardından Kafkas Cephesi'ne geri döner. Kuvayımilliye kumandanının Çerkez olduğunu öğrenince "*(...) Demek ki Kuvayı Millîye bir Türk kumandan bulamadı da bu at hırsızını mı buralara gönderdi?*" (Yarım Ay, No: 54) diyerek tepki gösterir. Dağa çıktıktan sonra kendisini takip eden askerlerle silahlı çatışmaya girse de Türk askeri oldukları için hiçbirine zarar vermez. Bu bakımdan romanda yazarın diğer romanında olduğu gibi sık sık Türklük vurgusu yapılmıştır.

Romanda bahsi geçen Doğu'daki bir Nakşi şeyhinin isyan etmeye kalkışması ve Türk oğlunun bu isyanı bastırması, Şeyh Said İsyanı'na yapılan bir göndermedir. Bu olayın ardından tekkelerin kapatıldığı bilgisi okuyucuya verilir. Şubat 1925'te bir Nakşibendi şeyhi olan Şeyh Said'in isyan başlattığı bilinmektedir. 29 Haziran'da bu isyan bastırılmış, Şeyh Said ve 47 adamı Diyarbakır'da idam cezasına çarptırılmışlardır. Doğu'daki İstiklal Mahkemesi Şeyh Said İsyanı'nı tekke ve zaviyeler ile ilişkilendirerek bölgesi dâhilindekilerin kapatılmasına hükmetmiş, bu bölgesel kararın dört ay sonrasında 30 Kasım 1925 tarihinde ise 677 sayılı kanun kapsamında tekke ve zaviyeler ülke sathında kapatılmıştır. Neticede görünen o ki Şeyh Said İsyanı ülkenin etkin bir sosyal gücü olan tarikatların kapatılmasına neden olmuştur. (Apaydın, 2017: 152-153)

Cumhuriyet Hükûmeti, halka tarikatların kapatılmasının sebeplerini edebî eserler aracılığıyla yapmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1939 yılında yayımladığı *Nur Baba* romanı da aynı konuyu işlemektedir. Refik Halit'in iki ciltlik *Kadınlar Vaizi* adlı romanı da aynı konudadır. (1956)

3.1.3. Kerime Nadir[6]

3.1.3.1. Yeşil Işıklar

Kerime Nadir tarafından kaleme alınan roman, derginin 70-75. sayıları arasında yayımlanmıştır. Eser, 1941 yılında Semih Lütfi Kitabevi tarafından kitap olarak basılmıştır.[7]

Roman, âşık olduğu kadınla kavuşamayan, yakıcı aşkın pençesinde en sonunda canını veren Sahir'in hikâyesini anlatmaktadır. Romanın anlatıcı-karakteri Vecdi, yıllardır görmediği arkadaşı Sahir'i görmeye gittiğinde Sahir'in hasta yattığını görür. Sahir, inzivaya çekilmiştir ve insanlarla görüşmemektedir. Vecdi, arkadaşını bu hale getirenin bir aşk hikâyesi olduğunu anlar. Sahir, hayatının son demlerini yaşadığını hisseder, bir sonbahar akşamı sırrını Vecdi'ye anlatır. Sekiz yıl önce bir yaz akşamı "yeşil ışıklar"ın sahibi Sinâ'nın evinin önünden geçerken bisikletiyle hendeğe yuvarlanır, baygınlık geçirir. Köşktekiler, Sahir'i evlerine alarak yarasını temizler, Sahir uyandığında çay ikram ederler. Sahir, Sinâ'yı ilk kez o gece görür. Sahir, Sinâ'ya âşık olur, aşkını belli etmemek için çabalar. Maddi durumu iyi değildir ve Sinâ'nın babasının damat adayında maddiyat arayacağını bilmektedir. Aradan üç yıl geçer. Bir akşam Sahir Sinâ'ya hislerini açar, babasının maddi durumundan dolayı razı olmayacağından çekindiğini de söyler. Sinâ böyle bir ihtimalin söz konusu olduğunu söyleyerek kendisinin iyi bir mevkiye gelmesini beklemelerini tavsiye eder. Sahir iyi bir mevki için çalışırken dayısının vefat ettiğini ve kendisine miras bıraktığını öğrenir. Sinâ'ya durumu haber vermeye gittiğinde Sinâ'nın teyzesi Sinâ ve annesinin İstanbul'a gitmek için evden çıktıklarını söyler, Sinâ gitmeden Sahir'e bir mektup bırakmıştır. Bu mektupta amcasının yıllardır kendisini oğlu ile evlendirmek istediği, Reşat'ın okulu bittikten sonra amcasının haber gönderdiği, babası ve amcasının evlilik için anlaştığı yazmaktadır. Sinâ bu evliliğin gerçekleşmemesi için elinden geleni yapmıştır fakat gözyaşları hükümsüz kalmıştır. Ailesinin emrine itaat etmek zorunda kaldığını söyler, kendisini affetmesini ister. Sahir, mektubu okumayı

---

[6] 5 Şubat 1917-20 Mart 1984 tarihleri arasında yaşayan Kerime Nadir Azrak'ın eserleri *Servetifünun-Uyanış*, *Yarım Ay*, *Yedigün*, *Aydabir*, *Hayat* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Bir dönemin çok okunan yazarlarından olan Kerime Nadir'in kırkı aşkın romanı iki yüze yakın baskı ve beş milyona yakın satış yapmıştır. *Yeşil Işıklar*, *Hıçkırık*, *Seven Ne Yapmaz*, *Gelinlik Kız* yazarın yayımlanan eserlerinden birkaçıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

[7] Romanın 1941'de yayımlandığına dair bilgi https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kerime-nadir-azrak 'dan alınmıştır. (erişim tarihi: 19.07.2023)

bitirince Sinâ'nın teyzesi trenin kalkmasına beş dakika kaldığını söyler, Sahir paltosunu ve şapkasını almadan istasyona koşar. Sinâ'ya yalvarır fakat Sinâ yapacak bir şeyleri olmadığını söyler, tren kalkar. İstasyonda sert rüzgâra maruz kalan Sahir hastalanır, zatülcenp olur. Üç ay hasta yatar, doktor toparlanması için hava değişikliği tavsiye eder. Sahir ve annesi evden çıkmak için hazırlanırken Sinâ gelir, kendisini dinlemesi için yalvarır. Sahir'e onu hiç aldatmadığını ve onu hep sevdiğini söyler, kendisini affetmesini ister. Sahir, parmağındaki yüzüğün ve yaklaşan evlilik tarihinin aralarındaki bağı kopardığını söyler. Gönlünün onu hiç affetmeyeceğini belirtse de Sinâ'nın içi rahat etsin diye affettiğini söyler. Sinâ evlenir, Sahir annesi öldükten sonra insanlardan uzaklaşarak inzivaya çekilir. Vecdi, arkadaşının son günleri olduğunu anlayarak Sinâ'nın köşküne gider; ona aşk hikâyelerini bildiğini, Sahir'in ölmek üzere olduğunu söyleyerek Sahir'i son kez görmesi için Sinâ'yı ikna etmeye çalışır. Sinâ evli ve çocuklu bir kadın olduğunu, yıllardır bu aşk yarasını iyileştirmeye çalıştığını anlatarak Vecdi'nin isteğini reddeder. Vecdi ısrar eder, Sahir'in kendisi için öldüğünü ve Sahir'in katilinin kendisi olduğunu söyler. Arkadaşının mesut ölmesini istemektedir. Sinâ kabul eder, ziyaret için sözleşirler. Fırtınalı bir gecede Sahir'in durumu ağırlaşır; Vecdi, Sina'yı evinden alıp Sahir'e getirir. Sahir, Sinâ'yı affeder ve ardından ölür. Üç ay sonra Vecdi, Sinâ'nın köşküne gider. İhtiyar bir mürebbiye, o geceden sonra Sinâ'nın dalgınlaştığını, bir gün kendisini evde bulamadıklarını söyler. Sinâ'nın cesedini bir uçurum kenarında bulurlar. Vecdi, Sinâ'nın kızına bakarak annesinin gönül acısını hiç bilmeyeceğini, annesinin katillerini hiç tanımayacağını düşünür. Roman bu şekilde sonlanır.

Yeşil gözlü sevgili, uçsuz bucaksız ormanlar ve denizlerin çağrışımıyla, zümrüt benzetmesiyle anılır. Âşık karakterin çoğu kez kendi içinde hazırladığı methiyelerde göz renkleri için kullanılan bu çağrışımlar büyük bir yer tutar. Kerime Nadir'in romanlarında pek çok kadın karakter yeşil gözlüdür. (Yeşilyurt, 2013: 23) Romana adını veren "yeşil ışıklar", Sinâ'nın etkileyici yeşil gözleridir. Sahir bu yeşil gözlerin etkisinde kalmış, bu gözler karşısında büyülenmiştir. Sinâ nişanlıyken Sahir'i son kez görmeye gelmiş, Sahir Sinâ'nın yüzüne ve gözlerine bakmamıştır. Sinâ, Sahir'in başını tutup kendisine çevirdiğinde Sahir bu gözler karşısında tüm iradesini kaybeder, asla affetmeyeceğini düşündüğü sevgilisini neredeyse affeder. Vecdi, Sinâ'yı görmeye gittiğinde Sinâ'nın çehresini tarif eder, gözlerini ise "*(...) Sonra gözleri... Bunlar hepsinden güzeldi. Bence bütün güzelliklerin fevkinde olan bu yeşil gözlere malik olmak, kâfi idi.*" (Yarım Ay, No:

75) şeklinde tanımlar. Romanda Sinâ'nın yeşil gözleri ve bu gözlerin etkileyiciliği sıkça vurgulanır.

Belirli bir zamana işaret edilmeyen romanda mevsimin kişiler üzerindeki etkisi hissettirilir. Sahir, Sinâ'yı ilk kez bir yaz akşamında görmüş ve âşık olmuştur; aşk hikâyesini Vecdi'ye anlatması ise bir sonbahar akşamına rastlar. Tabiatın ölümünün gerçekleştiği sonbaharda Sahir de son günlerini yaşadığını hissetmiş ve bunu açıkça dile getirmiştir. Sahir, fırtınalı bir gecede Sinâ'yı son kez görmüş ve aynı gece hayatını kaybetmiştir. Sahir'in öldüğü gece dışarıda şiddetli bir yağmur yağmakta, gök gürlemektedir. Vecdi o gece Sinâ'yı Sahir'in yanına getirirken Sinâ dışarıdaki fırtına ve yağmurdan hiç etkilenmez, ertesi gün ise sabahın sakinliklerine dalarak düşünür. Vecdi, Sahir'in ölürken Sinâ'yı da manen öldürdüğünü hisseder. Sahir fırtınalı gecede ölmüş, fırtınalı gecenin sakin sabahında Sinâ manen ölmüştür. O sabah başlayan dalgınlık, Sinâ'nın ölümüne kadar devam etmiş; Sinâ nasihatlere ve gösterilen çabalara rağmen toparlanamamış ve en sonunda intihar etmiştir.

Bir edebî tür olarak çok eski bir maziye sahip olan mektup, 17. yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişme gösterir; 18. yüzyılda mektup türü birbirlerinden ayrı düşmüş insanların duygularını, özlemlerini, karşılıksız aşkları veya bireyin yaşadığı duygu/akıl çatışmalarını dile getiren örnekleriyle romanların vazgeçilmez unsurları hâline gelir. (Kefeli, 2002: 10) Hemen hemen bütün hikâye ve romanlarda karşılaşılan ve entrikanın çözümlenmesinde, esere daha gerçekçi ve samimi bir ifade kazandırılmasında önemli rol oynayan mektup, Türk romanında da yardımcı unsur olarak sık sık kullanılmıştır. (Kefeli, 2002: 53) *Yeşil Işıklar* romanında da bir anlatım tekniği olarak mektuptan yararlanılır. Romanda Sinâ, İstanbul'a gitme sebebini bir mektup aracılığı ile Sahir'e bildirir. Bu mektupta amcasının yıllardır kendisini oğlu Reşat'a istediğini, Reşat'ın okulu bitirmesinin ardından bu isteğin resmiyete döküldüğünü anlatır. *Yeşil Işıklar*'da mektup, Sinâ'nın zorunlu tutulduğu evliliğin arka planını anlatması için kullanılmıştır.

Tefrika ve kitap olarak basılan roman arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Tefrikada Vecdi, yıllardır Avrupa'da olduğunu söylemiştir. Kitapta ise Vecdi Hindistan'a, Sahir İspanya'ya gider. Tefrikada Sahir'in hastalığı zatülcenp iken kitapta Sahir ciğerlerinden önemli bir operasyon geçirmiş, insanlara bu operasyonun sebebinin pünomoni olduğu duyurulmuştur fakat Vecdi arkadaşının kendisini kalbinden vurarak

intihar etmeye çalıştığını, bu kurşunun ciğerlerine saplandığını bilmektedir. Sahir ve Sinâ'nın tanışması her iki yapıtta da aynı şekilde işlenir, Sahir bisikletiyle hendeğe düşer. Uyandığında Sinâ'ların köşkündedir. Tefrikada Sahir, sakin ve duygularını söylemekten çekinen biri olarak tasvir edilirken kitaptaki Sahir daha cüretkâr ve atılgandır. İspanya'daki çapkınlıkları herkes tarafından duyulan Sahir, İstanbul'da Sinâ'ya âşık olmuş ve hislerini Sinâ'ya açmaktan çekinmemiştir. Tefrikada Sinâ'nın amcasının yıllardır Sinâ'yı oğlu Reşat'a istediği söylenirken kitapta Sinâ nişanlıdır, bu nişan beşik usulü ile yapılmıştır. Kitapta Reşat'ın Sinâ'lara geldiği akşam Sahir de oradadır, o gece nişanlı olan sevgilisini paşa babasından ister. Tefrikada Sinâ'nın babasının paşa olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Paşa bu isteğin karşısında hiddetlenir, Sinâ ve Reşat'ın evleneceğini söyler. Sahir'in canına kıyacağını söylemesi üzerine silahını Sahir'e verir, nikâhtan sonra canına kıyabilecekse bu silahla kıymasını ister. Tefrikada Sahir'in kendisine açıldığı gece beklemelerini isteyen ve daha sonra ailesinin kendisini Reşat'la evlendirme isteğine boyun eğen Sinâ, kitapta Sahir'den kendisini kaçırmasını ister. Sahir, Sinâ'yı kaçırsa da Reşat onları yakalar; Sina evlenir, Sahir intihar eder. Her iki yapıtta da Sahir ölmek üzeredir, Sinâ onu ölümünden önce ziyaret eder ve Sahir öldükten sonra Sinâ da evladını geride bırakarak intihar eder. Fakat tefrikada Sinâ'nın kızının adı söylenmez. Kitapta ise kızın adı "Meltem"dir ve babası Sahir'dir. Sahir ölmeden önce her gece kızını rüyada gördüğünü söyler, bir kızı olduğundan haberdardır.

Kerime Nadir, yeniden yayımlanma sürecinde roman üzerinde birtakım değişiklikler yapıldığını şu sözleriyle açıklar:

> "*'Yeşil Işıklar' benim roman alanındaki ilk kalem denememdir. Henüz on altı yaşında bir öğrenci iken onu yazmıştım. Varlığını okuyucuya kabul ettirmiş olmakla beraber, yeniden basılırken üzerinde bâzı işlemler yapmayı faydalı gördüm. Böylece onu okuyucularım için daha tatminkâr bir hale getirebilmiş olduğumu sanıyorum.*" (Nadir, 1969: 3)

Tefrika ve kitap incelendiğinde tefrikanın kitaba göre daha kısa olduğu görülmüştür. Tefrika, romanın özeti gibidir. Kitap tefrikaya göre daha ayrıntılı olmakla beraber kurguda da önemli değişiklikler göze çarpmaktadır.

3.1.3.2. Yara

Kerime Nadir tarafından kaleme alınan roman, derginin 118-129. sayıları arasında (15 Mayıs 1940-15 Mart 1941) yayımlanmış; 1944 yılında *Kalp Yarası* adıyla İnkılap Kitabevi tarafından basılmıştır.

Üç bölümden oluşan *Yara*, öğretmen Ürfi ve kızı gibi yetiştirdiği Mefkûre ile arasındaki duygusal ilişkiyi anlatır. Öğretmen Ürfi, İstanbul'da bir okulda çalışırken sessiz ve ezilen sekiz yaşındaki öğrencisi Mefkûre'ye sahip çıkar, destek olur. Ürfi'nin Mefkûre'ye karşı tutumu öğrencilerin ve müdürün dikkatini çeker, öğrencilerin rahatsız edici bakışları şikâyetlerle devam eder. Mefkûre'den hoşlanmayan müdür de problemleri büyütür, Mefkûre'ye iftira atar, zaman zaman küçük kıza şiddet uygular. Ürfi, her sorunda Mefkûre'nin yanında olur, müdür ile arası açılır. Ürfi, bir gün okula geldiğinde kendisinden hazzetmeyen müdür, Ürfi'yi kapıda karşılar ve eline bir zarf verir. Zarf, Maarif Vekâletinden gelmiş, Ürfi görevden alınmıştır. Ürfi görevden alınmasında müdürün şikâyetlerinin etkisi olduğunu tahmin etmiştir, Mefkûre ile vedalaşarak İstanbul'dan ayrılır, İzmir'e yerleşir.

İki yıllık bir zaman atlaması olur, Ürfi İzmir'de ressamlık yaparak hayatını sürdürmektedir. Evinin alt katını Emine Kadın'a kiraya verir, Emine Kadın kendi işlerini de gördüğü için kira istemez. Bir gün evine Esma Hanım adında sonradan görme zengin bir kız gelir, resim yaptırmak ister. Esma'nın laubali tavırları Ürfi'nin hoşuna gitmez. İki günde bir Ürfi'nin evine gelir. Esma, Ürfi'nin babasının dostu Şinasi Ekrem Bey'in tavsiyesi üzerine Ürfi'ye gelmiştir. Ürfi, kendisini sürekli rahatsız eden Esma ile ilgili malumat almak için İzmir'in civar köylerinde oturan Şinasi Ekrem Bey'i ziyaret etmek ister. Araba ile giderken yolların engebeli oluşu Ürfi'yi rahatsız eder, arabacıya yavaş gitmesini tembihler. Arabacı, su başında dinlenebileceğini söyleyerek sabretmesini ister. Su başına geldiklerinde Ürfi çelimsiz bir kız görür, bu çelimsiz kız Mefkûre'dir. Ürfi okuldan ayrıldıktan bir ay sonra Mefkûre'nin babası okula kızını ziyaret etmeye gelir. Mefkûre, bu görüşmede müdürün yaptıklarını babasına anlatır, babası müdürle kavga ederek Mefkûre'yi okuldan alır. Babası öldükten sonra üvey ablaları Mefkûre'ye önce

hizmetçilik yaptırır, daha sonra üvey annesi Mefkûre'yi İzmir'de bir köyün muhtarı olan kardeşinin yanına gönderir. Bu aile Mefkûre'yi hem ağır şartlarda çalıştırırlar hem de küçük kıza eziyet ederler. Ürfi, tanınmayacak hale gelmiş Mefkûre'ye acıyarak onu kendi yanına alır, kızı gibi yetiştirmek ister. Mefkûre'den kendisine "baba" demesini istese de Mefkûre "baba" diyemez, tuhaf gelir. Başkalarının yanında "baba" demeyi kabul eder. Bir yandan Ürfi Mefkûre'nin tahsilini evde devam ettirir, bir yandan da Emine Kadın Mefkûre'ye ev işleri öğretir. Esma Hanım'ın ziyaretleri de devam etmektedir. Bir gün Ürfi'ye niçin evlenmediğini sorar, Ürfi ihtiyaç hissetmediğini söyleyince erkeklerin bakılmak isteyeceğini anlatır. Yıllar önce kaza geçiren, bir bacağını kaybeden ve yüzünde bir yara izi kalmış bir adam olan Ürfi, bu sözün kendi sakatlığı ile ilgili olduğunu düşünerek Esma'ya sert davranır. Esma, Ürfi'ye hem kendisini sevecek hem de iyileştirecek bir kadın olsa ne yapacağını sorar, Ürfi böyle bir şeyin mümkün olmadığını, tek gayesinin Mefkûre'yi büyütüp gelin etmek ve onun çocuklarını görmek olduğunu söyler, bahsi kapatır.

İkinci bölümde zaman atlaması yaşanır; aradan sekiz yıl geçmiş, Mefkûre bir genç kız olmuştur. Ürfi ve Mefkûre, Şinasi Ekrem Bey'in Avrupa'dan gelen kızı Samiye Hanım'ın dönüşü için düzenlenen danslı çay eğlencesine katılırlar. Esma Hanım da davete katılır, iki yıl önce bir tüccarla evlenmiştir. Dans başlar, Muhtar Bey adlı bir genç Mefkûre'yi dansa kaldırmak ister. Mefkûre istemese de Muhtar Bey ve Ürfi'nin ısrarlarıyla dans teklifini kabul eder. Dans bittikten sonra çaylar içilir, dans tekrar başlayınca Muhtar'ın kendisini dansa kaldırmak isteyeceğini anlayan Mefkûre Ürfi'ye dönerek beraber dans etmelerini teklif eder. Ürfi salonda dans edemeyeceğini söyler, bitişikteki odada dans ederler. Çay partisi bittikten sonra bahçeye geçilir, Mefkûre ve Muhtar ortadan kaybolurlar, döndüklerinde ise Mefkûre öfkelidir. Öfkeli olmasının sebebi ise Muhtar'ın kendisine evlenme teklifi etmesidir. Ürfi; Muhtar'ın iyi birine benzediğini söyler, niçin mutluluğunu geri çevirdiğini sorar. Mefkûre bu konunun kapatılmasını ister. O geceden sonra Mefkûre'nin mizacı değişir: Küçük şeylere alınır, şakalaşırken küsüp ağlamaya başlar. Emine Kadın da Mefkûre'deki bu değişikliği fark eder. Yürüyüşe çıktıkları bir gece Ürfi'nin kendisine çocuk olduğunu söylemesi üzerine "*(...) Ben zaten nazarınızda daima çocuğum ve çocuk kalacağım.*" (Yarım Ay, No: 122) diyerek Ürfi'nin dizlerine kapanıp ağlamaya başlar. Ürfi, şefkatle kızının saçlarını okşar, kızını göğsüne bastırır, sakinleştirir.

Ürfi, atölyede olduğu bir gün kendisine şeftali getiren kızının güzelliğini fark eder, portesini çizer ve duvara asar. Mefkûre'nin portesini gören Emine Kadın, Mefkûre'ye hayırlı kısmetler diler. Ürfi de bu dileğe güler, Mefkûre'ye şaka yapar. Mefkûre gerçekten evlenmesini isteyip istemediğini sorar, Ürfi kendisi de razı olursa saadetini görmeyi istediğini söyler. Bu cevap üzerine Mefkûre, Ürfi'nin kendisini gelin olarak uzaklara göndermeyeceğini, bu ayrılığı olabildiğince ertelemeye çalışacağını düşündüğünü belirterek "*(...) Ne yazık muallim bey! Ben varlığınızda en ufak bir yer bile tutamamışım. Nazarınızda Mefkûre hâlâ yalnız acınmağa ve bakılmağa lâyık bir çocuk olmaktan sıyrılamamış. Öyle ya, onu lâzım olduğu kadar koruyacak bir adama verdikten sonra sizin vazifeniz kalmıyor.*" (Yarım Ay, No: 123) der. Ürfi kendisini açıklamaya çalışsa da Mefkûre anlamaz.

Ürfi'nin okul arkadaşı Hakkı'nın yönlendirdiği müşterisi Edip Bey, Mefkûre'nin portesini görmüş ve satın almak istemiştir. Ürfi kızının resmi olduğunu, satılık olmadığını söyler. Edip Bey aynı gün Mefkûre'yi de görmüştür. Eve Edip Bey'den bir mektup gelir, Edip Bey mektupta Mefkûre ile evlenmek istediğini yazmıştır. Ürfi, Mefkûre'nin de bu mektuba gülüp geçeceğini düşünür ve mektubu Mefkûre'ye verir. Mefkûre evlilik teklifini kabul eder. Edip Bey ellili yaşlardadır. Ürfi Mefkûre'ye iyi düşünmesini söyler, Muhtar ve Edip'i karşılaştırır. Fakat Mefkûre kesin kararını vermiştir. Mefkûre'nin isteği üzerine yalnızca nikâh yapılır. Nikâhtan iki gün sonra Edip Bey Mefkûre'yi İstanbul'a götürecektir. Bu iki gün Mefkûre yine kendi evinde kalacaktır. Gece uyuyamayan Ürfi, Mefkûre'nin odasına uğrar. Mefkûre uyumaktadır, önünde bir defter vardır. Ürfi merakına engel olamayarak bu deftere göz gezdirir ve okudukları karşısında şok olur. Mefkûre, sevmediği bir adamla evlenmenin manen intihar olduğunu yazmıştır. Aynı satırlarda Mefkûre'nin Ürfi'ye olan aşkı da yazmaktadır. Ürfi ne yapacağını bilemez, bir skandal çıkmaması adına okuduklarını belli etmemeye çalışır. Ertesi gün Mefkûre Ürfi ile gezintiye çıkmak ister. Yol boyunca Ürfi iç çatışma yaşar, bu evliliğe nasıl izin verdiğini sorgular. Bu gezintide Mefkûre Ürfi'ye kendisini hiç anlayamadığını söyler, ağlar. Ürfi asıl kendisinin teselliye ihtiyacı olduğunu söyler. Gece çökene kadar otururlar, ertesi gün Mefkûre ve Edip Bey İstanbul'a giderler.

Mefkûre gittikten sonra Ürfi kendini toparlayamaz, Mefkûre mutsuz olacaktır, kendisi de yapayalnız kalmıştır. Evde sürekli Mefkûre'yi arar, sürekli bir iç çatışma halindedir, Mefkûre'ye seslenir. Yine böyle bir gün rıhtımda yürüyüşe gider, Esma ile

karşılaşır. Esma'nın kocası vefat etmiştir. Her ikisi de yalnızdır, Esma üstü kapalı beraber olabileceklerini söylese de Ürfi reddeder. Mefkûre'den mektuplar gelir fakat bu mektuplarda Mefkûre yalnızca neler yaptıklarını anlatır, mutluluğunu anlatmaz. Ürfi ise kızının mutlu olduğunu bilmek istemektedir. Mefkûre'nin odasına girer, eşyalarını inceler. Defterini arar, bulamaz. Mefkûre'yi hiç anlayamadığını düşünür. Günler geçtikçe yalnızlığa gömülür. Mefkûre'den bir mektup daha gelir. Bu mektupta Mefkûre mutlu olduğundan bahseder; İzmir'deki gurup manzarasının kendisini üzdüğünü fakat İstanbul'daki aynı manzaranın insana mutluluk verdiğini söyler. Ürfi okuduklarından memnun olmaz, bir iç çatışma yaşar. Mefkûre'ye âşık olduğunu anlamaya başlasa da bunu bir vehim olarak tanımlar, şüpheye düşer. Bir gece fenalaşır, hayal görmeye başlar. Kendine geldiğinde Mefkûre'nin mektuplarını görür, Mefkûre'ye âşık olduğundan emin olur, ağlayarak bu düşünceyi reddeder. O gece rüyasında Mefkûre'yi görür, hiçbir şey ve hiç kimsenin olmadığı dünyada yalnızca ikisi vardır; Mefkûre her şeyin bir şakadan ibaret olduğunu söyler, Ürfi Mefkûre'yi öper. Uyandığında Emine Kadın ile kahvaltı edip evden çıkar, Mefkûre'yi bulduğu su başına gelir. Eve döndüğünde perişan bir haldedir, rüyanın ve kabullendiği duyguların etkisiyle portre karşısında sinir buhranı geçirerek Mefkûre'nin portesine yumruk atar, bileği ve damarları kesilir. Yarası iyileşse de kalbinin yarası günden güne derinleşir. Bu dertten kurtulmanın yolunu İzmir'i terk etmekte bulur. Mefkûre'ye mektup yazarak kendisine mektup göndermemesini ister, İzmir'den ayrılacağını söyler.

Romanın üçüncü bölümünde Ürfi İstanbul'dadır. İzmir'den çıkalı bir yıl olmuş, bu bir yılı Anadolu'da geçirmiştir. Önce Adana'ya babasının amcazadesine gider, ardından Diyarbakır'da süt kardeşinde kalır. İstanbul'da tesadüf eseri Edip Bey ile çarpışır, Edip Bey'in ısrarıyla çiftin Göztepe'deki evlerine gider. Burada Mefkûre'yi olgunlaşmış bir kadın olarak görür. O gece mehtap vardır, Edip Bey erken yatacağını söyleyerek yanlarından ayrılır. Ürfi ve Mefkûre, mehtabı izlemeye çıkarlar. Ürfi o gece yarasının iyileşmediğini, Mefkûre'yi hâlâ sevdiğini anlar. Kapatmaya çalıştığı yarası kangren olmuştur. Sabaha doğru eve dönerler. Ürfi yarasının nasıl kapanacağını düşünür, tekrar diyar diyar gezecek midir? Bu yaradan kurtulmasının tek çaresi ölümdür. İzmir'e döndüğünde bu kararını uygulayacaktır. Ertesi sabah evden ayrılır, Mefkûre de onu geçirmeye gider. Mefkûre gitmemesini ister, ağlamaya başlar. Ürfi, genç kadının gözlerinden öperek İzmir'e döner. Evine geldiğinde Emine Kadın'ın olmadığını fark eder,

kendisi Anadolu'dayken Emine Kadın vefat etmiştir. Hayatını yazdığı defterinin Mefkûre'ye verilmesini istediğine dair bir pusula karalar, silahını kontrol eder. Bu sırada kapı çalar, postacı Mefkûre'nin telgrafını getirir. Edip Bey bir tramvay kazasında vefat etmiştir, Mefkûre İzmir'e döneceğini bildirir. Romanın sonunda Mefkûre İzmir'dedir. Ürfi, Mefkûre'ye onu sevdiğini açıklar. İki sevgili yakınlaşırken akşamın ışıkları odaya vurmakta; güneş, son ışıklarıyla onlara saadet dilemektedir.

Romanın başkahramanlarından olan Ürfi, geçirdiği kazaya kadar yakışıklı ve sosyal bir adamdır. Bu kazada bir bacağını kaybeden Ürfi'nin yüzünde sol kaşını ikiye bölerek şakasına uzanan bir yara izi kalır. Kendisine daima vefadan bahseden nişanlısı, kazadan sonra Ürfi'yi terk etmiştir. Arkadaşları da kazanın ardından Ürfi'den uzaklaşmıştır. Nişanlısının kendisini terk etmesinin ardından Ürfi de kadınlardan ve sosyal ortamlardan uzaklaşmış, kendisine evlilik hakkında sorular soran Esma'ya sakatlığı sebebiyle bir kadını kendine bağlamayı uygun görmediğini açıklamıştır. Romana adını veren yara ise yüzündeki yaradan ziyade kalbindeki yara olmalıdır. Tefrikanın kitap olarak basılırken *Kalp Yarası* adını alması, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Ürfi, Mefkûre'ye karşı hislerini "yara" olarak tanımlar. Bu yarayı iyileştirmek için önce Anadolu'ya gider. İstanbul'da Mefkûre'yi gördükten sonra bu yarayı ancak ölümün kapayacağını anlayarak intihar etmeye karar verir. Onu, Mefkûre'nin telgrafı ölümden kurtarır. Kızı gibi yetiştirdiği Mefkûre'ye karşı duyduğu aşkı kendisine yakıştıramaz fakat düşününce onu fark etmeden sevdiği sonucuna ulaşır. Ürfi'nin sonradan anladığı hislerine karşılık Mefkûre kendi hislerinin farkına erken varmıştır. Ürfi Mefkûre'ye "kızım, yavrum" diye hitap etse de Mefkûre ona hiçbir zaman "baba" diyemez. Çocukken bilinçli olarak yaptığı bu seçimle, Mefkûre'nin; kendisine Ürfi'ye âşık olmayı meşrulaştırıcı bir yol yarattığı düşünülebilir. (Yeşilyurt, 2013:52)

Ürfi, Mefkûre'nin önce öğretmeni olmuş; daha sonra Mefkûre'yi evlat edinerek ona baba gibi yaklaşmıştır. Bu durum göz önüne alındığında Ürfi, Mefkûre'den yaşça büyüktür. Kadından yaşça büyük erkek tipi, Kerime Nadir'in romanlarında hoca, kuzen, hatta baba kimliğiyle okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bu kişiler genelde saygın bir mesleğe sahiptirler. Kerime Nadir'in romanları incelendiğinde yalnızca *Yara*'da değil, *Solan Ümit, Aşk Rüyası, Son Hıçkırık* ve *Aşk Fısıltıları* adlı romanlarda da kadından yaşça büyük erkek tipi görülmektedir. Yaşça kadından büyük erkek tipi, Kerime Nadir'in aşk

algısında "güven"in diğer bütün engelleri aşan hatta yok sayan bir konuma sahip olduğu şeklinde bir çıkarıma imkân tanımaktadır. (Yeşilyurt, 2013: 13)

Kerime Nadir'in dergide tefrika edilen ilk romanı *Yeşil Işıklar*'da Sinâ yeşil gözlü olarak betimlenir. *Yara*'nın başkahramanı Mefkûre ise mavi gözlüdür, sarı saçları ve mavi gözleri romanda anılır. Ürfi, Mefkûre'nin gözlerinden "deniz renkli" olarak bahseder. Bununla beraber 129. sayıdaki son tefrikada Mefkûre'nin gözlerinin yeşil renkli olarak anılması da dikkat çekicidir.

Romanda hatıra defteri anlatım tekniği olarak kullanılmıştır. Romanın anlatıcı-karakteri Ürfi'dir ve romanın bu defterden oluştuğu Ürfi'nin şu sözlerinden anlaşılmaktadır: "*(...) hayatımı yazdığım bu defterin ölümümden sonra Mefkûre'ye verilmesi için bir pusula karaladım.*" (Yarım Ay, No: 129) Romanda hatıra defteriyle beraber mektup tekniğinden de yararlanılmış; Edip Bey Mefkûre'ye evlenme teklifini bir mektup aracılığı ile etmiş, Mefkûre evlendikten sonra durumunu mektuplarla Ürfi'ye anlatmıştır.

Romanda dikkat çeken bir başka husus romanın başkahramanın adıdır. Mefkûre, "ülkü, ideal" anlamına gelmektedir. (Türkçe Sözlük: 2011: 1644) Ürfi, yanına alıp büyüttüğü Mefkûre'nin eğitimine evde devam eder. Ürfi, Mefkûre'ye eğitim verirken Emine Kadın ise ona ev işlerini öğretir. Mefkûre, katıldıkları danslı çay partisinde güzel dans eden ve dansıyla insanların dikkatini çeken bir genç kızken İstanbul'a taşındıktan sonra evinin bahçesini güzelleştiren, çiçekler yetiştiren ve piyano çalan bir ev kadını olarak okuyucunun karşısına çıkarılır.

3.1.4. Mükerrem Kâmil Su[8]

3.1.4.1. Sus Uyanmasın

Mükerrem Kâmil Su tarafından kaleme alınan roman derginin 48-59. sayıları arasında yayımlanmış, yayımlanmasında herhangi bir aksama yaşanmamıştır. Roman 1 Şubat-15 Temmuz 1937 yıllarında dergide yer aldıktan sonra 1938'de yine aynı isimle Semih Lütfi Kitabevi tarafından kitap olarak yayımlanmıştır.

[8] 1906-28 Mart 1984 tarihleri arasında yaşayan Mükerrem Kâmil Su; öğretmenlik, fıkra yazarlığı ve Ankara Radyosu'nda Çocuk Saati şefliği yapmıştır. Popüler kadın romancılar arasında sanatın yanında faydayı da göz önünde bulundurmasıyla farklı bir çizgiye sahip olan yazarın *Sus Uyanmasın*, *Çırpınan Sular*, *Dinmez Ağrı* adlı eserleri yayımlanan romanlarından birkaçıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

Roman, annesi tarafından küçük yaşta terk edilen Çiğdem'in bir genç kız olduktan sonra yaşadıklarını anlatır. Annesi Meliha ve babası Cezmi, aralarındaki yaş farkına rağmen evlenmişlerdir. Profesör olan Cezmi, evliliğin ilk üç ayından sonra işine ve kitaplarına geri döner, karısını ihmal eder. Meliha, dünyaya gelen bebeğiyle ihmal edilen kadınlığını geride bırakacağını, bir anne olarak evladında teselli bulacağını düşünse de Cezmi onu ebeveynlikte de yalnız bırakmıştır. Çiğdem beş yaşına gelene kadar onu elinden geldiğince mutlu etmeye çalışan Meliha, günün birinde âşık olur. Kocası ve kızını geride bırakarak sevdiği adamla yurt dışına kaçar. Aradan yıllar geçer, Çiğdem yetişkin bir genç kız olur. Üniversitedeki hocası Doçent Bülend'e âşık olur. Bu sevgi karşılıksız değildir fakat sonradan ortaya çıkan bir gerçek zaten hassas ve hasta bir kız olan Çiğdem'i yıkar: Bülend evli ve çocuk sahibidir. Çiğdem'e mektup yazan Bülend, yaşadıklarını bu mektupta anlatır. Kendisiyle aynı evde büyüyen kuzeni Zehra ile zorla evlendirilmiştir. Annesi tarafından terk edilen Çiğdem, bir başka çocuğun da kendisiyle aynı kaderi yaşamasını istemediğinden Bülend'i eşi Zehra'ya ve kızı Ayşe'ye geri gönderir. Bülend'in yokluğunda Çiğdem başka bir gerçekle daha karşı karşıya gelir. Annesi Meliha, babasına içini döktüğü bir mektup yollamıştır. Bu mektupta başından geçenleri anlatır. Evi terk ettikten sonra sevdiği adamla kaçsa da asla mutlu olamamışlardır. Meliha bu genç adamı sevse de onu her gördüğünde Çiğdem'i geride bıraktığını hatırlar ve ondan uzaklaşır. Genç adam kaçmalarının bir hata olduğunu anlamıştır. Meliha, iyi bir anne ve şerefli bir kadındır, bulunduğu durumun Meliha'yı perişan ettiğini anlar. Cezmi'ye mektup yazar, mektupta Meliha'yı boşamasını ister. Böylelikle Meliha ile evleneceklerdir. Kıyılan nikâhın ardından da Çiğdem'i göndermesini ister fakat mektup açılmadan kendilerine geri gönderilir. Her ne kadar adı lekelense de Meliha namussuzca bir şey yapmamıştır. "Temiz" çıktığı İstanbul'a "temiz" döner. Genç adam, bir şekilde sorunlarını halledeceklerini söyleyip onu rahatlatır, bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk esnasında bir tren kazasında hayatını kaybeder. Meliha babasından kalma yalıya yerleşir. Cezmi'nin kızını vermeyeceğini bildiğinden yıllarca Çiğdem'i uzaktan izlemiştir. Mektubu okuyan Çiğdem ve babası, apar topar Meliha'nın yanına giderler. Meliha ölmek üzeredir ve Cezmi'den kızını mutlu etmesini ister. Bu isteğinin ardından hayatını kaybeder. Annesinin ölümünden sonra hastalanan Çiğdem, babasının ilgisi ve sevgisi sayesinde toparlanır. Beraber üç yıl süren bir geziye çıkarlar. Eve döndüklerinde Çiğdem'i Bülend'in mektubu karşılar. Çiğdem'i dinleyip İzmir'deki köyüne döndüğünde

babasının öldüğünü öğrenir. Hissiz bir insana dönüşür, kitaplarını yakar. Adeta bir makine gibi babasından kalan işleri yürütür. Günün birinde evlerinde çıkan yangında annesi ölür, Zehra yanan evin içine girip kayınvalidesini kurtarmaya çalışsa da başaramamıştır. Günler süren hastalığın ardından Zehra da hayatını kaybeder. Ayşe ve Bülend baş başa kalmıştır. Mektubu okuyan Çiğdem, babasıyla beraber yola çıkar, Bülend'in köyüne gider. Roman, eski âşıkların hiç eskimeyen aşklarıyla buluşmasının ardından sona erer.

Romanda mektup tekniğinden yararlanılmış, romandaki vakanın büyük kısmı mektuplarla okuyucuya sunulmuştur. Çiğdem annesine yazdığı mektuplarda iç dünyasından ve Bülend'e olan aşkından bahseder. Dikkat çeken bir nokta, mektupların günlük gibi yazılmasıdır. Çiğdem gün içinde yaşadıklarını mektup şeklinde yazar, annesine vermeyeceği bu mektuplarda içini döker. Çiğdem'in annesinin ve babasının tanıtımı bu mektuplarda yapılır. Annesi babasından yaşça küçük; eğlenmeyi, süslenmeyi, gezmeyi, davetlere katılmayı seven bir kadındır. Babası ise eski bir profesördür, karısının evden kaçmasının ardından böyle bir lekeyle yaşayamayacağını düşünerek üniversiteden ayrılır, evde kitap yazmaya devam eder. Çiğdem üniversiteyi kazandığını, hangi bölümü okuyacağını yine mektuplarında açıklar. Fransızcası küçük yaşlardan beri iyidir, Rusça da öğrenecek ve böylece her iki dilin edebiyatını da inceleyecektir.

Çiğdem üniversiteye başladığı zamanı hayatının ikinci yaprağı olarak kabul eder, üniversitede Doçent Bülend ile tanışmış ve ona âşık olmuştur. Babasının eski öğrencilerinden olan Bülend, evlerine de girip çıkmaktadır. Çiğdem ve Bülend edebiyat münakaşaları yaparlar, babası ve Bülend çalışırken Çiğdem de yanlarında bulunur. Çiğdem, Bülend'in de kendisini sevdiğini bilir. Bülend'in onu görünce sararan yüzü, titreyen elleri hislerini açığa vurmaktadır fakat Bülend hislerini dile getirmez. Hasta yattığı bir gece babası İsviçreli bir yazarla görüşmek için evden çıktığında Bülend Çiğdem'e hislerini açıklar. Mektubun sonunda Çiğdem annesine Bülend'in mektubunu okuyacağını söyler. Çiğdem'in mektubu bittikten sonra Bülend'in mektubu başlar. Bülend bu mektupta geçmişini ayrıntılı bir şekilde anlatır; evli olduğunu ve çocuğunun olduğunu açıklar. Çiğdem'e karşı his ve düşüncelerini de yazmıştır. Bu satırlarda Çiğdem'in özellikleri de verilir. Çiğdem sevilmiş bir profesörün kızıdır, asil ve vakarlıdır. Çiğdem, lisan ve musiki bilir, okumaya düşkündür. "Bugünün yaşayışına ayak uydurmuş" bir genç kızdır. Zehra ile hiçbir benzerlikleri yoktur. Zehra bir Anadolu

kadınıdır, çalışkandır, iyi bir ev hanımı ve iyi bir annedir fakat Bülend'le ortak bir zevkleri yoktur, Bülend Zehra ile konuşacak bir konu bulamaz. Çiğdem ise sahip olduğu özellikleriyle Bülend'in hayalini kurduğu, beklediği kadındır. Bülend'in mektubu bittikten sonra Çiğdem Bülend'e olumlu bir cevap vermeyi düşünür, kendisi olsa da olmasa da Bülend'in Zehra'ya dönmeyeceğini bilir. Gece verdiği bu karara sabah pişman olur. Herkesi üzmeyi göze alsa da Ayşe'ye kendi yaşadıklarını yaşatmayacaktır, ayrıldıklarını bildirir. Bülend son kez Çiğdem'e telefon açar, Zehra'ya döneceğini söyler. Duygusal bir konuşma yaşanır, Çiğdem hastalanır. Bülend gittikten sonra Çiğdem'in hayatını değiştirecek bir başka mektup gelir, annesi ölmek üzeredir ve Çiğdem'i görmek ister. Meliha'nın mektubunda ise okuyucuya Cezmi ve Meliha'nın evlilik hayatı, Çiğdem'in doğumu, Meliha'nın evden nasıl ve niçin kaçtığı, kaçtıktan sonra neler yaptığı anlatır. Fırtınalı gecede baba ve kızı, Meliha'yı görmeye giderler. Meliha, Cezmi'ye kızlarına iyi bakmasını ve onu mutlu etmesini söyler, hayatını kaybeder. Çiğdem annesinin vefatının ardından bir buçuk ay hasta yatar. Kendisine geldiğinde babası ile yüzleşir, yıllardır aralarında bir duvar olduğunu düşündüğü babasıyla ilk kez yakınlaşır. Bu yakınlaşmanın ardından beraber Anadolu seyahatine çıkmaya karar verirler. İstanbul'a döndüklerinde Bülend'den ayrılalı üç yıl olmuştur. Çiğdem'in hayatının seyrini değiştiren son mektup, eve geldiğinde Nermin'in kendisine verdiği mektuptur. Bülend bu mektubunda köye gittikten sonra yaşadıklarını anlatır. Zehra'nın ölümü ve Ayşe ile yalnız kalmaları mektupta yazmaktadır. Bunun üzerine Çiğdem ve Cezmi İzmir'e hareket ederler. Romanın sonunda Çiğdem ve Ayşe tanışır, Çiğdem yıllardır hasretini çektiği sevgilisine kavuşur. Romanda Çiğdem'in annesine mektupları genç bir kızın iç dünyasını yansıtırken Meliha ve Bülend'in mektupları Çiğdem'in yaşamını ve hayata bakışını değiştirecek kadar hayatî mektuplardır.

Romanda mekân İstanbul'dur. Marmara Denizi, Boğaz, Adalar, Boğaziçi romanda anılan mekânlardır. Çiğdem, "*(...) İstanbul pırıl pırıl yanan ışıklarıyle gittikçe uzaklaşmaktadır. Adaları geçtik. Marmara gece ne güzel, nefis bir ay ışığı da var.*" (Yarım Ay, No: 59) sözleriyle İzmir'e gittiği gece İstanbul'u tasvir eder.

Romanda vaka zamanı belirtilmese de radyodan bahsedilir. Türkiye'de resmi kayıtlara göre ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927'de başlamıştır. Bu durum göz önüne alındığında romandaki olayların 1927 sonrasında gerçekleştiği düşünülmektedir. (Algül, 2010 :139)

Romanda Çiğdem'in şahsi özellikleri dikkat çekmektedir. Bir profesörün kızı olarak dünyaya gelen Çiğdem, çocukluğu itibarıyla iyi Fransızca bilmekte, üniversitede Rusça da öğrenmektedir. Çiğdem çok okuyan, piyano çalan, musikiden anlayan bir genç kızdır. Bülend ile tanıştıktan sonra ise daha çok okumaya ve çalışmaya başlar. Çiğdem azminin sebebini şöyle açıklar:

> "*(...) Bu içi belli olmayan, kafası çok işlemiş erkeğe kafamla eş olabilmek için didiniyordum. Onu kalbimle avlamak düşüncesinde değildim. Avcılık duygusu bizim yaşayışımıza sığamazdı. Fakat kafamla kafasına karışmak istiyordum. Onun benliğinde bir hiç, bir oyuncak, sadece bir süs kadını olmak beni korkutuyordu.*" (Yarım Ay, No: 50)

Sevdiği adam tarafından bir "süs kadını" olarak tanınmak istemeyen Çiğdem çok okur ve ömrünün en güzel yıllarını edebiyat tarihi çalışarak geçirir. İki dil bilen, edebiyat tarihi çalışan, musikiden anlayan, piyano çalan, asaleti ve vakur tavırlarıyla dikkat çeken Çiğdem, Cumhuriyet'in inşa etmeye çalıştığı genç kız modelidir. Aynı zamanda bu genç kız, bir fikir adamının da sevgilisi olarak okuyucunun karşısına çıkarılır. Bülend, Çiğdem'den daha bilgilidir ve doçentlik ünvanına sahiptir. Her ikisi de donanımlıdır, donanımlı oldukları kadar ince ve naziklerdir. Bu bakımdan Çiğdem ve Bülend, Cumhuriyet'in inşa etmek istediği aydın çiftlerdendir.

Romanda çiftlerin fikir dünyalarının da birbirine uyması gerektiği düşüncesi işlenir. Anadolu kadını Zehra, iyi bir eş ve annedir fakat Bülend ile hiçbir ortak noktaları yoktur. Bülend, yeni evlendiği Zehra ile hiçbir konuda konuşamaz. Halbuki ona göre yeni evlenen kadın ve erkeğin konuşacağı çok şey olmalıdır. Zehra, Bülend'e itaat eder, yatağını serer, çamaşırlarını yıkar. Bunların hiçbiri Bülend'i tatmin etmez; o, evlendiği kadınla vakit geçirmek, saatlerce konuşmak ister. Bülend İstanbul'a dönerken karısına tatlı sözler söylemek için Zehra'nın elini tuttuğunda Zehra ürker ve arabacıya doğru bakış atarak utandığını belli eder. Zehra'nın bu tavrı Bülend'i Zehra'dan daha da soğutur. Bülend, Çiğdem'le tanıştığında ise yıllardır hayalini kurduğu kadını bulduğunu anlar.

Beraber yazarlar ve romanlar hakkında konuşur, münakaşaya girerler. Bülend'in karşısında kendisini her konuda anlayabilecek bir kadın vardır.

Erkek ve kadının birbirlerine uygun olması gerektiği Meliha ve Cezmi üzerinden de anlatılır. Evlendiklerinde Meliha 19 yaşında genç bir kızdır. Cezmi ise 40'lı yaşlarda olgun bir profesördür ve aynı zamanda Meliha'nın babasının arkadaşıdır. Cezmi, çocuğu yaşında bir genç kıza âşık olmuştur. Bu aşk karşılıksız değildir, Meliha da Cezmi'yi çok sever. Evliliklerinin ilk üç ayı rüya gibi geçer, her ikisi de çok mutludur. Fakat Cezmi daha sonra derslerine ve kitaplarına döner, Meliha ihmal edilir. Genç bir kadındır, kocasından ve hayattan beklentileri vardır fakat Cezmi onunla ilgilenmez. Meliha anne olduğunda da yalnızdır, kocası onu ebeveynlikte de yalnız bırakmıştır. Kadınlığı unutturulan Meliha, günün birinde yeniden âşık olur ve evden kaçar. Yıllar sonra Cezmi'ye yazdığı mektupta birbirlerinden çok farklı olduklarını anlatır. Meliha hayat doludur; gezmeyi, eğlenmeyi, davetlere katılmayı çok sever. Cezmi ise bir fikir adamıdır, hayatı çalışmaktan ibarettir. Meliha Cezmi'ye bir "fikir kadınının" kocası olması gerektiğini söylerken kendisinin de gezmeyi, eğlenmeyi seven bir adamın karısı olması gerektiğini anlatır. Roman bir yandan ideal kadın tipini anlatırken bir yandan evlilik kurumunun da iç dinamiğini irdeleyerek eşlerin birbirlerine denk olması gerektiğini vurgular.

3.1.4.2. Istıranca Eteklerinde

Istıranca Eteklerinde Mükerrem Kâmil Su tarafından kaleme alınmıştır. Derginin 61-85. sayıları arasında, 15 Ağustos 1937-15 Ağustos 1938 tarihlerinde yayımlanan bu roman, 1939'da aynı isimle Semih Lütfi Kitabevi tarafından basılmıştır.

İki bölümden oluşan roman, on yıllık evlilikleriyle mutlu bir hayat süren Berrin ve Yüzbaşı Cevat çiftinin ihanet sebebiyle yollarının ayrılmasını ve Berrin'in yaşadıklarını anlatır. Romanın birinci bölümü, Berrin ve Cevat'ın ikinci çocukları Tunga'nın doğumu ile başlar. Birsen adında bir kız çocukları olan çiftin mutlulukları, Tunga'nın doğumu ile artmıştır. Bu mutlu evlilik, Cevat'ın Berrin'i aldatmasıyla sonlanır. Cevat'ın Berrin'i aldattığı kişi asker bir arkadaşının karısı Nesibe'dir. Nesibe aynı zamanda Berrin'in de arkadaşıdır. Berrin aldatıldığını anlayıp evi terk etmek istese de Cevat yemin ederek bir daha Nesibe ile görüşmeyeceğini söyler fakat görüşmeye devam eder. Bir pazar günü Cevat dışarıdadır; Şerif Kadın Berrin'e kocasının Nesibe ile bir

bahçede olduğunu haber verir. Nesibe'nin herkese Berrin'in verem olduğunu, Cevat'ın Berrin'i boşayacağını söylediğini anlatır. Berrin'in arkadaşı Hicran, alay komutanına giderek durumdan bahseder. Şerefli bir orduya bu durumların yakışmadığını söyler. Komutan Nesibe'nin kocasıyla daha önce görüşmüş, karısının askerlerle olan münasebetlerini anlatmıştır. Fakat Yüzbaşı Abdi bunlara inanmamış, karısına iftira atıldığını söylemiştir. Komutan, Hicran'ın bahsettiği bahçeye asker gönderir ve ikisini buldurur. Cevat eve öfkeli bir şekilde gelir, Hicran'ın yaptıklarından habersiz olan Berrin'e öfkesini kusar, boşanacaklarını söyler. Anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiş, hayatta bir tek ablası Nesrin kalmış olan Berrin, ablası ve eniştesi Nahit'i yanına çağırarak Cevat'tan ayrılır. Ablası Nesrin'i Istıranca ormanlarının soğuğu çarpmış, genç kadının hassas bünyesi hastalığı kaldıramamıştır. Ablasını da kaybeden Berrin, hayatta kalmak için az da olsa bildiği terziliğini eniştesi Nahit'in desteğiyle Paris'te geliştirecek ve iş dünyasına atılacaktır.

Romanın ikinci bölümü Özden ve ağabeyi Fuat'ın Taksim'deki bir terziye gitmesiyle başlar. Taksim'deki ünlü terzi Bayan Altan, Özden'in gelin çamaşırlarını dikmektedir. Bayan Altan şeklinde anılan ünlü terzi, Berrin'dir. Berrin Paris'te terzilik eğitimi almış ve birkaç yıl içinde kendisini geliştirerek İstanbul'un ünlü terzilerinden olmuştur. Müşterisi Özden ve ağabeyi Fuat ile dostluk kuran Berrin'e, Fuat Deniz âşık olur.

Fuat ve Özden, aldatılmış bir annenin çocuklarıdır. Özden Şişli Terakki Lisesinde okumuş, daha sonra evlenmeye karar vermiş ve bu sayede Berrin'le tanışmışlardır. Fuat ise Londra Sefarethanesi başkâtipliği yapmış, bir gönül macerasının ardından istifa etmiştir. Göreve başlamadan Viyana'ya giden Fuat, burada Fahire Birsen ile tanışır; genç kadın ile birbirlerine âşık olurlar. Fakat Fahire evlidir; Fuat, Fahire evli olmasına rağmen ondan vazgeçemez. Fahire'nin bir çocuğu olduğunu öğrenince çocukluğunu, Özden'i, annesini düşünür; bir çocuğa kendi yaşadıklarını yaşatamayacağını düşünerek tayin ister. Tayin isteği reddedilince istifa ederek Londra'dan ayrılır. Fahire ile Berrin birbirlerine çok benzemektedirler. Fuat önce çok şaşırır, daha sonra Berrin'e âşık olur. Berrin, Fuat'ın aşkına karşılık vermekten korkmaktadır, yaşadıklarının tekerrür etmesinden kaygılanır. Fakat Cevat'tan bir mektup alınca tek dostu olan bu adamla beraber Cevat'ı bulmuştur. Yüzbaşı Cevat, Şoför Cevat Efendi olmuştur. İstanbul'un ücra köşelerinden bir yerde, kirli bir odada veremden vefat etmek üzeredir. Son kez çocuklarını görmek ister. Tunga

babasını hatırlamadığı için Cevat'ı görünce etkilenmeyecektir fakat Birsen Istıranca eteklerinde babasının yaşattığı utancın etkilerini henüz atlatamamıştır. Berrin, Cevat'ı sanatoryuma yatırır, odasının penceresinden bahçede annelerini bekleyen çocuklarını izlemesini sağlar. Kendisine verem iftirası atan Cevat, veremden ölür. Yıllar önce kendisine iftira atan kocasının verem olmasını dileyen Berrin, Cevat'a acıyarak ölümünden sonra onu affeder.

Berrin geçmişini Fuat'a anlatmıştır, Fuat onu kim olursa olsun kabul edeceğini ve sevmekten vazgeçmeyeceğini dile getirir. Romanın sonunda Berrin kalbinin sesini dinleyerek Fuat'ın aşkına karşılık verir.

Romanda belli bir zamana işaret edilmez fakat vakanın 1930 sonrası olduğuna dair ayrıntılar yer almaktadır. Yüzbaşı Cevat'ın Şeyh Said İsyanı'nı bastırmaya giden askerlerden olduğu romanda söylenmiştir. Şeyh Said İsyanı, 29 Haziran 1925'te bastırılmıştır. (Apaydın, 2017: 153) Yüzbaşı Cevat'ın Ağrı Harekâtı'na katıldığı bilgisi de okuyucuya verilmiştir. Ağrı'da Cumhuriyet sonrası isyanlar çıktığı bilinmektedir. Bu isyanlardan ilki 16-Mayıs-17 Haziran 1926 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. (Sarıkoyuncu Değerli, 2008: 115) İlk isyanın ardından 1930'a kadar bölgede pek çok olay ve ayaklanma yaşanmış, bölgeye askerî kuvvetler sevk edilerek olaylar durdurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, dış güçler tarafından desteklenen bu isyanlar karşısında son olarak Ağrı bölgesinde 7 Eylül 1930'da başlayan bir harekât düzenlemiş, bu harekât 14 Eylül 1930 tarihinde tamamlanmıştır. (Sarıkoyuncu Değerli, 2008: 116) Bu bilgiler göz önüne alındığında romanda vakanın 1930 sonrası olduğu düşünülmektedir.

Romanın birinci bölümünde vaka, Istıranca Dağları'nın eteklerinde, adı verilmeyen bir köyde geçmektedir. Berrin doğum için ablasının yanına gelir. Köyleri küçük bir ilçededir. Doktor ve ebe bulunsa da teçhizatlı bir eczane ve doğum esnasında lazım olabilecek tıbbi aletlerin olmaması sebebiyle doğum için Nesrin'in evine gelmişlerdir. Doğumun "*... büyük bir memlekette, doktoru, hastanesi ve her türlü kolaylığı çok olan bir yerde...*" (Yarım Ay, No: 61) yapılmasını istemektedirler. Bunlar göz önüne alındığında Tunga'nın doğumu bir şehirde gerçekleşmiştir. Tıbbi açıdan yeterli imkânlara sahip bu şehir İstanbul olmalıdır. Aile, Tunga'nın doğumundan sonra evlerine gitmek için yola çıkarlar. Yolda Poyralı'ya uğrarlar. Poyralı günümüzde Kırklareli sınırlarındadır. Poyralı'dan sonra yolları Yenice köyüne düşer. Yenice adında İzmir,

Bursa, Çanakkale gibi şehirlerde de köyler olmakla beraber Poyralı'ya en yakın Yenice köyü Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesine bağlıdır. Istıranca (Yıldız) Dağları'nın da Bulgaristan'dan Kırklareli ve İstanbul'a uzandığı bilindiğinden vakanın geçtiği köyün İstanbul'un bir köyü ya da Kırklareli'nin İstanbul'a yakın bir köyü olduğu düşünülebilir. Romanın ikinci bölümünde ise vaka İstanbul'da geçmektedir.

Romanda kadınların eğitimi konusu üzerinde durulmuş, kadınların meslek sahibi olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Berrin, Cevat ile evliyken bir ev hanımıdır. Çocuklarının, kocasının ve evinin idaresini üstlenen bu kadın; Cevat'ın Nesibe ile aralarında bir ilişki olduğunu anladığında ne yapacağını, nereye gideceğini düşünür. Cevat'ın kendisini terk etmesi üzerine artık çalışması gerektiğini anlar:

> "*(...) Artık hayatı iki küçük baş arkasından görmeğe, onlar için yaşamağa, onlar için çalışmağa mahkûmdu. Berrin için vazife saati çalmıştı artık. Belki bu saat çalmak için çok geç kalmıştı. Ve genç kadın da hazırlıksızdı. Fakat olsun. Nihayet evin dışında kendisini bekleyen yaşama güçlüğü, bu duvarlar arasındaki güçlükten daha çok değildi ki.*" (Yarım Ay, No: 71)

Berrin bu düşüncelerle çalışma hayatına girmesi gerektiğini idrak eder. Nesrin de ölmeden önce kocası Nahit'e Berrin'in hayata hâkim olması ve çalışması gerektiğini söylemiştir. Ölmeden önce kocasından kardeşine destek olmasını, onun bir iş kadını olması için elinden geleni yapmasını ister. Nahit, Berrin'i Paris'e az da olsa bildiği terziliğini geliştirmesi için gönderir. Berrin'in Paris'te kaldığı süre boyunca Tunga Nahit ile kalır, Birsen iyi bir liseye yerleştirilir. Berrin Paris'ten döndükten sonra Taksim'de on kişinin çalıştığı bir mağaza açar, İstanbul'un en iyi terzilerinden biri olarak ünlenir. Romanda Berrin ile topluma meslek sahibi, ekonomik bağımsızlığını kazanmış, kimseye muhtaç olmayan kadın modeli sunulmuştur.

Romanda görücü usulü evlilik ve kızların küçük yaşta evlendirilmesi eleştirilmiştir. Nesrin ve Berrin, babaları öldükten ve anneleri yeni biriyle evlendikten sonra ebeveynlerinin aileleri arasında paylaştırılmış; Nesrin babaannesiyle gönderilirken Berrin annesinde kalmıştır. Berrin'in annesi kendi mutluluğu ve karıştığı hayatın

aksamaması için kızını henüz on beş yaşındayken Cevat ile evlendirir. Bu evlilik görücü usulü ile gerçekleşir. Berrin'e hiçbir şey sorulmaz. Nişandan sonra nişanlısının fotoğrafının olduğu bir paket verildiğinde Berrin; gerek olmadığını, zaten görücü usulü ile evlendiğini söyler. "*(...) Bu usule tamamen bağlı kalalım. Yine eski gelinler gibi onu duvağımı açtığım zaman görürüm.*" (Yarım Ay, No: 62) demiş, Nesrin'in deyimiyle "ilk ve son isyanı"nı bu cümlelerle dile getirmiştir. Berrin aldatıldıktan sonra Cevat'a yaptığı konuşmada evliliklerini şu cümlelerle tanımlar:

> "*(...) Sen, kulaktan kulağa tanıdığın herhangi bir eşyayı ister gibi beni ailemden istedin. Onlar da eski zamanın şuursuz, anormal evlenme kaidelerinden aldıkları kuvvetle beni sana verdiler. Bu alım satım işinde hayatım mevzuu bahsolduğu halde fikrimi sormak lüzumunu kimse hissetmedi. Hislerimin, düşünüş ve isteklerimin şekli akla bile gelmedi! Medenî Kanun'un icap ettiği şartlar altında evlenmeyen, asrın icap ettirdiği şekillerden faydalanarak anlaşmayan iki insan için şimdi yapılacak tek şey vardır: Mümkün olduğu kadar çabuk uyuşup ayrılmak...*" (Yarım Ay, No: 70)

Görücü usulü evliliği bu sözleriyle kınayan Berrin, birbirlerini severek ve tanıyarak evlenselerdi evliliklerinin bu şekilde sonlanmayacağını anlatır. Küçük yaşta evlenmesini ise Nesrin ile olan konuşmalarında eleştiren Berrin, on beş yaşındaki halini "*(...) sokak çocuğu; oyuna, atlayıp sıçramağa kanmamış bir mektep çocuğu*" (Yarım Ay, No: 74) olarak anlatır. Hiçbir şey bilmeyen cahil kız çocuğunu, bütün görgüsünü okul sıralarında ve düşman siperi karşısında edinen bir askere vermişlerdir. Bu iki toy insan, birbirlerini sevmişlerdir. Fakat bu sevgi erkeğin ihanetiyle kapanmayacak bir yara almış, evlilik bitmiştir. Romanda Berrin ve Cevat'ın evliliği üzerinden görücü usulü evlilik eleştirilir. Evlenecek çiftlerin birbirlerini tanımaları ve anlaşarak evlenmeleri gerektiği Berrin'in sözleriyle okuyucuya anlatılır. Yine Berrin üzerinden kızların küçük yaşta evlendirilmemesi gerektiği konusu işlenir.

Romanda dikkat çeken bir başka konu, Medeni Kanun ve kadınların sahip olduğu haklarını bilmeleridir. Türkiye Cumhuriyeti, kadınlara özgürlük tanıdığı gibi Medeni

Kanun ile kadınları güvence altına almış, tek eşlilik zorunlu kılınmıştır. Türk kadını ve evlilik artık kanun ile korunmaktadır. Istıranca eteklerinde bir köyde oturan bir kadın bile Medeni Kanun'u ve haklarını bilmektedir:

> "*(...) Kocam olacak o taş yürekli herif, Maviş'i üstüme aldığı zaman ben neler çektim. Bu acıyı bilirim. Ölüm acısından beterdir. O zaman şimdiki gibi kanun yoktu. Dörde kadar kadın almak haktı. Birşeycikler diyemedim. Bütün hıncımı gözlerimden aldım. Ağladım, yandım, dövündüm. Baksana halime… İnsan kılığından çıktım. Kaç para eder? Olan oldu bir kere. Fakat şimdi öyle değil hanımım. Nikâh üstüne nikâh olmuyor. Şimdi boşanmak çok zor.*" (Yarım Ay, No: 71)

Romanda mektup tekniğinden yararlanılmıştır. Tunga'nın doğumu evdekilere mektupla bildirilir. Cevat, ölmek üzere olduğunu Berrin'e mektupla haber vermiştir. Berrin, Fuat'a olumlu bir yanıt verememesinin sebeplerini de bir mektupla açıklamıştır. İçinde bir gün her şeyin yalan çıkacağına dair bir kuruntu olduğunu söyleyen Berrin, çocuklarının da olduğunu hatırlatır. Berrin, çocuklarının büyüyünce annelerinin bir yabancıyla evlenmesini kabul edemeyeceklerini düşünmektedir. Berrin, kıskançlık duygusuyla geç tanıştığından bahseder. Bir gün bir genç kızın kendisine tercih edileceği korkusunu sürekli yaşayacağını da Fuat'a bildirir. Tüm bunların etkisiyle Fuat'a niçin ondan kaçtığını anlatır.

Romanda tanıtım ve reklamlara da yer verildiği görülmüştür. 64. sayıda yer alan tefrikada Birsen, teyzesinden *Çocuk* dergisi ister. 64. sayı 1 Birinci Teşrin 1937'de yayımlanmıştır. Bahsi geçen dergi 1936-1948 yıllarında yayımlanmış *Çocuk* dergisi olmalıdır. Bu dergi, Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkarılmıştır. (İnan, 2012: 270) Romanda da adı geçen *Çocuk*'un dergide de zaman zaman reklamı yapılmıştır.

Hem dergide hem de romanda reklamı yapılan bir başka kurum Şişli Terakki Lisesidir. Özden, ağabeyi yurt dışındayken eğitim için Şişli Terakki Lisesinde kalmıştır. Fuat, Özden'in okulda "*(...) pek itinalı, dürüst ve temiz bir şekilde bakıldığına emin*"dir. (Yarım Ay, No: 76) Şişli Terakki Lisesinin derginin özellikle ilk sayılarında reklamları

yer alır. Romanda ise Şişli Terakki; annesiz ve babasız kalmış, ağabeyi yurt dışına çıkmış olan Özden'in güvenle bırakıldığı ve özenle bakıldığı bir eğitim kurumu olarak gösterilmiştir.

Romanda Özden'in çeyiz alışverişi yaparken Yüniş, İpekiş, Yerli Mallar Pazarı, Bursa Pazarı, Pasaj gibi mağazalara uğradığı söylenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yerli ve milli ipek dokuma fabrikalarından biri olan Bursa Dokumacılık ve Trikotaj A.Ş./İpek-iş; temelleri 1910 yılında, iki farklı dokuma fabrikasının birleşmesi ile başlamıştır. Osmanlı'nın son demlerindeki "Milli İktisat-Milli Sermaye" düsturu ile 1925'te faaliyetlerine başlar. Zaman içerisinde hem Bursa'nın hem tüm Türkiye'nin tercih edilen ipekli dokumaları ve "İpekiş" markası ile kurumsallaşmıştır. 1930'larda ilk örneklerini bünyesine dâhil ettiği yünlü dokumalarını Yüniş ile 1940'ta resmen faaliyet alanına dâhil etmiştir. (Belen ve Kutlu, 2023: 62) Yerli Mallar Pazarı ise 1933 yılında Defterdar, Hereke, Bakırköy ve Beykoz fabrikalarının ürünlerini satmak için kurulmuştur. Türkiye genelinde satış mağazaları açılmış, ülkenin dört bir yanına dağılmış, büyük bir alım-satım ağı kurulmuştur. (Çetiner, 2007: 12) Romanda Yüniş, İpekiş, Yerli Mallar Pazarı yerli üretim yapan ve satan kuruluşların anılması dikkat çekicidir.

3.1.4.3. Çırpınan Sular

Mükerrem Kâmil Su tarafından kaleme alınan *Çırpınan Sular*, derginin 90-120. sayıları arasında yayımlanmış; bu süreçte yalnızca 91. sayıda yer almamıştır. 91. sayı hariç yayında herhangi bir aksaklık görülmemiştir. 29 Birinci Teşrin 1938-15 Temmuz 1940 tarihleri arasında dergide tefrika edilen roman, aynı isimle 1941'de Semih Lütfi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

İki bölümden oluşan romanda Nahide ve Sermet'in aşkları ve ayrılıkları anlatılır. Romanın ilk bölümünde genç kimyager Sermet, Balıkesir'in en güzel kadınlarından Nahide'ye âşık olur. Nahide kendisinden yaşça büyüktür ve daha önce evlenip boşanmıştır. Sermet de Nahide'nin dikkatini çeker. Nahide'nin arkadaşı Âfet, Nahide'ye mutlu olamayacaklarını, Sermet'in genç ve tecrübesiz olduğunu söyler. Sermet'in arkadaşı Mahir de Sermet'e dikkat etmesini, Nahide'ye kapılmamasını söyler. Mahir de ilk gençlik yıllarında Nahide'ye âşıktır. Mahir o yıllarda annesine hislerini açmıştır. Kendisinden genç biriyle evlenen ve evliliği kocasının genç bir kadına âşık olmasıyla

sonlanan annesi, oğluna kendi yaşamlarını hatırlatır. Mahir, annesinin telkinleriyle Nahide'den vazgeçmiştir. Fakat Mahir'in uyarıları Sermet'i etkilemez. Nahide babasını kaybettikten sonra İstanbul'a yerleşir. Sermet sürekli mektup gönderir; geçmişini, kendisini, hislerini anlatır. Nahide, Sermet'e yanına, İstanbul'a gelmesini söyler, yüz yüze geldiklerinde geçmişini ve "çırpınan sular"a benzeyen hislerini anlatır. Bu görüşme sonunda evlenmeye karar verirler ve Balıkesir'e dönerler. Balıkesir Belediye Başkanı Naci Kodanaz tarafından Mahir ve Âfet'in şahitliğinde nikâhları kıyılır. Nikâhtan sonra bir yolculuğa çıkarlar.

Zaman geçer, Sermet bir başkasıyla evlenmek üzeredir. Âfet'e mektup yazmak ister fakat geçmişi hatırlar; geçmişteki hatalarını itiraf edemeyeceği için kalemi bırakır. Genç bir kızdan, Behin'den etkilenmiştir. Nahide ve Behin arasında kalır, Behin Sermet'in peşini bırakmaz. Sermet'in iç çatışmaları devam ederken Nahide, artık evlilikten sıkıldığını söyleyerek ayrılmak ister ve Sermet'i terk eder. Sermet Nahide'ye ulaşmak istese de mektupları yanıtsız kalır. Nahide avukatına vekalet verir, adres bırakmadan gider.

Romanın ikinci bölümü Behin ve Sermet'in düğünüyle başlar. Sermet karısını hiç kimseden kıskanmaz, düğün akşamı da dâhil olmak üzere gittikleri her davette şuh ve genç karısının genç erkeklerle dans etmesini, eğlenmesini umursamaz. Aklı hâlâ Nahide'dedir. Nahide'nin parfümünü İstanbul'da aratır, bulduğunda ise Behin'e hediye eder. Bu kokunun etkisiyle Behin'i Nahide'ye benzetir, böylece yeni karısına ısınır. Şiddetli bir kavga esnasında Behin, Sermet'in kendisini Nahide'ye benzetmeye çalıştığını anladığını belirtir:

> "*(...) Bir gün saç tuvaletimi eline alır, hayalinde yer eden birisini gözlerinin önünde canlandırmak için olsa gerek, 'Şöyle toplasan, böyle sarsan, şu tarzda ayırsan…' diye kuvafürüme karışırsın. Bir gün, 'Divana şöyle bir uzan. Gözlerini yarı yarıya kapa. Eline bir kitap al.' dersin. (...) Ben budala değilim. Ne demek istediğini, neyin hasretile yanıp tutuştuğunu anlamadığımı sanıyorsan bu aptallık olur.*" (Yarım Ay, No: 116)

Behin'le Sermet sürekli bir tartışma içindedirler. Son kavgalar yine Nahide sebebiyle olmuştur. Sermet, Behin'le katıldıkları bir davette Nahide'ye benzeyen bir kadın görür, kadınla dans eder. Dans sonrası kadın ve eşi ile sohbet ederler. Sermet'in önceki davetlerin aksine çok neşeli olduğunu gören Behin sinirlenir. O gece eve geldiklerinde kavganın da öfkesiyle yaşadıkları her şeyin, Nahide ile ayrılmasının, kendisi ile beraber olmasının kendi planı olduğunu anlatır. Behin, on yedi yaşındayken nişanlısının evli bir kadına âşık olması sebebiyle terk edilmiştir. Kadın, kocasından ayrılarak Behin'in nişanlısıyla evlenir. Behin o günden sonra evliliğini bırakıp genç erkeklerle evlenen kadınlardan nefret eder. Bir arkadaş toplantısında Nahide ve Sermet'i, ilişkilerini ve Nahide'nin geçmişini öğrenir. Bir plan hazırlar, gençliğiyle Nahide'nin elinden Sermet'i alacaktır. Sürekli Sermet'in karşısına çıkar, bir yandan da mektup ve telefonlarıyla Nahide'yi kışkırtır. Behin'in itiraflarını duyan Sermet Behin'i terk eder.

Sermet çok pişmandır, Âfet ile görüşerek Nahide'ye ulaşmaya çalışsa da Âfet Nahide'nin adresini vermez. Sermet gittikten sonra Nahide'ye Sermet'i affetmesini söyler, Nahide böyle bir şeyin mümkün olmadığını bildirir. Sermet'in ısrarlarına dayanamayan Âfet'in eşi Bahri Doğru, Nahide'nin adresini Sermet'e verir. Sermet Nahide'den af dilese de Nahide kendisini bir gün tekrar çağıracağını fakat o günün henüz gelmediğini söyler. Roman, Nahide'nin gözyaşları ile sona erer.

Romana adını veren *Çırpınan Sular*, Nahide'nin ve Sermet'in iç dünyasını anlatan simgedir. Galip Bey küçük bir çocukken kızı Nahide'yi Marmara'nın sularına, çırpınan sulara benzetir. Nahide hiçbir şeyle avunamaz, her şeye meyleder fakat ilgisini sürdüremez. Hobilerinde dahi kararsız ve bir o kadar inattır. Hayatının bir döneminde çiçeklerle ilgilenir, ailesinin ikazlarına rağmen odasını çiçek bahçesine dönüştürür. Anne ve babası çiçeklere olan ilgisini kabul edip onu desteklediklerinde çiçeklerle ilgilenmeyi bırakır. Piyanoya merak salar, saatlerce piyano çalması komşularını dahi bıktırır. Ailesi güzel piyano çaldığını söylediğinde piyanodan uzaklaşır. Kendisinden yaşça büyük ve evli bir adama âşık olur, sevdiği kişi aşkına karşılık vermediği için aşkı her geçen gün artar. Bu aşktan kurtulmanın yolu, sevdiği adamın ona karşılık vermesidir. Nahide, sevdiği adamın ona karşılık vermesi halinde bu aşktan vazgeçeceğini bilmektedir. Aşkını yenemeyeceğini anlayan Nahide, orta yaşlı bir adamla evlenir. Üç ay içinde evliliği biter. Nahide'nin his ve hayal dünyası, daima çırpınan ve hiç durmayan sulara benzemektedir.

Babası Galip Bey insan yüreğinin suya benzemediğini, bir gün yorulacağını ve dinlenmek isteyeceğini de Nahide'ye söyler.

Sermet'i ve Behin'i baraj kıyısında otururken gören Nahide'nin karşısında barajın çırpınan suları vardır. Nahide o anda sulara gömülmeyi diler. Romanın sonunda Nahide tarafından affedilmeyen Sermet, fırtınaya rağmen koşar. Sermet koşarken dalgalar çırpınır. Çırpınan bu dalgalar, Sermet'in kalbine benzetilir. Kalbi, dalgaların çırpındığı gibi bir kadın için delice çırpınmaktadır.

Nahide her ne kadar muğlak bir iç dünyaya sahip olsa da güzel bir kadındır. Fakat Nahide yalnızca güzelliğiyle ön plana çıkmaz. Nahide, görgüsü, bilgisi ve kültürüyle de dikkat çeker. Piyano çalar, kitap okur, spor yapar, edebiyattan anlar. İnkılap öncesi tutucu bir zihniyete sahip olan Balıkesir'de Nahide'nin yaşam tarzı dedikodulara sebep olur. Çünkü Nahide gerektiğinde erkeklerle münakaşaya girer. Giyim tarzıyla da örnek bir kadın olan Nahide, devrimlerden önce de dekolte giyecek kadar cesurdur.

Romanda olaylar Halkevi'nin açılmasından kısa bir süre önce başlar. Balıkesir Halkevi 24 Şubat 1933'te açılmıştır. (Polat, 2021: 336) Halkevi açılmadan önce Gazi Mustafa Kemal'in Balıkesir'e geldiği aktarılır. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Balıkesir'i yedi defa ziyaret ettiği bilinmektedir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Halkevi'nin açılışına en yakın ziyareti ise beşinci ziyaretidir. Bu ziyaret 21- 22 Ocak 1933 tarihlerinde gerçekleşmiştir. (Arslan, 2019: 1281) Bu bilgiler göz önüne alındığında vakanın 1933 yılı başlarında başladığı söylenebilir.

Romanın asıl mekânı olan Balıkesir, yazarın hayatında önemli bir yere sahiptir. Mükerrem Kâmil Su, hayatının en özel ve verimli yıllarını Balıkesir'de geçirmiştir. Öğretmenliğe Balıkesir'de başlamış, Balıkesir'de evlenmiş ve burada anne olmuştur. Bu bakımdan Balıkesir, yazarın şahsî, edebî ve kültürel hayatında ayrı bir yere sahiptir. (Gündoğan, 2018: 19) Romanın tefrikasının devam ettiği 117. sayı, "Balıkesir Özel Sayısı" olarak yayımlanmış; Balıkesir hakkında bu sayıda birçok eser yer almıştır.

Romanda asıl mekân Balıkesir olmakla beraber Nahide ve Sermet'in evlendikten sonra İstanbul ve Ankara'da yaşadığı ve İslahiye'ye tatile gittikleri bilinmektedir. Nahide, Sermet'i terk ettikten sonra Behin ile evlenen Sermet bir yıl kadar daha Ankara'da kalmıştır. Ankara, yalnızca Ulus Meydanı ile anılırken vakanın asıl geliştiği Balıkesir,

romanda sokak ve caddeleriyle birçok kez anılmıştır. Mahir'in nikâhtan ayrıldıktan sonra Millî Kuvvetler Caddesi'nde yürüdüğü söylenirken yeni evli çiftin de kutlama yemeğine giderken Necatibey Öğretmen Okulunun önünden geçtikleri belirtilir. Nahide ve Sermet, evliliklerinin üçüncü yılında kıyafet balosu için Balıkesir'e giderler. Âfet ve Nahide baloda Balıkesir yöresinin kıyafetlerini giyerler. Nahide ve Sermet, balo dönüşü nikâhlarının kıyıldığı belediye binasının kaldırıldığını görürler. Bina kaldırılmış, yeni bir meydan açılmıştır. Nahide, bu meydanda Atatürk heykelinin olmadığını ve heykel olmadıkça meydanı güzel bulmayacağını belirtir. Balıkesir'e bir haftalığına gelen çift, Balıkesir sınırlarında yer alan Çağış, Pamukçu, Üçpınar'ı gezerler. Bu bağlamda Mükerrem Kâmil Su'nun Balıkesir yöresini edebî metinlerinde bir repertuar malzemesi olarak kullandığını söylemek mümkündür. (Gündoğan, 2018: 20)

Romanda Nahide ve Sermet'in nikâhlarını Naci Kodanaz'ın kıydığı söylenmiştir. İsmail Naci Kodanaz, Balıkesir'in eski belediye başkanlarındandır. Kodanaz, 1936-1942 yılları arasında görev yapmıştır.[9]

Romanda Halkevi'nin faaliyetlerinden de bahsedilmiştir. Halkevi'nin açılışında Aka Gündüz'e ait *İkizler* piyesinin oynanacağı söylenir. Halkevleri'nin halk musikisi alanında çalışmalar yaptığı bildirilir. Halkevi ve faaliyetlerinden bahsedilirken Şair Esat Âdil'in Nahide'nin faaliyetlere davet edilmemesi ile ilgili söyledikleri önemlidir:

> "*(...) Halkevi, hiçbir davete lüzum kalmadan kendisine koşan elemanları bekler. Burada çalışmak bir yurt işi olduğuna göre vatandaşın kendiliğinden vazife alması lâzımdır.*" (Yarım Ay, No: 93)

Güzelliğiyle olduğu kadar kültür ve bilgi birikimi ile de tanınan Nahide, Halkevi'nin faaliyetlerine katılmamış; Esat Âdil de onu davet etmemiştir. Çünkü Halkevi ve buradaki faaliyetler gönüllülük esasına dayanmalıdır. Halkevi'nde çalışmak vatan işidir, vatandaş bu vazifeye istekli olmalıdır. Romanda Halkevleri tanıtımı yapılırken Halkevi'nin faaliyetleri üzerinde de durulduğu görülmüştür. Açılışı için hazırlıklar yapılır, kendi

[9] https://www.balikesir.bel.tr/baskanlarimiz (erişim tarihi: 24.07.2023)

içinde farklı kollar vardır, tiyatrolar oynanır. Yazarın Halkevi'ni tanıması ve tanıtmasında, bir müddet Balıkesir Halkevi Temsil Şubesi komite başkanlığını yürütmüş olmasının da etkili olduğu düşünülebilir. Yazar, bu görevi esnasında Balıkesir'de verilen tiyatro temsillerinin seçimi, oynanması aşamalarında etkili isimlerden birisidir. Dolayısıyla yazar, bilhassa Halkevi bünyesindeki çalışmalarıyla Balıkesir kültür hayatının biçimlenmesinde epeyce katkı sunmuştur. (Gündoğan, 2018: 19-20)

Romanda mektup tekniğinden sıkça yararlanılmıştır. Nahide'nin geçmişi Sermet'e yazdığı ve daha sonra vermekten vazgeçtiği mektupta anlatılır. Bu mektupta Nahide, çocukluğundan itibaren değişken ve anlaşılmaz bir ruh haline sahip olduğunu Sermet'e anlatır. Hobileri dahi değişkendir ve sevdiği herhangi bir şeyden vazgeçmesi için insanların onu beğenmesi yeterlidir. Nahide mektupta ilk aşkını da anlatır. Evli ve kendisinden yaşça büyük birini sevmiş; onu unutmak için orta yaşlı, zengin biriyle evlenmiştir. Evlendiğine çok pişman olur, eşiyle üç ay ayrı odalarda uyurlar. Bir balo gecesi Nahide sarhoş olur, eşi iyi geleceğini söyleyerek bir kadeh verir. Sabah eşiyle aynı yatakta uyanan Nahide, eşinin sarhoşluğundan yararlanmasını hazmedemez, derhal boşanır. Yüksek mevkiye sahip olan eşiyle üç ay içinde boşanması sosyetede dedikodulara sebep olur, babasıyla beraber İstanbul'dan Balıkesir'e taşınır. Balıkesir'de de İstanbul'daki gibi yaşamaya devam etmesi, erkeklerle münakaşaya girmesi, kıyafetleri dedikoduya sebep olur. Nahide'nin geçmişini aydınlatması bakımından mektubun romanda rolü büyüktür.

Romanda önemli bir başka mektup, boşandıktan sonra Nahide'nin Âfet'e gönderdiği mektuptur. Bu mektup aracılığı ile Nahide ve Sermet'in boşanma sebepleri okuyucuya duyurulur. Nahide mektubunda Sermet'in kendisini aldattığını bildiğini açıklar. Behin, Sermet'i elde etmeye çalışırken bir taraftan da Nahide'yi isimsiz mektup, telefon ve telgraflarla rahatsız eder. Nahide'yi yaşı üzerinden kışkırtmaya çalışır, Sermet'in genç bir kıza âşık olduğunu söyler. Aldığı bir telgraf üzerine Sermet ve Behin'i gören Nahide, hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranarak boşanmak istediğini söyler. Sermet neler olduğunu anlayamaz, Nahide'ye yalvarır. Fakat Nahide kararından dönmez ve konuşmalarıyla Sermet'in kalbini kırar. Boşanmanın perde arkası, önce bir mektup ile açıklanır, sonra Behin de yaptıklarını Sermet'e itiraf eder.

Mektubun gerçekleri açığa çıkarmak amacıyla kullanıldığı bu romanda kadın erkek ilişkilerine değinilmiştir. Bununla beraber Nahide, Cumhuriyet'in inşa etmek istediği cesur, bilgili ve öz güvenli kadın örneğidir.

3.1.5. Naci Sadullah[10]

3.1.5.1. Günah Gönüllüleri

Derginin 1-23. sayıları arasında (14 Şubat 1935-15 İkincikânun 1936) yayımlanan romanın yazarı M. S. olarak verilmiş, daha sonra bu kişinin Naci Sadullah olduğu açıklanmıştır. Naci Sadullah, *Yarım Ay*'da imzası sıkça görülen bir yazardır. *Günah Gönüllüleri* yine aynı isimle 1937'de Semih Lütfi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

Dört bölümden oluşan roman, Celâl ve Hicran'ın hikâyesini anlatmaktadır. Romanın ilk bölümünde üvey annesinin kendisini kötü yola düşürmesinden korkan Hicran, vefat eden öz annesinin bir arkadaşına sığınmış; korktuğu kaderle bu kadının yanında karşı karşıya kalmıştır. Kaderinin belirleneceği o gecede, vefat eden ağabeyi Mahmud'un arkadaşı Celâl ile bir çorbacıda karşılaşır ve hayatı başka bir yöne evrilir. O gece Celâl, Hicran'ı kaldığı pansiyona götürür, beraber yaşamaya başlarlar.

Celâl ve Hicran, birbirlerini uzun yıllar görmemişlerdir. Hicran'ın annesi vefat eder, ardından ağabeyi Mahmud evli sevgilisinin kocası tarafından öldürülür. Hicran'ın babası Basri[11], eşinin ölümünün ardından genç bir kadınla evlenir. Üvey anne Saniye Hicran'a iyi davranmaz. Bunu fark eden Celâl, Basri'ye endişelerinden bahsetmek istese de Basri hakaretle karşılık verir; yaşananların ardından Celâl bir daha o eve uğramaz. Hicran, Celâl'in evlerine uğramadığı yıllarda yaşadıklarını anlatır. Saniye kötü bir kadındır. Hicran yatılı okula gider, mezun olduktan sonra eve dönmek zorunda kalır. Eve dönüşü sonrası hayatının kötü günleri başlar. Babası mal varlığını Saniye'nin üzerine yapar, gözü hiçbir şey görmez olur. Evleri kötü bir ev haline gelir, birçok yabancı erkek eve girip çıkmaya başlar. Saniye eve gelenleri akrabası olarak tanıtsa da Hicran bu kişilerin Saniye'nin akrabaları olmadıklarının farkındadır. Saniye içki sofralarına

[10] 1910-27 Ağustos 1975 tarihleri arasında yaşayan Naci Sadullah Daniş, İzmir'in Uşşakizadeler ailesine mensuptur. Gazeteciliğe *Son Posta* gazetesinde başlamış; uzun yıllar *Son Posta*, *Yedigün*, *Hergün*, *İzmir*, *Havadis*, *Cumhuriyet*, *Yeni Asır*, *Demokrat İzmir*, *Ulus*, *Akbaba*, *Kirpi* gibi gazete ve dergilerde çalışmıştır. Zaman zaman takma adlarla fıkralar, mizah öyküleri, tefrika romanlar yazmış; çeviriler ve röportajlar yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

[11] İkinci tefrikada Hicran'ın babası Basri olarak tanıtılırken dördüncü sayıda Hicran'ın babasından Saffet olarak bahsedilmektedir.

Hicran'ı da oturtmak ister, Hicran reddeder. Bir kış gecesi Hicran nezle olur, Saniye Hicran'a iyi davranır ve Şemseddin adında bir doktoru Hicran'ın odasına çağırır. Doktor, Hicran'a ilaç verir, iğne yapar. İğnenin ardından kendinden geçen Hicran, Şemseddin'in sesiyle uyanır. Kendisine tuzak kurulduğunu anlayan genç kız bayılır, gözlerini hastanede açar. Şemseddin kendisine ilaç değil uyuşturucu vermiştir. Bir hafta hastanede yatan Hicran iyileştikten sonra eve dönmez, annesinin bir arkadaşında kalmaya başlar. Diploması vardır fakat iş bulamaz. Yanında yaşamaya başladığı kadın sabah evden çıkar, akşama kadar iş aradığını söyler. Bir gece rehindeki elmasını Bay Mustafa adlı birinin aldığını, adamın ertesi sabah şehirden ayrılacağı için elması vermeleri gerektiğini söyleyerek genç kızı çorbacıya götürmüş, orada işin iç yüzünü anlatmıştır. Bay Mustafa karısından boşanmak üzeredir, Hicran'a talip olmuştur. Boşanana kadar Hicran'la başka bir evde yaşamayı istemektedir, boşandıktan sonra nikâh kıyacaktır. Kadın, Hicran'a karar vermesini, hayatını kurtarmasını söyler fakat yalan söylemektedir. Hicran'ı bilerek aç bırakmış, bu teklifi kabul etmeye mecbur kılmıştır. Bay Mustafa kadını kenara çekip Hicran'ı kandırıp kandıramadığını sorarken Celâl ve Hicran göz göze gelmiş ve birbirlerini tanımışlardır. O gece bir tesadüf eseri Celâl, Hicran'ı "ırz komisyoncuları"nın elinden kurtarmıştır.

Romanın ikinci bölümünde Celâl ve Hicran Nişantaşı'ndaki bir apartmana taşınırlar. Celâl, Hicran'a arkadaşlık etmektedir fakat bir gün yaşadıkları hayattan sıkılacağını düşünerek endişelerini Hicran'a açar, bir yandan da Babıali'nin iç dünyası hakkında konuşurlar. Konuşmanın ardından Hicran şarkı mırıldanır, sesi çok güzeldir. Celâl, Hicran'ın ekonomik olarak özgür bir kadın olmasını ister, sesi güzel olduğu için hayatını sesiyle kazanabilecektir.

Üçüncü bölümde Celâl, Hicran'a Viyana Konservatuvarından mezun olan Ferit adlı bir arkadaşından ses eğitimi aldırır. Yalan haberlerle Hicran'ın adını tüm ülkeye duyurur. Hicran'ın ekonomik bağımsızlığı için çabalarken kardeş gözüyle baktığı bu kıza karşı hislerini fark eder ve Ferit'ten kıskandığı bir gece Hicran'a hislerini açar. Hayatlarının alacağı biçim, Hicran'ın şöhretine göre şekillenecektir. Yaptıkları plan dâhilinde Hicran'ın uzaklarda geliyormuş gibi davranması gerekmektedir ve Hicran Edirne'ye, Celâl'in bir dostu Emin'in yanına gönderilir. Orada bir rahatsızlık geçirir, gelişi bir müddet ertelenir. Geldikten sonra Hicran'ın şöhreti hızla yayılır. Romanın bu kısmında Celâl'in hatıra defterinin bittiği söylenir.

Dördüncü bölümde[12] M.S. anlatıcı-karakter olur. M.S. bir eğlence gecesinde düşkün bir halde bulunan Celâl ile karşılaşır. Celâl, iş için birkaç gün şehirden uzaklaştığında Hicran'ın Emin ile gittiğini öğrenmiştir. M.S.'ye içini döken Celâl, ondan kendisine evinde kalmış bir defteri getirmesini rica eder. Celâl'in evine giden M.S. burada Hicran ile karşılaşır. Hicran, Celâl'in 97 gündür evde olmadığını söyler. Eve döndükten sonra Ferit ile Celâl'i aramışlar, bulamamışlardır. Ferit de Hicran'a âşık olduğunu itiraf etmiştir. Hicran M.S.'ye Celâl'in küçük bir tartışma sebebiyle evden ayrıldığını söylese de M.S. hikâyeyi Celâl'den de dinlediğini söyler. Hicran, M.S.'ye mektubunu okutur. Mektupta Hicran Celâl'e ilk karşılaştıkları zamandaki gibi "ağabey" diye hitap eder. Celâl'e hissettiği kardeşlik duygusunu yenmeye çalışmış ve bu hissi yenmeye de başlamıştır. Geçmişine giderek ilk gençlik yıllarında birisiyle nişanlandığını söyler. Üvey annesi ve nişanlısı arasında bir geçimsizlik olmuş ve bu geçimsizlik sebebiyle nişan atılmıştır. Eski nişanlısı, Celâl'in kendisini Edirne'de emanet ettiği Emin'dir. Edirne'ye gittiğinde Emin geçmişlerini Celâl'e anlatacağını söyleyerek barışmak istemiş fakat Hicran reddetmiştir. Yaşananları mektupla anlatmak isteyen Hicran, Emin ile beraber olduğunu fakat kendisine ihanet etmediğini, ilk sevgisini ikinciye unutabileceğini söyleyerek aralarındaki dostluk bağının kopmamasını ister. Hem Emin ile konuşmak hem de hayatının geri kalanını düşünmek isteyen Hicran, evin hizmetlisine bu mektubu bırakmış ve mektubunu Celâl'e ulaştırmasını istemiştir. İhtiyar hizmetli Celâl'e mektubu vermeyi unutmuş, yalnızca Emin ve Hicran'ın gittiğini söylemiştir. Mektup bittikten sonra M.S. Hicran'a düşünme aşamasındayken eşyalarını niçin taşıttığını sorar. Hicran'ın eşyalarını barışma ümidiyle Emin taşıtmıştır. Hicran ve M.S. Celâl'i arasalar da bulamazlar, Celâl Hicran'ın konserinde "ciğerlerini kusarak" ölür.

Romanda vaka zamanı ile ilgili bilgi verilmemiştir, mekân ise İstanbul'dur. Hicran ve Celâl'in yıllar sonraki ilk karşılaşmaları, Celâl'in bir eğlence dönüşü Sirkeci'de uğradığı çorbacıda gerçekleşmiş; o gece Celâl, Hicran'ı Taksim'deki pansiyona götürmüştür. Daha sonra beraber Nişantaşı'nda bir apartman dairesine taşınmışlardır. Celâl'in hislerini açtığı gün beraber Arnavutköy'e gitmişlerdir. Romanda İstanbul'un farklı semtleri sık sık anılmış, İstanbul manzaraları yer almıştır.

[12] Romanın dördüncü bölümü, "Üçüncü Kısım" başlığıyla verilmiştir. Üçüncü bölüm Hicran'ın Ferit'ten ses eğitimi aldığı bölümken dördüncü bölümde anlatıcı değişmiş, M. S. vakanın kalan kısmını anlatmaya başlamıştır. Romanda iki kez "Üçüncü Kısım" yazılması bir yazım hatası olmalıdır.

Romanda mektup ve hatıra defteri tekniği önemli bir yer tutmaktadır. Romanın ilk üç bölümü, Celâl'in hatıra defterinden oluşmaktadır, romanın bu bölümlerinde anlatıcı-karakter Celâl'dir. Romanın son bölümünde ise anlatıcı değişmiş, M. S. hikâyenin devamını kendisinin anlatacağını şu sözlerle açıklamıştır:

> "*Celâl'in defteri burada bitiyor. Bu defter benim elime son kelimelerinin yazılışından üç ay sonra geçti. Bazan marazî, bazan müphem, bazan muğlak haleti ruhiyeleri ifadeleştiren satırlar arasında Celâl'in müteredditi, kapanık ve çekingen şahsiyetini daha yakından tanıdım.*
>
> *Bu defteri elime geçiren tesadüf bana bu maceranın gizli kalmış bütün hissî safhalarını öğretti. Maceranın defterdeki son satırlarının yazılışından sonraki seyri ve neticesi çok düşündürücü safhalarla doludur. O safhalara okumak zevkini okşayacağını sandığım bir sıra vermek istedim. Bu sırayı yadırgatmamağa çalışacağım.*
>
> *M. S.*"
>
> (Yarım Ay, No: 21)

Bu açıklamanın ardından anlatıcı-karakter, Hicran ile görüşmesini anlatır. Celâl'i arasalar da bulamazlar, roman Celâl'in ölüm haberiyle sonlanır.

Romanda mektup tekniğinden de yararlanılmıştır. Celâl'e yazdığı mektupta Hicran geçmişini, Emin ile nişanlılık sürecini anlatmıştır. Genç kız bu mektupta "başka bir Hicran"dan bahsettiğini söylemiştir. Bu bağlamda Hicran'ın mektubu, romanda geçmişin aydınlatılması için kullanılmıştır.

Romanda dikkat çeken önemli bir nokta meslek sahibi olmayan, kendi ayaklarının üzerinde durmayan kadının yaşadıklarıdır. Hicran bir diplomaya sahip olsa da iş bulamaz. Yanına sığındığı kadın tarafından hiç tanımadığı birine metres olarak satılacaktır. Celâl, Hicran'ın yaşadığı kötü olayların sebebini ekonomik olarak özgür olmamasıyla açıklar. Celâl'in Hicran'a yaptığı konuşmada kadının ekonomik olarak özgür olması, kimseye muhtaç olmaması gerektiği vurgulanır:

"*(...) Halbuki eğer sen, ekonomikman, iktisaden hür, serbest; babasının eline bakmayan, kendi hayatını kendi kazanan bir kadın olsaydın başından geçen facıa bu kadar müthiş olmazdı. Ve o gece orada biribirimize rastlamasaydık sen bile müthiş bir uçuruma yuvarlanmak tehlikesine maruz kalmazdın.*

(...) En büyük hürriyet, bütün hürriyetlerin temeli iktisadî olanıdır. Esaretler de böyledir. Ben seni iktisaden, ekonomikman hür kılmak istiyorum. İstiyorum ki sen kendi hayatını kendin kazanabilesin, hiç kimseye muhtaç olmayasın." (Yarım Ay, No: 9)

Celâl bu sözleriyle kadınların kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini vurgular. Bu sözlerin romandaki muhatabı Hicran olsa da yazar sözleriyle kadınları çalışma hayatına teşvik etmekte, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları için telkinde bulunmaktadır. Roman, kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmaları gerektiğini, baba parasına bağlı olarak yaşamamalarını anlatması bakımından önemlidir.

Celâl, Hicran'ın ekonomik bağımsızlığını kazandırmaya çalışsa da Hicran'ın duygusal anlamda Celâl tarafından kuşatıldığı da göze çarpmaktadır. Yanına sığındığı kadın tarafından tanımadığı birine bir eşya gibi satılacak olan Hicran'ı Celâl kurtarır, beraber yaşamaya başlarlar. Celâl, çocukluğunu bildiği ve arkadaşının kardeşi olan Hicran'a dostça yaklaşırken zamanla hislerinin farklılaştığını anlar. Ses eğitimi veren arkadaşı Ferit ve Hicran'ın göz göze geldiklerini, ikisinin de kızardığını gördüğünde şaşırır ve çok üzülür. Kıskançlığın etkisiyle o gün Hicran'a hislerini açar. Hicran kendisine "ağabey" diye hitap etmeyi bıraksa da önceki samimiyetleri devam eder, Hicran'ın Celâl'e olan yaklaşımında bir değişiklik olmaz. Celâl'in planına göre Hicran Edirne'den geldiğinde Celâl'i tanımıyormuş gibi davranacak, bir röportaj sayesinde tanışacak ve aynı eve çıkacaklardır. Celâl nikâh ile çıkacak dedikoduların önünün alınacağını düşünür fakat Hicran'a nikâhtan bahsedemez, "birleşme" sonrası hayatlarının alacağı şekle göre hareket edeceklerini söyler. Celâl nikâhlanacaklarını düşünürken Hicran bu konuda herhangi bir fikir beyan etmez. Hicran'ın Emin ile karşılaştıktan sonra Emin'e karşı eski hislerinin yeşerdiği Celâl'e yazdığı mektupta anlaşılmaktadır. Hicran

bu mektubunda Celâl'e karşı hissettiği kardeş duygusunu yenmeye çalıştığını söyler, ona yansıtmadığı bu gayreti boşa da gitmemektedir. Fakat Emin ile karşılaşınca "çok yavaş yürüyen gönül ve iç inkılabı" durur. Hicran Emin ile beraberdir fakat "*(..)bir kadın olarak ihanette, bu uzak beraberlikten bir adım ileri*" (Yarım Ay, No: 23) gitmemiştir. Hicran ilk sevgisini ikinci kez isteğiyle unutmaya razıdır çünkü Celâl'in dostluğu olmadan yaşayamayacaktır. İlk sevgisini ikinci kez unutmaktan bahsetmesi, Emin'e olan aşkının yeniden başladığını göstermektedir fakat bu sefer Emin'i kendi isteğiyle unutacaktır çünkü Celâl'in dostluğunu kaybetmek istemez.

Hicran'ın Celâl'e karşı kardeşçe duygularını yenmeye çalışması ve bu his savaşının uzun sürmesi; Hicran'ın bilinçsizce de olsa Celâl'in aşkına karşılık vermek zorunda bırakıldığını göstermektedir. Celâl ekonomik olarak Hicran'ı bağımsızlaştırmaya çalışsa da duygusal anlamda kendisini sevmeye mecbur bırakmıştır çünkü gidecek yeri olmayan, geçimini bile Celâl sayesinde kazanmaya başlayan Hicran, Celâl'in varlığına mecburdur. Bu mecburiyet sebebiyle iç dünyasında savaş vermiş, ağabey olarak gördüğü Celâl'i sevmeye çalışmıştır. Emin ile karşılaştığında ise Celâl'e karşı hissetmeye başladığı duygular durmuş, Hicran unutamadığı nişanlısının yanına gitmiştir.

Naci Sadullah Yusuf Ziya Ortaç tarafından "*(...) bir basın âşığıdır: Kazasına, belâsına ve türlü acılarına düşkün bir basın âşığı...*" (Ortaç, 1966: 292) olarak tanımlanan gazeteci ve yazardır. Yusuf Ziya Ortaç, Naci Sadullah'ın zengin, soylu bir ailenin ferdi olduğunu söyler[13] ve "Bizim Yokuş" olarak adlandırdığı basın dünyasına nasıl ve nereden düştüğünü sorgular. (Ortaç, 1966: 293) Naci Sadullah, romanında içinde bulunduğu basın dünyasından bahseder, gazeteciliğin iç dünyasını okuyucuya aktarır. Hicran'ı yalan haberlerle tüm ülkeye tanıtan Celâl de bir gazetecidir. Celâl, gazetecilerin kalemleriyle insanların hayatlarını değiştirebileceğini söyler; Hicran'ın İstanbul'da dilencilik yaparken Mısırlı zengin biri tarafından keşfedildiğini, Fransa'da konservatuvara gönderildiğini, Avrupa'da ünlü bir ses sanatçısı olduğunu gazetesinde çalışan ve diğer gazetelere de haber sattığını bildiği İrfan Raci'ye söyler. Böylece Hicran,

[13] Naci Sadullah, İzmir'in Uşşakizâdeler ailesine mensuptur. Halit Ziya Uşakligil amcası, Atatürk'ün eşi Latife Hanım halasının kızıdır. (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naci-sadullah erişim tarihi: 29.09.2023)

"dilencilikten ses kraliçeliğine yükselen kadın" olarak tüm gazetelerde yer alır ve tren garında pek çok gazeteci tarafından coşkuyla karşılanır.

Yazar, zaman zaman Babıali'nin iç dünyasını da romanında anlatır. Dedikoduculuğu kadınlara ve ihtiyarlara mahsus sananların Babıali ile tanışmadıklarını söyler. Hicran ile karşılaştıktan sonra eğlence meclislerinden uzak kalan Celâl hakkında kendi muhabirleri dahi senaryolar kurarlar, dindar bir adamın kızına âşık olduğunu söyleyerek Celâl'in kayınpederinin sevgisini kazanabilmek için eğlence âlemlerini terk edip namaza başladığını konuşurlar. Celâl tüm bu konuşulanların ardından matbaaya girince hepsi sahte sevgi gösterileriyle kendisinden bahsettiklerini söylerler. Riyanın, yalanın ve ikiyüzlülüğün de olduğu Babıali kendi acınacak haline bakmaksızın kâinatı alaycı bir şekilde izlemektedir. Deprem, savaş, cinayet, akla gelebilecek olan her kötü olay Babıali'de tek bir şey doğurur: nükte. Celâl, Babıali'de yalnızca nükteye tapıldığını söyler. Yazarın gazeteci kimliği ve gazetecilik bilgisi, gazeteci Celâl ile romanda yer bulmuştur.

3.1.6. Orhan Tuğsavul[14]

3.1.6.1. Beni Unutmıyacaksın.!

Orhan Tuğsavul tarafından kaleme alınan roman, derginin 99-114. sayıları arasında (1 Nisan 1939-Şubat 1940) yayımlanmış; yalnızca 110. sayıda yer almamıştır. Roman kitaplaşmamış, dergide tefrika olarak kalmıştır.

Roman, üç yıllık evlilikleri ihanetle sonlanan İclâl ve Sabri'nin hikâyelerini anlatmaktadır. Sabri bir doktordur ve Tekirdağ'da görev yapmaktadır. Karısı İclâl ile huzurlu bir evlilik hayatı sürdürmektedirler. Bu huzurlu evlilik Sabri'nin arkadaşı Yüzbaşı Fikret'in gelmesiyle dağılır. Fikret çapkın bir adamdır ve İclâl'e yakın davranır. Sabri civar köylere sağlık teftişine gittiğinde Fikret ve İclâl birlikte zaman geçirmeye başlarlar. Sabri karısının kendisini Fikret ile aldattığından şüphelense de bazen kendi kendine bazen de İclâl'in telkinleriyle bu fikrin bir vehimden ibaret olduğunu düşünerek

[14] İstanbul'da bir sokağa isminin verildiği tespit edilen Orhan Tuğsavul hakkında gazetede yayımlanmış bir ölüm ilanı bulunmuştur. Mevcut ilana göre 05.07.1978 tarihinde vefat eden Tuğsavul, Ahmet Vefik Paşa ve Fatma Macide Hanım'ın oğludur. (erişim tarihi: 01.04.2023) http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/q1YG4D1vhUWxe9JxL184Ug_x3D__x3D
Bununla beraber Orhan Tuğsavul'un 1971'de Bakırköy Halkevi Yayınları tarafından *Çayda Çıra (Folklorik Tiyatro Oyunu)* adlı eseri ve 1973'te yine aynı yayınevi tarafından *Yobaz (3 Perdelik Devrimci Oyun)* adlı eseri yayımlanmıştır. Derginin 104. sayısında "Vâveylâ" adlı bir şiiri yayımlanan Tuğsavul'un 1942'de Semih Lütfi Kitabevi tarafından *Günahlarım* adlı şiir kitabı yayımlanmıştır.

sakinleşir. Bir gün yolda Kâtip Kâmil Bey ile karşılaşır, beraber bir mekânda oturmaya giderler. Arka masada oturan zabitler Fikret hakkında konuşmaktadır. Fikret'in çapkınlıklarından bahsettikleri sırada gönül ilişkilerinden ve İclâl'den de söz ederler. Sabri arkadaşını bırakır, derhal evine gider. İclâl evde yoktur, Sabri silahını aramaya başlar. Silah İclâl'in çekmecesindedir, aynı çekmecede İclâl'in hatıra defteri de bulunmaktadır. İclâl bu defterde yasak ilişkisinin tüm ayrıntılarını anlatmıştır. İclâl daha ilk karşılaşmalarında Fikret'ten etkilenir, Fikret de kendisine yakın davranmıştır. Sabri'nin evde olmadığı zamanlarda sıkça görüşürler, Sabri şehir dışına çıktığında buluşurlar. İclâl ihanetin ilk zamanlarında yaptıklarından pişman olur, girdiği günahtan utanır fakat zamanla bu utancı yener ve Fikret ile birlikte olmaya devam eder. İclâl'in ağabeyi Ahmet Hamdi, kardeşi ve Sabri'yi İstanbul'a götürmek için Tekirdağ'a gelir. Sabri hastalarını bırakıp İstanbul'a gitmeyi doğru bulmaz, İclâl ve Ahmet Hamdi'yi İstanbul'a gönderir. Fikret de onların ardından İstanbul'a gider ve ikilinin buluşmaları İstanbul'da da devam eder. Sabri İstanbul'a mektup gönderir, İclâl kocasına çok geç cevap verir. İclâl Tekirdağ'a döndüğünde ise farklı bir kimliğe bürünmüştür. Buhran geçirir, Sabri'ye duygusal olarak eziyet eder. Sabri bu değişikliğin sebebini anlayamaz. Sabri'nin teftiş için şehir dışına çıkmasının ardından İclâl ve Fikret yine birlikte zaman geçirirler fakat bu son buluşmanın ardından İclâl değişir; kocasını geri kazanmaya, ona iyi davranmaya karar verir. Hatıra defteri burada sonlanır.

Sabri ihanete uğradığından emindir. Eve üzgün gelen doktor, hatıra defterini okuduktan sonra öfkelense de sakin kalmaya çalışır. Yarım saat önce kendisini öldürecek olan Sabri artık intikam almaya karar vermiştir. Birkaç gün sonra Fikret, cinsel yolla bulaşan bir hastalık kaptığını söyleyerek Sabri'den kendisini tedavi etmesini ister. Sabri ona tüm sorunlarını geçirecek bir iğne vuracağını söyler; frengi mikrobuyla dolu bir iğne yapar. İclâl'e defterini okuduğunu söyler, genç kadın af dilese de Sabri tarafından affedilmediği için evi terk eder. Sekiz aylık bir zaman atlamasından sonra Sabri Malkara'ya yerleşmiş, burada bir muayenehane açmıştır. Annesinin kendisini çağırması üzerine İstanbul'a gider. Burada Kâtip'ten Fikret'in ıstıraplı bir şekilde çıldırarak öldüğünü öğrenir. Romanın sonunda gerçekleşen bir başka ölüm İclâl'in ölümüdür. Roman, Sabri'nin yakında İclâl'e kavuşacağını düşünüp inlemesinin ardından sona erer.

Romanda Sabri'nin hastası Ömer'in babası Mustafa Kemal ile Çanakkale'de savaşa katılmış, geri dönmemiştir. Ömer, Sabri'nin yanına geldiğinde 19 yaşlarındadır.

Bu bilgiden hareketle olayda vakanın 1934 yılı ve sonrası gerçekleştiğini düşünmek mümkündür.

Romanda mekân ise Tekirdağ ve İstanbul olmakla beraber Tekirdağ ve ilçeleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Sabri ve İclâl, evlendikleri günden itibaren Sabri'nin görevi nedeniyle Tekirdağ'da ikamet etmektedirler. İclâl tatil için İstanbul'a gider, Sabri ile ayrıldıklarında ise İstanbul'a yerleşir. Sabri ise ayrılık sonrası Tekirdağ'ın bir ilçesi olan Malkara'ya gider ve orada hayatını sürdürür. Romanın sonunda Sabri annesini görmek için İstanbul'a gider, roman Sabri İstanbul'da iken sonlanır.

Romanda mektup ve hatıra defteri tekniğine başvurulmuştur. İclâl İstanbul'a gittikten sonra Sabri'nin İclâl'e mektup gönderdiği söylense de Sabri'nin mektupları romanda yer almaz. İclâl Sabri'ye yazdığı mektupta kendisinden iki mektup aldığını fakat cevap vermeye fırsatı olmadığını söyler. Günlerce kendisinden haber bekleyen Sabri'ye kısa bir mektup yazarak İstanbul'un gürültülü hayatından dolayı mektup yazamadığını söyler, İstanbul'dan ve annesinden bahseder.

Hatıra defteri tekniği ise romanda önemli bir yer tutmaktadır. Sabri'nin anlattığı olaylar, İclâl'in hatıra defterinde İclâl'in bakış açısıyla yeniden anlatılmıştır. Bu defterde İclâl'in iç dünyası, İclâl ve Fikret'in yasak aşkı, ilişkilerinin boyutu hatta cinsel birlikteliklerinin ayrıntıları dahi yer almaktadır. Hatıra defteri, romanda İclâl'in iç dünyasını ve Fikret ile ilişkisinin iç yüzünü göstermesi bakımından işlevsel olarak kullanılmıştır.

Romanda Sabri, doktor ve aldatılan eş kimliğiyle okuyucunun karşısına çıkarılmaktadır. Bir eş olarak Sabri, karısı ve Fikret ile gittikleri mesire yerinde uyuyakalır ve uyandığında İclâl ile Fikret'i göremez. Karısı ve arkadaşını göremeyen Sabri gerilir. Sabri ve İclâl'in evlilik hayatlarındaki ilk tartışmaları ve İclâl'in Sabri'ye ilk kez kötü davranışı yine Fikret'in de katıldığı bir piknikte gerçekleşir. İclâl ağabeyini görmek için İstanbul'a gidecektir, Sabri ne zaman yola çıkacağını sorar. İclâl henüz karar veremediğini, gitmek için hazırlık yapması gerektiğini söyler. Sabri nasıl bir hazırlık gerekli olduğunu sorunca İclâl kocasını tersler, Sabri cevap verdiğinde ise sinirlenerek içini döker:

"*(...) Fakat üç senedir nasıl bir cendere altında yaşadığımı unutuyor yahut inkâr ediyorsun. Tekirdağ'ında basit bir köy kadını oldum. Halbuki ben de gencim, haris ve şedit olan arzularımı son haddine kadar körlettim. Üç uzun senem inzivada her zevkten, her ihtiyaçtan uzak geçti. Bu yalnız ruhla, gönülle takdir edilmez.*

(...) Yanlış düşünme Sabri, mes'ut olduğum zamanları inkâr edecek kadar nankör değilim ben. Fedakârlıktan bahsetmiştin halbuki bu senin tabiî borçların. Bense hiç bir şeyi feda etmeğe mecbur değilken en nazlı taraflarımı seni üzmemek, saadetini sarsmamak için görmez oldum." (Yarım Ay, No: 103)

Sabri, karısının söylemlerine şaşırır fakat aynı gün yaşanan başka bir olay Sabri'yi daha da üzer. Sabri sigara almak için köye iner, dönüşte İclâl ve Fikret'i göremez. Biraz sonra karısı ve arkadaşı mısır tarlalarından gelirler. Sabri bu durumu hayatının "ilk ve en vahim darbesi" olarak tanımlar. Bu olayın ardından önceki kavgalarının da etkisiyle çift bir hafta konuşmazlar, evlerinde bir çay gecesi düzenleneceği için konuşmaya başlarlar. O gece Fikret ve İclâl eğlenirken Sabri sahte bir neşe ile dolaşır. Fikret'in karısına, namusuna el uzattığının farkındadır, Fikret'i asla affetmeyeceğini söyler. Günler geçmektedir, Sabri bir gün İclâl'e Fikret ile daha resmî olmasını söyler. Bu isteğin ardından tekrar kavga ederler; İclâl, Fikret ile aralarında herhangi bir ilişkinin olmadığını, evham yaptığını, gerekirse bir dargınlık çıkararak Fikret'i evden uzak tutabileceğini söyler fakat Sabri'nin şüphesi geçmez. Şüphesi, Fikret ve İclâl'in İstanbul'da karşılaştığını duyunca daha da artar. Fikret ve İclâl'in denize gidip kayalıklara yüzdüğü bir gün Sabri merakına engel olamayarak dürbünle onları izler, el ele tutuştuklarını görür. Aynı akşam Sabri, kitap okurken yanına gelen İclâl'e ihanet ile ilgili bir imada bulunur, bu ima üzerine yeniden kavga ederler. Sabri'nin Malkara teftişinin ardından İclâl eski haline, üç yıl öncesine dönmüş gibi davranır fakat onun bu samimi halleri Sabri'yi etkilemez. Zabitlerden karısı ve arkadaşının ilişkisini duyan Sabri, intihar etmeyi düşünür fakat İclâl'in hatıra defterini okuduktan sonra intikam almaya karar verir ve planını uygular.

Bir doktor olarak Sabri ise romanın başında idealist ve merhametlidir. Karısı ve kayınbiraderiyle İstanbul'a gitmek yerine Tekirdağ'da kalır, kendisinden başka doktorun

olmadığı yerde hiçbir hastayı doktorsuz bırakıp mağdur etmek istemez. Hastası Ömer'e verem teşhisi koyar, Ömer'in iyileşmesi bir mucizedir fakat Sabri İstanbul'da bir hastaneye yatırılması için bir mektup yazar, elinden gelen kolaylığı sağlar. Ömer bir kıza âşık olmuş, kız başkasıyla nişanlanınca üç gün ortadan kaybolmuştur. Ömer'i bulduklarında artık gözleri görmemektedir. Sabri, hastasını sevk ettikten sonra onun haline çok üzülür:

> "*(...) Alkolle ellerimi yıkarken içimde anlaşılmaz bir ağırlık vardı. Öyle hissettim ki biçare Ömer'in ıstırabı benim de ruhumda bir ukdedir. Kalbimin bir köşesi gizli darbelerle acı acı sızlıyor, burkuluyordu. Mumdan bir heykel gibi halâ gözümün önünde duran talihsiz köy çocuğuna saadetimden bir parça olsun verebilseydim. Fakat nerede? O, içinde baharları toplamış bir koku yahut bin renkle açan bir çiçek değil ki. Ona daha büyük maddî yardımlarda bulunmadığım için ruhumda taşan bir kuvvetin vicdanımla çarpıştığını duydum. Zavallı, kara bahtının bütün ıstırabiyle omuzlarına yüklettiği ömrünü, yakıcı iklimlerin bunaltıcı havasında kimbilir ne kadar sürükledikten sonra yorgun dizlerinin üstüne çöküp gidecek?*" (Yarım Ay, No: 101)

Hiç tanımadığı halde Ömer'in durumuna üzülen ve onun acısını kendi içinde hisseden merhametli Sabri, ihanetin intikamı için arkadaşına içinde frengi mikrobu olan bir iğne vurmaktan çekinmemiştir. İğneyi vuracağı gün Sabri kendisindeki değişikliği şu şekilde anlatır:

> "*(...) Bu gün eski sâkin, halim, şefik, daima iyiliği sever Sabri'den çok daha bambaşka bir adamım. Sevdiğim bütün şeylere haris, kıskandıklarıma şedit ve fena bulmasını istediklerime karşı vahşiyim. Dişisi yokedilmiş bir canavar gibi gözlerim ateş püskürüyor. Gözlerime bakan herşeye saldırmak, parçalamak istiyorum.*" (Yarım Ay, No: 113)

Sabri iğneyi vurmadan önce kafasındaki bir sesin "*(...) Sabri, çocuk olma, iradesizliği bırak. Alnındaki lekeyi unutma.*" (Yarım Ay, No: 113) diye emir verdiğini söyler. Dişlerini sıkar, Fikret'e iğneyi vurur. İğneyi vururken Fikret'e çok büyük bir iyilik yaptığını, ölünceye kadar kendisini unutmayacağını söyler. Doktor, iğneyi yaptıktan sonra vicdanıyla son muhakemesini bitirir:

> "*(...) Etine aşıladığım mikropları biran kanımda zanettim. Kalbim acı acı burkuluyor, damarlarım meçhul eller tarafından koparılırcasına çekiliyordu. Vicdanımla muhakemem son mücadelesini bitirdi. Ve ben sırtımdaki bütün yüklerden kurtuldum.*" (Yarım Ay, No: 113)

Eve döndükten sonra Sabri, saatlerce odasına kapanır, yemek saati yemeğe inmez. İclâl ile ayrılıklarının ardından İstanbul'a gittiğinde Kâtip Bey Fikret'in acı içinde öldüğünü anlatınca Sabri bir insanın ölümüne sebep olduğunu idrak eder. Kâtip'in yanından ayrılır. Yürürken iç hesaplaşmalar yaşar:

> "*(...) Bazı mahlûklar vardır ki ısırdıkları yerde bıraktıkları tesiri görmemek için sanki kaçarlar. Ben biraz bunlardan mıyım bilmem? Bir de zehirlerini döktükleri damarlardan emdikleri kanla bayılarak düşüp çırpınan sinekler vardır. Ben bu gün her halde daha çok onlardanım.*" (Yarım Ay, No: 114)

Sabri, meslek etiğine aykırı davransa da mesleğini kötüye kullanmakla ilgili bir vicdan azabı yaşamamış; iğneyi vurduğu ilk anda ve Fikret'in ölüm haberini duyduğunda iç çatışma yaşamıştır. Onu asıl üzen İclâl'in ihaneti olmuştur, İclâl'in ölümünün ardından ise ona kavuşacağı günü düşünerek iç çeker, İclâl'in adını sayıklarken roman sonlanır.

3.1.7. Ragıp Şevki Yeşim[15]

3.1.7.1. Yaralı Kurt

Ragıp Şevki tarafından kaleme alınan *Yaralı Kurt*, derginin 84-115. sayıları arasında yayımlanmış; 90, 91, 107 ve 110. sayılarda tefrikanın yeni bölümleri yer almamıştır. 1 Ağustos 1938-Mart 1940 tarihleri arasında yayımlanan eser, 1944 yılında Remzi Kitabevi tarafından neşredilmiştir.[16]

Roman, ömrünü bir kurt vahşiliğiyle farklı kadınların yolunda harcayan ve bu uğurda ölen Doktor Süleyman'ın yaşamını ve ölümünü anlatır. Romanın başında Kaymakam, şahit olduğu bir kurt çiftleşmesini anlatır. Dişi kurt için birbirleriyle savaşan iki erkek kurttan birisi neredeyse hayatı pahasına dişisine kavuşur. Bu anlatımın ardından aşk hakkında görüşler bildirilir ve vaka başlar.

Romanda ilk anlatıcı-karakteri olan Doktor Enver, bir kış günü genç bir kız olan Ayşe'nin nişanlısı tarafından öldürüldüğü haberini alarak yola çıkar. Olay yerine vardığında Ayşe'nin iki farklı silahtan çıkan kurşunlarla öldürüldüğünü tespit eder. Nişanlısıyla beraber bir kişinin daha cinayet mahalinde olduğunu söylese de Osman Ayşe'yi kendisinin öldürdüğünü, başka kimsenin olmadığını söylemiştir. Enver, Osman ile muhabbet eder, gerçeği bildiğini ima ederek Osman'ı konuşturur. Osman, Ayşe'yi isteyerek vurmamıştır, Osman'ın asıl silah çektiği kişi "Bey"dir. Osman, nişanlısı ve Bey'i samimi bir vaziyette yakalamış, Bey ile birbirlerine silah çekmişlerdir. Her ikisinin silahından çıkan kurşun Ayşe'ye isabet etmiş, Ayşe can vermiştir. Enver, Bey'in kim olduğunu sorduğunda Doktor Süleyman olduğunu öğrenir. Bu esnada Süleyman da Enver'e mektup göndermiş, yanına çağırmıştır. Enver Osman'dan bilgi alamadığını söyleyerek çıkar, Süleyman'ın çiftliğine gider. Süleyman da yaralıdır, Enver yarasını tedavi etse de Süleyman öleceğini söylemektedir. Ölmeden önce geçmişini anlatır.

---

[15] 1910-12 Şubat 1971 tarihleri arasında yaşayan Ragıp Şevki Yeşim, *Cumhuriyet*, *Son Posta*, *Yeni Sabah*, *Yarın*, *Memleket* gazetelerinde çalışmış; Hadise ve Yeşim Yayınevi'ni kurmuştur. Yazar, tarihî romanlarıyla tanınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

[16] Emrah Kayımkaya, *Ragıp Şevki Yeşim'in Tarihî Romanları Üzerine Bir Araştırma* başlıklı yüksek lisans tezinde eserin 1933 tarihli olduğunu bildirmektedir fakat bu tarihe farklı bir kaynakta rastlanılmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Emrah Kayımkaya, *Ragıp Şevki Yeşim'in Tarihî Romanları Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi, 2007.
Romanın ayrıntılı bir şekilde incelendiği *Ragıp Şevki Yeşim'in Romanları Üzerine Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tezinde ise romanın *Yarım Ay*'da tefrika edildiği bilgisi yer almamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Medine Meltem Kılınç, *Ragıp Şevki Yeşim'in Romanları Üzerine Bir İnceleme* Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2009.

Romanın bu bölümünde anlatıcı Süleyman'dır. Zeki, yakışıklı ve bir o kadar da hovarda olan Süleyman birçok kadın ile beraber olmuş, bu kadınları yüzüstü bırakarak hayatlarından ayrılmıştır. Bunlardan ilk ikisi Mehlika ve Mehpare adlı kız kardeşlerdir. Kızları çocukluklarından beri tanıyan Süleyman'ın önce abla Mehlika, sonra küçük kardeş Mehpare ile ilişki yaşar. İki kardeş de Süleyman'a âşık olur. Mehlika evlenmiş, kocası vefat edince ailesinin evine dönmüştür; Mehpare ise bekâr ve temiz bir genç kızdır. Kız kardeşlerden biri gururunu biri genç kızlığını ve temizliğini Süleyman uğruna harcar. Süleyman, Mehlika ile beraberken Mehpare'nin kendisine âşık olduğunu öğrenir. Mehlika'dan ayrılarak Mehpare ile birlikte olmaya başlar. Mehlika gerçeğin farkındadır, kardeşinin mutluluğu için susar fakat yaşayan bir ölüye dönmüştür. Süleyman'ın Mehpare'yi beklediği bir gün evine Mehlika gelir; Süleyman'a sarılır, onu öper fakat karşılık alamaz. Süleyman'ın bu tepkisizliğinin üzerine Mehlika sinirlenir:

> "*(...) 'Hayvan!' diye homurdandı. 'Hayvan! Murdar adam, artık bana doydun değil mi? Aç kurt, artık benden alacağın zevki aldın değil mi? Şimdi bıktın; şimdi kardeşimi, zavallı kardeşimi dişliyorsun. Ah, sen ne âdi insansın, ah sen sen bayağı bir mahlûksun! Senin gözünü toprak doyursun, namus hırısızı, rezil, âdi adam. Hayvan, hayvan!*"' (Yarım Ay, No: 103)

Mehlika'nın bu sözlerine öfkelenen Süleyman, genç kadına tokat atar ve şiddet uygulamaya başlar. Mehlika karşılık vermeden, çırpınmadan şiddetin sonlanmasını bekler. Süleyman'ın öfke buhranı Mehlika'nın açılan göğsünü görünce sonlanır. Mehlika'dan af diler, Mehlika Süleyman'ı affeder. Birbirlerine sarılırlarken Mehpare içeri girer. Kıyafetleri yırtılan ablasını görür, Mehlika'ya hakaret eder. Kardeşler birbirleriyle kavga ederken Süleyman kayıtsız kalır, tartışmalarını izler. Mehlika, Süleyman'ı Mehpare'ye bırakıp aralarından çekilmek istese de Mehpare de ablası gibi Süleyman'ı terk eder, abla kardeş İzmir'e giderler. Romanın ikinci bölümü "Leylâ" başlığıyla yayımlanmıştır. Leylâ, Süleyman'ın tren yolculuğunda tanıştığı ve beraber olduğu bir kadındır. Mehpare gittikten sonra İstanbul'dan uzaklaşan Süleyman, Çukurova'da babasından kalan çiftliğe gider. Burada, köyün yosmalarından Gözneli Ayşe ile birkaç ay yaşar, ondan da bıkarak Çukurova'dan ayrılır. Ayşe, Süleyman

gittikten sonra hamile olduğunu söylemiş, arkasından intihar etmiştir. Çiftliğin kâhyasının ölüm döşeğinde olduğunu haber alan Süleyman tekrar çiftliğe hareket eder; kâhya öldükten sonra Anadolu sürgününü sonlandırır. İstanbul'a dönerken Leylâ adlı kocası yeni ölmüş bir dulla tanışır, onunla da bir gönül ilişkisi yaşar. İstanbul'a döndüğünde Mehpare'nin intihar ettiğini, intihar etmeden önce kendisine bir mektup bıraktığını, ölürken hamile olduğunu öğrenir. Mehpare'nin mektubu Süleyman'a yeni bir darbe olur, Leylâ'nın İstanbul'da kendisini aradığını bilse de Süleyman herkesten ve her şeyden uzaklaşmıştır. Şişli'deki evine gitmez, Gedikpaşa'da babasının ihtiyar kâhyasının yanında kalır, daha sonra kâhya ve karısıyla beraber Beylerbeyi'ndeki köşke gider. Bu köşkün camından Mehpare ve ailesinin köşkü de görünmektedir. Sürekli Mehpare'yi düşünür, rüyasında cennette Mehpare ve oğluyla beraber olduğunu görür. Ölmek istemediğini haykırsa da olan olmuştur. Süleyman romanın sonunda hayatının hikâyesini yarım bırakarak ölür. Ölümü, yaralı bir hayvanın ölümü gibi ıstıraplı olur.

Mehlika'nın babası, Süleyman ile konuşurken hilafetin geri getirilmeye çalışılmasıyla ilgili birtakım söylentiler duyduğunu söyler; Süleyman ise bunun mümkün olmadığını, ülkede büyük inkılabın başladığını hatırlatır. Bu konuşmanın ardından ihtiyar mabeyinci Cumhuriyet hükûmetine dua eder. Bu sözlerden romanda vaka zamanının Cumhuriyet sonrası olduğu anlaşılmaktadır. Romanın ilerleyen sayılarında Süleyman Kurtuluş Savaşı'na doktor olarak katıldığını, yaralı askerleri iyileştirdiğini söyler. Ankara'dan İstanbul'a döndüğünde 28 yaşındadır, Mehlika'nın çarşafa girdiğini görür. Mehlika kendisi tıbbiyedeyken 10 yaşlarındadır, 12 yaşındayken eskisi kadar dışarıda görünmemeye başlar. Mehlika'yı çarşaflı olarak gördüğünde Mehlika artık bir genç kızdır. Yaşı tam olarak söylenmese de ergenliğe girdiği düşünülürse Mehlika bu karşılaşmada 14-15 yaşlarında olmalıdır. Bu karşılaşmanın üzerinden 4-5 yıl çift tekrar karşılaşmıştır çünkü Mehlika Süleyman ile birlikte olmaya başladığında 19 yaşındadır. Bu hesaba göre Süleyman 32-33 yaşlarında olmalıdır. Kurtuluş Savaşı'nın ardından Süleyman'ın İstanbul'a geldiği ve gelmesinin üzerinden 4-5 yıl geçtiği için romanda vakanın 1926 sonrası olduğu düşünülebilir.

Romanda vaka İstanbul, Çukurova, Karacaboğaz'da geçmekle birlikte özellikle İstanbul ve semtleri ağırlıklı olarak yer almıştır. Cinayet, Süleyman'ın ölümü Karacaboğaz'da yaşanır. Süleyman'ın Mehpare ve Mehlika ile ilişkisi ise İstanbul'da yaşanmıştır. Şişli, Gedikpaşa, Beylerbeyi romanda ismi anılan semtlerdir. Süleyman,

Leylâ ile tanıştığında ise bir tren yolculuğu yapmaktadır. Süleyman ve Leylâ, bulundukları trenin kaza yapmasının ardından Sakarya'nın bir köyüne gitmişler, burada yakınlaşmışlardır. Romanda Sakarya anılırken Yunanlılar tarafından köylerin yakılıp yıkıldığı da söylenir. Çift Sakarya'da yalnızca bir gece kalır, oradan İstanbul'a geçer. Romanda İzmir ve İzmit'in adı geçse de buralarda romanın akışında yer alan önemli bir hadise yaşanmamış; Süleyman'ın Gözneli Ayşe'den sıkıldıktan sonra İzmir'e geçtiği, Leylâ ile tren yolculuğunda İzmit'ten geçtikleri söylenmiştir.

Yaralı Kurt'ta mektup tekniğinden sıkça yararlanılmıştır. Süleyman ölmek üzereyken arkadaşı Enver'e mektup yazıp yanına çağırır. Mehlika, Mehpare'nin kime yazdığını bilmediği bir mektubunu bulur. Bu mektupta Mehpare yemek akşamı kendisine laf atan, vapurda fondan ikram eden bir adamdan bahseder, o adama âşıktır. Mehlika bu adamın kim olduğunu bilmese de Süleyman mektupta adı anılmayan kişinin kendisi olduğunu anlar. Bu mektuptan sonra Mehlika'ya olan ilgisini kaybeder, içinde Mehpare'nin heyecanı uyanır.

"Mehlika'dan Doktor Süleyman'a İlk Mektup" adlı alt başlıkta Mehlika, Mehpare'nin kendisine tercih edildiğini anladığını yazmıştır. Süleyman'ın insafsız olduğunu duymuş fakat bu kadar insafsız olacağını tahmin edememiştir. Mehpare bir gün eve mutlu gelir, sevdiği adam tarafından sevildiğini söyler. Mehlika kimden bahsettiğini sorunca kardeşi ve Süleyman'ın beraber olduğunu öğrenir. Mehpare'ye hiçbir şey hissettirmez, duygulanmasının sebebinin ölen kocası olduğunu söyler. Halbuki kocasını hiç sevmemiştir. Ağlar, kardeşinin mutluluğundan dolayı ağladığını söyler. Mektubun devamında Süleyman'a ya bir hayvan olduğunu ya da kötülüklerini engelleyemeyen bir zavallı olduğunu söyleyerek Mehpare'nin kendisinden daha saf ve dirayetsiz olduğunu anlatır. İntihar etmeyi düşünür fakat Mehpare'nin her şeyi anlamasından korkar. Süleyman'dan önce Allah'ı pek sevmeyen Mehlika, Süleyman'ın aşkıyla Allah'ı bulmuş ve yaratıcıyı sevmeye başlamıştır. Ömrünün sonuna kadar Süleyman'ı hem çok seveceğini hem de ondan tiksineceğini söyleyerek mektubunu bitirir.

"Mehlika'dan Doktor Süleyman'a İkinci Mektup" adlı alt başlıkta Mehlika, Mehpare'nin eve geç döndüğü bir geceden bahseder. Eve gelen Mehpare, ablasına artık bir kadın olduğunu söyler ve mutluluktan ağlar. Mehlika duyduğuna inanamaz, kardeşine tokat atar ve bir gün Süleyman'ın bıkıp kendisini de aldatacağını, Süleyman'ın kadınların

etlerine dişlerini batıran bir kurt olduğunu söyler. Mehpare ablasını sakinleştirmeye çalışır, Süleyman'ın bir melek olduğunu anlatır. Mektubun sonunda Mehlika Süleyman'a seslenir; kardeşi ile aynı adama âşık olmuşlar, aynı adamın kollarında uyumuşlar, aynı adamın sevgisine bağlanmışlardır. Aralarındaki fark Mehpare'nin mutlu, Mehlika'nın mutsuz olmasıdır fakat Mehlika'nın içinde tekrar sevileceğine dair bir ümit yaşamaktadır.

Romanda yer alan bir başka mektup, Mehpare'nin intihar etmeden önce Süleyman'a yazdığı mektuptur. Genç kadın bir rüya görmüş, nurlu bir ihtiyar kendisine bir kolu ve bir bacağı eksik bir bebek uzatmıştır. Bebek tamamlanacaktır fakat Mehpare ihtiyarın ellerine vurarak bebeği düşürür, bebek parçalanır. İhtiyar kendisine dehşetle bakar; dereler taşmaya, yağmurlar tufana dönüşmeye başlar. Mehpare toprağa gömülürken uyanır. Mehpare hamiledir, Süleyman'ı düşünmekten Allah'ın vücudunda yaratmaya başladığı bir varlığı unuttuğunu ve Allah'ı unuttuğunu söyler. Artık Allah'a isyan ettiğini, Allah'ın dahi kendisini ölümden kurtaramayacağını anlatır. Yine de bir yandan Allah'ın ona yardım edeceğini düşünerek ümitlenir çünkü Mehpare'ye göre sevmek, ümit etmektir. Mektup burada sonlanır, Süleyman mektubun daha devam edeceğini fakat ecelin aceleci davrandığını söyler. Bu mektubun ardından Süleyman hayatına eskisi gibi devam edemez.

Yaralı Kurt'ta bilinmeyenleri ortaya çıkaran bir başka mektup, Süleyman'ın Çukurova'dan İzmir'e gitmesinin ardından kâhyanın oğlu Abdullah'ın Süleyman'a gönderdiği mektuptur. Gözneli Ayşe, Süleyman kendisini terk ettiğinde hamiledir, ne olursa olsun çocuğunu doğuracaktır. Abdullah'a köyde taşlanacağından, şehirde yüzüne tükürüleceğinden korktuğunu söyler ama mutlaka bir yol bulacaktır. Abdullah, Ayşe'nin dirayetli bir kadın olduğunu düşünmektedir fakat dört gün sonra kötü bir haber gelir. Ayşe, tren raylarına yatarak intihar etmiştir. Romanda mektup okuyucunun bilmediği olayların aydınlatılması için kullanılmış, bilinmeyenleri açığa çıkarmıştır. Bu açıdan romanda mektup tekniği önemli bir yer tutmaktadır.

Yaralı Kurt, dergideki diğer tefrikalardan farklı bazı özellikler taşımaktadır. Bunlardan ilki bölümlerin başında *Tevrat*'tan yapılan alıntılardır. Yazar, bölüm başlarına *Tevrat*'tan aldığı kıssaları yerleştirmiştir.

Romanda dikkat çeken bir başka özellik romanın başında yer alan ön sözdür. Yazar ön sözde *Hayy Bin Yakzan*'da yer alan şehvet kavramının tanımını verir, İbni

Sina'dan alıntı yapar. Freud'un bilinç ve bilinçaltı kuramlarından söz eder. Doktor Süleyman'ın kişiliğini Freud'a göre yorumlar:

> "*(...) Doktor Süleyman Freud'a göre tenasülî bir tesir altında yaşıyan erkektir, dalgın ve unutkandır. Kalbî ve vicdanî duygusuzluğu vardır. Zaman olur ki en derin hisleri ile hareket eder. Bir şair kadar hassas, bir filesof kadar zengin düşünce sahibidir. Cennete yükseldiği, cennet bahçelerinde gezdiği olur fakat yağmur ve kar altında soğuk rüzgârları ılık bir hale getirecek kadar büyük bir hararetle dolaştığını görürüz.*
>
> *Tabiat onun dostu ve düşmanıdır. Kış, bir kurt için nasıl mevsimlerin en güzeli, en tatlısı ve en coşturucusu ise o da karlar ve yağmurlara karşı büyük bir cazibe taşır. Yazın vicdanı ile düşünen adam; kış bastırmağa, yağmur toprağı döğmiye başladığı sırada bütün insanlığından sıyrılır. Böyle zamanlarda bir hayvandan daha tehlikeli bir hal alır ve Allah'ın kendisine verdiği kudretten de istifade eder. Çünkü Doktor Süleyman, hiçbir kadının mukavemet edemiyeceği bir erkek cazibesine maliktir.*" (Yarım Ay, No: 84)

Süleyman, Enver'e içinde bir kurdun yaşadığını söyler. Bu kurt yazın uyumaktadır, kış gelmeye başladığı anda uyanarak Süleyman'ın iradesine hâkim olur. Yazları sakinleşen ve daha merhametli olan Süleyman kış geldiği zaman bir dişisini etkileyemeye çalışan bir kurda dönüşür, vahşileşir ve beğendiği kadını etkilemek için elinden gelen her şeyi yapar. Tatlı sözleriyle beraber yakışıklılığı ve cazibesi ile de kadınların dikkatini çeken Süleyman, kadınları etkilemekte zorlanmaz. Bir müddet sonra elde ettiği kadından bıkar ve soğur, bir kurt gibi başka bir av peşinde koşmaya başlar. Ömrünü kadınların peşinde geçiren Süleyman, romanın sonunda Ayşe'nin nişanlısı Osman tarafından vurularak öldürülür. Ölümü, yaralı bir hayvanın ölümüne benzetilir.

Roman kurgusunda eksiklik olduğu görülmektedir. Romanın başında Süleyman'ın Osman'ın nişanlısı Ayşe ile tanışması, İstanbul'dan çiftliğe dönüşü ayrıntılı biçimde verilmemiştir. Ön söz dolayısıyla romanda yer alması beklenen kahramanlar ile okuyucu karşılaşmaz. Ön sözde sekiz kadın kahraman olduğu söylenmiş, burada adı

geçen ve tanıtımı yapılan Asüman, Süheylâ ve Melek adlı kahramanların hikâyesi tefrikada işlenmemiştir. Roman olarak basılmış *Yaralı Kurt*'un ön sözünde yine sekiz kadından bahsedildiği görülmüştür ancak bu ön sözde kadın kahramanların hiçbirinin adı yer almamıştır. Mehpare, Mehlika, Ayşe, Leylâ ve Gözneli Ayşe'nin hikâyeleri basılı romanda da yer almaktadır fakat bu basılı romanda da yukarıda adı verilen kahramanlara rastlanılmamıştır.

3.1.7.2. Sarışın Melek

15 Mart 1941'de derginin 129. sayısında yayımlanmaya başlayan *Sarışın Melek*, 15 Şubat 1942 tarihli 143. sayıda sonlanmıştır. Roman derginin 141. sayısında yer almamıştır. Yazarla ilgili kaynaklarda esere rastlanmamıştır.

Roman, Göksu adlı vapurun kaptanı Feridun ve vapurun yolcularından "sarışın melek" Nahide'nin yaşadıklarını anlatır. Göksu batmak üzeredir, ömrünü denizlerde geçiren, orta yaşlara yakın bir yaşta olan Feridun Kaptan önce yolcuları, daha sonra süvari ve tayfaları kalan son iki sandala bindirerek tahliye eder. Sandalın kendisini alması mümkün olmadığından sandala binmez, kendisini çağıran personele kaptanlık rütbesiyle emir verir ve onları da gönderir. Vapurda son nefesini vermeyi beklerken gemiden ayrılmayan bir genç kızı fark eder ve bayılmak üzere olan genç kızla beraber tahliye simitlerine sarılarak vapurdan atlar. Bir sahilde uyanırlar. Feridun Kaptan, bu şekilde sahilde kalamayacaklarını, yakınlarda bir köy olup olmadığına bakmalarını söyler. "Sarışın Melek" olarak adlandırdığı Nahide ayağa kalkamaz, ayağının kırılmış olabileceğini söyler. Feridun Kaptan genç kızı kucağına alır; Nahide'nin utandığını fark ettiğinde çekinmemesi gerektiğini, hayat ve aşk içinde kavrulmuş bir adam olduğunu, kendisinin kızı ya da kız kardeşi gibi olacağını söyler. 45 yaşında olan Kaptan, yirmi yıl önce karşılaşsalardı muhakkak kendisine âşık olacağını da ekler. Genç kıza nereden geldiğini, nereye gideceğini sorar. Nahide Mersin'den İstanbul'a gitmektedir. Feridun bir çiftlik görür, birlikte çiftliğe sığınırlar. Çiftliğin sahibi Ruhsar Hanım'dır. Ruhsar Hanım İstanbulludur, çocuğu olmamıştır. Paşa kocası öldükten sonra çiftliğe gelmiş ve yaşamını burada sürdürmeye başlamıştır.

Nahide ve Feridun'un çiftliğe gelmesi Ruhsar Hanım'ı çok mutlu eder. Göksu'nun battığını ve Kaptan Feridun'un öldüğünü radyodan duymuştur. Kazazedeleri evine alır ve onlara yardımcı olur. O gece ikili dinlenir, yemek yiyip uyurlar. Feridun ertesi sabah

bahçeye iner, Ruhsar Hanım ve Nahide'nin konuştuğunu görür ve konuşmalarını dinler. Nahide'nin annesi vefat etmiştir, üvey annesi ve babasıyla büyür. Babası zengin bir adam olsa da Nahide babasının evinde mutlu değildir. Babası okulu bitirir bitirmez Mersin'de yaşayan zengin bir tüccarla evlenmesini ister, kabul etmezse evden kovacağını söyler. Evden kovulan genç kızların kötü yola düşeceğini düşünen Nahide, babasının emrine boyun eğmek zorunda kalır. Mersin'e telgraf çekilir, Nahide ve babası İstanbul'dan Mersin'e doğru yola çıkarlar.

Nahide Mersin'e vardığında müstakbel eşini görür. Yüzü, korkunç hayvanların yüzüne benzemektedir, dişleri sarıdır ve ağzından ispirto kokusu gelmektedir. Nahide o akşam cesaretini toplayarak babasına kendisini böyle bir adama nasıl emanet edeceğini sorar, gözünü para hırsı bürüyen babası Nahide'yi öfkeyle susturur. Nahide ertesi gün babasından kaçar, okul arkadaşlarından biriyle karşılaşır. Okul arkadaşı Nahide'yi teselli eder, Göksu'nun yakında kalkacağını haber verir. Nahide'ye tren bileti alacaklar, böylece ailesi trenle gittiğini düşünecektir fakat Nahide, Göksu ile İzmir'e arkadaşının dayısının yanına gidecektir. Arkadaşı hayata atılmasını, para kazanmasını tavsiye eder. Nahide'nin hikâyesini dinleyen Ruhsar Hanım, bundan sonra ne yapacağını sorar. Nahide İzmir'e gidip iş bulacağını söyler fakat babasından çok korkmaktadır. Ruhsar Hanım bir yıl kendisiyle beraber yaşamasını söyler, bu bir yılda kendisini biraz da olsa unutturabilecektir. Nahide kabul eder, Ruhsar Hanım çok sevinir. Nahide'den kendisine "ana" demesini ister, hiç tatmadığı anneliği Nahide ile yaşayacaktır. Konuşmalarına Feridun da dâhil olur, bir yıl çiftlikte onlarla yaşamak istediğini söyler. Ruhsar Hanım memnuniyetle kabul eder. Ruhsar Hanım, çiftlikteki işlerinin başına döner. Nahide Feridun yalnız kalır, beraber gezmeye çıkarlar. Bu gezi esnasında Feridun, Nahide'ye onu sevdiğini söyler. Nahide ne diyeceğini bilemez. Konuşmaları esnasında Nahide istemese de Feridun genç kızı öper, Nahide koşarak uzaklaşır. Kaptan çiftliğe döndüğünde genç kızı piyano başında bulur, af diler. Nahide'nin Feridun'a yaşanan olayın ardından güveni azalmıştır, af dilemesinin ardından ona tekrar inanmaya çalışacağını söyler. Feridun'a, ona çok güvendiğini, onun himayesindeyken çalışıp para kazanmayı hayal ettiğini anlatır. Feridun, tüm bunları düşünmeye devam etmesini söyler. Nahide İstanbul'a gitmek ve hayatını kazanmaya başlamak istemektedir, Feridun genç kızı destekler. İş bulana kadar Nahide'nin masraflarını karşılayacaktır. Ertesi gün yola çıkarlar, Feridun'un İstanbul'daki dairesine yerleşirler. Nahide bir okulda öğretmen olarak göreve başlar. 22

gün birlikte kalırlar, daha sonra Feridun'un İzmir'e gitmesi gerekir. İzmir'den döndüğünde Nahide ve hizmetli kadın evde yoktur. Evdeki eşyalar dağıtılmıştır. Emine geldiğinde Feridun kendisi yokken hanımında bir tuhaflık olup olmadığını sorar. Emine, Nahide'nin bir gün okuldan sararmış bir yüzle eve geldiğini söyler, Nahide kapının kimseye açılmamasını tembihler. Ertesi gün hasta olduğunu söyleyerek okula gitmez fakat öğleden sonra kendine gelerek eski haline döner. Emine'yi evden gönderir, ertesi gün erken gelmesini ister. Feridun bir ipucu bulmak için Nahide'nin çekmecesini karıştırır. Mersin'den kaçmasına sebep olan babası Bedri'nin Nahide'ye yazdığı mektupları görür. Bu mektuplarda bir de adres vardır. Hemen bu adresin olduğu muhite giden Feridun Kaptan, orada yaşayan emekli çalışanı Hüseyin'in oğlu Kemal ile adresi bulur. İçeri girdiğinde Nahide babasına Kaptan'ın yanından ayrılmayacağını, onu sevdiğini haykırmaktadır. Babası Nahide'yi İzmir'e götürmek ister, Nahide istemez. Gerekirse intihar edeceğini söyler. Kaptan'ın kendisini kurtaracağından emindir. Düşündüğü gibi olur, Feridun kendisini kurtarmaya gelmiştir. Feridun, Nahide'nin babasıyla konuşur, yakında evleneceklerini söyler. Nahide ile çıkarken babası ani bir hareketle ampulü patlatır, Nahide'yi kaçırır. Kemal'in de yardımıyla Bedri yakalanır, Feridun Nahide'yi kurtarır. Eve döndüklerinde Feridun tekrar Nahide'ye hislerini açar. Roman, Nahide'nin de aşkını itiraf edip Feridun'a sarılmasıyla sonlanır.

Romanda Ruhsar Hanım Göksu vapurunun battığını radyodan duymuştur. Türkiye'de ilk radyo yayını 1927 yılında başlamıştır. Romanda vaka zamanını 1927 yılı ve sonrasında başlatmak mümkündür.

Romanda iki farklı mekân ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Feridun ve Nahide'nin birkaç gece konakladıkları Ruhsar Hanım'ın çiftliğidir. Feridun ve Nahide, Ruhsar Hanım'ın çiftliğini bulmadan önce bir sahilde uyanırlar. Feridun çevreyi inceler ve burasının Silifke, Fethiye veya Anamur olduğunu düşünür. İstanbul'a gidecekleri zaman Silifke'den kalkacak vapurun ertesi gün saat 11'de olduklarını öğrenirler. Bu bilgiye dayanarak Ruhsar Hanım'ın çiftliğinin ve dolayısıyla ilk mekânın bulunduğu bölgenin Silifke ya da Silifke'ye yakın bir köy olduğu düşünülmektedir. Romanda ikinci mekân, çiftin yerleştiği İstanbul'dur. Cihangir'de, Marmara'yı ve Boğaz'ı gören bir evde yaşamaya başlamışlardır. İstanbul'da adı anılan bir başka yer Nahide'nin babasıyla buluştuğu Karagümrük'tür. Bedri, kızını Karagümrük'e, Keçeciler Caddesi'ne çağırır. Karagümrük ve Keçeciler Caddesi, günümüzde İstanbul'un Fatih ilçesine bağlıdır.

Romanda Feridun'un İzmir'e gittiği söylense de İzmir'de herhangi bir vaka yaşanmamış, yalnızca Feridun İzmir'den Nahide ve Ruhsar Hanım'a mektuplar göndermiştir. Feridun İstanbul'dan uzaklaşır, sevdiği kadını tek bırakmak zorunda kalır ve onun yokluğunda Bedri, kızını kaçırır. Bu açıdan İzmir, Nahide'nin kaçırılması için Feridun'u İstanbul'dan uzaklaştırmak amacıyla kullanılan bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sarışın Melek'te mektup tekniği önemli bir yer tutmaktadır. Feridun'un İzmir'e gittiği söylendikten sonra "Ruhsar Hanımefendi'ye Mektuplar" başlıklı kısım başlar. Feridun hem Ruhsar Hanım'a hem de Nahide'ye mektuplar gönderir. Nahide de hem Feridun'a hem de Ruhsar Hanım'a mektuplar göndermiştir. Fakat Nahide'nin Feridun'a, Feridun'un Nahide'ye gönderdiği mektuplar; Ruhsar Hanım'a gönderilen mektupların içinde yer almaktadır. Bu mektuplarda çiftin birbirlerine karşı hissettikleri, Nahide'nin Feridun'a söyleyemedikleri yazmaktadır. Nahide bir mektubunda Feridun'u sevdiğini söylemektedir fakat onun aşkına güveni yoktur. İstanbul'daki evlerine ilk taşındıklarında içinde Feridun'un sevgililerinden gelen mektupların bulunduğu bir sandık bulmuştur. Geçmişinde birçok kadın ile birlikte olan Feridun'a güvenemez. Bu mektubunda Feridun'un sevgililerinden gelen mektuplardan da alıntılar yapar. Romanda mektup içinde mektuplara yer verilmiştir.

Romanda yer alan bir başka mektup, Bedri'nin kızına gönderdiği mektuplardır. Bedri ilk mektubunda görüşmeleri gerektiğini söyleyerek hizmetçiyi göndermesini ister. Mektubun sonunda kendisini atlatmaya çalışmamasını tembihler. Kaptan'a haber verdiği taktirde ikisinin de hayatının tehlikeye gireceğini söyleyerek kızını tehdit eder. Bedri'nin ikinci mektubunda buluşacakları adres yazmaktadır. Feridun bu mektupları okuyunca Nahide'nin babası tarafından kaçırıldığını anlayarak Karagümrük'e doğru yola çıkar. Bu mektuplar kaçırılan Nahide'nin yerini Feridun'a buldurmak için romanda kullanılmıştır.

Sarışın Melek romanı, kadınların çalışması gerektiğini vurgulaması bakımından da önemlidir. Zengin bir babanın kızı olan Nahide, okulu bitirdiğinde babası tarafından zengin bir adamla evliliğe zorlanır. Mersin'de babasından ve evlilikten kaçarken karşılaştığı arkadaşı ona bir an önce hayata atılması gerektiğini söyler, çalışmalı ve parasını kendi kazanmalıdır. Bu hedefle çıktığı yolda Feridun ile tanışan Nahide ona güvenir; onu bir hami, bir ağabey gibi görür. Gezmeye çıktıkları gün Feridun kadınlara

dair görüşlerinden bahseder. Ona göre Allah, kadınların gözlerine sihir yerleştirmiştir, erkekler bu sihirden etkilenmektedir. Deniz de cazibelidir, Feridun denizin cazibesine kapılarak ömrünü denizde harcamıştır fakat Feridun için deniz, Nahide'yi gördüğü anda cazibesini yitirmiştir. Feridun bunları söyleyip ilanıaşk eder, isteği dışında Nahide'yi öper. Af dileyip pişmanlığını dile getirince Nahide güveninin sarsıldığını ve çalışmaya dair kurduğu hayallerin yıkıldığını şu sözlerle dile getirir:

> "*(...) Halbuki ben neler tasavvur etmiştim? Sizin himayenizde iken çalışacağımı, hayatımı kazanacağımı, kimseye minnet etmeden istikbalimden emin olacağımı düşünmüştüm. Mesela… Küçük, iki odalı bir evde oturabileceğimi düşünmüştüm. Sizin her zaman beni elimden tutacağınızı düşünmüştüm.*" (Yarım Ay, No: 134)

Feridun, kendisini affettirmeye çalışarak bu hayalleri kurmaya devam etmesini söyler. Nahide bir an önce İstanbul'a gidip çalışmak istediğini dile getirir. Feridun bu istek üzerine sabah Ruhsar Hanım'a anlattıklarını duyduğunu söyler, babasının evine dönmemekteki kararının kesinliğini sorar. Nahide'nin kararlı olduğunu anlayınca artık ondan kendisinin sorumlu olduğunu, Nahide'nin "erkek" gibi çalışıp hayatını temin etmesi gerektiğini söyler. İş bulana kadar Nahide'nin masraflarını Feridun üstlenecektir.

Feridun'un çalışma hayatından bahsederken bir kadının iş hayatına atılmasını "erkek gibi çalışmak" olarak tanımlaması, o dönemin kadınların çalışmasına yönelik zihniyetinin bir tezahürü olmalıdır. Bu cinsiyetçi söylem, yıkılmaya çalışılsa da iş hayatının erkeklere mahsus olduğu ile ilgili yargının o yıllarda henüz yıkılamadığını göstermesi bakımından önemlidir.

3.1.7.3. Kırmızı Yengeç

Roman derginin 144-151. sayıları arasında (1 Mart 1942-15 Haziran 1942) yayımlanmış, 148 ve 149. sayılarda tefrika yer almamıştır. Romanının yazarı Rebia Şakir'dir. Rebia Şakir derginin 50. sayısında kıymetli bir kadın ressam olarak tanıtılmıştır. Fakat 134. sayıda yayımlanan "Türk Edebiyatında Kadın Romancılar-Toplu

Bir Bakış" başlıklı yazıda Enver Naci, Rebia Şakir'in Ragıp Şevki'nin müstearı olduğunu bildirir. Yazar hakkında yapılan çalışmalarda *Kırmızı Yengeç*'in adına rastlanamamıştır.

Roman bir cinayeti anlatmaktadır. Savcı Nazım Şakir'in bir cinayet mahallinde araştırma yapmaktadır. Avukat Hayri Bey kızını evlendirmiş, o gece evinde eğlence düzenlemiştir. Düğün gecesi Hayri Bey'in köşkünde bir cinayet işlenir. Maktul, Esat Hadi Bey adlı biridir. Ceset incelenirken maktulün cebinde bir tehdit mektubu bulunur.

Esat Hadi Bey, damat ya da gelin tarafından değildir, kimse kendisini tanımamaktadır. Yapılan araştırmalarda müteahhitlik yaptığı ve dürüst bir hayat sürdüğü öğrenilmiştir. Başına bela açabilecek gizli bir macerası kimse tarafından duyulmamıştır.

Görgü tanıkları o gece Esat Hadi Bey'in bazı davranışlarından şüphelenmişlerdir. Gelinin babası Hayri Bey, Esat Hadi'nin sürekli saate baktığını görür, yanına gidip birini bekleyip beklemediğini sorar. Kendisinden ilginç bir cevap alır, Esat Hadi İstanbul'dan Yeşilköy'e gelen son trenin saatini sorar. Aynı gece Hayri Bey misafirlerine odaların hazırlandığını, dinlenmek isteyenlerin odalara çekilebileceğini söylediğinde tüm davetliler sevinirken Esat Hadi tepkisiz kalır, bir ara Hayri Bey onu göremez. Esat Hadi Bey'in tuhaf davranışlarına damadın babası Hacı Lütfullah Bey de şahit olmuştur. Esat Hadi, bütün gece gözlerini camdan ve kapıdan ayırmaz, bir ara bahçeye bakan pencerelerden birine gözlerini diker ve sararır. Daha sonra adeta bir şey görmemiş gibi rahatlar.

Sorgulamalar biter, Savcı cinayet soruşturmasında ilerleme kaydedemez. İstanbul'a Yeşilköy'e giden son trene biner. Trende bir olay yaşanır: kompartımana arka arkaya binen iki kişi arasında arbede çıkar, biri çantasını bırakarak trenden atlar. Diğer kişi Nazım Şakir'in arkadaşı Hakkı Ekrem'dir. Şüphelendiği adamı takip etmiştir. İki arkadaş çantada "*Omuzları yuvarlak… 19 sene… Tencerenin anası… Köy. Tavuk.. Horoz.. 2 civciv..Yay, erik.. Şiş.. Ayran.. Lâmba.. Köy.. 42. 54321.. Kutu.. M.O.N. Behice.. Gece saat 10 da.. Tanrının lûtfü ve inayeti.. Çimen Porte.. İt…"* (Yarım Ay, No: 146) yazılı bir not bulurlar. Tren Bakırköy'e geldiğinde Hakkı Ekrem inmek ve Bakırköy'de kalmak ister, gece boyu uyumaz ve şifreyi çözmeye çalışır. Çözdüğü şifreye göre kapı numarası 42 olan, iki kardeşe sahip Behice adlı birinin evinde bir olay yaşanmıştır ya da yaşanacaktır. Hakkı Ekrem, Lütfî ya da İnayet adlı birini tanıyıp tanımadığını Nazım Şakir'e sorar. Nazım Şakir, Lütfullah Paşa'nın oğlu İnayet Bey adlı birini tanıdığını, biri

Behice olmak üzere üç kızının olduğunu söyler. Behice'nin evine gittiklerinde Behice çoktan ölmüştür, omzunda kırmızıya boyanmış bir yengeç vardır. Hakkı Ekrem evin etrafını inceleme başlar, "Y.N." yazan altın bir altın anahtar bulur. Trenden Behice'nin evine giden yolda ayak izleri görmüştür fakat katil aynı yoldan dönmemiştir. Köşke döner, kendisine çantanın sahibinin bulunduğu söylenir. Trenden atlayan adam sorgulanır. Aslında kendisi bir yankesicidir, çantayı çalmıştır. Katil olmasının imkânı yoktur çünkü o gece trenden atladıktan sonra devriye jandarması tarafından yakalanmıştır, katil ise gece 12'den sonra eve girmiştir. Yankesici çantayı çaldığı kompartımandaki kişileri anlatır. Sorgu bittikten sonra Hakkı Ekrem bulduğu buruşuk bir kâğıdı düzeltir, İnayet Bey'in evinin planı olduğunu anlar. Katil bir noktayı işaretlemiştir, bu nokta evden bir dehlize uzanan deliği göstermektedir. Hakkı Ekrem ve bir komiser bu dehlize girerler. Dehliz, "Sarı Güllü Köşk" adlı bir köşkün bahçesine çıkar. Köşkün içine girdiklerinde yerde yatan kırmızı saçlı bir genç görürler. Gencin göğsünden kan akmaktadır. Genç, son nefesinde yaşananları anlatır, cinayeti itiraf eder. Yahya Naci adında olan bu gence kırmızı saçlı olduğu ve paytak yürüdüğü için "kırmızı yengeç" lakabı takılmıştır. Kırmızı Yengeç Behice'yi sevmektedir, Behice ise Esat Hadi Bey'i sever. Yahya Naci'ye ümit verip onu aldatmıştır. Yahya Naci her ikisini öldürüp rahat edeceğini düşünerek bu cinayetleri işler fakat Behice ölünce mutlu olamayacağını anlar. Romanın sonunda Hakkı Ekrem aylardır hasta bir delikanlının peşinden koştuklarını, oysa kendisinin cani bir katil çıkacağını sandığını söyler. Roman sona erer.

Üç ana bölümden oluşan romanda her bölümün bir başlığı vardır: "Bir Düğün Gecesindeki Cinayet", "Kırmızı Yengeç", "Altın Anahtar". İlk bölümde cinayet mahalli anlatılmış, köşktekiler sorgulanarak cinayet hakkında bir ipucu aranmıştır. İkinci bölümde Nazım Şakir'in trende yaşadıkları ve Hakkı Ekrem ile karşılaşmaları anlatılmıştır. Hakkı Ekrem ve Nazım Şakir o gece beraber kalırlar. Trenden atlayan adamın çantasından çıkan şifreli notu incelerler. Hakkı Ekrem, Yeşilköy'de yaşanan olayı da dinler. Sabahın ilk saatlerinde dün gece bir olay yaşandığını ya da yaşanacağını söyleyen Hakkı Ekrem arkadaşına çözdüğü şifreyi anlatır. Şifreye göre 19 yaşında Behice adlı bir kız vardır, iki kardeşi olan bu kızın kapı numarası 42'dir. Hakkı Ekrem; Lütfî, İnayet gibi isimlerden bahsedince Nazım Şakir, İnayet Bey'i ve kızlarını hatırlar. Behice'nin evine vardıklarında cinayet çoktan işlenmiştir. İlginç olan maktulün omzundaki kırmızıya boyanmış yengeçtir. Romanın son bölümü, tüm bilinmezlerin

çözüldüğü bölümdür. Önce trenden atlayan adam ardından Behice'nin evinde sandıkla kapatılmış, dehlize uzanan bir delik bulunur. Bu deliğin ucu bir köşke çıkar. Katilin köşkte olabileceğini söylenince Hakkı Ekrem zekice planlar yapan katilin böyle basit bir hata yapmayacağını ileri sürer. Komiser haklı çıkar, katil köşkün içinde kanlar içinde bulunur. Behice'den, Esat Hadi Bey'den bahseder. İntikamını almak için bir plan yapmıştır. İçinin bu şekilde soğuyacağını düşünerek her ikisini de öldürse de Behice'siz yapamayacağını anlamıştır. Roman Hakkı Ekrem'in cani bir katille karşılaşma umutlarının boşa çıktığını söylemesiyle sonlanır.

Romanda vaka zamanı tespit edilemezken mekân İstanbul ve semtleridir. Esat Hadi Bey Yeşilköy'de, Behice Bakırköy'de öldürülür. Yeşilköy günümüzde İstanbul'un Bakırköy ilçesine bağlı bir mahalledir.

Romanda mektup tekniğinden de yararlanılmıştır. Esat Hadi Bey'in cesedinin üzerinden çıkan mektup, bir tehdit mektubudur. Mektubu gönderen kişi, Esat Hadi ile dört kez konuştuğunu söyler. Esat Hadi Bey'e taahhüdünü yerine getirmezse beynine bir kurşun sıkılacağını, B. ve S.'nin bu ölüme acıyacağını söyler. Mektuba imza atılmaz, imza olarak Y. harfi bırakılır. Romanda mektup, Esat Hadi Bey'in ölüm tehdidi aldığını göstermek için kullanılır. Aynı zamanda polisler için bir ipucu olsa da romanın sonunda Yahya Naci, ipuçlarının birçoğunu kafa karıştırmak amacıyla bıraktığını ifade eder.

Kırmızı Yengeç dergide aşk ve macera romanı olarak tanıtıldığından tefrika roman bölümünde yer almıştır. Eserde Behice, Yahya Naci ve Esat Hadi Bey arasındaki ilişkinin ayrıntıları verilmemiştir. Yahya Naci, Behice'nin kendisine ümit verip kendisini aldattığını söylese de ilişkilerinin boyutu hakkında bir açıklama yapmamıştır. Eserde ayrıntılara yer verilmemesi ve eserin hacmi göz önünde bulundurulduğunda eseri uzun hikâye olarak tanımlamak çok daha doğru olacaktır.

3.1.8. Tevfik Abdurrahman Tanyolaç

3.1.8.1. Söyleyen Kalbimdir[17]

Yarım Ay'ın 62-92. sayıları arasında (1 Eylül 1937-15 İlkkânun 1938) yayımlanan roman, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç tarafından kaleme alınmıştır. Roman derginin 77,

[17] 1897-1975 tarihleri arasında yaşayan Tevfik Abdurrahman Tanyolaç, bir süre diş hekimliği yapmış; daha sonra *Yeşil Işık* adlı bir gazete çıkararak bu gazetenin sürekli yazarlığını yapmıştır. Ulusal duyguların ve kahramanlık temalarının ağır bastığı şiirleri, çeşitli konularda makaleleri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için

81, 90 ve 91. sayılarında yer almamıştır. *Söyleyen Kalbimdir* kitaplaşmamış, dergide tefrika olarak kalmıştır.

Roman, başkahraman Tevfik'in sevdiği kadına seslenmelerinden oluşmaktadır. Tevfik, adı verilmeyen bir kadına roman boyunca seslenir ve zaman zaman geçmişe döner. Bu hitaplarda Tevfik, kadını ne kadar çok sevdiğini, ona ulaşamadığını anlatır. Sevgilisi karşısındaymış gibi ona duygularından bahseden Tevfik, kavuşmanın imkânsızlığının da farkındadır. Roman, Tevfik'in sevgilisine yazdığı bir şiir ve ardından kendisini hoş görmesini istemesinin ardından sonlanır.

İç konuşmanın hâkim olduğu romanda geriye dönüş tekniği de sıkça kullanılmıştır fakat bu geriye dönüşlerde vakalar ayrıntılı olarak anlatılmamış, Tevfik ve kadının diyalogları verilmiştir. Tevfik, sevgilisine geçmişte söyleyemediklerini bu diyalogların verilmesinin ardından söyler, içini döker. Geriye dönüşlerde zaman bildirilmezken mekân genellikle İstanbul ve semtleridir.

Romanın başında Tevfik, sevdiği kadının bir gün kendisine "Evet!" diyeceğine inanır. Fakat ilerleyen sayfalarda ona "benim olamayacak eşim" şeklinde hitap eder. "Benim olmayacak eşim" hitabı, Tevfik'in sevdiği kadına kavuşamayacağına inandığını gösterir. Romanda Tevfik ve sevdiği kadının iletişim kurdukları, beraber oturup sohbet ettikleri geriye dönüşlerle anlatılmıştır. Fakat bu birlikteliğin arkadaşlıktan öteye gitmediği, Tevfik'in tek taraflı bir aşk yaşadığı görülmektedir.

Sevgili, sevgiliye ulaşmanın imkânsızlığı anlatılırken Divan şiiri unsurlarından da yararlanılmıştır. Divan şiirinde sevgili acı ve ıstırap vericidir. Cevr oku atar, zulüm ve eziyet eder. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesi, âşıktan yüz çevirmesidir. Gerçek âşık sevgiliden şikâyetçi olmaz. (Pala, 2017: 402) Romanda Tevfik'in sevgilisi de Divan edebiyatındaki sevgili tipiyle ile benzerlikler taşımaktadır. Zaman zaman zalimce davranır, Tevfik'e "zehirli sitem ve istihza okları" atar. Bu oklar, onun acı sözleridir. Tevfik bu oklardan kaçmayı bilse de kaçmaz. Bu saldırının devam etmesini de ister, sevgiliye kendisine acımamasını söyler. Çünkü Tevfik'in davası, sevgilisinin kalbini

bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

fethetmektir. Bu yüzden ondan gelen her şeye razıdır. Bu özellikleriyle Tevfik'in de Divan şiiri âşığına benzediği görülmektedir.

Tevfik "Bahçeme Bir Gül İsterim" adlı bir yazı yazdığını söyler. Bu yazı Emine, Ahmet ve Ayşe'nin Yüce'nin gönlünü hoş etmek için bir yolculuğa çıktığını anlatmaktadır. Bu yolculukta göğüslerinde Yüce'nin emaneti olan gülleri taşıyan gençlerin amacı gülleri Yüce'nin bahçesine götürmektir fakat Yüce'nin kokusunu, tazeliğini, rengini çalmak isteyen düşmanları vardır. Tevfik kadının Yüce'yi merak ederse aynaya bakmasını söyler. Onun pervanesi olmuştur, kanatları yanmış bir pervanedir. O ise Tevfik'e bir gül yaprağı dahi vermemiştir.[18]

Ayna, Divan şiirinde sevgiliye hediye edilir. Sevgiliye ayna hediye edilmesindeki amaç, onun kendi güzelliğini görüp âşık olması ve bu sayede kendisine âşık olanların halini anlamasıdır. (Pala, 2017: 402) Tevfik'in hikâyesinde başkahraman Yüce, sevgilinin kendisidir. Tevfik sevgilisine Yüce'yi merak ederse aynaya bakmasını söyler.

Tevfik sevgilisine olan bağlılığını anlatırken kendisini pervaneye benzetir. Kanatları yanan bu pervane, alevleri kendisine kanat yapmıştır. Pervane muma âşıktır, onun çevresinde döner ve bir an gelir ki kendisini onun ateşine atar. Sevgilinin çevresinde dönen, onun zulümlerine katlanan ve onun ateşinde yanarak can vermeye hazır olan âşık, divan edebiyatında pervane ile temsil edilmektedir. (Pala, 2017: 370) Tevfik de bir pervanedir, sevgilisinin etrafında döner. Kanatları yanan bu pervane, sevgilisinin alevlerinden kendisine kanat yapar. Onun çektiği bu eziyete rağmen sevgilisi, Tevfik'e bahçesinden bir gül dahi vermez. Tevfik kanayan kalbini, sevgilinin gülü diye taşır.

Romanda zaman zaman hayal ve gerçek iç içe girmiştir. Tevfik yakınında bir kanat sesi duyar, beyaz bir güvercinin dala konmaya çalışırken göğsünün kızardığını görür. Güvercin alev alır, erir ve yerine bir yıldız doğar, sarışın bir kız. O esnada Tevfik ile zaman kavga etmeye başlar. Zaman Tevfik'e "toprağın oğlu" olarak hitap eder. Güvercinin insanların içindeki ses olduğunu, insanları "renkten renge uçurduğunu" söyler. Bu gezinti esnasında insana diken batacağını fakat insanın aldırmayacağını, bu

[18] Yazarın *Yüce ve Çiçekleri* adlı bir eserinin yayımlandığı tespit edilmiştir. Fakat metindeki hikâye ile kitap arasında herhangi bir benzerlik bulunmamaktadır. *Yüce ve Çiçekleri* bir çocuk kitabıdır.

durumun insan “hiç” oluncaya kadar devam edeceğini anlatır. Tevfik zamanı kovar, hiçliğe rağmen sevgilisini sevdiğini söyler.

Tevfik ağaç dalları, deniz dalgaları, arı gibi tabiat unsurları ile de konuşur. Arı, hiçbir çiçekten bal alamadığını, hangi çiçeğe yaklaşsa hepsi toprağın yaralı kalbinden bir parça olduğunu söyler. Acı bal yapmamasının ve aç kalmamasının tek yolu Tevfik’in sevgilisinin dudaklarına gitmesidir. Tevfik itiraz eder. Arı, sevgilisi için doğmuştur; onun için bal yapacaktır. Bu halde sevgilisinden bir şey istemeye hakkı yoktur. Arıya sevgilisinden uzak durmasını söyler, sevgilisi incinmemelidir. Böylelikle Tevfik’in yaratılıştaki gayenin sevgilisi olduğunu düşündüğü görülmektedir. Her şey, sevgilisi için var olmuştur ve varlığını sürdürmektedir.

Tevfik bir gece rüzgâr ile konuşur. Tevfik rüzgârın sevgilisinin semtine gitmesini, onunla konuşmasını ister fakat rüzgâr sevgilisinin uyuduğunu söyleyerek isteğini reddeder. Birden rüzgâr kesilir. Tevfik ne olduğunu anlamaya çalışırken rüzgâr sevgilisinin hasta olduğunu söyler. Kadının hasta olmasına Tevfik’in özlemini, arayışlarını ve sevgisini sebep olarak gösterir. Tevfik kabullenemez, rüzgâr kadından haber alamayacağını söyler çünkü kadın bunu istemektedir. Rüzgârın romandaki görevi, sevgiliden Tevfik’e haber getirmesidir.

Divan şiirinde de rüzgâr, sevgili ve âşık arasında bir postacı, ulak görevi üstlenmiştir. Sevgiliden âşığa koku; âşıktan sevgiliye özleyiş, feryat getirip götürür. (Pala, 2017: 381) Tevfik’in Rüzgâr, o gece sevgiliden kötü haber getirse de daha önceleri sevgilinin kokusunu da Tevfik’e taşımıştır.

Tevfik’in kalbi ve aklı kavga halindedir. Akıl sürekli en büyük ıstırabın ne olduğunu sorar. Kalp her ıstırabın en büyük ıstırap olduğunu söyler. İnsanın kendisine denk bir arkadaş bulamaması, birbirine zıt olan çiftlerin beraber yaşayarak mutluymuş gibi davranmaları, gençliğin ihtiyarlıkla ödenmesi, aşkı bilmeyen et parçasına kalp denilmesi gibi birçok durumun büyük ıstıraplar olduğunu anlatır. Aklın soruları bitmez, soruları bitmediği gibi kalbin hassas ve içli sözlerini tersler. Kalp, baharı ve hayat perisini selamlamaya gider, akla da gelmesini söyler. Gelmediği taktirde “korkunç sorularının acı cevaplarını” tekrarlamaya devam edecektir. Bu durum Tevfik’in yalnızca dış dünya ile çatışma halinde olmadığını, iç dünyasında da çatışmalar yaşadığını göstermektedir. Belki de Tevfik’in iç dünyasının karışıklığı, dış dünyaya bakışına yansımaktadır.

Tevfik, şair ruhlu bir adamdır; şiir denemeleri tefrikada da yer almıştır. Tevfik'in şairane sözleri kadının da dikkatini çekmiş, Tevfik'e şair olup olmadığını sormuştur. Tevfik'in böyle bir iddiası yoktur. "Şöhretin altın kanatlarının" her insan için büyük bir zevk olduğunu söyler fakat Tevfik için sevgilinin "şafakları uyandıran kolları" yeterli olacaktır. Sevgilisini şiir ile anlatmak ister, şair değildir; heykelini yapmak ister, heykeltıraş değildir. Sevgilisini anlatacak herhangi bir yeteneği olmadığını söyler.

Roman, edebî bir üslup ile kaleme alınmış, söz sanatlarından ve imgelerden sıklıkla yararlanılmıştır. Dergide "mensur şiir" olarak da tanıtılan romanda, ses tekrarları ve yinelemeler önemli bir yer tutmaktadır:

> "*(...) Köşebaşından varlığı zor anlaşılan bir gölge belirdi. Senden bir haber mi gelirdi? Yükselen gölgenin başı ucunda ışıltılı bir tuğ yükseliyor. Gölge, durup durup ilerliyor. Geçtiği yollarda demet demet ışık serpen ve baharın gizlendiği saçlarından bir çile ipek olduğunu söyleyen bu tuğ nedir? Alaca karanlıkta belki de yarı tok sürünen bu gölge kimdir?*" (Yarım Ay, No: 83)

Roman, yazarın edebî gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Romanda kullanılan üslup, mecaz ve imgelemeler, şiir alıntıları ve mensur şiire yaklaşan sözdizimi yazarın romanı yazmaktaki amaçlarından birinin edebî gücünü ve şairane üslubunu göstermek olduğunu düşündürmektedir.

3.1.9. Umran Nazif Yiğiter[19]

3.1.9.1. Tangonun Ölümü

Umran Nazif Yiğiter tarafından kaleme alınan roman 34-47. sayılar arasında (1 Temmuz 1936-15 İkincikânun 1937) yayımlanmıştır. Derginin 39. sayısında roman yayımlanmamış, bunun dışında romanın yayımında herhangi bir aksaklık olmamıştır.

---

[19] 21 Mart 1915-28 Aralık 1964 tarihleri arasında yaşayan Umran Nazif Yiğiter; savcılık, yargıçlık, milletvekilliği, noterlik yapmıştır. Zonguldak'ta bulunduğu yıllarda haftalık *Yeni Zonguldak* ve Ocak gazetelerini yönetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.
Bahsi geçen kaynakta *Tangonun Ölümü* romanının *Yeni Zonguldak* gazetesinde tefrika edildiği söylenmiştir. Bu durumda romanın yayımlandığı düşünülen üç yayın organı bulunmakta: *Ocak*, *Yarım Ay*, *Yeni Zonguldak*. *Yeni Zonguldak* gazetesi 4 Şubat 1942'de okuyucuyla buluşmuş, *Ocak* gazetesi ise *Yeni*

Roman ile ilgili dikkat çeken bir nokta, romanın iki kez tefrika edilmiş olmasıdır. Ömer Ayhan'ın *Türk Dili*'nde yayımlanan "Bir Hayalet Kitap: Tangonun Ölümü" başlıklı yazısına göre eser 1942'de *Ocak* gazetesinde de tefrika edilmiştir. *Ocak*'ta yazarın müstearı kullanılmıştır. 1943'te Zonguldak Kozlu Halkevi Yayınları tarafından neşredilen roman, yine aynı isimle yayımlanırken yazar ismi olarak romancının müstearı olan Semine Meral adı kullanılmıştır. (Ayhan, 2020:72)

Romanın yayımlanacağı haberi 32. sayıda okuyucuya verilmiştir. Umran Nazif Yiğiter'in romanını *Yarım Ay* için hazırladığı söylenerek yazarın romanı hakkındaki sözleri yayımlanmıştır:

> "*(...) 'Tangonun Ölümü' hakikatin romanıdır; onu zengin hayâl menbalarından fışkırmış muhayyel vakalarla dolu zannedenler inkisarı hayâle uğrayacaklardır. 'Tangonun Ölümü' muhitin kötü tesirlerini idealist bir insan üzerinde göstermek, 'İnsanı kötü yapan muhittir.' sözünü tevsik etmek ve muhtelif zaman ve devirlerdeki ahlâk, namus telâkkilerini anlamak; bir tarafta namuslu bir insanın 'Tango' diye yüzüne tükürülürken diğer taraftan işlerine yaradığı için namussuz kimselere fazilet timsali diye iltifat edildiğini aydınlatmak için yazılmıştır.*" (Yarım Ay, No: 32)

Bu sözlerle yazar, romanın yazılma amacını roman yayımlanmadan duyurmuştur.

Roman; Doktor Ali Ulvi ve komşusunun kızı Mübeccel'in ilişkilerini, ayrılıklarını ve yıllar sonra tekrar karşılaşmalarını anlatır. Romanın konusunu sadece bu cümleyle sınırlamak doğru olmayacaktır. Çünkü romanda yalnızca iki gencin başından geçen aşk hikâyesi ve acı tecrübeler anlatılmaz. İdealist bir doktor olan Ali Ulvi'nin ideallerinden

Zonguldak'ın devamı niteliğinde 25 Kasım 1942'de yayımlanmaya başlamıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Dilşad Yirsutimur, "Zonguldak İl Merkezi Gazeteleri (1923-1960)", Researcher: Social Science Studies 2018, Cilt 6, Sayı 2, s. 65-97) Ömer Ayhan, *Türk Dili*'ndeki yazısında bu karışıklığa değinerek romanın *Yeni Zonguldak*'ta yayımlanma ihtimali olmadığını, *Ocak* gazetesinde yayımlandığını söylemiştir. Her iki gazetenin de yayımlanma tarihine bakıldığında romanın ilk yayımlandığı yayın organının *Yarım Ay* olduğu görülmektedir.

kopuşu, ikrah ederek baktığı hayata tutuluşuyla beraber güzel ve genç bir kız olan Mübeccel'in iftiralar yüzünden hayatının altüst oluşu anlatılır.

Dört bölümden oluşan romanın ilk bölümü, Ulvi'nin sarayda Hanım Sultan'ın şahsi doktoru olmasıyla başlar. Babası bir mutasarrıf olan Ulvi, saraydaki iş hayatının getirdiği zorlukların farkındadır. Arkadaşı Seyfi ile otururken bu işi neden istemediğini anlatır. Dedesi de sarayda çalışmış, babasını da dedesinden dolayı saraya almışlardır. Özgürlükçü ve idealist biri olan babası Hacı Adil Bey, odasında Fransızca gazete bulunduğu için sürgüne gönderilmiş, döndüğünde saraya tekrar girebilmek için elinden geleni yapmıştır. Görevine ancak nüfuzlu tanıdıklarının hatırı aracılığı ile dönmüştür. Ulvi, babasının mevkisinden dolayı çalışkan bir öğrenci olmasına rağmen hak ettiğinden daha yüksek puanlar alır, okuldaki hocalarından iltimas görür ve bu yüzden okul arkadaşları tarafından sevilmez. Bir gece eve iki zabit gelir. Babası Avrupa'daki bir akrabasıyla mektuplaştığı için Rüstem Efendi tarafından şikâyet edilmiş, hakkında gizli bir teşkilat yapılanmasına ortak olduğu ile ilgili bir jurnal verilmiştir. Hacı Adil Bey tutuklanır, mektuplarda hükümet aleyhine bir durum olmadığından bir ay sonra serbest kalır. Bu olaydan bir sene sonra bir kandil gecesi kapı çalar, Ulvi kapıyı açtığında bir kadın ve iki çocuğunu görür. Kadın ve çocuklar Ulvi'nin bacaklarına sarılırlar. Kadın durumlarının çok kötü olduğunu, aç kaldıklarını söyler. Kadın, Rüstem Efendi'nin karısıdır. Babası, kadın ve çocuklarına hakaret ederek onları kovar. Babası da Rüstem Efendi gibi müfteridir, mevkisini korumak için insanların hayatlarıyla oynamaktadır. Ali Ulvi, babasının yaşayışından dolayı "hanedan denilen sefiller"in arasında yaşamak istemez.

Hanım Sultan başta olmak üzere haremin cariye ve gözdelerinden de sorumlu olan Ali Ulvi, Sultan ve diğer kadınların ilgisini görmektedir. Fakat Ali Ulvi saraydaki hiçbir kadınla ilgilenmez. Bir gece komşuları Rahmi Bey'in kızı Mübeccel'i keman çalarken görür ve genç kızdan etkilenir. Mübeccel Ulvi'ye yıllardır platonik bir şekilde âşıktır fakat Ulvi bunu bilmez. Mübeccel ve Ulvi'nin ilişkisi Mübeccel'in hasta olmasının ardından başlar. Rahmi Bey kızının hasta olduğunu söyleyerek muayene için Ulvi'yi çağırır, Ulvi işinden dolayı birkaç gün Erenköy'e dönmemiş, İstanbul'da kalmıştır. Bir hafta sonra genç kızı kontrole gider; Rahmi Bey ve kardeşi, Mübeccel'in arkadaşları, Macit ve Zehra da oradadır. Macit, Mübeccel'in akrabası ve eski nişanlısıdır. Küçük yaşta nişanlanan çiftin nişanı Rahmi Bey'in ısrarı üzerine bozulmuştur. Macit Mübeccel'i sevse de

Mübeccel Macit'e ağabey gözüyle bakmaktadır. Bir gün iş dönüşü Mübeccel'in kendisini beklediğini gören Ulvi, Mübeccel'e hislerini açar. Ulvi'nin Mübeccel'in hayatına girmesiyle Macit, Mübeccel ve Macit arasında bir aşk üçgeni oluşmuştur.

Ailelerin de onayı alınıp iş resmiyete dökülecekken sarayda yanlış anlaşılan bir olay neticesinde Ulvi'nin üzerine bir iftira atılır, Ulvi Cide'ye sürgüne gönderilir. Haremde cariyelerle uygunsuz bir şekilde yakalanmıştır. Ulvi işin aslını harem ağasına anlatır, kendisi haremden geçerken bir grup cariye kendisini bir odaya çekmiş ve Ulvi'nin etrafını sarmışlardır. Kızlar Ulvi'yi çekiştirirken Ulvi'nin ceketi yırtılmıştır. Harem ağası bunu bir itiraf kabul eder ve beş yıl Cide'ye sürüldüğünü bildirir. Ulvi, bu sürgüne sevinmiştir. Birkaç gün içinde Mübeccel ile nikâhlarının kıyılması gerektiğini düşünür, sonra birlikte Cide'ye gidip mutlu bir şekilde yaşayabileceklerdir. Ulvi geleceklerini düşünürken bir. "M." imzalı bir mektup gelir. Mektupta Mübeccel'in bu evlilikte Ulvi kadar mutlu olmayacağı söylenir. Ulvi'nin çocukluktan beri birbirine bağlı iki kalbi düşünmesi istenir, etrafına bakarsa bu iki kalbi görecektir. Ulvi önce mektuba güler, daha sonra şüphelenerek Mübeccel'in evine gider. Mübeccel ve Macit kameriyeye doğru yürümektedir. Macit, Mübeccel'i ısrarla kameriyeye çıkarmış, genç kıza hislerini açmıştır. Mübeccel Macit'e kendisini yalnızca bir ağabey olarak gördüğünü söyler. Macit bu konuşmanın ardından yaptığından pişman olup kurduğu tuzak dolayısıyla özür dilemeyi düşünse de Ulvi kıskançlıktan işin iç yüzünü araştırmaya gerek görmemiş, babasına ve Mübeccel'e kısa bir mektup bırakarak Cide'ye gitmiştir. Cide'de bir hana yerleşir ve yeni hayatına başlar.

Romanın ikinci bölümünde on yıllık zaman atlaması yaşanır, bu on yıl içinde Ulvi çok değişmiştir. Ulvi, Cide'ye geldiği ilk yıllarda ideallerini gerçekleştirmeye çalışmış, halkın sağlığı ve refahı için farklı yollar aramıştır. Ulvi'nin bu çabaları devlet dairelerinde alayla karşılık bulmuştur. İdeallerini gerçekleştiremeyen Ulvi; alkolik, dedikoducu, tembel bir adam olmuştur. Evlenmek ister fakat Cide'nin yerlilerinden kız almak zordur. Bu yüzden "Beybaba" lakaplı ihtiyar nüfus memuru Hacı Mümtaz'a evlilik konusunu açar, İstanbul'dan gelen akrabasına talip olur. Hacı Mümtaz, Cide'deki erkeklerden farklıdır, iyi bir aile hayatı vardır. Alkol kullanmaz, kahvehanede oturup dedikodu yapmaktan hoşlanmaz. Hacı Mümtaz, bu kadını Ulvi'ye layık görmemektedir. Ulvi sebebini sorunca aile sırrını açmak durumunda kalır. Leman'ın yaptıklarının unutulması

için Cide'ye gönderildiğini söyler. Leman'ın bir hatıra defteri vardır, bu defteri okuduktan sonra nihai kararını vermesini söyler.

Leman hatıra defterinde yaşadıklarını anlatır. Babası olarak tanıdığı Lütfü Bey aslında öz babası değildir, bu gerçeği yıllar sonra öğrenmiştir. Annesinden daha genç olan adama "baba, ağabey" gibi hitaplarda bulunmaz, Lütfü Bey diye seslenir. Annesi, kızı Türkan'ın doğumu için İzmir'e gittiğinde Leman ve Lütfü Bey'in arasındaki ilişki farklı bir ilişkiye, bir gönül ilişkisine doğru evrilmeye başlar. Leman bu ilişkiyi engellemeye çalışıp annesini hatırlatsa da Lütfü, annesini başka adamların kollarından kurtardığını fakat annesinin onu her fırsatta aldattığını söyler. Bunu duyan Leman, "memnu hislerinin membaı" olarak annesini görür. Annesi İzmir'deyken Lütfü Bey ile ilişki yaşamaya başlarlar. Leman, Lütfü Bey yüzünden alkol ve sigaraya başlar. Günler böyle geçer, bir gün midesi bulanır ve karnında hareketlenmeler hisseder: Hamile kalmıştır. Olayın üstünün kapatılması için Leman önce ablasının yanına, İzmir'e gönderilir. Fakat ablasının Leman'a güveni kalmamıştır. Bir gün kocası ve Leman'ın yakınlaştıklarını düşünüp bağırmaya başlasa da kapıyı açınca sohbet ettiklerini görür. Bu olayın ardından Leman İstanbul'a döner fakat İstanbul'daki dedikodular devam ettiği için Cide'ye, dayısının yanına gönderilir.

Romanın üçüncü bölümünde Ulvi'den sonra eski mahallesinin son durumu anlatılır. Macit, Mübeccel'den vazgeçmez fakat Mübeccel ne onunla ne de başkasıyla evlenmeyi kabul eder. Macit bunun üzerine İstanbul'u terk eder. Rahmi Bey vefat etmiş, Leman halasıyla yaşamaya başlamıştır. Halası bir yüzbaşıyla evlenir. Eniştesi Ramiz'in atandığı kasabaya halası ile birlikte Mübeccel de götürülür. Mübeccel, kara cahille dolu olan kasabada dikkat çeker. Mübeccel'in öğretmenlik yapması için eniştesi ve Mübeccel maarif müdürü ile görüşürler. Mübeccel ve müdür arasında dedikodular başlar, müdür Mübeccel ile evlenmek ister. Cevap alana kadar ise dersi teftiş bahanesi ile Mübeccel'in sınıfına girer, Mübeccel'i bakışlarıyla rahatsız eder. Mübeccel bu durumdan kurtulmanın yolunu işi bırakmakta bulur. Mübeccel ile evlenmek isteyen bir başkası, kasabaya gelen müfettiştir. Bu müfettiş aynı zamanda Ramiz'in akrabasıdır fakat Mübeccel müfettişi de sevemez. Mübeccel'in kasabadan gönderilmesine sebep olan son olay, bir cenaze günü gerçekleşir. Kasabanın en ahlaksız ve fettan kadını Dudu'nun oğlu Cafer, çok alkol aldığı bir gecenin sonunda hayatını kaybeder. Cafer daha önce Mübeccel'i beğenmiştir fakat Mübeccel Cafer ile ilgilenmemiş, hediye gönderdiği şekerleri fırlatmıştır. Cenaze

giderken Dudu, Mübeccel'i görür ve oğlunun ölümüne Mübeccel'in sebep olduğunu söyler. Çamaşırcı Fatma Hanım da Dudu'ya destek çıkar. Galeyana gelen Dudu, "*(...) Tango, tango, boynunda fiyango! Elin aslan gibi oğullarını kara topraklara sokan tongo! Enişteni seven tango!*" (Yarım Ay, No: 46) diye bağırır. Bu sözlerin ardından çocuklar bile Mübeccel'i gördüklerinde "Tango, tango, boynunda fiyango!" diye bağırmaya başlar. Ramiz, namuslu bir kızın böyle bir kasabada yaşayamayacağını anlayarak Mübeccel'i İstanbul'a, emektar Şayeste Kalfa'nın yanına gönderir.

"Tango İstanbul'da" alt başlığıyla başlayan son bölümde olaylar Mübeccel'in defterinden anlatılır. Şayeste Kalfa ile Mübeccel Aksaray'da yaşamaktadırlar. Mahallede de rahatça yaşayamaz, kâtibin biri kendisine sürekli laf atar. Bir gün Şayeste Kalfa'nın komşularından Rüküş Hanım, Mübeccel'e niçin evlenmediğini sorar. Maddi anlamda zor günler geçirdiklerini bilmektedir. Mübeccel'e kısmet çıkmıştır. Mahalleden geçen bir çocuk, Mübeccel'i beğenir. Hastalanan çocuğa Rüküş Hanım kurşun dökmeye gittiğinde çocuk durumu anlatır. Halasına giderken mahallede bir yosma görmüş, yosmayı beğenmiştir. Yosma dediği kişi Mübeccel'dir. Rüküş Hanım çocuğun adresini Mübeccel'e verir. Mübeccel bu hakaret karşısında Rüküş Hanım'ı kovar ve bir daha bu kadının evlerine girmemesi için Şayeste Kalfa'yı tembihler.

Macit, Mübeccel ve Ulvi'nin yolu tekrar kesişmiştir. Macit yıllar sonra İstanbul'a döner. Kızı Hicran ile Mübeccel'i ziyaret eder. Yaptıklarından pişman olduğu için Mübeccel tarafından affedilir, aralarında bir ağabey-kardeş ilişkisi olduğu okuyucuya sezdirilir. Bir gün ailecek uğrayacaklarını söyler ama gelmez. Hastalandığı için gelememiştir, bu yüzden Mübeccel'e bir mektup gönderir. Mektubunda hastalığı için eve doktor geldiğini, bu doktorun Ulvi olduğunu söyler. Ulvi'nin bir alkolik olduğunu, İstanbul'a gelmek için çok çalıştığını anlatır. Macit Mübeccel'den bahsedince lakayt tavırla "*(...) Ha... O ne yapıyor?*" (Yarım Ay, No: 47) der. Mübeccel Macit'e Ulvi'yi tekrar görürse kendi yarasının hâlâ kanadığını Ulvi'ye iletmesini ister. Defter burada sonlanır.

Romanın sonunda ağır bir şekilde hastalanan Mübeccel'in yanına bir doktor getirilir. Geçmiş gönül ilişkilerinden bahsedilirken ağzı alkol kokan bu doktor, onların gençken yaşanacak şeyler olduğunu, kendisinin de bir zamanlar gençlik aşkı olduğunu söyler. Şimdi Leman adlı bir karısı, beş çocuğu olduğunu anlatarak şükreder. Gelen

doktor, Ulvi'dir. Mübeccel acılar içinde ölürken Ulvi sokaklarda alkolün etkisiyle kahkahalar atar.

Romanda vaka Osmanlı Devleti döneminde başlar. Romanda Ulvi ve Macit 1 Eylül 1868[20]'de açılan Mekteb-i Sultani'den mezun olmuşlardır. Ulvi, Erenköy'de tramvaya binmektedir. Osmanlı'da ilk tramvay 31 Temmuz 1871 tarihinde hizmete açılmıştır.[21] Bu bilgiler ışığında romanda vakanın 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başlarında geçtiğini düşünmek mümkündür.

Romanda mekân İstanbul, Cide ve Demirköprü yakınlarında bir kasabadır. Vaka, İstanbul Erenköy'de başlar. İstanbulluların o tarihte sayfiye olarak kullandıkları Erenköy, Mübeccel ve Ulvi'nin daimî olarak ikamet ettikleri semttir. Mübeccel, romanın sonunda İstanbul, Aksaray'da hayatını kaybeder. Ulvi'nin sürgüne gönderildiği Cide ise günümüzde Kastamonu'ya bağlı bir ilçedir. Mübeccel, İstanbul'dan eniştesinin tayini sebebiyle ayrılmış, eniştesi Demirköprü mevkisinde bir kışlaya atanmıştır. Mübeccel'in hayatının küçük bir kısmı Demirköprü yakınlarında bir köyde geçmiştir. Bahsi geçen köyün Hatay veya Adana civarlarında bir kasaba olduğu düşünülmektedir.[22]

Roman bir ön sözle başlamıştır. Umran Nazif Yiğiter, ön sözünde romanının bir hakikat romanı olduğunu söyler. Yazar, roman karakterlerini ya bizzat tanıdığını ya da tanıdıklar vasıtasıyla hikâyelerine vakıf olduğunu bildirir. Bu hikâyeleri anlatırken hakikatten ayrılmadığını, romana şekil vermek için ilaveler yaptığını, bu ilavelerin günlük hayatta örneklerinin olabileceğini anlatır. Yazar romanı yazma sebebini şu sözleriyle açıklar:

> "*(...) Bu romanı yazmaktaki gaye, İstanbul ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde muhtelif zamanlardaki hayat, ahlâk ve namus telâkkilerini*

[20] http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mekteb-i-sultani-nin-kurulusu (erişim tarihi: 12.08.2023)
[21] http://www.istanbul.gov.tr/istanbulda-tarihte-yolculuk-nostaljik-tramvay (erişim tarihi: 12.08.2023)
[22] Mübeccel'in yaşadığı kasabada bir nehir olduğu, kışların ise yağışlı geçtiği bilgisi de verilmiştir. Kışların yağışlı geçmesi, kasabanın Akdeniz ikliminin yaşandığı bir bölgede olduğunu göstermektedir.
Günümüzde Demirköprü adını taşıyan iki mahalle, bir köy, bir de köprü bulunmaktadır. Demirköprü adlı mahalleler Hatay ve İzmir'de, Demirköprü Köyü ise Sivas'tadır. Bir köprü olan Demirköprü ise Adana'dadır. İçinden nehir geçen ve Akdeniz ikliminin yaşandığı yerler Adana ve Hatay'dır. Adana'daki Demirköprü 1912'de açılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Demirk%C3%B6pr%C3%BC_(k%C3%B6pr%C3%BC) (erişim tarihi: 12.08.2023)

göstermek, yaşayış vaziyetlerini mukayese etmek, dün 'Zavallı mahluk!' diye ağlanan bir kimseye -görüşlerin, hislerin ve fikirlerin değişmesi ile- bugün o şahsa yine 'Zavallı!' diye güldüklerini göstermeye gayret etmektir." (Yarım Ay, No: 34)

Yazar amacının zengin olduğunu söylerken eserinin kuru ve çıplak kaldığını, arkadaşlarının teşvikiyle romanını neşrettiğini de dile getirir. Romanını Nurullah Ataç'a ithaf eder.

Romanda mektup tekniğinden yararlanılmıştır. Ulvi'nin Mübeccel'i terk edip Cide'ye gitmesine kurulan bir tuzak sebep olsa da bu tuzak bir mektupla başlamıştır. Macit, Ulvi'ye gönderdiği mektupta Mübeccel ile birbirlerini sevdiklerini söyleyerek aradan çekilmesini ister. Mübeccel Ulvi'ye daha önce kendisini yıllardır sevdiğini söylemesine rağmen Ulvi şüphelenir ve gördüklerinin de etkisiyle Mübeccel'i terk ederek Cide'ye gider. Aşk üçgeni Macit'in bu mektubuyla dağılır, Macit Mübeccel ve Ulvi'yi ayırmayı başarsa da Mübeccel'i kazanması mümkün olmaz. Ulvi ve Macit bir yuva kurup hayatlarına devam etseler de Mübeccel Ulvi'yi sevmekten vazgeçmez, yalnız başına hayatını kaybeder. Uğradığı iftiralar sebebiyle de mutsuz bir hayat geçirmiştir, Macit'in birkaç satırlık mektubu genç kızın kaderini değiştirmiştir.

Ulvi giderken babasına ve Mübeccel'e mektup bırakır. Romanda Ulvi'nin Mübeccel'e yazdığı mektupla ilgili ayrıntı yer almazken babasına yazdığı mektupta sürgüne giden bir adamın karanlık geleceğine genç bir kızı bağlamak istemediğini söyler.

Romanda Macit ve Mübeccel arasında bir mektuplaşma olmuş, Macit söz verdiği ziyarete gelemediği için af dilemiş ve Ulvi'yi gördüğünü anlatmıştır. Mübeccel ise mektubunda geçmişi hatırladığını söyler ve Ulvi'yi gördüğünde "yarasının hâlâ kanadığını" iletmesini ister.

Ulvi'nin iş hayatı kırmızı mumlu bir mühür almasıyla değişmiş, Mübeccel Macit'in mektubuyla terk edilmiştir. Mübeccel Ulvi'nin yaşadığı değişimi mektup vasıtasıyla öğrenmiştir. Romanda mektup başkahramanların hayatlarını değiştiren bir unsur olarak kullanılmıştır.

Romanda kullanılan bir başka teknik, hatıra defteri tekniğidir. Leman'ın geçmişi kendi hatıra defterinden anlatılmıştır. Leman, üvey babasının buhranlı günlerinden faydalandığını söyler. Defterde, üvey babasına hissettiği duygunun kaynağı olarak annesini gösterir, annesi de üvey babasını defalarca aldatmıştır. Annesine acısa da kendisinin de annesine benzediğini söyler.

Romanda bir başka hatıra defteri Mübeccel'e aittir. Santimantalist tutumun öne çıktığı bu defterde Mübeccel, İstanbul'a döndükten sonra yaşadıklarını anlatır: "Tango" hitabının yarattığı travmaları, İstanbul'da tekrar "tango" olarak anılacağını sanmasını, Aksaray'daki yaşamını, insanlara uzaklığını, Ulvi'yi, kendisine laf atan kâtibi, Rüküş Hanım'ın ahlaksız teklifini… Hatıra defteri, Mübeccel ve Macit'in mektuplaşmalarının ardından sona erer.

Leman yaşadığı ahlaksız ilişkinin vicdani yükünü hafifletmek için kötü duygularının kaynağının annesinden aldığı huylar olduğunu yazmıştır. Mübeccel ise hayatı boyunca hiçbir ahlaksızlık yapmadığı halde uğradığı iftiralar yüzünden ömrünü mutsuz geçirmiştir. Hatıra defterleri, iki genç kızın iç dünyasını anlatması bakımından önemlidir.

Romanda Osmanlı Devleti'nin resmî kurumlarındaki işleyiş eleştirilmiştir. Devletin memuriyet sistemi jurnal ve iftiraya dayalı olarak gösterilmiştir. Özgürlükçü olan Hacı Adil Bey, saraya girince değişir. Kendisi hakkında verilen jurnal sebebiyle hapse giren Hacı Adil, bir yıl sonra kendisine iftira atan Rüstem Efendi'yi hapse attırmıştır. Karısı ve çocuklarının düştüğü durumu umursamadan hakaret ederek kapıdan kovar. Ali Ulvi bu olaya şahit olmuş, babasının da diğer mevki sahipleri gibi başkalarına iftira atarak mevkisini korumaya çalıştığını görmüştür. Hacı Adil'in davranışları, Ali Ulvi'nin "*(...) Nihayet babam da anladı ki bu muhitte tutunabilmek için sükût edip kimseye karışmadan işini gücünü bilmek te fayda etmiyor. Ve o da 'Hayatta daima bir diğerinin felâketine çalışılmalıdır.' fikrine zahip oldu.*" (Yarım Ay, No: 35) sözleriyle açıklanır.

Romanda idealist bir doktor olan Ulvi'nin ideallerinden vazgeçmesi konu edilirken bunun sebepleri de anlatılmıştır. Ulvi, Anadolu'yu saf ve masum bir dünya olarak görür, babasının Anadolu muhitlerinden İstanbul'a dönmesini hoş karşılamaz. Arkadaşı Seyfi, toplumda kendisini rahatsız eden durumların Anadolu'da da yaşanmaya

başladığını söylese de aldırmaz. Cide'ye büyük hayallerle gider. Zührevi hastalıklar yaygındır. Bu hastalıkların tedavisi için çalışacak, halkın refahını yükseltecektir. İdealleriyle gittiği Anadolu, onu hayal kırıklığına uğratır. Başvurduğu tüm yetkililer onunla alay eder, herkes fikirlerini "toyluk" olarak görür. Romanın bu noktasında Ulvi'nin yaşadığı hayal-hakikat çatışması görülmektedir. Hayallerle gittiği Anadolu'da, miskin ve tembel mevki sahiplerinin hiçbir şey yapmadığını görür ve kendisine de hiçbir şey yaptırılmayacağını anlar. Ulvi'nin manen ölümüne yaşadığı bu çevre sebep olur. Cide halkının diğer erkeklerine benzemeye başlar, günlerini onlar gibi alkol almak ve dedikodu yapmakla geçirir. Bir akşam hana hasta bir çocuk getirilir. Çocuğu hastaneye götürmek ve tedavi etmek Ulvi'ye zor gelir. Çocuk sabaha kadar inleyip ağrılar içinde can verirken Ulvi umursamadan uyur. İdeallerle yola çıkan Doktor Ulvi, hastasını ölüme terk etmekten çekinmeyecek bir doktora dönüşmüştür. Ulvi'nin yaşadığı değişiklerle yüzleşmesi Beybaba ile görüşürken gerçekleşir:

> "*(…) 'Ben eski Ulvi değilim. Fikir, duygu, aşk, hepsi… Hepsi benim için öldü.' diye haykırmak istiyordu. Ulvi, evvelce ikrah ettiği şeyleri bugün delicesine seviyordu. O, dün Hacı Mumtaz Efendi karakterinde bir adamın yüzüne bakmak istemezdi. Bugün ona gıbta ve hatta takdirle bakıyordu. Dün 'Vazife mukaddestir.' diyordu. Bugün bu kelimeye gülüyordu. Dün her şeyin fevkinde namus, haysiyet ve şeref mefhumlarını görüyordu. Bugün onlara kıymet verenleri budalalık ile ittiham ediyordu.*" (Yarım Ay, No: 42)

Ulvi'nin hayata bakışı, düşünüşü, hayalleri hayatın gerçekleriyle yüzleşince kaybolmuş; farklı bir Ulvi olmuştur. Mübeccel'i bir erkekle yan yana gördüğü için terk eden Ulvi, evlenmek için her şeyi mübah görmektedir. Geçmişine rağmen Leman ile evlenir.

Romanda dikkat çeken unsurlardan biri üsluptur. Zamanlar ve mekânlar arasında geçiş yapan anlatıcı, birinci ve ikinci bölümde ilahi bakış açısıyla vakayı anlatırken üçüncü ve son bölümde Ahmet Midhat ile bağdaştırılan meddah tarzı anlatımı kullanır. Anlatıma dahil olarak kimliğini gizleme gereği duymaz.

Roman ile ilgili dikkat çeken bir başka nokta romanın adındaki "tango" kavramıdır. Tango, "Aşırı bir biçimde son modaya uyarak giyinmiş (kadın)" (Türkçe Sözlük, 2011: 2260) anlamına gelmektedir. Tango, Dudu'nun Mübeccel'e taktığı lakaptır. Dudu'nun ardından kasabalı Mübeccel'e bu şekilde seslenmeye, alay etmeye başlar.

"Tango" kavramı, Aka Gündüz'ün *Tank Tango* adlı romanında da okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bununla birlikte Aka Gündüz, diğer romanlarında da tango kadınlardan bahseder ve eserlerine yerleştirir. "Tango" olarak adlandırılan kadınlar, şehirli, alafranga kadınlardır. Aka Gündüz, şehirli kadına yanlış bir bakışla bakılmasına, "tango" olarak görülmesine tepki verir. Aka Gündüz'ün romanlarındaki tangolar, dış görünüşleriyle Batılı olmaya çalışan, davranışlarını da taşıdıkları kıyafete uydurmaya çabalayan kadınlardır. Büyük kısmı eğitimsizdir, okul tahsili görmemişlerdir. (Sınar, 2007: 162-164) *Tangonun Ölümü*'nde karşımıza çıkan ve "tango" olarak adlandırılan Mübeccel, bu vasıfların hiçbirine sahip değildir. Anlatılanların aksine eğitimlidir, okul tahsili görmüştür ve iş hayatına da atılmıştır. Bu açıdan Mübeccel'e verilen "tango" lakabı alay içerse dahi Mübeccel kasabalı olmadığından ve şehirden geldiğinden "şehirli kadın" manasında kullanılmaktadır.

Tank Tango romanının başkahramanı Bihter ile *Tangonun Ölümü* romanının başkahramanı Mübeccel arasında bazı benzerlikler vardır. Bihter de Mübeccel de iyi aile kızıdır, her ikisi de eğitimlidir. Her ikisi de hayatta önce annelerini kaybetmiştir, babalarıyla hayatlarına devam ederlerken babaları vefat etmiştir. Bihter babasını kaybettikten sonra kendisine sahip çıkan zengin bir adamın tecavüzüne uğrayıp sokağa atıldıktan sonra kötü yola düşer. Mübeccel'i babasının ölümünden sonra önce halası ve eniştesi, sonra Şayeste Kalfa korur. Yakın çevresinin desteğiyle namuslu bir hayat yaşayan Mübeccel'e ise ahlaksız bir teklif Şayeste Kalfa'nın komşularından gelir. Kendisini beğenen bir gencin adresi verilerek gitmesi söylenir, adres verilmeden önce maddi durumlarının kötü olduğu Rüküş Hanım tarafından vurgulanır. Mübeccel fuhşa sürüklenmek istese de kendisini korur, Bihter koruyamaz. Mübeccel'in şansı, hayatta olan akraba ve tanıdıklarının kendisine sahip çıkmasıdır. Fakat namuslu bir hayat sürmesine rağmen yaşadığı kasabada eniştesini sevdiği söylenmiş ve iftiraya maruz kalmış bu genç kız, iftiraların etkisiyle mutsuz bir hayat geçirir ve hayatını kaybeder. Bihter'in şansı ise Tank Ali'nin bıçaklamasının ardından ona acıyıp evini açan Ömer Bey'dir. Zengin bir

ailenin oğlu olan Ömer, Bihter ile evlenerek onu kötü yoldan kurtarır; maddi gücüyle Bihter'in bir kadın sığınma evi kurmasına destek olur. Geçmişleri benzeyen bu iki kadının hayatı, birbirinden çok farklı şekilde sonlanır.

3.1.10. Ziya Şakir[23]

3.1.10.1. Avar Oğlu

Ziya Şakir tarafından kaleme alınan roman derginin 3-14. sayıları (15 Mart 1935-30 Ağustos 1935) arasında yayımlanmıştır. Roman hakkında Ece Serrican Kabalcı'nın "Ziya Şakir'in Tarihî Tefrikalarından Avar Oğlu'nda Türk Âdet ve İnançları" adlı makalesi bulunmaktadır. Eser, 2022 yılında Ece Serrican Kabalcı tarafından hazırlanarak *Avarlar* adıyla kitap hâlinde yayımlanmıştır. (Serrican Kabalcı, 2023: 340)[24]

Avar Oğlu, karısı bir şamanla kaçan Avar hükümdarının firarileri aramasını ve bu uğurda verdiği mücadeleleri anlatmaktadır. Roman, Avar hükümdarı Hakan Bayan'ın avdan dönüşüyle başlar. Av dönüşü Hakan, karısı Bo-si-ta'ya avladığı alageyiğin dilini, ciğerlerini ve derisini takdim eder. Romanda Türk milletine ait birçok motif yer almıştır. Bunlardan biri de geyiktir. Diğer milletlerde olduğu gibi Türk milletinin de kutsal kabul ettiği hayvanlar vardır. Bu hayvanlardan biri olan geyik, tıpkı bozkurt gibi bazı Türk boylarının sembolü olmuştur. Bu bakımdan Türk mitolojisi ve efsanelerinde geyik motifine sıkça rastlanmaktadır. (Aytaş, 1999: 161) Geyik, sınıf ayrımı gözetmeksizin tarih boyu kutsal ve en bilindik sembollerden biri olmuştur. Türk kültür ve inanışına göre geyik soyun atasıdır ve tanrıdan kut alır. Hükümdarlarla tanrısal bir varlık olan geyiğin arasında inanış bakımından bir bağ oluşturulduğunu söylemek mümkündür. (Sayın Alsan ve Akın, 2020: 224)

Geyiğin Türk kültür ve inancındaki yeri ve önemi göz önüne alındığında Hakan'ın avladığı alageyiğin dilini, ciğerlerini ve derisini karısı Bo-si-ta'ya armağan etmesi karısına verdiği değeri göstermektedir. Bununla beraber bir sembol olan alageyiğin

[23] 1883-1959 tarihleri arasında yaşayan Ziya Şakir Soku, gazete ve dergilerde yazı yazmanın yanı sıra bu alanlarda yöneticilik de yapmıştır. Millî Mücadele'ye de katılan yazar Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'a dönerek Tekel İdaresi'nde çalışmıştır. *Son Posta, Yeni Gün, Tan, Son Telgraf, İkdam, Kitap, Köroğlu, Vatan*'da 140 kadar yapıtı tefrika edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.
[24] Ziya Şakir, Avarlar (Haz. Ece Serrican Kabalcı), İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2022.

değerli bölümlerinin bir kadına takdim edilmesi, kadının Türk töresindeki yeri ve önemini vurgulaması bakımından da önemlidir.

Yapılan şenliğe devletin ileri gelenleriyle beraber Şaman Boko-labra da davet edilmiştir. Şenliğin ardından Bo-si-ta, Şaman ile görüşmeye gider. Bu görüşmede Hakan'a bir evlat vermek istediğini söyleyerek ondan yardım ister. Görüşme esnasında Hakan uyanmış, kapıdaki köleyi etkisiz hâle getirmiştir. Şaman, Hakan'a Bo-si-ta'ya el kaldırdığı anda hayatının nihayete ereceğini söyler. Hakan bu sözlerin etkisine dayanamayarak hastalanır, yedi gün yedi gece humma geçirir. Uyandığında karısı ve Şaman'ın kaçtığını öğrenir.

Romanda sayı sembolizasyonu ile birçok yerde karşılaşılmaktadır. Hakan'ın yedi gün yedi gece hasta olması tesadüf değildir. Yedi sayısı çoğu kültür ve inanışta yaygındır. Yedi, Mısır uygarlığında sonsuz bir hayatın belirtisidir. Sümerler zamanında yapılan bir ibadethanenin yedi kapısının olduğu ve inşaatı bittikten sonra bu ibadethanede yedi inek, yedi koyun kesildiği bilinmektedir. (Torebekkyzy, 2021: 83) Türk yazın tarihinin en önemli yazılı belgelerinden Orhun Abideleri'nde de yedi sayısının katları yer almaktadır:

> "*(…) Babam Hakan on yedi adamla baş kaldırmış (İlteriş) baş kaldırıyor diye haber alıp şehirdekiler dağa çıkmış, dağdakiler (şehire) inmiş, derlenip toplanıp yetmiş kişi olmuşlar… (Sonunda) hepsi yedi yüz kişi olmuşlar.*" (Tekin, 2017: 41)

Kültigin Abidesi'nin doğu yüzündeki bu satırlardan olayların mitolojik rakamlarla ifade edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Yazıttaki satırlarda tekrarlanan 17, 70 ve 700 aynı zamanda mitolojik katları ifade etmektedir. Türkler yediye bir on ilave edip sonra da yediyi on ile çarpmak suretiyle kökü yedi rakamından gelen bu katları elde etmekteydiler. (Kumru, 2017: 25-26)

İslam dünyasında da yedi sayısı önemli kabul edilmektedir. Dinî yazılara göre cennetin yedi kapısı, cehennemin ise yedi basamaklı merdiveni vardır. Hac ibadetinde Kabe'nin etrafında yedi kez dolaşılır. (Torebekkyzy, 2021: 83)

Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında Hakan'ın yedi gün yedi gece yatması tesadüf değildir. Yazar, Türk tarih ve mitolojisinin yansıması olarak yedi sayısını kullanmıştır.

Romanda yedi sayısıyla beraber dokuz sayısı da vurgulanmıştır. Hakan'ın çadırının dokuz renkli deriden dikildiği söylenmiş, kürek kemiğinden fal bakılacakken dokuz kurban kesilmiştir. Türklerde kutsal kabul edilen sayılardan biri de dokuzdur. Bu sayıya geleneksel kültürün her aşamasında rastlamak mümkündür. (Yardımcı, 2009: 643) Eski Türklerde dokuz tuğ ve davul hâkimiyet alameti olup mehterde de dokuzar çalgıcı bulunmakta, hanlara verilen armağanlar dokuz kat olarak sunulmaktaydı. Dede Korkut Hikâyeleri'nde, Eski Türk boylarında, Orhun Abideleri'nde dokuz sayısı pek çok yerde geçmektedir. Dokuz sayısı, yer ve kişi adlarında da görülmektedir. (Hazar ve Şengönül, 2012: 9) İslam kozmolojisine göre ise evren dokuz küreden kurulmuştur. (Schimmel, 1998: 182) Bununla beraber Hazreti Musa'ya dokuz delil verilmesi (İsra 17/121) dokuz sayısının semavi dinlerdeki sembolüdür. (Somuncu, 2020: 808)

Dokuzun Türk tarihindeki yerine bakıldığında yazarın dokuz vurgusunun aynı yedi sayısında olduğu gibi bilinçli bir tercih olduğu görülmektedir. Roman, sembol ve motiflerle örülmüştür.

Bo-si-ta ve Şaman'ın Bizans'a gittiği haberini alan Hakan, ordusuyla beraber İstanbul'a yönelir. Avar ordusunun İstanbul'a geldiğinin duyulması korku yaratır. Bu noktada okuyucuya Avar tarihi ile ilgili bilgi verilir. Avarlar Avrupa'yı istila etmişlerdir. Direnme gücü olmayan Gol hükûmetini vergiye bağlamışlar, Bizans'tan da vergi istemişlerdir. Hüsrev komutasındaki İran ordusu tarafından da sıkıştırılan Bizans ordusu, Avar ordusunun da üzerine geleceğini duyunca korkuya kapılır. Bizans hükümdarı İrakliyos, Hakan'a ipekli kumaşlar, mücevherler, esirler göndererek onu durdurmak ister. Hakan, Bizans'ı zapt etmek niyetinde olmadığını söyleyerek İrakliyos'la görüşmek ister. Amacı kimse duymadan Bo-si-ta ve Boko-labra'yı almaktır. Görüşme için Ereğli kasabası gösterişli bir şekilde hazırlanır. Avarlar savaşmak için Hakan'dan işaret beklese de Hakan hassa kumandanı Salur'a savaş ya da barış istemediğini, yalnızca İrakliyos'u görmek istediğini söyler. Fakat İrakliyos'u elinden kaçırır. Hakan ne yapacağına karar vermek için dokuz kurban kestirerek bunların kürek kemiklerinden Sihirbaz To-pa'ya fal baktırır.

Fal bakmak, özü bakımından Şamanizm'in temelinde yer alan manevi gerçekleri açığa çıkarma ya da onlarla teması kolaylaştırmaya yarayan bir tekniktir. Şamanist ve Müslüman Türklerde en meşhur fallardan biri de kürek kemiği falıdır. (Yaşa, 2016: 7) Kan gibi kemikler de kutsalı içermektedir. Bununla beraber, bu kutsal gücün tam tersine bir etki gösterdiği görülmektedir: İskeletten hareketle insan veya hayvanın yeniden canlanabilir. Kemik yapısı canlının ta kendisidir ve aynı zamanda canlıyı geçmişe ve geleceğe bağlayan, kendisine atalarından miras kalan ve kendisinden sonraki kuşaklara bıraktığı her şeydir. (Roux, 1999: 127) Dolayısıyla avlanan hayvanların kemikleri kırılmaz, ölenlerin yeniden dirilecekleri umut edilebilir. (Eliade, 1999: 190) Eski Türklerde baskın olan animizm sistemine göre hayvan kemiğinin kutsallaştırılmasının bir tezahürü olarak kürek kemiği falı ortaya çıkmıştır. Bu fal, bütün Türk toplulukları arasında yaygınlaşarak tekrarlandığı ölçüde geçerlilik kazanmıştır. (Yaşa, 2016: 14)

Temelini Şamanist inançlardan alan, farklı Türk toplulukları arasında yaygın olan kürek kemiği falı, *Avar Oğlu* romanında da anılarak tarihî niteliği vurgulanmıştır.

Hakan, Sihirbaz To-pa'nın falına göre hareket eder ve surlara dayanır. Elçiler merhamet ve barış dilese de Hakan, İmparator'un kendisinden kaçtığını ve kaçanlara merhamet edilmeyeceğini söyler. Elçiler; para, mal, toprak ne isterse verileceğini söylese de Hakan Bayan yalnızca Bizans'a, hainleri sinesinde saklayan Bizans'a girmek istediğini belirtir.

Bizans'ı kuşatan Hakan, üç gün geçse de hareket emri vermez. Bu sırada Sihirbaz To-pa'ya da yine kürek falı baktırır. Beklenen harekât gerçekleşmezken Hakan, Salur'a Bizans'ın içine kılık değiştirerek girmeyi teklif eder; Hakan ve Salur Roma lejyonu kıyafetleriyle İstanbul'a girerler. Salur, bir balıkçı ile anlaşarak Hakan'ı ve kendisini Roma asilzadeleri olarak tanıtmış, balıkçının kızını rehin alıp üç gün içinde Bizans'tan çıkma sözü vermiştir. Üç günün sonunda balıkçı Barba Nikola'ya kızını ve on kese altını teslim edecektir. Hakan bu plan için Salur'u tebrik etse de içinden bu hileyi ana yurdunda yapsa kendisini dokuz beygirin kuyruğuna bağlayıp dokuz dağın arkasına attıracağını geçirir. Burada dokuz sayısıyla beraber ahlak vurgusu da yapılmaktadır.

Ahlak ve dürüstlük vurgusu romanın birçok yerinde yapılmaktadır. İrakliyos'un Hakan'dan kaçması ve Bizanslıların hileye başvurması, Bizanslı evli bir kadının Hakan'ı evine davet etmesi ve kocasının gelmeyeceğini belirtmesi, Barba Nikola'nın otuz dokuz

kez karısı tarafından aldatılıp kırkıncı aldatılışında karısının azizelere karışacağına inanması ve kırkıncı aldatılışından sonra karısının kırk birinci günahını bekleyeceğini söylemesi romanda yer alır. Romanda Hakan'ın bu durum karşısında hissettikleri şöyle ifade edilir:

> "*(...) Hâkan az kalsın çıldıracaktı. Dikkatle Bizanslı balıkçının yüzüne baktı, sonra dişlerini sıkarak homurdandı, 'Ah Bo-si-ta! Tam layık olduğun çukura düşmüşsün.' Ve sonra nefretle titreyen dik bir sesle, 'Anlaşılıyor ki sizin bu Bizans'ınızda bina ile zinadan başka birşeye önem verilmiyor. Ayasofya, Mukaddes Saray, Hipodrom... Ve... Vücutlerinin her yerinde şehvet salyalarının izleri görülen hain kadınlar!.. Hayır, balıkcı! Eğer Avar kıralı benim biraz tanıdığım adamsa ne sizin bu her biri bir memleketten toplanmış olan taşlarınıza ve ne de her biri kırk defa kocalarınıza ihanet etmiş olan kadınlarınıza malik olmaya asla tenezzül etmiyecektir.' diye bağırdı.*" (Yarım Ay, No:9)

Barba Nikola, Hakan ve Salur'u akrabası olan bir papaza götürür. Papaza giderlerken bir yandan İstanbul ve Ayasofya'nın tanıtımı yapılır. Hakan, papaz ile buluştuğunda Bo-si-ta ve Boko-labra'nın yerini bilip bilmediğini sorar. Papaz firarilerin yerini bildiğini, İstanbul'a girerse patriklik makamını kendisine vermesini ister. Hakan papazın kimliğini bilmesine şaşırsa da kendisini ihbar etmekle de aynı mevkiyi kazanabileceğini söyler. Papaz, Hakan Bayan'a Bizans'ta levs, riya ve kahramanlığa değer verildiğini anlatır. İşi gereği insanların acısını dinlediğini söyleyen papaz, Hakan'ın mustarip olduğunu anlar. Eğer Hakan'ı ihbar ederse dilediği patriklik makamına asla ulaşamayacağını söyler. Hakan daha fazla dinlemek istemez. Salur'la beraber papaz cübbesi giyerek Bo-si-ta ve Boko-labra'nın olduğu Jüstinyen Sarayı'na giderler. Papaz, Hakan ve Salur'u din görevlisi olarak tanıtarak yabancıları dine davet edeceğini söyler. Fakat Bo-si-ta ve Boko-labra muhafızın yardımıyla firar etmiştir. Firara yardım etmesi için Bo-si-ta, Hakan'ın kendisine evlendikleri gün armağan ettiği yüzüğü muhafıza vermiştir. Hakan ve Salur, firarilerin kaçtığı Büyükada'ya giderler. Yolda İranlıların alevlerle Avar tarafına işaret verdiklerini görürler. İşarete karşılık vermek gerekmektedir

fakat Avar ordusu başsız kalmıştır. Hakan ve Salur adaya vardıklarında Bo-si-ta ve Boko-labra'yı bulurlar. Boko-labra, Hakan'ın onları bastığı gece söylediği sözleri yineleyerek Bo-si-ta'ya dokunursa mahvolacağını söyler. Hakan elindeki hançeri fırlatıp atarken Salur, Hakan'ın yapamadığını yaparak Bo-si-ta ve Boko-labra'yı öldürür, Boko-labra'nın kalbini Hakan'ın ayaklarının altına atar.

4 Temmuz 626 tarihinde Avar ordusu Bizans kapılarına dayanır. Saldırılar devam ederken üç kişilik İran heyeti Hakan'ın yanına gelerek Asya evlatlarının birleşip yılanın başını beraber ezmeleri gerektiğini söylerler. İranlılarla müzakere esnasında Bizans elçileri de Hakan'ın yanına gelip barış isterler. Hakan Bizans elçilerini geri çevirmez, İran heyetinin yanında barış dileyen Bizanslıların gösterdiği zillet, İran hükûmetine karşı Hakan'ın kudretini artırır. Hakan, bu barış teklifini sert bir dille reddeder. İranlı elçiler, Boğaz'ın en dar yerinde gemileriyle Avar ordusuyla birleşeceklerine dair söz verirler. Ertesi gün Salur'un göğsüne gelen bir okla öldüğü haberi gelir. İkinci kötü haber Avar askerlerinin ok ve ateş yağmuruna tutulup savaştan kaçtıkları haberidir. Arka arkaya gelen kötü haberlerle Hakan, Boko-labra'nın sözlerini hatırlar. Bir şamanın tabu yaptığı kadını öldüren Salur ölmüştür, Hakan kendi akıbetinden korkar.

Hakan'ın korkusu boşuna değildir. Bizanslılar yaptıkları hain planla Asya'nın evlatlarını mağlup ederler. İran elçilerini Üsküdar'a götüren kayığı basarak üç İran elçisini esir alırlar. Esirlerden birini öldürürler, birini Üsküdar önüne getirerek İran askerlerine Avarlarla barış yaptıklarını söyleyerek getirdikleri elçiyi orada öldürürler. Üçüncü elçinin dilini ve ellerini keserek bir sandala bindirirler, göğsüne bir not sıkıştırırlar. Avar askerleri ölmek üzere olan elçinin göğsünden notu çıkarıp Hakan'a götürürler. Bizanslılar, müttefiklerinin yardıma geldiğini, intikam alacaklarını yazmışlardır. Hakan o gece uyumaz, sabah erkânını toplar. Eliyle bir koyun boğazlayarak kürek kemiğini Sihirbaz To-pa'ya verir ve fal bakmasını ister. Sihirbaz To-pa'nın falda kan ve iki ceset görmesinin ardından Hakan kuşatmayı kaldırır.

Avar Oğlu, tarihî bir gerçekliğin üzerine kurgulandığından "tarihî roman" olarak adlandırılmaktadır. Bu tarihî gerçeklik, Avarların İstanbul'u kuşatmasıdır. Romanın başkahramanlardan Bayan Kağan (560? -626?) olarak anılan hükümdarın Avarları Avrupa'da büyük bir devlet hâline getirdiği bilinmektedir. Avar nüfuzunu Turla sahillerinden Bohemya'ya, Elbe boylarına, Baltık Denizi sahillerine, oradan Macaristan

ve Dalmaçya'ya kadar götüren Bayan Kağan'dır. Eğer İstanbul'un Avarlar tarafından kuşatmasını o idare etmişse, en az 65 yıl tahtta kalmış olduğu düşünülebilir. (Kurat, 2011: 87)

Avar ve Bizans münasebetinin İstanbul kuşatmalarından önce de var olduğu bilinmektedir. Bununla beraber romanda görülen Avar ve İran (Pers) kuşatmaları, İstanbul'un her iki devlet tarafından kuşatılması da tarihî gerçeklerle örtüşmektedir. Bizans İmparatorluğu, Fokas'ın sekiz yıllık saltanatının sonunda harap bir hâle gelmiştir. Anadolu, Boğaziçi'ne kadar yer yer İranlılar tarafından işgal edilmişken Balkanlar ise Avarlara bırakılmış gibidir. Bizans İmparatorluğu, Kağan'a her yıl vergi göndermek şartıyla barışı muhafaza etmekteydi. Bu durum İmparator Heraklius'un tahta geçmesine müteakip (610) de devam etmiştir. (Romanda Heraklius, İrakliyos olarak tanıtılmıştır.) Heraklius, devlet için daha tehlikeli olan Sasanîleri Anadolu'dan çıkarmak mecburiyetinde olduğundan ordu tanzimine başlamış, daha sonra İranlılara karşı harekete geçmiştir. Bu süreçte Balkanlarda Avarlarla mümkün mertebe iyi geçinmeye gayret edilmiştir. Bayan Kağan'a yılda 50 bin nümanizma tutan mutat verginin gönderilmesine çalışıldığı da malumdur. Bu hususta ufak bir ihtimalin Avarlar tarafından sefer açılmasına sebep teşkil ettiği bilinmektedir. 617 veya 618'de vuku bulan büyük bir Avar akını da bu yüzden gerçekleşmiştir. Bunun üzerine Heraklius, Kağan'a elçiler göndererek barış talebinde bulunmuş, Kağan'la görüşmek istemiştir. Bu görüşmede Avarların Heraklius'u tuzağa düşürme niyetleri belli olunca Heraklius kaçmış, Avarlar bütün Trakya'yı yağma edip çekilmişlerdir. 619'da Heraklius Kağan'a yine bir elçi göndermiş, barış talebinde bulunmuştur. Kağan'ın şartlarına riayet edileceğinin temin edilmesinin ardından Heraklius 622 Nisan'ında İranlılara karşı seferine başlamıştır. 626'da İranlılar İstanbul kuşatması esnasında Avarlarla iş birliği yapmak istemiş; Kağan, Bizanslıların kendisine sundukları barış şartlarını yerine getirmemelerinden dolayı kendisine tabi Bulgar, Gepid ve Slav kitleleriyle 626 yazı başlarında İstanbul üzerine yürümüştür. 29 Haziran günü itibarıyla İstanbul ciddi bir şekilde tehdit edilmeye başlanmıştır. İstanbul'dan gelen elçi heyeti Avar hükümdarına düzenli vergi gönderileceğini söyleyip Avarların çekilmelerini istemişse de Kağan bunu kabul etmemiştir. Gönderilen ikinci elçi heyeti Bayan Kağan'ın ordugâhında İranlılarla karşılaşmış, Bayan Kağan İranlıların yanında da Bizans'ın barış teklifini reddetmiştir. Bizans kumandanları Avar tarafından umumi hücumun 4 Ağustos'ta yapılacağını öğrenmiş ve yanlış işaretle Slav ve Avar gemicilerini aldatarak

gemilerini imha etmiştir. Bunun ardından Bayan Kağan kuşatmayı kaldırarak geri çekilmiştir. (Kurat, 2011: 102-106)

Yukarıda bahsi geçtiği gibi Bizans İmparatorluğu ve Avar Kağanlığı arasında tarihte münasebetler olmuştur. Romanda yer alan Ereğli'deki ön görüşme, İstanbul kuşatması, kuşatma esnasında İran-Avar taraflarının iş birliği yapması, Bizans barış elçilerinin Avar ordugâhında İranlılarla karşılaşması ve barış taleplerinin reddedilmesi yukarıda yer alan kaynağa göre doğrudur. Akdes Nimet Kurat, görüşmenin yerini bildirmese de İsmail Mangaltepe 617'de yapılan bu barış görüşmesinin Ereğli'de olduğunu bildirmektedir. (Mangaltepe, 2006: 2)

Tarihî gerçeklerle örülen ve gerçeklerle örtüşen *Avar Oğlu* romanı, Türk tarihi ile ilgili bilgi vererek bir tarihî roman olmakla beraber aşk ve intikam hikâyesi içermesi bakımından aynı zamanda bir aşk ve intikam romanıdır. Romanda ahlak ve dürüstlük vurgusu da sıkça yapılarak Bo-si-ta'nın ihaneti Hakan'ın söylemleriyle kınanır. Bir şamanın ilahi gücünden etkilenerek hükümdarlık tacını arkasında bırakan Bo-si-ta, kendisine layık bir ahlaksızlık dünyasına, Bizans'a düşmüştür. Bu bakımdan roman, ahlaki bir ders de vermektedir.

3.2. Telif-Tefrika Hikâyeler

3.2.1. Cahit Uçuk

3.2.1.1. Bu Bir Uzun Yolculuk ki… ("Ayrılış Gecesi", "Ayrılış Sabahı…", "Anadolu Kıyılarına Yaklaşırken…", "Mahmur Dağ…", "Çakal'da Bir Gece…")

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Bu Bir Uzun Yolculuk ki…* başlıklı tefrika, derginin 28-32. sayıları arasında yayımlanmıştır.[25] Hikâyeler, farklı alt başlıklar taşımaktadır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Abide Doğan'ın *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Doğan, 1999: 46)

[25] Derginin 28. sayısının hangi tarihte yayımlandığı tespit edilememiştir. Derginin 24. sayısı 1 Şubat 1936'da çıkmıştır. *Yarım* Ay'ın 15 gün aralıklarla çıktığı ve derginin ilk sayılarda periyodunu aksatmadığı bilindiğinden 28. sayının 1 Nisan 1936'da çıktığı tahmin edilmektedir. Bu varsayımdan hikâyenin 1 Nisan-1 Haziran 1936 tarihleri arasında yayımlandığı düşünülmektedir.

Ayrılış Gecesi başlıklı ilk bölüm, anlatıcı-karakter Cahit'in şaşkınlığı ile başlar. Ailesi ile birlikte bir vapurun üst güvertesinde olan anlatıcı-karakter, niçin evde olmadıklarını sorgulamaktadır. Birkaç saat önce evlerinde iken şimdi İstanbul'dan ayrılmaktadırlar. Annesi bu yolculuğun diğer yolculuklarından farklı olduğunu, İstanbul'dan kaçtıklarını söylemiştir. Cahit, insanın niçin kendi yurdundan kaçtığını sorar, annesi "*(...) Şimdi İstanbul bizim değil ki!*" (Yarım Ay, No: 28) cümlesiyle İstanbul'un artık onların olmadığını söyler. Cahit'in gözlerinin önüne düşman askerleri gelir. Babası bu yolculuk için adını, mesleğini değiştirmiştir. Cahit annesinin söylediklerini anlamlandırmaya çalışırken İstanbul'u düşünür, İstanbul'da bir daha vakit geçiremeyeceğini düşünerek ağlar. Ailecek güvertede -Cahit'in hiç alışık olmadığı bir sofrada- yemek yerler, annesi güvertede uyuyacaklarını ifade eder. Cahit neden kamarada kalmadıklarını sorunca annesi boş kamaranın kalmadığını söyler. Cahit bu sefer de niçin posta ile gitmediklerini sorar, annesi babasının postada sahte isim ile yolculuk yapmasının tehlikeli olduğunu anlatır. Cahit, kardeşleri Aydın ve Kaya ile uyumak için bir yorganın altına girer. Kardeşlerine anne ve babasından duyduklarını anlatır. Önce Samsun'a gidecekler, oradan Diyarbakır'a kadar uzanacaklardır. Cahit o gece ilk kez yıldızları seyrederek uyur.

Ayrılış Sabahı… başlıklı ikinci bölüm Cahit'in uyanması ile başlar. Anlatıcı-karakter etrafını izler, gördüğü kaba saba adamlardan ürker. Yolculuğun bu insanlarla nasıl devam edeceğini düşünür. Anne babasını göremeyen Cahit, aşağıda yatan dadısını görür. Dadısı annesinin bir ahbap ile karşılaştığını, onların da kamara bulamadıklarını, ambarda kaldıklarını söyler. Annesinin de ambarda olabileceğini söyler ve kaybolmaması için gitmemesini tembihler. Cahit kardeşlerinin yanına geri döner. İstanbul'dan ayrılırken annesi gelir, İstanbul'a son kez bakmalarını söyler.

Vapur İstanbul'dan ayrılalı beş altı saat olmuştur. Cahit yeni arkadaşlar edinir. Akşam yemeğinin ardından dadısının hamallar ve çöpçüler ile muhabbet ettiğini görür. Dadısı Cahit'i bu insanlarla tanıştırdığında Cahit de onların babası gibi kimlik değiştirdiğini anlar, savaşa gittiklerini öğrenir. Saatlerce onlardan kahramanlık hikâyeleri dinler.

Üçüncü bölüm *Anadolu Kıyılarına Yaklaşırken…* başlığını taşımaktadır. Samsun'a yaklaşmışlardır. Yolculardan küçük Hasan kat kat giydirilir. Bu giyinişi ile kısa

boylu bir adama benzer. Cahit, Hasan'ın giydirilişinde bir sır olduğunu anlar, babası Hasanların kaçakçılık yaptıklarını söyler. Samsun'a vardıklarında bir tekne ile vapurdan ayrılırlar. Babasının birkaç dostu iskelede onları beklemektedir. Annesi karaya ayak basınca yerden bir avuç toprak alır ve öper. Cahit annesinin bu hareketiyle İstanbul'daki kötü günlerin geride kaldığını anlar, yolculuk artık sonlanmıştır. Bir otele yerleşirler. Otelde üç gün kalmaları gerekmektedir çünkü arabalar cephane taşımaktadır.

Ertesi sabah Cahit ve dadısı şehri gezmek için otelden çıkarlar. Yolda karşılaştıkları bir grup Türk zabit Cahit ve dadısını selamlar. Bu askerler, vapurdaki hamal ve çöpçülerdir. Bölüm, Cahit'in ertesi sabah yola çıkacaklarını söylemesiyle sonlanır.

Bir sonraki bölüm *Mahmur Dağ…* başlığını taşımaktadır. Cahit ve ailesi Mahmur Dağı'nda arabalarla yolculuk yapmaktadır. Mahmur Dağı'ndan çabuk çıkmaları tavsiye edilmiş, burada Ermenilerin eşkıyalık yaptığı söylenmiştir. Cahit'in içinde bir sıkıntı vardır. Annesi, babası ve kardeşleri öndeki arabada; Cahit, dadısı ve amcası arkadaki arabadadır. Cahit anne ve babasının olduğu arabaya geçer. Bir erkek sesi ile araba durur. Arabayı durduran Türk zabittir, vesikalarını kontrol ederek yolculuğa hızla devam etmelerini, yolların tehlikeli olduğunu söyler. Arabacının sözlerine göre yokuşu indiklerinde Çakal'a varacaklardır.

Çakal'da Bir Gece… başlıklı son bölümde aile Çakal'daki bir hana ulaşır. Handa bir sofrada yemek yerler, yemekten sonra uyurlar. Gece Cahit silah sesine benzer bir ses ile uyanır. Kapı çalar, annesi eşkıyalar olduğunu düşünerek korku ile babasının kolunu tutar. Fakat korktukları olmaz, gelen hancıdır. Bir istekleri olup olmadığını sorar. Dışarıdan ulumalar gelir, Cahit'in kardeşi köpeklerin niçin havladığını sorar. Babası, çakalların dağdan indiğini, aç oldukları için ağladıklarını söyler. Hikâye, anlatıcı-karakterin yolculuğun başlangıç kısmının burada bittiğini söylemesi ile sonlanır.

Eser, bir anı-hikâye olarak kaleme alınmıştır. Anı-hikâyenin başında yazarın ön sözü, bu tespiti doğrular niteliktedir:

> "*Bu bir uzun yolculuk ki… Onbir yaşımda başladı ve uzun kısa duraklarla, yollar yol doğurarak yirmi yaşıma kadar dokuz yıl sürdü. Sislerle başlayan*

bu yolun oğrakları, durakları yıllar geçtikce buğulardan silindi ve renklerle bezendi.

Dokuz sene süren bu yolculuğa nasıl başladık, nerelere uğradık, nerelerde mola verdik, nerelerde konakladık? Tekrar nerelere göçtük? Ve sonra nereden, nasıl döndük?

İşte benim Anadolu hatıralarım. Bu hatıraların içinde bir çocuk görüş ve duyuşlarını, izlerini bulacaksınız. Ben bu izleri süslemeden olduğu gibi yazacağım. Çünkü duygularımın samimiyetini bozmak istemiyorum. Eğer bozarsam samimiyetinden şüphelenilir diye korkuyorum ve öyle umuyorum ki okuyucularım da bunu istemezler." (Yarım Ay, No: 28)

Anlatıcı-karakterin anlattığı bu yolculuk hikâyesi, Âbide Doğan'ın *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında da şu cümlelerle anlatılmaktadır: "*(...) İstanbul boşalmaya başlamıştır. Hadiye Hanım babasından kalan dükkanları satar. Hep beraber Diyarbakır'a gitmek için yola çakarlar*[26]*. Önce Samsun'a, oradan Amasya'ya...*" (Doğan, 1999: 25)

Anlatıcı-karakterin annesinin İstanbul'un artık kendilerine ait olmadığını söylemesi, Cahit'in bu sözleri düşünürken aklına İstanbul'da gördüğü düşman askerlerinin gelmesi; anı-hikâyede vaka zamanının İstanbul'un işgal edildiği yıllara geçtiğini göstermektedir. Anlatıcı-karakterin vapurda gördüğü kılık değiştiren kişilerin zabit olmaları ve bu kişilerin vatanı kurtarmaya gittiklerini söylemeleri, Samsun Mahmur Dağı'nda kendilerini durduran zabitten "Millî ordunun bir zabiti" olarak bahsetmesi Anadolu'da Millî Mücadele'nin başladığını göstermektedir. Bu bilgiler ışığında vakanın 19 Mayıs 1919 sonrası gerçekleştiği düşünülmektedir.

Anlatıcı-karakterin dokuz yaşında olduğu eserin başında ifade edilmiştir. Cahit'in hayal dünyası ve çocuklara has meraklılığı hikâyede yer almıştır. Dadısının yabancı erkeklerle konuştuğunu gördüğünde dadısı bu konuşmayı annesine söylememesini tembihlemiştir. Cahit zaten söylemeyecektir, annesinin dadısına darılacağını düşünür.

[26] Baskı hatası ile "çakarlar" şeklinde yazılan kelimenin "çıkarlar" olması daha uygundur.

Dadısı onun bu düşüncesine güler, Cahit'in şaşırdığını görünce gülmesi daha da artar. Deniz yolculuğunun ardından konaklayacakları otelde kuş tüyü yastıklar görür, çocuksu bir merakla bu kadar kuş tüyünün nasıl bulunduğunu sorar. Çakal'da kalacakları hana geldiklerinde hancı en güzel odaya yerleştirileceklerini söyler. Cahit hancının bu sözleri üzerine peri masallarındaki gibi bir saray odası hayal eder, küf kokan odaya girince peri masalının rüyası sona erer.

Cahit çocuk olmasına rağmen bir yetişkin gibi düşündüğü ve davrandığı da olur. Annesi ve babasını bulamadığında kendisi korksa dahi kardeşlerinin korkmasını engellemeye çalışır, onları teskin eder. Hasan'ın kat kat giydirilişinin normal bir durum olmadığını, bu giyinişin altında yatan bir sır olduğunu kavrar.

Hikâye "*(...) Bu; günlerce, haftalarca değil, yıllarca süren bir yolculuktur. Ve bu yolculuğun başlangıcını bu yazımla bitirmiş oluyorum. Artık hatıralarımın parça parça akislerini, yine bu sütünlarda parça parça anlatmağa çalışacağım.*" (Yarım Ay, No: 32) cümleleri ile sona erer.

3.2.1.2. Köy İzleri ("Sürüden Kovulmuş Köpek…", "İki Dost…", "Gobül'ün Ölümü", "Öksüz Ördekler", "Ördeklerin Hastalığı!..")

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Köy İzleri* başlıklı tefrika, derginin 34-38. sayıları arasında (1 Temmuz- 1 Eylül 1936) yayımlanmıştır. Hikâyeler, farklı alt başlıklar taşımaktadır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Abide Doğan'ın *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Doğan, 1999: 46)

34. sayıda yayımlanan *Sürüden Kovulmuş Köpek...* başlıklı hikâye, anlatıcı-karakterin Hekimhan'da olduklarını bildirmesiyle başlar. Hallo'nun (Halil) evinin ikinci katını kiralamışlar, orada yaşamaktadırlar. Kendi evlerinin arkasını küçük bir sebze yaparlar, orada sebze meyve yetiştirirler. Bir akşam anlatıcı-karakter, bahçede yatan çoban köpeğini görür. Yanına gider, köpeği sever ve onu besler. Ertesi sabah uyandığında çoban köpeğini yine kapıda görür. Dadısı köpeğin ev sahibinin sürülerinin köpeği olduğunu, yaşlandığı ve sürüyü iyi koruyamadığı için sürüden kovulduğunu anlatır. Köpeğin adı "Gobül"dür. Anlatıcı-karakter Gobül ile arkadaş olacaktır, böylece Gobül gördüğü sevgi ve kendisine verilen önem ile sürüsünden kovulmasının acısını unutacaktır.

35. sayıda yayımlanan *İki Dost*... başlıklı hikâyede Gobül ve anlatıcı-karakter tanıştıklarının ertesi günü bayırın altındaki değirmene inerler. Değirmene ulaşmak için bir dereden geçmeleri gerekmektedir. "Katil" olarak bilinen dere, her yıl bir kişinin canını alır. Anlatıcı-karakter derenin yarısını geçer fakat ortada kalır, ilerleyemez. Eşek inat etmiş, ileri ya da geri gitmezken Gobül anlatıcı-karakteri bırakıp gitmiştir. Anlatıcı-karakter ne yapacağını düşünürken Gobül yanında iki erkekle koşarak gelir. Delikanlılar Gobül'ün uluyarak haber verdiğini söylerler. Anlatıcı-karakter, köpek, eşek ve delikanlılar değirmene doğru yürürler. Anlatıcı-karakter ayakkabılarını giymeyi unut, delikanlılardan biri hatırlatır. Delikanlılar, anlatıcı-karakterin şehirden gelmiş olmasına rağmen köylü kızlarına benzediğini söylerler, bu iltifat anlatıcı-karakterin hoşuna gider.

O gün anlatıcı-kahramanın Gobül'e olan sevgisi daha da artmıştır. Yaz geçer, kış gelir. Arkadaşlıkları devam eden ikiliyi görenler, nasıl bu kadar iyi arkadaş olduğunu düşünürler.

36. sayıda yer alan hikâye *Gobül'ün Ölümü* adının taşımaktadır. Bu bölümde kış geçer, bahar gelir. Anlatıcı-karakter ve ailesi yaylaya doğru yola çıkacaklardır. Gobül eşyalarla beraber önden gönderilir. Yola çıkarken arabacının Gobül'ü zapt etmek için ona vurabileceğini söylemesinden dolayı anlatıcı-karakter ailesinden önce hareket eder. Gobül'ün adama saldıracağından korkmaktadır. Arabaya ulaştığında Gobül'ü göremez, arabacının üstü başı yırtılmıştır. Arabacı Gobül'e değnekle vurmuş, Gobül de ona saldırmıştır. Anlatıcı-karakter Gobül'ü yol boyu göremez, Gobül'ün geri gelmemesinden korkarak üzülse de babasının tesellileri ile sakinleşir.

Aile yaylaya ulaşır; ertesi akşam anlatıcı-karakterin babası Gobül'ün kasabadaki evin kapısında beklediğini, yaylaya getiremediklerini söyler. Babası Gobül'ü beslemeye devam eder. Anlatıcı-karakter Gobül için kasabaya gitmek istese de babası on beş günlük bir teftişte olduğundan tek başına gitmesi mümkün olmaz. Babası gelince kasabaya giderler. Gobül'e seslense de Gobül gelmez, bir çocuk Gobül'ü götürdüklerini söyler. Anlatıcı-karakter anlamaz; çocuk Gobül'ün uşakları dışında kimsenin verdiği yemeği yemediğini, uşak on beş gün uğramayınca Gobül'ün de açlıktan öldüğünü söyler. Köylüler, Gobül'ün cansız vücudunu şelale yatağından aşağı atmışlardır. Anlatıcı-karakter, Gobül'ün kendisine dargın öldüğünü düşünerek üzülür, onun ölümünün sebebinin kendi ihmali olduğunu söyler.

Öksüz Ördekler adıyla 37. sayıda yer alan hikâyede anlatıcı-karakterin bir hindisi olduğu söylenir. Hindi, kuluçka zamanı beş altı yumurtanın üzerine yatar. Anlatıcı-karakter hindinin yumurtalarının yanına yirmi ördek yavrusu daha koyar. Günler geçer, yumurtalar çatlar. Anne hindinin seslenmesine kendi yavruları koşarken ördek yavruları yalnız kalırlar. Anlatıcı-karakter ördeklerin dünyaya gelmesinde kendisinin payı olduğunu söyleyerek onlara annelik yapmaya karar verir. Önlüğünün eteğine ördekleri koyar, eve çıkar. Kardeşi Kaya'dan mutfaktaki kaynamış yumurtaları ister, yumurtaları ördeklere yedirir. Uykusu gelen ördeklerin üzerine yünlü bir örtü sererek onları uyutur. Uyanan yavruları kardeşinin önerisiyle bir tabağa koyarak yüzdürürler. Akşam olur, anlatıcı-karakter yavruların kendisiyle yatmasının mümkün olmadığını düşünerek onları anne hindinin yanına götürür fakat anne hindi kanatlarının altına yerleştirilmeye çalışılan yavruları görünce sinirlenir. Yavrulara zarar gelmesinden korkan anlatıcı-karakter, yavruları evine çıkarır ve onlara bir yatak hazırlar.

Aradan bir hafta geçer, yavrular büyür. Tabağın içinde yüzmeleri mümkün olmadığından çocuklar onlar için bir havuz hazırlar, yavrular rahat bir şekilde yüzmeye başlarlar.

38. sayıda yer alan hikâye, *Ördeklerin Hastalığı!..* adıyla yayımlanmıştır. Ördekler gün geçtikçe büyümüşlerdir. Anlatıcı-karakter bir sabah kardeşleri ile havuzun suyunu değiştirir, yemeğini yiyen ördekler havuza gider. Anlatıcı-karakter ve kardeşleri, ördeklerin yüzüşünü izlemeyi çok sevdiklerinden o gün ördekleri her zamankinden daha çok yüzdürürler. Çıkan ördekleri tekrar suya atarlar. Ördekler çok yorulur, havuzdan çıktıktan sonra yürüyemezler. Annesi, anlatıcı-karakterin üzüldüğünü görür, ördekleri ocak başına bırakmasını tavsiye eder, böylece ısınarak iyileşeceklerdir. Ördekleri ocağa götürür, bir sepet içinde ısıtır. Ördekler ısındıkça hareketlenirler.

Ördekler, odada yatamayacak kadar büyümüşlerdir. Anlatıcı-karakter onlara bir kümes yaptırır. Bir sabah komşunun kızı Zeynep gelir, kendisinin tüm ördeklerinin öldüğünü söyler. Bir salgın olduğunu, diğer köylülerin de ördeklerinin hasta olduğunu duymuştur. Önce ördeklerinin gözleri çapaklanmış, bir gün sonra ölmüşlerdir. Anlatıcı-karakter kendi ördeklerinin de hasta olmasından korkar. Ertesi sabah kümese gittiğinde ördeklerini halsiz bulur, akşama doğru ördeklerin gözlerinin kenarları çapaklanır. Anlatıcı-karakter dut mevsiminde göz hastalığı salgını olduğunu, köylülerin süt kaymağı

ile gözlerini iyileştirdiğini bilmektedir. Köylerde gezerken köylülerin ilaçlarını öğrenmiştir. Ördeklerin gözlerini süt yerine "asitborik" kaynatıp temizler, kendi göz kremini ördeklerin gözlerine sürer. Üç gün bu tedaviye devam eder, ördekleri bir hafta kümesten dışarı salmaz. Bir hafta sonra ördekler evin önündeki derede yüzerken anlatıcı-karakter bir doktor kurumu ve mutluluğu ile ördeklerini izler.

Zamanın belirli olmadığı hikâyede mekân Hekimhan'dır. Hikâyeler *Köy İzleri* başlığı altında yayımlandığı ve anlatıcı-karakterin ortaklığı sebebiyle tefrika hikâye olarak kabul edilmiş olsa da 34-36. sayılarda yayımlanan bölümler, anlatıcı-karakterin köpeği Gobül ile ilgiliyken 37 ve 38. sayıda yer alan hikâyelerde ise anlatıcı-karakterin ördekleri anlatılmaktadır.

Anlatıcı-karakter, hikâyelere başlarken çocuk olduğunu ifade eder. Hikâyelerde bir çocuğun masum düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Anlatıcı-karakter, görevini iyi yapamadığı için sürüden kovulmuş bir köpeği sahiplenir ve onunla arkadaş olur. Gobül'e iyi bakar, onunla zaman geçirir. Gobül'ün ölümünün ardından kendisini suçlar. Arabacı ile gönderilen köpek, değnekle kendisine vurulduğu için kasabadaki eve geri dönmüş; burada anlatıcı-kahraman kendisini ziyaret edememiştir. Babasının teftiş için kasabadan uzaklaşmasının ardından Gobül beslenmemiş, açlıktan ölmüştür. Hikâyenin sonunda anlatıcı-karakter bu durumun kendi ihmali yüzünden olduğunu düşünmüştür.

Anlatıcı-karakter bir hindinin ördek yavrularına da annelik yapabileceğini düşünerek hindi yumurtalarının yanına ördek yumurtaları da koyar. Anne hindinin ördekleri sahiplenmemesinin ardından bir anne yaklaşımı ile ördekleri besler, onları büyütür. Hastalandıklarında iyileşmeleri için çabalar, gece kalkıp üstlerini örter. Onları hindinin yanına kendi yerleştirdiği için sorumluluk duyar, bu sorumluluğu bir çocuktan ziyade bir yetişkin gibi üstlenerek layıkıyla görevlerini yerine getirir. Yine çocuk aklıyla ördeklere zarar verdiği de olur, yine de hatasını anlayarak verilen tavsiyeler ile onları iyileştirmeye çalışır. Salgın esnasında köylülerin yaptığı geleneksel ilaçları hatırlar, hastalanan ördeklerini köylülerin usulü ile iyileştirir.

Şehirli olduğu söylenen anlatıcı-karakter, köy hayatına ve köylülere uyum sağlamış; onlara yabancı kalmamıştır. Kendisini dereden kurtarmaya gelen köy delikanlılarının "*(...) sen şehir kızlarına hiç benzemiyorsun, bizden gibisin. Saçının örgüsü, üstündeki urban, yalınayak yürümen tıpkı bizim köy kızlarına benziyor.*" (Yarım

Ay, No: 35) sözleri, anlatıcı-karakterin köye uyumunu gösterir. Anlatıcı-karakter, bu sözlerin ardından kendisinin girdiği muhitleri yadırgamadığı gibi etrafındakilerin de onu yadırgamamasına sevinir.

Yazarın yaşamında Hekimhan'ın önemli bir yer olduğu; (Doğan, 1999: 245) kardeşlerinden birinin isminin Nahide Kaya (Doğan, 1999: 30) olduğu bilinmektedir. Hikâyede, anlatıcı-karakterin Hekimhan'da olduğu ve çocuk olduğu söylenmiştir. Kardeşinin ismi ise Kaya'dır. Bu ortak noktalardan hareketle hikâyenin gerçeklikle bir bağlantısı olabileceği, eserin anı-hikâye özellikleri taşıdığını düşünmek mümkündür.

3.2.1.3. Artık Gezebilecek-Derd Ortağı

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan hikâyeler, derginin 48 ve 53. sayılarında yayımlanmıştır. *Derd Ortağı* adlı hikâye, yazarın *Değişen Sensin* adlı hikâye kitabında yer almıştır. *Artık Gezebilecek* adlı hikâye ise yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Abide Doğan'ın *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Doğan, 1999: 47)

48. sayıda yayımlanan *Artık Gezebilecek* adlı hikâye, yeni bir eve taşınan Yılmaz'ın arkadaş edinmesini anlatır. Sarı saçlı, bir ayağı diğer ayağına göre kısa olan kızı bir kavgadan kurtarmıştır. Kız ile tanışırlar, kıza yeni taşındıklarını, ilkokulun son sınıfında olduğunu söyler. Sarı saçlı kız kavganın sebebini anlatır: Bakkala giderken bastonu kayar ve düşer. Oyun oynayan çocuklardan bazıları kendisine gülerken bazıları da gülen arkadaşlarına kızar. Kız bu iki grubun arasında kalır, Yılmaz gelmese kavga büyüyecektir.

Yılmaz annesine yeni arkadaşı ile nasıl taşındıklarını anlatır. Annesi Yılmaz'a beraber oynayamayacaklarını, koşamayacaklarını, gezemeyeceklerini söyler. Beraber yalnızca oturabileceklerdir. Yılmaz yeni arkadaşının çok sevindiğini söyler. Çünkü kızla kimse oynamamaktadır. Dışarı çıktığında çocuklar kendisine "*Topal, topal!*" (Yarım Ay, No: 48) diye seslendiği için küçük kız dışarı da çıkamamaktadır. Yılmaz yeni arkadaşına hikâye okuyacağını söyler, evden hikâye ve masal kitaplarını toplayarak arkadaşının evinin bahçesine gider.

Eve taşınalı bir yıl olur. Yılmaz annesine her gün küçük kızdan bahseder, onun acılarını, fikirlerini anlatır. Yılmaz, arkadaşının iyileşmesi için bir çaresi olup olmadığını

sorar. Annesi, kendisinin de özel gereksinimli bir arkadaşının olduğunu, büyüdükçe iyileştiğini söyleyerek oğlunu teskin eder. Bir akşam Yılmaz soluk soluğa eve gelir. Arkadaşının babası ile görüşmüştür. Doktorlar arkadaşının ayağının iyileşmeyeceğini söylemiştir fakat evde oturmamasını, dışarı çıkıp gezmesini tavsiye etmişlerdir. Arkadaşı artık gezebilecektir çünkü arkadaşına bir çift koltuk değneği almışlardır.

53. sayıda yayımlanan *Derd Ortağı*, mahallede çocuklardan hatta gözlerden kaçan "saçlarının rengi altın, gözleri ağlamış gibi nemli, dudakları her zaman gülen" bir çocuğun tasviri ile başlar. Bu kız insanlardan, kendisine "*Topal, topal!*" (Yarım Ay, No: 53) diye bağıran çocuklardan kaçmakta; "koltuk değneğinin arasından sallanan, kocaman bir pabuç giydirilmiş ayağından" utanmaktadır. Annesinin sevgisi, babasının bağlılığı, alınan oyuncak ve kitaplar onu tamamen mutlu etmez.

Bahar gelmiştir. Evlerinin karşısındaki arsanın çamuru yerini yeşil çimenlere bırakmıştır. Arsada oynayan çocuklardan birinin sesi duyulur. Arsaya bakan küçük kız, çocukların toplandığını görür, merak edip yanlarına gitmek istese de sağ ayağındaki büyük ayakkabıyı hatırlar, ağlamaya başlar. Annesi kızını teselli eder, arsadaki olayı öğrenmesi için Ayşe'yi arsaya gönderir. Çamaşırcı Fatma Kadın'ın oğlu Durak ağaçtan düşerek ayağını kırmıştır. Küçük kız yeniden ağlamaya başlar. Durak'ın iyileşemezse kendi yaşadıklarını yaşayacağını düşünür:

> "*(...) Durak hiç, bir daha koşamıyacak, denizde yüzemiyecek, okula gidemeyecek; onunla da 'topal, topal!' diye alay edecekler. İhtiyar kadınlar 'zavallı yavru' diyecekler, genç kızlar durup bakacaklar, gözleri dolacak, ona acıyacaklar, kimse onunla oyun oynamıyacak, yapyalnız penceresinde oturacaktı. Üstelik onların evleri alçak, penceresi hiçbir yeri görmezdi.*" (Yarım Ay, No: 53)

Küçük kız ertesi sabah erken uyanır, evden bir şeker kutusu alarak Fatma Kadın'ın kulübesine, Durak'ı ziyarete gider. Durak ağaçtan düştüğünü söyleyerek ağlar, küçük kız onu teselli eder. Kendi ayağının iyileşmesi mümkün değildir, doğuştan gelmektedir ama Durak iyileşecektir. Ona şeker kutusunu verir, isterse masal anlatabileceğini söyler.

Hikâyelerde kahraman ortaklığı bulunmaktadır. İlk hikâyede Yılmaz'ın tanıştığı sarı saçlı kız, ikinci hikâyede de yer almıştır. İkinci hikâyede kahraman tanıtılırken yazar tarafından dipnot eklenmiş, bu dipnotta yazar "*1 Şubat 48 numaralı Yarım Ay'da (Artık Gezebilecek) isimli yazımdaki çocuk.*" (Yarım Ay, No: 53) açıklamasıyla kahramanların ortak olduğunu bildirmiştir.

Zaman ve mekân bildirilmeyen hikâyelerde başkahramanların çocuk olması ve çocuklardan birinin özel gereksinimli bir birey olması önemlidir. Adı verilmeyen sarı saçlı küçük kız özel gereksinimli bir birey olarak dünyaya gelmiştir. Arkadaşlarının kendisiyle alay etmesi ve kendisine gülmesi, yetişkinlerin acıyan bakışları küçük kızı dış dünyadan koparır. Zamanını evlerinin üst katının penceresinden dış dünyayı izleyerek geçirir. Bakkala gitmek için dışarı çıktığında bastonunun kayması ve yere düşmesi, yine arkadaşları arasında alaya sebep olmuştur. Alay edenler ve küçük kızı savunanlar arasında sözlü tartışma çıkmış, Yılmaz'ın dâhil olmasıyla kavga büyümeden bitmiştir. Küçük kız Yılmaz'a kavgayı anlattıktan sonra iç dünyasını açmış, denize yürüdüğünde yaşıtlarının onun engeliyle alay etmesinin ardından dışarı çıkmayı azaltmıştır.

Küçük kız ile alay eden çocukların yanında küçük kıza destek olan duyarlı bir kahraman da hikâyede yer almaktadır. Yılmaz, yeni tanıştığı bu küçük kıza destek olur, annesinin beraber oyun oynayamayacaklarını hatırlatmasına rağmen arkadaşı hakkında fikrini değiştirmez. Ortak bir payda olarak birlikte kitap okumak isterler.

Yılmaz duyarlı ve empatik düşünme becerisi yüksek bir çocuktur. Bir yıllık arkadaşlıklarında her gün arkadaşından ve acılarından bahseder. Annesi oğlunun "vaktinden evvel olgunlaştığını, dertleri kavrayabildiğini" düşünür. Arkadaşının iyileşip iyileşmeyeceğini düşünür, annesiyle arkadaşının durumunu konuşur. Arkadaşının yalnız gezememesi Yılmaz'ı da üzer, arkadaşına kol değneklerinin alınması ile arkadaşının yalnız gezebileceğinin müjdesini annesine verir.

Hikâyenin bir diğer duyarlı çocuğu, sarı saçlı küçük kızdır. Durak'ın ayağını kırması üzerine ağlar, kendisi ile aynı kaderi yaşamasından korkar. Ertesi gün hasta çocuğu teselli etmeye gider, Yılmaz'ın kendisine yaptığı gibi ona masal anlatmak ister. Kendisinin teselli edildiği şekilde bir başkasını teselli edecektir. Hikâyede bu durum şu sözlerle açıklanır: "*(...) Ne değişmez bir tabiat kanunu. İş adamı iş adamıyle; denizci bir meslektaşıyla; kumarbaz, ayyaş, serseri kendi hempalarile; şen ve bahtiyar olanlar*

müreffeh insanlarla hemhal olmak istedikleri gibi, felâketzedeler de ancak dert ortaklarıyle hasbihalden tat duyarlar." (Yarım Ay, No: 53)

Durak'ın derdini anlayan küçük kız, o iyi oluncaya dek ona dert ortağı olur. Sokağa çıkmak istemeyen, insanların gözlerindeki acıma duygusundan, çocukların alaycılığından kaçan kız; Durak'ı her gün teselli etmeye gitmiştir.

3.2.1.4. Kalbin Kapıları

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Kalbin Kapıları*, derginin 140-141. sayılarında (15 İlkkânun 1941-1 Sonkânun 1942) yayımlanmıştır. Hikâye, ilk kez bu çalışma ile tespit edilmiştir.

"Çok Güzel Bir Aşk Hikâyesi" tanıtımıyla yayımlanan hikâye, Nazan ve trende tanıştığı genç denizci zabitin tesadüfler aracılığı ile hayatlarının birleşmesini anlatmaktadır.

Koleji bitirip evine dönen Nazan, trende genç bir bahriye zabiti ile aynı kompartımanı paylaşır. Bu yolculuk esnasında birbirlerini beğenen gençler, yolculuk boyunca birbirlerini tanımaya çalışırlar. Nazan koleji bitirmiş, bir yıl önce Anadolu'ya taşınmış olan ailesinin yanına dönmektedir; genç zabitin anne ve babası yoktur, ağabeyinin yanına dönecektir ve iznini onun yanında geçirecektir. Tren tünele girer, Nazan kompartımana dolan dumandan saklanmak için genç zabitin göğsüne sığınır. Onun bu hareketi, genç zabit tarafından sevinçle karşılanır. Genç adam, "*(...) maddî temasınız, manevî bir yakınlaşmayla kalbime doldu. Tatlı bir istekle kimsesiz ve boş gönlüm gönlünüzü çağırıyor.*" (Yarım Ay, No: 140) diyerek duygularını açığa vurur. Nazan ertesi gün trenden ineceğini ve yollarının ayrılacağını söyler, genç adamın bir günlük daha yolu vardır. Saat geç olunca genç adam her ikisinin de kanepesini hazırlar fakat ikisi de uyuyamazlar. Genç çift, "ay gökdeki yerini güneşe verinceye kadar yavaş, mahrem bir sesle birçok şeyler" konuşurlar.

Babası yerleştikleri kasabada bir araba ve bir çiftlik almış, çiftliğe bir ev yapmıştır. Ailecek çiftliğe giderler. Nazan çiftliği çok beğenir, beraber yemeğe oturduklarında yemeklerin kendi mahsullerinden olduğunu öğrenir. Nazan çiftlikte kalırsa kilo alacağını söyleyince babası çiftlikte uzun zaman kalmayacağını, nasıl olsa evleneceğini söyler. Nazan "*(...) Kalbimin kapıları kilitli*!" (Yarım Ay, No: 141) diyerek evliliğin kendisine

uzak olduğunu söyler. Kalbinin bir köşesinde ebeveynleri, bir köşesinde kardeşi, bir köşesinde dadısı olduğunu söyler. Kalbinin son köşesindeki kişinin kim olduğunu söylemeyecektir.

Nazan bir gün tarlada çalışırken babası Galip Bey adlı bir arkadaşını eve getirir. Galip Bey ev halkıyla ve çocukluğunu bildiği Nazan ile çok iyi vakit geçirir, şakayla karışık kendisini oğluna almak istediğini söyler, Nazan kalbinin kapılarının kilitli olduğunu ona da söyler ve teklifi reddeder. Şakayla başlayan bu bahis, akşamına annesinin Nazan ile konuşmasıyla ciddileşir. Nazan annesine yeni mezun olduğunu, dinlenmek istediğini söylese de büyükler bu cümlelerin çocukça olduğunu düşünerek Galip Bey'in oğlunu çağırırlar. Ertesi sabah harmana giden Nazan, döndüğünde büyük bir sürprizle karşılaşır. Galip Bey'in oğlu diye tanıttığı kişi aslında kardeşidir ve bu genç Nazan'ın trende tanıştığı bahriyeli zabittir. Gençler birlikte yürüyüşe çıkarlar. Genç adam ağabeyinin teklifini reddedeceğini fakat kendisiyle karşılaşınca bu teklifi kabul ettiğini söyler. Kısa yol arkadaşlığının bir hayat arkadaşlığına dönmesini teklif eder. Nazan'ın cevabını beklemeden endişeyle ağabeyinin söylediklerini de ekler: Ağabeyi Nazan'ın kalbinin kapılarının kilitli olduğunu, Nazan'ın kalbinde bir rakibi olduğunu, o kalpteki rakibini yenmesini söylemiştir. Eğer kalbinde birisi varsa kendisini affetmesini söyler. Nazan, kilitli olan kalbinden o kişiyi çıkaramayacağını çünkü o kalpte kendisinin olduğunu söyler. Genç denizci Nazan'a sarılır. Büyükler genç çiftin geleceğini planlarken genç çiftin eve dönmesiyle hikâye sonlanır.

Hikâyede vaka zamanı belirtilmemiştir, mekân ise Anadolu'nun bir köyüdür. İstanbul'da eğitim hayatı biten Nazan, demir yolu ile Anadolu'ya geçer. Tren İzmit'ten geçerken genç denizci de Nazan'ın kompartımanına gelir.

Hikâyenin başkahramanları eğitimli, görgülü gençlerdir. Nazan koleji bitirmiş, 18 yaşında bir genç kızdır. Hikâyede adı verilmeyen genç zabit, mesleğini eline almış bir denizcidir.

Nazan hikâyede serbest, konuşkan, sabırlı ve dürüst bir kız olarak tanıtılmıştır. İstanbul'dan gelmesine rağmen Nazan köy hayatına uyum sağlar, köylü elbiseleri giyerek köylülerle beraber çalışır. Ailesinin ve Galip Bey'in yanında kalbinin dolu olduğunu söyleyecek kadar cesur bir kızdır.

Kalbin Kapıları, tesadüfler üzerine kuruludur. Trende karşılaşan ve birbirlerini beğenen iki genç tesadüf eseri aile dostu çıkmışlardır. Genç zabitin trende ebeveynlerinin olmadığını söylemesinin ardından Galip Bey'in genç zabitten oğlu olarak bahsetmesi, okuyucunun tesadüfün devam edeceğini düşünmesine engel olmuş fakat gençler yine buluşmuştur. Nazan'ın bahriyelileri çok beğenmesi, beğendiği gencin de bahriyeli olması hikâyedeki bir başka tesadüftür. Tesadüflerle örülü olan hikâye, salt bir aşk hikâyesidir.

3.2.1.5. Eski Yollar

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Eski Yollar*, derginin 180-181. sayılarında (15 Birinci Kânun 1943-1 Şubat 1944) yayımlanmıştır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Abide Doğan'ın *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Doğan, 1999: 47)

Bir doktorun tesadüfler tarafından şekillenen bir günü etrafında kurgulanan hikâye ameliyattan çıkan Ekrem Varol'un tasviriyle başlar. Operatör Doktor Ekrem Varol'a yardımcıları kahve ve sigara getirir. Doktor ancak böyle dinlenebilmektedir. Hayatını bilime ve mesleğine adayan Doktor Ekrem, "*(...) bütün ameliyatlarda kendini bir nöbete kaptırmış gibi süratle çalışır; her hastaya ruhundan, kendi sağlığından, öz kudretinden bir şeyler vererek ameliyatını bitirirdi.*" (Yarım Ay, No: 180)

Başhekim Doktor Ekrem'in günü tesadüflerle başlamıştır. Hamile karısı sabah sancısının olduğunu söyleyerek onu uyandırır. Doktor, karısı ile ilgilenemeden kanserli bir hastanın ameliyatı için hastaneden çağırılır. Karısına ebeyi göndereceğini söyleyerek hastaneye giden Doktor Ekrem yaptığı ameliyatlarla üç kişinin hayatını kurtarır. Dinlenme odasında kahve için zile basarken masada kendi adının yazılmış olduğu bir zarf görür. Yazı tanıdık gelir, imzayı görünce kim olduğunu anlayacağını düşünen doktor yanılır. Zarfı açtığında bir gazetenin muhtelif yerlerinden kesilerek hazırlanmış bir mektupla karşılaşır. Mektup, ilk aşkından gelmiştir. Mektubun yazarı, maddi bir hastalık geçirdiğinden bahseder. Sancıları başlamış, doktoru kendisine morfin vermiştir. Kadın ilacın etkisiyle geçmişe döner, 14 yaşını ve Ekrem'i ilk görüşünü anlatır. Bu ilk görüşte Ekrem'e âşık olmuştur. Doktor mektubu okurken çağırdığı hemşire içeri girer, doktor hiçbir hastanın durumu hatta ölümü için rahatsız edilmek istemediğini söyleyerek hemşireyi gönderir ve mektubu okumaya devam eder. Kadın, mektubunda geçmişi anlatmaya devam eder. Ekrem'in annesi, gençleri tanıştırır. Bir kitap hakkında

münakaşaya başlarlar, genç kız Ekrem ile aynı görüşte olmasına rağmen ters görüşü savunur. Böylece hislerini açığa vurmamıştır. Fakat bir gün Ekrem, kızın hislerini anlar. İkisi de ileride evleneceklerini düşünürler, Ekrem'in ailesi bu düşünceye taraftarken kızın ailesi bu hayali çocukça bulur. Ekrem tıp fakültesine genç kız için girer, yoruldukça kızın yeşil gözlerinde dinlenir. Sonra bir gün yolları ayrılır; bu ayrılık aşkı yok sayan, aşkı bir hormon meselesi olarak düşünen Ekrem'i dahi sarsar.

Kadın; hastalıkların bugünkü benliğini götürdüğünü, eski küçük kız olduğunu söyler fakat ruhunda kadınlığın alevleriyle yanan küçük bir kızdır ve Ekrem'i aramaktadır. Ekrem'in hayaliyle yaşar, onu yanında hisseder. Hastadır, hastalığının ruhunda mı olduğunu yoksa aşkın nükseden bir hastalık olduğunu mu sorgular. Bu soruları Ekrem'e sorar ve Ekrem'i dayanılmaz bir şekilde istediğini söyler. Eskisi gibi "sıcak cenup kıyısında" olduğunu ve kendisini bulmak için maziye dönmesini tavsiye eder. Ekrem'e kendisi için doktor olduğunu hatırlatarak ilk reçetesini yazdığı ilk hastasına çağırır.

Doktor Ekrem arabasına binip gidecekken hemşire kendisini durdurur. Karısının doğum yaptığını, bir oğlu olduğunu haber verir. Hikâye, Doktor Ekrem'in boş gözlerle hemşireye bakıp -her zamanki gibi- bir hastaya gittiğini mırıldanmasıyla sonlanır.

Mekân ve zaman verilmeyen hikâyede mektup tekniğinden yararlanılmış, mektup özel bilgilerin paylaşıldığı bir araç olarak hikâyede yer almıştır. Dışarıdan bakan bir gözün gördüğü gerçek mesleğine bağlı, baba olmayı bekleyen bir doktorken mektubun yansıttığı gerçek bu henüz baba olmuş doktorun mazisinden kopamadığı, kalbinde hâlâ gençlik aşkının olduğudur. Hikâyenin sonu okuyucunun muhayyilesine bırakılmıştır.

Ekrem Varol'un niçin eski aşkının yanına gittiği tartışılabilir. Bir doktor sorumluluğu ile hareket ederek mi gitmiştir yoksa kalbini mi dinlemiştir? Bu sorunun cevabı hikâyede yer alan şu cümlelerden çıkarılmaktadır: "*(...) Bir kayıbını bulmuş bir adamın yüreğini çarptıran zonklama, bütün vücudüne yayılıyordu. Çocuk gözlerine derin suları pırıldıyan güneş ışıkları vurmuş gibisi. Geçmiş yıllar ve hatıralar onu çağrıyordu. Zaten yüreği, bu ateşten bir gün bile kurtulmamıştı.*" (Yarım Ay, No: 181) Bu cümlelerden yıllar önce hissettiği aşkın ateşinden kurtulamayan Doktor Ekrem'in kalbinin sesini dinleyerek eski aşkının yanına gittiği anlaşılmaktadır. Aşkı bir "cinsiyet oyunu, hormon meselesi" şeklinde yorumlayan Ekrem, aşka yenik düşmüştür. Karısının

doğumdan sağ salim çıkmasına, bir oğlu olmasına kayıtsız kalmış, hastaya gittiğini söyleyerek hastaneden ayrılmıştır.

3.2.2. Kerime Nadir

3.2.2.1. Acı Bir Şaka

Kerime Nadir tarafından kaleme alınan *Acı Bir Şaka*, *Yarım Ay* dergisinin 144-145. sayılarında (1 Mart-15 Mart 1942) yayımlanmıştır. Hikâye, yazarın *Mücrim* adlı hikâye kitabında yer almaktadır.

Hikâye, Rüheyma ve Şair Cevat Nedim arasında yaşanan acı bir şakayı anlatır. Mektuplaşma üzerine kurulu olan hikâyede Rüheyma arkadaşı Nermin'e mektup yazarak yaşadıklarını anlatır. Mektupta önce Nermin'in sitem dolu satırları yer almıştır. Rüheyma, bu alıntının ardından yaşadıklarını anlatır. Sesindeki çatlaklık için ameliyat olmuş, sesi tanınmayacak kadar incelmiştir. Bu değişikliğin kendisini bir komedyaya dâhil ettiğini söyler. Yıllardır tanıdıkları Şair Cevat Nedim'i hatırlatır, Cevat Nedim ve kendisi arasında bir aile hukuku olduğunu söyler. Önce Cevat Nedim Rüheyma'nın babasının öğrencisi olur, daha sonra Rüheyma Cevat Nedim'in öğrencisi olur. Rüheyma, Cevat Nedim daha babasının öğrencisiyken onu sevmeye başlamıştır. Cevat Nedim bir evlilik münakaşası esnasında Rüheyma'ya yıllardır evlenmediğini söyledikten sonra evlenmek için iki sene daha bekleyip beklememesi gerektiğini sorar. Rüheyma, iki sene sonra kendisinin mezun olacağını hatırlayınca ne diyeceğini şaşırır. Kötü günler Cevat Nedim'in gözlerini kaybetmesiyle başlar. Şair; ağırbaşlı, çok düşünen, az konuşan bir adamken gözlerini kaybetmesinin ardından şakacı, nükteci bir adama dönüşür. Rüheyma, onun bu değişikliğini gördükçe ümidini kaybeder, kendisi gibi sessiz sakin bir kızla birlikte olmayacağını düşünür. Ameliyatın ardından sesinin incelmesini fırsat bilerek kendini Cevat Nedim'e Ayla olarak tanıtarak şen şakrak bir kız rolüne bürünür, bir şaka yapmak ister. Bu planından yalnızca arkadaşlarının haberi vardır. Cevat Nedim ona günden güne yakınlaşır, bir gün ellerini tutarak emin olmak istediği bazı şeyler olduğunu söyler. Endişelidir ve tereddütleri vardır. Konuşma devam ederken Cevat Nedim, Ayla olarak tanıdığı Rüheyma'nın elindeki yara izini fark eder, aynı yara izinin Rüheyma'da da olduğunu söyler. Bu olaydan üç gün sonra Cevat Nedim, Rüheyma'yı tuhaf bir tavırla karşılar. Rengi uçuk, gözlerinin etrafı şiştir; biraz rahatsız olduğunu söyler. Cevat Nedim'in Ayla'ya söyleyecekleri vardır fakat bu söyleyeceklerini mektup vasıtası ile

iletecektir. İki gün sonra mektubu yazıhanesinden almasını söyler, bu mektup Ayla'ya "*(...) büyük bir hakikatten bahsedecek, birçok şeyler öğretecektir.*" (Yarım Ay, No: 145)

Cevat Nedim Rüheyma'ya bıraktığı mektupta onun kim olduğunu anladığını bildirir. Kendisinin genç kızı sevdiğini, iki yıl daha bekleme mevzusunda kendisine hisleri hakkında ipucu verdiğini söyler. Gözlerini kaybettikten sonra, içinde bulunduğu durumdan dolayı Rüheyma'dan bir hak talep edemeyeceğini düşünür. Etrafa neşe saçıp gözyaşlarını içine akıtırken Rüheyma'nın da aynı duyguları taşıdığını hisseder. Bu hisler içerisindeyken Rüheyma kendisiyle vedalaşmadan İzmir'e gider, onun yokluğunda Ayla gelir. Cevat Nedim, Rüheyma'nın bir arkadaşından İzmir'de değil İstanbul'da olduğunu, biriyle evleneceğini duyar. Bunun üzerine yanında olan Ayla ile bir yol yürümeyi düşünür. Emin olmak istediğini söylerken fark ettiği yara izinden dolayı içine bir şüphe düşer. Rüheyma'nın elindeki yaraya Cevat Nedim pansuman yapmış, o yüzden o yarayı hiç unutmamıştır. Bu şüphe sebebiyle Rüheyma'nın bir arkadaşı ile konuşur, arkadaşını gafil avlayarak işin aslını öğrenir. Mektupta bunları anlattıktan sonra mustarip hayatında yalnızca ıstırabını anlayacak bir kadınla beraber olabileceğini söyler. İçinde bulunduğu duruma karşı küstahça davranıp onunla alay eden bir kızla beraber olamayacağını söyleyip Rüheyma'ya ebedî saadetler dileyerek mektubunu bitirir.

İki sayıda tefrika edilen hikâyede, iki farklı mektuba yer verilmiş; yapıt mektup-hikâye şeklinde kaleme alınmıştır. İlk mektup "Rüheyma'dan Nermin'e Mektup*"* başlığını taşır. Bu mektupta ilk olarak Nermin'in mektubunda yer alan serzenişler verilir. Daha sonra Rüheyma, Nermin'in serzenişlerine cevap vererek yaşadıklarını anlatır. Mektubun sonunda Rüheyma'ya henüz Cevat Nedim'in mektubu ulaşmamıştır. Rüheyma, bir mektubun geleceğini bilir hatta bu mektupla çok mutlu olacağını düşünerek Nermin'e müjdeyi telgrafla vereceğini mektubuna ekler. Arkadaşları hem Rüheyma'nın hilesi başarılı olduğu için hem de bu hile ile elde ettiği büyük saadet için onu tebrik edeceklerdir.

İkinci mektup "Cevad Nedim'den Rüheyma'ya Mektup" başlığı altında verilir. Şair Cevat Nedim Rüheyma'ya tüm yaşananlarla beraber hislerini de anlatır. O acı şakaya kadar kendisini ne kadar yüce bir kız olarak gördüğünü söyler. Fakat yaptığı o davranışla beraber Rüheyma, Cevat Nedim'i kaybetmiştir. Mektup, Cevat Nedim'in Rüheyma'ya mutluluklar dilemesiyle sonlanır. Mektupla beraber hikâye de biter.

Zamanın belirtilmediği hikâyede mekânın İstanbul olduğu görülmektedir. Başkahramanlardan biri hem şair hem öğretmen, bir diğeri ise onun öğrencisidir. Birbirlerine âşık olan bu kahramanlar arasında aile dostluğu da bulunmaktadır. Rüheyma, sakin, ağırbaşlı ve eğitimli bir kızdır fakat Cevat Nedim'in hayatındaki değişiklikler sebebiyle karakter özelliklerinin değişmesinin ardından kimlik değiştirmiş, hiç olmadığı biri gibi davranarak Cevat Nedim'i elde etmeye çalışmıştır. Rüheyma'ya âşık olan Cevat Nedim Rüheyma'nın evleneceğini duymuş, üzüntüsünü Ayla olarak tanıştığı bir genç kız ile hafifletmeye çalışmıştır. Ayla'nın Rüheyma olduğunu anlayınca genç kızı terk etmiştir.

Hikâye, bir şakanın nelere sebep olacağını, nasıl olumsuzluklar doğuracağını anlatması bakımından önemlidir. Bu ayrılığa bir şakanın sebep olduğu düşünülse de Rüheyma'yı bu şakaya iten başka sebepler de vardır. Cevat yalnızca ima ile Rüheyma'ya hisleri hakkında ipucu vermiş, beklemesini istemiştir. Yaşadığı bir kaza sonra gözlerini kaybettikten sonra görme engelli bir birey olarak Rüheyma ile birlikte olamayacağını düşünmüş ve acılarını yansıtmamak için olmadığı biri gibi davranmaya başlamıştır. Oysa Rüheyma için Cevat Nedim'in gözlerinin görmemesi bir sorun teşkil etmemektedir. Bununla beraber Rüheyma da Cevat Nedim ile açık açık konuşmak yerine -ameliyatın etkisiyle sesinin incelmesinin ardından- farklı bir kimlik ile Cevat Nedim'in karşısına çıkmış ve onu kendisine âşık etmeye çalışmıştır. Bu planı arkadaşlarıyla da paylaşması, Cevat Nedim'in bu planı Rüheyma'nın bir arkadaşından öğrenmesine sebep olmuş; Şair Cevat Nedim kendisi ile alay edildiğini düşünerek Rüheyma ile ilişkisini sonlandırmıştır. İlişkinin bu şekilde sonlanmasına Rüheyma'nın "acı" şakası ile âşıklar arasındaki iletişimsizliğin de sebep olduğu söylenebilir.

3.2.2.2. Aşka Tövbe[27]

Kerime Nadir tarafından kaleme alınan *Aşka Tövbe*, derginin 148-149. sayılarında (1 Mayıs 1942-15 Mayıs 1942) yayımlanmıştır. Hikâye, yazarın *Mücrim* adlı hikâye kitabında *Aşk Cehennemi* adıyla yayımlanmıştır.

Hikâye, genç tiyatrocu Necmi'nin başından geçen aşk macerasını anlatmaktadır. Anlatıcı-karakter hastadır, bir akşam telefonu çalar. Bir adam başından geçenleri

[27] Yazarın aynı isimli bir romanı olmakla beraber iki eserin konu ve kurgu bakımından aynı olmadığı tespit edilmiştir.

anlatmak, kendi hikâyesinden bir eser ortaya çıkarmasını istemektedir. Anlatıcı-karakter adamı başından savmak ister fakat adam askere gideceğini söyleyip buluşmak için ısrar eder. Anlatıcı-karakter hem birinin özel hayatına sırdaş olup onu bir doktor gibi dinlemeyi istemez hem de ısmarlama bir eserin özlü bir ruh yaratamayacağını düşünerek tereddüt eder. Gencin ısrarları üzerine genç adamı evine çağırır, hasta yatağındayken hikâyesini dinler. Karşısında yaşlı bir kadın beklerken genç bir kız gören Necmi, afallasa da hikâyesini anlatmaya başlar.

Necmi, iyi bir aileden gelse de orta mektebi bitirdikten sonra okumamış, aile dostlarından olan tiyatro yazarı ve aktör Rasih'in yardımıyla bir tiyatroda figüran olarak çalışmaya başlamıştır. Tiyatroya genç bir kadın gelir: Sevgi. Rasih, Necmi'ye bu kadının tehlikeli olduğunu, uzak durması gerektiğini söylese de Necmi kalbine hâkim olamaz, Sevgi'ye âşık olur. Sevgi daha önce evlenmiş, bir yıl evli kaldıktan sonra eşinin ölümü üzerine dul kalmıştır. Kocasının hatırasına sadık kalacağını söyleyerek kendisi ile görüşmek isteyenleri geri çevirir.

Necmi'nin aşkı her geçen gün büyümektedir; Necmi bir köle gibi Sevgi'nin peşinden gezer, her isteğini yapar. Sevgi Necmi'nin hislerini anlar, Necmi'den uzaklaşır fakat bir yandan da iyi geçinme siyaseti güder, aralarına tamamen mesafe koymaz. Arkadaşları ve özellikle Rasih, Necmi'ye kendisini toparlamasını, ileri gitmemesini salık verseler de Necmi söylenenlere kulak vermez, aşkından vazgeçemez.

Yalnız kaldıkları bir gün Necmi Sevgi'ye hislerini açar, Sevgi Necmi'yi soğukkanlılıkla dinleyip kimseyi sevemeyeceğini söyler. Necmi ısrar eder, Sevgi daha ileri giderse dostluğunu da keseceğini söyler. Sevgi her ne kadar kimseyle beraber olamayacağını söylese de pek çok erkekle görüşüp bunların akrabalarından olduğunu anlatır.

Tiyatro ekibi turne için Ankara'ya gider. İlk günler Sevgi ve Necmi birlikte vakit geçirirler, Sevgi'nin masraflarını Necmi karşılar. İlk temsilden sonra Sevgi değişir, Necmi'den kaçmaya ve kalbini kıracak hareketler yapmaya başlar. Necmi bir gün Sevgi'nin odasına gider ve çantasını karıştırır. Çantada Sevgi'nin ölen kocasına hitaben yazdığı bir defter bulunmaktadır. Defterde Sevgi Necmi'yi de anarak yakasını kurtaramadığını yazar. Necmi odadayken Sevgi gelir, Necmi'yi odada görünce öfkelenir. Necmi hislerine yenildiğini anlatır, sevgisini yine dile getirir. Sevgi, kendisine metres

olmayacağını, geçmişte evlenmiş olsa da kocasının hastalığından dolayı evlilik hayatı yaşamadıklarını söyler. Necmi hayatındaki erkekleri soracak olunca Sevgi zannedildiği gibi bir hayat yaşamadığını anlatır. Necmi onun sözlerine inanmaz, kendisini olduğundan farklı tanıttığını düşünür ve nabzını yoklamak amacıyla evlilik teklifi eder. Sevgi bu teklifin ardından Necmi'ye eğitimlerinin denk olmadığını söyleyerek alay eder. Necmi'nin parasızlığını yüzüne vurur; Necmi'nin kazandığı paranın kendi ihtiyaçlarına, allığına, pudrasına yetmeyeceğini söyler. Necmi bu sözlerin ardından sessiz kalır ve aralarındaki her şeyin bittiğini söyleyerek odayı terk eder.

Necmi olayın ardından son temsillere katılmaz, sürekli sarhoştur. İstanbul dönerken Sevgi, Necmi'nin yanına gelerek aşkından vazgeçmesini, dost kalmak istediğini söyler. Necmi'yi adeta sürükleyerek işret sofrasına götürür. Tren İstanbul'a vardığında Necmi Sevginin de bavullarını alır. Sevgi bir başka adamın koluna girerek uzaklaşır, bavulunu aldığı için teşekkür edip hamala vermesini ister.

Aylar geçer, Sevgi'nin karşısında oynayan ve ona rol gereği ilanıaşk eden oyuncu hastalanınca onun yerine Necmi geçer. O akşamdan sonra Necmi yine Sevgi'den kopamayacak duruma gelir, yeniden barışırlar. Sevgi Necmi'nin varlığına, yakın davranışlarına bir müddet ses çıkarmaz, bu süre zarfında da Necmi'ye her istediğini yaptırır. Necmi'nin borçları artar, ailesi ile arası bozulur.

Günler geçer, bir kır balosu olur. Sevgi, Necmi'ye o geceyi otel odasında arkadaşça beraber geçireceklerini söyler. Herkesin alkol aldığı bir ortamda Rasih Sevgi'ye karşı laubalileşse de Necmi görmezden gelir. Sevgi ve Necmi o geceyi beraber geçirseler de yakınlaşmaları sarılmadan ve öpücüklerden ibarettir; bu bile Necmi'ye yetmiş, genç adam aşkından deliye dönmüştür. Günler geçerken Necmi, Sevgi ve Rasih'in yakınlaşmalarından şüphelenir. Bir eğlence gecesinde ikisinin de ortadan kaybolduğunu fark eder. Onları birbirlerine sarılı vaziyette yürürken görür. Karşılarına çıkıp konuşmak ister, çift Necmi'nin sarhoş olduğunu düşünerek konuşmak istemezler. Necmi, çifti durdurur ve Rasih'e içini döker: "*(...) Senin işlediğin sadece bir rezalet değil, cinayettir Rasih! Bu kadını ne kadar sevdiğimi senin kadar kimse bilmez. Yıllardanberi gösterdiğin iyilikleri bu kadar ucuza feda etmemeliydin! Sahte dostluğunu bu geceden itibaren iade ediyorum.*" (Yarım Ay, No: 149) Sevgi bu sözlerin ardından kahkaha atar

ve Rasih'i uzaklaştırmak ister, Necmi genç kadını durdurarak aralarından çekildiğini söyler. Necmi tesadüfen bir hafta sonra askere çağırılır, hikâye böylece sonlanmış olur.

Necmi hikâyesini anlattıktan sonra anlatıcı-karakterden bu hikâyeyi roman olarak yazmasını ister, notlarını verir. Anlatıcı-karakter bundan bir roman çıkmayacağını ancak hikâye yazabileceğini söyler. Hikâyenin sonunda vaadini gerçekleştirdiğini söyleyerek eseri sonlandırır.

Necmi Ada, Florya ve Çamlıca'ya yaptıkları gezilerden bahsettiğinden hikâyede mekânın İstanbul olduğu anlaşılmaktadır, zaman ise belirli değildir. Hikâyede hatıra defterinden de bahsedilmişse de hatıra defterinde Sevgi'nin Necmi hakkındaki fikirlerinin olduğu kısım okuyucuya verilmiştir. Bu bakımdan hatıra defteri, Sevgi'nin Necmi hakkında düşündüklerini hem Necmi'ye hem de okuyucuya göstermesi için işlevsel olarak kullanılmıştır.

Hikâyede hassas ve âşık tabiatlı olarak tanıtılan Necmi, türlü telkin ve uyarılara rağmen Sevgi'nin peşini bırakmaz. Sevgi'nin istediklerini yapar, adeta bir kukla gibi Sevgi'nin kendisiyle ve duygularıyla oynamasına izin verir. Tüm bunların karşılığında Sevgi'nin yalnızca dostluğunu kazanabilir. Sevgi'nin hayatında birçok erkek arkadaşı vardır, bunları akraba olarak tanıtır. Sevgi'nin hayatındaki erkeklerden birisi de Rasih'tir, Rasih Necmi'nin yakın arkadaşı olmasına rağmen Sevgi ile samimi olmaktan çekinmez. Necmi, Rasih ve Sevgi'yi beraber gördüğünde kendi aşkına rağmen nasıl Sevgi'ye yaklaşabildiğini sorar fakat Rasih ona cevap vermez, Sevgi'nin alaycı kahkahaları ile karşılaşır. Tesadüf eseri o akşamdan bir hafta sonra askere çağırılır, üç yıllık askerliğin ardından ortada bir aşk kalmayacağının farkındadır.

Hikâyenin başkahramanlarından Sevgi, hafifmeşrep bir kadındır. Kocasını kaybetmiş, kocasından sonra kendisine talip olanları reddetmiştir. Kimseyi sevemeyeceğini söyleyen bu kadının yanında Necmi pek çok erkek görür. Genç kadın, akrabası olarak tanıttığı erkekler ile samimi bir şekilde vakit geçirir. Necmi ile ilişkisi ise çıkarlarına bağlı olarak değişir. Kimi zaman Necmi'ye yaklaşır, kimi zaman ise Necmi'yi görmezden gelir ve onun kalbini kırar. Necmi'ye yakın davrandığı zamanlarda Necmi'yi maddi çıkarları için kullanır, hesaplarını Necmi'ye ödetir. Geliri sınırlı olan Necmi'nin borçları artar, ailesi ile arası bozulur. Necmi, Sevgi'nin yaptıklarını görür fakat kalbine söz dinletmesi mümkün olmaz. Necmi'nin odasına girdiği gün Sevgi Necmi'ye

kendisiyle dost hayatı yaşayamayacağını söyler çünkü kocası rahatsız olduğu için evli kaldıkları bir yıl, arkadaşça vakit geçirmişler ve karı koca olamamışlardır. Genç kadına inanmayan Necmi inanmış gibi davranarak evlenme teklifi etmiş, bu teklifi Sevgi'nin alaycı sözleri ile reddedilmiştir.

Vakanın sonunda Necmi askere gideceği için bu aşktan vazgeçmiş, bir daha o muhite dönmeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine anlatıcı-karakter, Necmi'ye gururunu kazanmaya azminin kesin olup olmadığını sorar, Necmi bu soruyu anlayamaz. Anlatıcı-karakter uzun uzun anlatmak yerine şu cümleleri kurar: "*(...) Erkeklerdeki bu nevi düşkünlükler ancak hafif meşrep kadınlar muvacehesine vaki oluyor. Eğer kadın iyi ve sadıksa ihmale ve ihanete yüzde yüz maruzdur. Bence inkâr edilemeyecek hakikat, bu kadınların erkeklerden namuslu kadınların intikamını almalarıdır!*" (Yarım Ay, No: 149)

Bu cümlelere göre bir kadın iyi ve sadıksa ihanete uğrayacak ya da ihmal edilecektir. Bu kadınlar yerine tercih edilen hafifmeşrep kadınlar da erkekleri zor duruma düşürecek, namuslu kadının erkekten intikamını hafifmeşrep kadın yaşattıklarıyla alacaktır. Böylece hikâyenin konusu ve ana fikri, hikâyenin içerisindeki bu cümlelerle verilir.

3.2.2.3. Bir Vehim Kurbanı

Derginin 159-160. sayılarında (15 Birinci Teşrin-1 İkinci Teşrin 1942) yayımlanan *Bir Vehim Kurbanı*, Kerime Nadir tarafından kaleme alınmıştır. Hikâye, yazarın *Mücrim* adlı hikâye kitabında yer almaktadır.

Hikâye Rezzan'ın okul arkadaşı Müberra'yı mezuniyetten beş yıl sonra görmesiyle başlar. Müberra, şen şakrak ve hayatı ciddiye almayan uçarı bir kızdır. İyi piyano çalar ve sesi çok güzeldir. Mezuniyetin ardından arkadaşların yolları ayrılır. Beş yıl sonra Ada'da karşılaştıklarında Müberra'nın yanında esmer bir adam ve küçük bir kız çocuğu vardır. Müberra, eşini ve çocuğunu Rezzan ile tanıştırır, Rezzan'ı evine davet eder.

Aradan geçen yıllar Müberra'yı değiştirmiştir. Müberra eskisi gibi değildir. Üç sene önce evlenen Müberra'nın iyi bir eş ve iyi bir anne olduğu anlaşılmaktadır fakat genç kadın dalgınlaşmıştır ve hayata karşı bezgin bir tavrı vardır. Rezzan'ı asıl şaşırtan Müberra'nın musikiyi bırakması, piyanoyu hayatından çıkarması olmuştur. Rezzan bu

değişikliklerin sebebini Müberra'ya sorsa da Müberra kestirme ve kaçamak cevaplarla Rezzan'ı geçiştirir.

Rezzan bir pazar sabahı Müberra'nın kocası ve kızını vapura binerken görür. Müberra'yı merak eder, evine gittiğinde onun bir yığın mektubu ağlayarak parçaladığını görür. Sabahki tesadüften bahsetmeden kocası ve kızını sorar. Müberra, onların yakın bir akrabanın nişanına gittiklerini söyler. Ağlamasının ve nişana gitmemesinin sebebini baş ve kalp ağrısı olarak gösterir. Bir önceki gece Rezzan'a hayat hikâyesini anlatmaya karar veren Müberra, Rezzan'a mezuniyet sonrası yaşadıklarını anlatır.

Bir gün evine giderken arkasından birinin geldiğini duyar. Kumral, genç bir adam, musikisini dinlediğini ve çok beğendiğini söyler. Tesadüfen Müberra'nın evinin önünden geçerken piyano sesini duymuş, daha sonra sürekli evin etrafında durup musikiyi dinlemiştir. O günden sonra Müberra sürekli piyano çalar, Müfit Ekrem onu pencerenin altında dinler. Gençler bir gün buluşurlar, el ele gezseler ve keyifli vakit geçirseler de Müfit Ekrem durgundur. Müberra ne zaman korkusuzca birbirlerini seveceklerini sorduğunda daha zamanları olduğunu söyler. O gün genç kızın kalbinde ıstırap başlar.

Bir gün Müberra'nın evinin önüne yaşlı bir adam gelir. Müfit'in dört yıldır kızıyla evli olduğunu söyleyerek evlilik cüzdanlarını gösterir. Müberra yaşlı adama Müfit'i tanımadığını söyleyerek evine girer, kısa zamanda kendisini isteyen bir tüccarla evlenir. Hikâyesini anlattıktan sonra kapanmaya yüz tutan gönül yarasının yeniden açıldığını çünkü bir önceki gün Müfit'i gördüğünü söyler. Rezzan bu gencin orman mühendisi olup olmadığını sorar, Müberra Müfit'in orman mühendisi olduğunu doğrular. Rezzan, Müfit Ekrem'in amcasının oğlu olduğunu söyleyerek hikâyesini anlatır.

Müfit Ekrem, aile büyüklerini kırmamak için bir kızla evlenmiştir. Daha sonra boşanmak istese de kız tarafı dişli çıkar, her celsede bir sıkıntı çıkarırlar. Bu esnada Müfit'in bir kızı sevdiği, boşanınca onunla evleneceği duyulur. Fakat bu genç kız aniden bir başkasıyla evlenir. Müfit Ekrem bu ani ihanetin sebebini anlayamaz. Hastalanır, sürekli Müberra'yı sayıklar. Rezzan bunu yalnızca isim benzerliği sanmıştır. Müfit'in geçen yıl eşinden boşanabildiğini söyleyerek Müberra'ya bir vehim kurbanı olduğunu anlatır. Eğer bekâr olsaydı kavuşabileceklerini de ekler. Müberra, kocası ve kızının fotoğrafına bakıp onları kendi saadetine kurban etmektense bir vehim kurbanı olarak kalmayı tercih edeceğini söyler. Hikâye burada sonlanır.

Müberra ve Rezzan Ada'da karşılaşırlar, Müberra'nın ailesinin köşkü Suadiye'dedir. Bu bilgiler, hikâyede mekânın İstanbul olduğunu göstermektedir. Vaka zamanı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hikâye tesadüflerle örülüdür. Vaka, yıllardır birbirlerini görmeyen iki arkadaşın karşılaşması ile başlar. Müfit Ekrem'in piyano sesini duyması da bir tesadüftür. Kadıköy'de ikamet eden Müfit Ekrem hasta bir arkadaşını ziyaret için Suadiye'ye gelmiş, tesadüfen geçtiği köşkün önünde piyano sesini duymuştur. İki ay boyunca köşkün etrafında dolaşarak Müberra'nın musikisini dinlemiştir. Hikâyenin son tesadüfleri ise Müberra'nın Müfit Ekrem'in gerçek hikâyesini öğrenmesine sebep olmuştur. Tesadüf eseri vapurda eski aşkı ile karşılaşan Müberra, geçmişini Rezzan'a anlatmaya karar vermiştir. Rezzan'a hikâyeyi anlattıktan sonra Rezzan ve Müfit Ekrem'in kuzen olduklarını öğrenmiş, Müfit Ekrem'den bir vehim sebebiyle ayrıldığını duymuştur.

Hikâyenin başında hoppa, şen şakrak ve umursamaz olarak tanıtılan Müberra'nın olgunlaşması ve durulması başından geçen bir aşk sebebiyledir. Eğitimli, müzikten anlayan bir genç kızın iyi bir eş ve iyi bir anneye dönüşmesine Müfit Ekrem'in evli olduğunu öğrenmesi sebep olmuştur. Arkadaşı bir vehime kurban gittiğini, bekâr olsaydı tekrar birleşeceklerini söylediğinde ise ahlaklı bir kadın, iyi bir eş ve anne olarak konuşan Müberra, eşinin ve kızının mutluluğunu bir aşk hikâyesine kurban edemeyeceğini söylemiştir.

Çiftin ayrılığına Müberra'nın vehimi sebep olarak gösterilse de ayrılığın tek sebebi Müberra'nın vehimi değildir. Müfit Ekrem, hayatı ile ilgili önemli bir durumu -evliliğini, boşanmaya çalışmasını- Müberra'ya söylemekten kaçınmıştır. Müfit Ekrem'in kayınpederi, kızı ve damadının nikâh cüzdanını Müberra'ya göstermiş; kendisinin genç ve güzel bir kız olarak bir başkasıyla hayata devam edebileceğini fakat kızının sakin ve kendi halinde bir ev kadını olduğunu söylemiştir. Kızına saadetini bağışlamasını istemiştir. Müberra kırılan gururunun da etkisiyle Müfit Ekrem ile konuşma gereği duymadan bir başkasıyla evlenmiştir. Yazarın *Bir Acı Şaka* adlı hikâyesinde olduğu gibi çiftler arasındaki iletişimsizlik de bu ayrılığa sebep olmuştur.

3.2.3. Mahmut Yesari[28]

3.2.3.1. Bülbül Çakılları

Derginin 55-56. sayılarında (15 Mayıs-1 Haziran 1937) yayımlanan *Bülbül Çakılları* başlıklı tefrika hikâye, Mahmut Yesari tarafından kaleme alınmıştır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Recai Özcan'ın *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Özcan, 2014: 179-180)

Hikâye, Osman Çavuş ve onun insanları konuşturduğu iddia edilen bülbül çakıllarını anlatır. Anlatıcı-karakter, takım kumandanı olarak bir bölüğe verilir. Bölüğe ulaştığında yüzbaşı kendisine askerleri ve efradı tanıtırken Osman Çavuş'tan ve onun zekâsından bahseder. Osman Çavuş bölük çavuşudur fakat böyle bir vazife aslında yoktur. Bazen hem alayın hem taburun müşaviri olur. Ordudaki herkes ona danışır, ordunun birçok işi onun yönlendirmeleriyle yapılır. Okuma yazması olmayan Osman Çavuş'un orduda sorumlu olması ve iş yapması anlatıcı-karakteri şaşırtır.

Birkaç ay önce ordunun iaşesine verilen etlerin yarısından çoğu kaybolduğunda etlere ne olduğunu Osman Çavuş anlamış, sabunun ulaşmadığı bölgede askerlerin elini koklayarak suçluyu tespit etmiştir. Bir gün anlatıcı-karakter, askerleriyle çakıllı bir araziden geçerken bir onbaşı yerdeki çakılların Osman Çavuş'un bülbül çakıllarına benzediğini söyler, anlatıcı-karakter ne olduğunu sorunca da Osman Çavuş'un bülbül çakıllarının dili olduğunu, yalan söyleyeni tespit ettiğini anlatır. Anlatıcı-karakter, kerametin taşlarda değil Osman Çavuş'un zekâsında olduğunu anlar.

Cepheye hazırlık başlar. Yüzbaşı en ufak aksaklıkta hasta olacak kadar öfkelenmektedir. Zaman dar olduğu için herkes acele ile hazırlanmaya çalışır. Bu esnada portatif çadırlardan iki parça eksik olduğu görülür. Depo, manga, eski çadırlar aranır fakat eksik parçalar bulunamaz. Zabitler yüzbaşıya haber vermeden Osman Çavuş'tan akıl almak isteseler de Osman Çavuş haber verilmesinin daha doğru olduğunu söyler. Osman

[28] 5 Mayıs 1895-16 Ağustos 1945 tarihleri arasında yaşayan Mahmut Yesari; 1. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de yedek subay olarak görev yapmış, İstanbul'a döndükten sonra *Diken* adlı dergide yayımladığı karikatürler basın hayatına atılmıştır. Mahmut Yesari, popüler romanı edebî romana bağlayan halkalardan biri olmuş, Cumhuriyet döneminde popüler romanın en iyi örneklerini vermiştir. Romancı kimliğinin yanı sıra tiyatro yazarlığı da yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2.

Çavuş olayı duymuştur; parçaların alay karargâhı ve bölük karargâhı arasında kaybolduğunu, çadırları getiren askerlerin yolda eğlendiğini, her ne olduysa parçaların eksildiğini düşünmektedir. Yüzbaşıya haber verilir, yüzbaşı askerlere kızar. Dikkatsizliğin savaş zamanı çok büyük tehlikeler doğurabileceğini, bu soruna sebep olanları cezalandıracağını söyleyerek işi Osman Çavuş'a sevk eder. Osman Çavuş, askerlerin ağzına bir çakıl taşı koyar. Bir müddet sonra koyduğu taşları alarak beş neferi kenara ayırır. Neferler suçlu olduklarını kabul edip yolda bir çobanla yarenlik ettiklerini, adama pek dikkat etmediklerini ve sonucunda böyle bir durumun ortaya çıktığını anlatırlar. Anlatıcı-karakter, Osman Çavuş'u kenara çekip işin aslını öğrenir. Çavuş, normalde taşların ıslak çıkması gerektiğini fakat yalan söyleyenin ağzı kuruduğu için bazı taşların kuru çıktığını anlatır. Böylelikle suçluları tespit etmiştir. Bülbül çakıllarının sırrı böylece çözülür.

Hikâyede mekân bir karargâhtır fakat bu karargâhın nerede olduğu söylenmemiştir. Vaka zamanının ise yazarın dipnotu[29] ile I. Dünya Savaşı olduğu bilinmektedir.

Mahmut Yesari, beş yıla yakın bir süre Çanakkale Cephesi dahil olmak üzere ihtiyat zabitliği yapmış, yaşadıklarını hikâye ve romanlarında malzeme olarak kullanmıştır. Yazarın gözünde Mehmetçik, Anadolu'nun saf ve temiz çocuğudur. Savaş temalı hikâyelerinde yazar, Mehmetçiğin tahsil konusunda ne kadar geri olsa da hayat konusunda çok ileri olduğunu delilleriyle anlatmaya çalışır. Mehmetçik kimi zaman kendisinden beklenmeyen, olağanüstü kabiliyetler gösterebilir. Bu kabiliyetlere sahip askerlerden biri Osman'dır. (Özcan, 2014: 178-179)

Hikâyede Osman Çavuş'un keskin zekâsı anlatılır. Daha önce etler kaybolmuş, etleri kimin aldığını Osman Çavuş tespit etmiştir. Karargâhta çadır parçaları eksik çıkmış, karargâhta ünlü olan "bülbül çakılları" ile gerçeği ortaya çıkarmıştır. Bülbül çakılları askerler arasında büyülü, kerametli taşlar olarak bilinir. Anlatıcı-karakter bülbül çakıllarının kerametini Osman Çavuş'a sorduğunda Osman Çavuş "*(...) Beyim siz okumuş yazmış zabitlersiniz, böyle şeylere inanmazsınız. Gelgelelim köylü kısmı inanır.*" (Yarım

[29] Hikâyede bir zabite "bey" diye hitap edilmesinin ardından yazar dipnot eklemiş ve "*Vak'a Umumî Harb zamanında geçtiği için, o zaman efrad zabitlere 'Beyim' derlerdi.*" (Yarım Ay, No: 55) diyerek durumu açıklamıştır.

Ay, No: 56) der. Taşların kerametli olmadığını, asıl kerametin taşı dilinin üstüne koyanda olduğunu söyler. Zor durumda kalan, yalan söyleyen kişinin boğazının ve dilinin kuruyacağını bilmektedir; kuru kalan çakıl taşları suçlunun kim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Köylü kısmından olan askerler, taşın kendi suçlarını ortaya çıkaracağını da zannederek daha da telaşlanırlar, böylece suçlu olan kişinin ağzındaki taş kuru kalır.

Ordunun içinde cahil askerler ile okuma yazma bilmediği halde cahil olarak adlandırılmayacak Osman Çavuş gibi askerler de bulunmaktadır. Osman Çavuş okuma yazma bilmeyen bir Kayserilidir. Osman Çavuş'un keskin zekâsı Kayserililiği ile ilişkilendirilir ve diğer askerler hakkında da şöyle bilgi verilir: "*(...) Osman Çavuş Kayserilidir diyelim. Kayserililerin adı çıkmıştır. Fakat Mehmedciklerin içinde ne Kayserili olmıyan Kayserililer; mektep, medrese görmemiş ne âlimler, mütefenninler vardır. Mehmedcik bir cevherdir. Onun ne yüksek kıratta bir cevher olduğunu anlamak için onu yakından tanımalısın!*" (Yarım Ay, No: 55) Ordunun içinde nice Osman Çavuşlar bulunmaktadır.

Hikâyede Türk askerinin övgüsü de yapılmaktadır. Yüzbaşı Türk askerinden bahsederken "*(...) Sana Mehmedciği şimdi, burada, böyle iki çift lâkırdı ile tanıtamam. Sen gözünle görecek, kulağınla duyacaksın. Gözünle görmez, kulağınla işitmezsen onun hakkında söylenen ve söylenecek şeylere inanmazsın. Yakından şahit olmıyanlara masal gibi gelir.*" (Yarım Ay, No: 55) cümleleriyle Türk askerinin birkaç cümleyle anlatılamayacağını söyler. Mehmetçik hakkında söylenenler, şahit olunmadığı taktirde dinleyenlere masal gibi gelecektir.

Kilerin karıştırılması ve etlerin azalmasının ardından Türk askerinin izinsiz etleri alacağının mümkün olmadığı söylenmektedir. Bununla birlikte hava şartlarının zorluğu ile birleşen açlık, "felaketlerin en müthişi" olarak tanımlanır. Etlerin birkaç asker tarafından alındığı söylenmeden önce Türk askerinin niçin böyle bir işe kalkıştığı anlatılır ve adeta Mehmetçiğin savunması yapılır:

> "*(...) Mehmedcik hiç bir zaman hırsız değildir. Açlığa, susuzluğa, harplerin en çetin maddî sefaletlerine erkekce katlanmağı bilen Mehmedcik, hırsızlığa tenezzül etmez. Fakat soğukta açlık, felâketlerin en müthişidir; soğukta açlık*

ateşsizlikten, esvabsızlıktan daha tehlikeli, daha korkunçtur. Aca dokuz yorgan örtmüşler, 'Üşüyorum!' demiş. Gıda almıyan vücudün soğuğa karşı mukavemeti azalıyor. Kara kışta, dağ başında, yarı aç yarı tok barınmak değme yiğidin kârı mıdır, sorarım." (Yarım Ay, No: 55)

Hikâye, askeriyede geçtiği için hikâyede askerî terimlere sıklıkla yer verilmiştir. Hikâye, Osman Çavuş ve onun üzerinden Türk askerini, Türk ordusunun değerlerini anlatması bakımından önemlidir.

3.2.3.2. Bir Bayram Arifesi

Mahmut Yesari tarafından kaleme alınan hikâye, *Yarım Ay*'ın 57-59. sayıları arasında (15 Haziran-15 Temmuz 1937) yayımlanmıştır. Hikâyenin, 59. sayıda yer alan son bölümünün ardından devam edeceğini bildiren bir ibare olsa da hikâye devam etmemiştir. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitaplarında yer almamakla birlikte Recai Özcan'ın *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Özcan, 2014: 310)

Anlatıcı-karakter; yazlığa köye gittiğini, kışı da orada geçirmek zorunda kaldığını söyleyerek hikâyeye başlar. Köyün kahvesine gider, kahvenin sahibi Hüsnü Ağabey'i orada göremez. Anlatıcı-karakter kurbanlıkları gördüğünde o gün arife günü olduğunu anlar, Hüsnü Ağabey'in bayram hazırlığı için şehre indiğini düşünür. Fakat Hüsnü Ağabey'in göreneklere bağlı bir insan olmadığını da hatırlar.

Yan tarafta masada oturan ihtiyarın yanına kara yağız bir adam gelerek Hüsnü Ağabey'i sorar. İhtiyar, Hüsnü'nün olmadığını söyler. Adam, Hüsnü Ağabey'in yerini sorunca net bir cevap alamaz. Kara yağız adamın Hüsnü Ağabey'de emanet parası olduğundan onu aradığı anlaşılır. Anlatıcı-karakter yabancı adamın Hüsnü Ağabey hakkındaki sorularının cevapsız kalması üzerine efradın ve kendisinin Hüsnü Ağabey'i tanımadığını, özel hayatı hakkında fikir sahibi olmadıklarını fark eder. Hüsnü'nün geçmişini, nereden geldiğini araştırıp soruştursa da net bir cevap bulamaz.

İkinci bölümde anlatıcı-karakter eve geç döndüğü bir kış akşamı yerde yatan bir adam görür. Şoför ve muavinle dikkatli baktıklarında yerde yatanın Hüsnü Ağabey olduklarını görürler. Şoför, donmak üzere olan Hüsnü Ağabey'i nasıl ısıtacaklarını

anlattığında anlatıcı-karakter bunları nereden bildiğini sorar. Şoför bir vakit Kafkas Cephesi'nde olduğunu hatta Hüsnü Ağabey'in de orada olduğunu söyler. Donmak üzere olan Hüsnü'yü anlatıcı-karakterin evine götürürler. Hüsnü Ağabey dinlenip kendine gelince anlatıcı-karakter ile konuşmaya başlarlar. Hüsnü Ağabey'in neden insanlarla çok iletişime geçmediği işlenmeye başlanacakken hikâye sonlanır. Hikâyenin devamı geleceği söylense de hikâye devam etmez.

Hikâyede Hüsnü Ağabey'in kişiliği, geçmişi hem anlatıcı-karakter tarafından hem de parası emanete bırakılan yabancı tarafından sorgulanır. Anlatıcı-karakterin Hüsnü Ağabey hakkında bildikleri iç konuşma tekniği ile verilmiştir. Anlatıcı-karakter Hüsnü Ağabey'i "çelebi[30]" olarak tanımlar. Gülüşünden, konuşmasından, kahve içişinden hatta sigarayı tutuşundan Hüsnü'nün bir "çelebi" olduğu anlaşılmaktadır. Göreneklere bağlı bir adam değildir, eğlencelerle arası iyi değildir. Her şeyi hoş görür, hiçbir şeye fazla kapılmaz. Temiz giyinir fakat süse düşkün değildir. Evli olup olmadığı bilinmez, bekâr insanların kayıtsızlığı vardır üzerinde. Ara sıra çocukları severken gözlerinin dolduğu görülür. İyi kalpli bir insandır. Akşamları kahvehaneyi çırağına bırakarak gider, kimse nerede kaldığını bilmez. Arifeden bir gün önce tavırları değişir, bayram ertesi geri döner. Kimse nereye gittiğini bilmez. Kimse Hüsnü'nün ne zaman köye geldiğini hatırlamaz, herkesin tek hatırladığı kahveyi devralmasıdır. Hüsnü Kunt hakkında bilinenler bunlardır.

İki bölümden oluşan hikâye, toplam üç sayıda yer alır; devamı geleceği belirtilse de derginin diğer sayılarında hikâyenin kalanı yer almaz. Hikâyenin devamı kaynaklarda tespit edilememiştir.[31]

3.2.3.3. Çamlıdereli Gülsüm ve Akpınarlı Ali

Mayıs 1945'te yayımlanan ve derginin bulunabilen son sayısı olan 187. sayıda Mahmut Yesari'nin *Çamlıdereli Gülsüm ve Akpınarlı Ali* adlı hikâyesi yayımlanmıştır. Hikâyenin sonunda devam edeceğine dair bir bilgi olsa da mevcut son sayı 187 olduğundan tarafımızca hikâye yarım kalan bir tefrika olarak değerlendirilmiştir. Hikâye, tarafımızca yapılan bu çalışma ile ilk kez tespit edilmiştir.

[30] Çelebi sözcüğü "Görgülü, terbiyeli, olgun (kimse)" (Türkçe Sözlük, 2011: 516) anlamına gelmektedir.
[31] Mahmut Yesari'nin *Yakacık Mektupları* ve *Geceleyin Sokaklar* adlı eserlerinde hikâye yer almamaktadır. Recai Özcan tarafından hazırlanan *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği* adlı eserde ise hikâyenin *Yarım Ay*'da yayımlanan tarihleri yer almıştır. (Özcan, 2014: 310) Aynı eserde tarafımızca da tespit edilen üç sayının dışında hikâye ile ilgili başka bir bilgiye rastlanmamıştır.

Çamlıdere ve Akpınar, aralarında orta yürüyüşle bir saatlik mesafe olan iki küçük köydür. Önceleri Küskündere olarak anılan Çamlıdere'ye köprü kurmaya gelen bir mühendis çam fidanı diker. Askerden gelen Akpınarlı Hasan Çavuş, bu çamı çok beğenerek oraya kulübe yapar. En başta kendisiyle alay eden köylüler, toprağın verimli olduğunu görünce kulübenin yanına taşınmaya başlarlar. Çamlıdere kalabalık bir köy olur. Hayatı yolunda giden Hasan Çavuş'un tek derdi bir evladının olmamasıdır. Bir gün kendisinde değişiklikler hisseden Yosma Kız, Hasan Çavuş'a beklediği müjdeyi verir. Çiftin bir kız bebekleri olur, adını Gülsüm koyarlar. Hasan Çavuş ölse de gam yemeyecektir artık, Çamlıdereli Gülsüm vardır.

Hikâyenin ikinci kısmında Akpınarlı Sarı Ali tanıtılmıştır. Yağız Efe olarak bilinen Bekir Efe'nin oğlu Sarı Ali, babası gibi efe ruhludur. Yağız Bekir Efe ve Hasan Çavuş av arkadaşıdır. Günün birinde Yağız Efe, Hasan Çavuş'u görmek ister ve oğluyla ziyaretine gider. Hikâyenin 187. sayıdaki bölümü iki arkadaşın buluşması ve Sarı Ali ile Hasan Çavuş'un tanışmasının ardından sonlanır.

Zamanın bildirilmediği hikâyede mekân Akpınar ve Çamlıdere köyleridir. Hasan Çavuş, işinde gücünde bir köylü olarak tanıtılmıştır. Çamlıdere'ye taşınan köylüler onu tedirgin etmez, kendi bağı bahçesi ile uğraşır. Tek üzüntüsü yedi yıllık evliliğinde bir çocuk sahibi olamamasıdır. Bu üzüntüsü eşinin hamilelik haber ile sonlanır, küçük Gülsüm evlerine neşe katar. Yağız Bekir Efe ise gençliğinde dağa çıkmış eski bir eşkıyadır fakat gaddar bir eşkıya değildir. Babası Yusuf Efe'nin katillerinden intikam almak için dağa çıkmış, eşkıyalığı boyunca yoksul, düşkün köylülere yardım etmiş, masum insanlara zarar vermemiştir. Teslim olunca ceza almamış, suçu affedilmiştir.

Hikâye derginin elimizdeki son sayısında yayımlanmıştır. Kaynaklar incelendiğinde hikâyenin devamına rastlanılmamıştır.[32]

[32] Mahmut Yesari'nin *Yakacık Mektupları* adlı eserinde ve Recai Özcan'ın *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği*'nde hikâyeye rastlanılmamıştır.

3.2.4. Muazzez Kaptanoğlu[33]

3.2.4.1. Özyurd Kapısında Ayşe Destanı

Derginin 22-24. sayıları arasında (1 İkincikânun-1 Şubat 1936) yayımlanan *Özyurd Kapısında Ayşe Destanı*; üç bölümde tefrika edilmiş, iki kısımdan oluşmuştur. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 88-89)

Muazzez Kaptanoğlu tarafından kaleme alınan hikâye, yazarın ön sözüyle başlar. Anlatıcı-karakter, çocuk yaşta duyduğu Ayşelerin destanını bozmadan aktaracağını bildirir. *Ayşe Ninenin Özlemi* başlıklı ilk hikâye, anlatıcı-karakterin Ayşe Nine ile konuştuğu ve Ayşe Nine'nin kendi hayatını anlattığı kısımdır.

Yeniköy'ün güzel gözlü kızı Ayşe, öksüz ve yetimdir. Babasını savaşta kaybetmiş, annesi ise babasının ölümünden sonra üzüntüden hayatını kaybetmiştir. Ayşe, ninesi ile yaşamaktadır. Genç kızın talibi çok olsa da Ayşe hiçbirine ısınamaz. Bir gün arkadaşı Fatma ile gittikleri çeşme başında kendisinden su isteyen Ali'ye âşık olur. İki genç güzel günler geçirirler fakat bu günler savaşın başlamasıyla sonlanır, Ayşe'nin "Ağam" dediği Ali, savaşa gider; Ayşe de onunla giderek cephane taşır. İki âşık burada yurtlarına hizmet ederken bir yılda yalnızca iki kez karşılaşırlar. Son karşılaşmalarında Paşa Ayşe'yi çağırır, Ali ile aynı görev yerine gönderileceğini söyler. Görev yerine giderler. Düşman ile karşı karşıya kalındığında çatışma başlar, Ali Ayşe'ye gitmesini söylese de Ayşe gidemez. Taşıdığı sandıklardan bir el bombası alıp düşman askerlerine atar. Attığı bombadan yanındaki askerlerle beraber Ali de etkilenir. Ayşe Ali'yi ve vücutları parçalanan diğer askerleri arabasına alarak geri döner. Bir ay sonra kendine gelir. Uyandığında Ali de yanındadır, Ali son nefesini Ayşe'nin yanında verir. Ayşe Nine Ali'nin "kor gözleri"ndeki ateşin hâlâ içinde yandığını söyleyerek hikâyesini bitirir. Anlatıcı-karakter ise hikâyesini Ayşe Nine'nin ağasına özlemini anlatan türküsü ile sonlandırır: "*Gel ağam, gel ki dinsin yüreciğimde sızım/Gel ağam, gel bu köyde sensiz ben çok yalnızım.*" (Yarım Ay, No: 23)

[33] 1917'de doğan Muazzez Kaptanoğlu Aruoba, şair Oruç Aruoba'nın annesidir. Basın Yayın Genel Müdürlüğünde, *Zafer* gazetesinde çalışmıştır. Ankara'da *Türk Kadını* adlı bir dergi çıkarmıştır. *Hasret*, *Çile*, *Alev* yazarın yayımlanan romanlarından birkaçıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yalçın (ed.), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2. Yazar, 12 Mayıs 2006'da hayatını kaybetmiştir. (erişim tarihi: 04.07.2023) https://www.turkedebiyatcilar.net/muazzez-kaptanoglu-kimdir-hayati-ve-eserleri

"Ayşe Destanı: 2" üst başlıklı *Kızılpınara Doğru* adlı ikinci hikâye, anlatıcı-karakter ve dört arkadaşının yolculuğunun anlatılması ile başlar. Genç kızlar Hasan Reis ile buluşur, Reis onları köyün kadınlarından birinin yanına götürecektir. Hasan Reis'in torunu Ayşe, dedesine genç kızları işaret ederek onların pınarın hikâyesini mi yazacaklarını sorar. Hasan Reis "*(...) Bak Pınarımızı bu abla yazacak. Ve ta uzak şehirlerde bilecekler ki bizim Kızılpınar'ımız ve onun bekçisi Ayşe'miz var.*" cümleleriyle anlatıcı-karakteri tanıtır. Küçük Ayşe, anlatıcı-karakterden kendisini de yazmasını ister fakat onun bir Kızılpınar'ı yoktur. Daha sonra anlatıcı-karaktere yaklaşarak kumları işaret eder ve içine su doldurduğu çukuru yani kendi pınarını gösterir.

Anlatıcı-karakter Kızılpınar'a gider, iki mezar görür. Mezarın başında iki servi vardır, servilerin dallarına renkli bezler asılmıştır. Köyün kadınlarından Zeynep, bu iki mezarın hikâyesini anlatır. Hikâye "Kızılpınar'ın Öyküsü" başlığı altında anlatılır. Mezarlardan biri Ahmed Ağa'nın kızı Ayşe'ye aittir. Ayşe, "dağların oğlu" olarak anılan Sığırtmaç Ali'nin kaval sesini duyarak yanına gider. Gençler bu karşılaşmada birbirlerine âşık olurlar. Ayşe Ali'ye kendisini babasından istemesini söyler. Ali'ye Ayşe'yi vermezler. Aradan iki yıl geçer, Ayşe'yi muhtarın oğluyla nişanlarlar. Düğünden bir gece önce Sığırtmaç Ali son kez pınarın başına giderek kaval çalar. O esnada karşısında Ayşe'yi görür. Ayşe, Ali'den kendisini öldürmesini ister, Ali'siz yaşamaktansa ölmeyi yeğler. Ali, kendisinin fakir olduğunu, muhtarın oğluyla evlenirse daha iyi bir hayat süreceğini söyler. İlk ve son kez Ayşe'yi saçlarından öper. O esnada iki silah patlar; pınar, iki âşığa mezar olur.

Hikâye, yazarın ön sözünün ardından başlar. Yazar, çocuk yaşta Marmara'daki çiftliklerinde bu destanın sesini duyduğunu söyler. Bu ses zamanla içinde bir destana dönüşür ve yazara yazı yazma isteğini "*(...) lâcivert dağların, yeşil kırların, çiçekli bahçelerin, hırçın denizlerin Ayşe'si*" (Yarım Ay, No: 22) verir. Yazar, dinlediği destanı kendisini okuyanlara da duyurmak istemektedir. Yazar yurdun ve Ayşelerin işlediği bu destanı bozmadan anlatacağını ve söyler. Bu sözlerle hikâyelerin realite ile bağlantılı olduğunu anlamak mümkündür.

Ayşe Ninenin Özlemi başlıklı ilk hikâye Ayşe ve Ali'nin aşkını, Ali'nin vatanı uğruna can vermesini anlatır. Vaka, bir cephede geçmektedir. Ayşe ve Ali'nin hangi

cephede savaştıkları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemekle birlikte Paşa'dan bahsedilmesi, Mustafa Kemal Paşa ile aynı cephede olduklarını göstermektedir.

Bir aşk hikâyesi olarak başlayan hikâye, Ali'nin ve Ayşe'nin savaşa gitmesiyle bir savaş ve kahramanlık hikâyesine dönüşmüştür. Hikâyede vatan sevgisi ön plana çıkarılmış, Türk gençlerinin vatanları için bile bile ölüme gidecekleri anlatılmıştır.

Köyde davullar çalmaya, gençler askere gönderilmeye başlamıştır. Ayşe gidenlerin geri dönmeyeceğini bilir, bu gidişin vatan için olduğunu bilir fakat gözyaşlarına hâkim olamaz. Sevgilisini ağlarken gören Ali, Ayşe'yi şu sözlerle teskin eder:

> "*(...) Düşman yurdu sarmış. Hep delikanlılar, hep onları kovmağa gidiyoruz. Bunun için ağlanmaz. Senin baban, benim babam da yurt için öldüler. Eğer onların oğulları yurt için ölmekten sakınırsa, onların kızları yurt için ölmeğe gidenlerin ardından ağlarsa rahat yatmazlar onlar taşsız ve belirsiz mezarlarında!.. Ruhları acı duyar. Hem bu gidiş yalnız yurt için de değil Ayşe. Düşün, düşman girerse benim Ayşe'mi rahat bırakır mı? Onların kölesi, tutsağı olmaz mıyız?*" (Yarım Ay, No: 22)

Ayşe, Ali gibi vatanın evladı olduğunu düşünür ve orduya katılmaya karar verir. Ölürse, ölümünün Ali'nin yanında ve yurt için olacaktır. Bir yıl boyunca yiyecek ve cephane taşımıştır. Bir gece Mehmed Çavuş Ayşe'yi Paşa'nın çadırına götürür, orada Ali'yi gören genç kız kendisine hâkim olamayarak Ali'ye sarılır. Ali, Ayşe'ye odada Paşa'nın olduğunu söylese de Paşa içten bir sesle Ayşe'nin haklı olduğunu söyler. Paşa, Ayşe'yi hizmetlerinden dolayı kutlar. Ayşe, yurdun kızı olarak vatanı için elinden geleni yapmaktadır. Ayşe'ye Ali ile gideceği yeni bir vazife verilir. Hep kendi topraklarında kalmıştır, artık "yağan yöneğine" gidecektir ve işi zordur. Gücünün yetip yetmeyeceği sorulduğunda Ayşe, bu göreve Ali olmasa dahi gideceğini söyler. Çatışma esnasında gitmesi söylense de cepheyi terk etmez, ölen Türk askerlerini düşmana bırakmadan kendi topraklarına geri getirir. Ayşe ve Ali bir ay boyunca uyanmadan yatarlar, Ayşe gözlerini açtığında Ali yurt için öldüğünü söyleyerek şehit olur. Paşa, Ayşe'nin saçlarını okşar;

Ali'nin hem Ayşe için hem de vatanı için öldüğünü söyler. Ayşe Ali'sinin gittiğini ama vatanının gitmemesi gerektiğini söyleyerek Paşa'dan vatanı kurtarmasını ister. Paşa, vatanın Ayşeleri, Alileri gitmeden vatanın gitmeyeceğini söyler. Hikâyesinin sonunda Ayşe Nine vatanın kurtulduğunu söyler. Ali gitmiştir ama vatanı kurtulmuştur. Ayşe Nine'nin içindeki ateş, ilk günkü gibi yanmaktadır.

Ayşe, ninesini de kaybettikten sonra tamamen yalnız kalmış; başka köyden biriyle görüştüğü için köylüler tarafından da dışlanmıştır. Ali'nin de gideceğini öğrendikten sonra Ali ile gitmek ister fakat bu gidiş yalnızca Ali için değildir. Ali'nin sözlerinin ardından kendisinin de bir vatan evladı olarak vazife alması gerektiğini düşünür. Ayşe'nin millî şuuru, savaş boyunca artar; Ali'yi kaybetmiş olsa da asıl kurtarılması gerekenin vatan olduğunun bilincindedir. Ne zaman çalışmaktan yorulsa Ali'nin ölmeden önceki "*(...) Sür arabayı sen Ayşe'm, ben yurd için ölüyorum.*" (Yarım Ay, No: 23) sözlerini hatırlar ve çalışmaya devam eder.

Kızılpınara Doğru adlı ikinci hikâye, yurdun bir başka Ali'si ve Ayşe'sinin hikâyesini anlatmaktadır. Zamanın bildirilmediği hikâyede mekân Kızılpınar'dır. Hikâye bir ağanın kızı Ayşe ile dağlarda yaşayan Sığırtmaç Ali'nin aşkını anlatır. Aralarında sınıf farkı olan bu iki genç her şeye rağmen birbirlerini sevmektedirler. Ali, Ayşe ile evlenmek istediğini Ayşe'nin ailesine söyleyip Ayşe'yi istese de kendisiyle alay edilir. Genç adamın gururu kırılır, Ali insanlığa küserek dağlara çekilir. İki yıl sonra Ayşe'yi kendisine sosyal açıdan denk olan biriyle, muhtarın oğluyla nişanlarlar. Ayşe bu evlilikten kaçmak için ölümü göze alır, Ali olmadan yaşayamayacaktır. Son görüşmelerinde Ali de sosyal sınıf bakımından farklı olduklarını, muhtarın oğlu ile evlenirse ona iyi bakacaklarını söyleyerek yollarının ayrıldığını bildirir. Ali Ayşe'nin saçlarını öperken iki genci de vururlar; gençler yan yana, Kızılpınar'ın yakınına defnedilir.

Hikâyenin başında yer alan ön sözde yurdun Ayşelerinden söz edilmiştir. Anlatıcı-karakter iki hikâyesinde yurdun farklı yerlerinde yaşamlarını sürdüren Ayşelerden bahseder. Birisi öksüz yetimdir, birisi ise ağa kızı. Birisi Ali'ye âşık olur, birisi Sığırtmaç Ali'ye. Ayşelerden biri sevdiğinin ardından savaşa gitmiştir, biri ise başkasıyla nişanlandırılmıştır. Ayşelerden birisi sevdiğinin şehadetine şâhit olur, bir diğer ise sevdiği ile yan yana ölür. Sağ kalan Ayşe, yıllar boyu sevdiğinin ateşi ile yanar; Ayşe'yi ayakta tutanlardan biri Ali'nin sözleri, bir diğeri ise uğruna sevdiğini verdiği vatanının

kurtulmasıdır. Bu iki Ayşe ve iki Ali, vatan topraklarında yaşayan gençlerden yalnızca birkaçıdır; yaşamları hikâyeye konu olmuştur. Vatan topraklarında adı bilinmeyen, hikâyesi duyulmayan nice Ayşeler, Aliler bulunmaktadır.

3.2.5. Naci Sadullah

3.2.5.1. Bir Damla Rakının Hatırası

Yarım Ay'ın 88-89. sayılarında (1-15 Birinci Teşrin 1938) yayımlanan hikâye, Naci Sadullah tarafından kaleme alınmıştır. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 152-153) Hikâyenin 88. sayıda yayımlanan bölümü, bir internet sitesinde[34] yer almaktadır.

Bir Damla Rakının Hatırası, şişede hikâyenin anlatımına başlayan ve daha sonra doğaya karışan bir damla rakının hikâyesidir. Hikâyede başkahraman rakıdır, olaylar rakı tarafından anlatılır. Hikâyenin başında rakı damlası soylu bir geçmişe sahip olduğunu anlatır. Bir damla rakının aile efradı insanları istediği gibi yönlendirir. Rakı damlası, kendilerini sevenler olduğu kadar kendilerinden nefret edenler olduğunu da söyler. Rakı damlasının kendisini, geçmişini anlatmasının ardından vaka başlar.

Meyhanede, 28 bin damlalık Bahçe Rakı'nın en alt katında yaşayan rakı damlası, henüz dinlendirildiklerini ve cepheye hazırlandıklarını söyler. İçki masalarını cephe olarak tanımlar. Bir akşam şişedeki arkadaşlarıyla beraber bir masaya çağrılır. Fakat "dazlak kafalı" müşteri istediği rakının Bahçe olmadığını, Kulüp Rakı istediğini söyleyerek rakıyı geri gönderir. Bununla beraber bir de rakının annesi olan üzüme hakaret ederek yere fırlatır. Rakı damlaları bu duruma çok içerlenerek intikam almak isterler. Günün birinde intikam planları gerçekleşir. Yeniden dazlak kafalı müşterinin masasına götürülürler, Kulüp Rakı kalmadığı için garson onları Kulüp Rakı'nın şişesine doldurmuştur. Adamın beynine kadar ulaşıp ona hükmetmeye, diledikleri rezillikleri yaptırmaya başlarlar. Bunları yaparken şuur, mantık ve iradeyi de devre dışı bırakırlar. Gecenin sonunda müşteriyi rezil bir duruma düşürerek karakolluk ederler. Uyandıklarında şuur, mantık ve irade kendilerinden "dazlak kafa"yı affetmelerini ister, eğer dilerseler sahibin de kendilerine tövbe edeceğini söylerler. Rakı damlaları bunu

[34] Bahsi geçen internet sitesi: https://anasonisleri.com/blogs/news/bir-damla-rakinin-hatirasi (erişim tarihi: 11.09.2023)

kabul eder. Tutuklanan müşteri ağlayarak tövbe eder. Böylece rakı damlaları adamın gözünden süzülerek gözle görülmeyen zerrelere dönüşür.

Hikâyenin sonunda anlatıcının muhayyilesine bunları fısıldayan rakı kokulu rüzgâr, anlatıcıya seslenir. O günlerde ünlü bir doktorun da burnunda tütmeye başladıklarını söyler. Anlatıcının soru sormasına fırsat vermeden alaycı bir ıslıkla akşamcı başlarında esmeye ve gafil burunlarda tütmeye koşar.

Hikâye, klasik bir olay örgüsünün dışında kurgulanmış, hikâyenin başkahramanı ve anlatıcısı rakı damlası olmuştur. Yedi bölümden oluşan hikâye, iki sayıda tefrika edilmiştir. İlk üç bölümde rakı damlası; geçmişini, ailesini, kendileri uğruna yaşananları anlatır. Diğer bölümler annesinin intikamını almasını anlatmaktadır.

Rakı damlası, geçmişini anlattığı ilk bölümlerde alkole savaş açan isimlerden bahsetmiştir. Bu isimler Mazhar Osman ve Fahrettin Kerim'dir. Mazhar Osman, sosyal bir bela olarak kabul ettiği alkol ve diğer uyuşturucu maddelerle mücadele için Yeşilay Derneğini kurmuştur. Fahrettin Kerim ise Mazhar Osman'ın asistanlarındandır. (Yıldırım, 2012: 190) Fahrettin Kerim Gökay da Yeşilay'ın kurucularındandır; alkol düşmanlığı ile bilinen Gökay'ın içki ve sigara karşıtı kampanyalar yaptığı, çevresine zarar veren sarhoşlara karşı çok sert tedbirler aldığı bilinmektedir. (aktaran: Civelekler, 2011: 49) Rakı damlası, Fahrettin Kerim'in yeşil bayraklı alkol mücadelesinin karşılık bulmayacağını söyler çünkü yediden yetmişe, zenginden fakire herkes kendilerinin emrindedir. "Dördüncü kuvvet" olarak adlandırılan ve alkol karşıtlarının güvendikleri matbuatın da kendilerinin yanında olduğunu söyler ve örneklendirir: Peyami Safa, Mahmut Yesari, Ömer Rıza Doğrul, Çallı İbrahim hatta kâtip diye kullandığı Naci Sadullah'a hatırı geçmektedir. Yine kendilerine şiir yazanlar, mezarda bile kendilerinden ayrılamayacak isimler olduğunu söyler, Hayyam ve Bekri Mustafa bu isimlerdendir.

Hikâyede, kadınların rakıya düşman olduğundan bahsedilirken kadınlara yönelik bazı yorumlar da bulunmaktadır. Kadınlar ve rakı arasında karşılaştırma yapılır. Kadınların erkeklerin başının etini yediği, erkekleri mutlu edemedikleri söylenir ve kadınların rakıya karşı bu düşmanlığının sebebi olarak rakının erkeklere kadınlardan daha çok hükmetmesi gösterilir. Fakat rakı damlası, ilerleyen zamanlarda "dazlak müşteri"nin masadan kendilerini kovması ve sarhoş bir serserinin kendilerine saldırması üzerine erkekler ve kadınların aynı zihniyette olduğunu anlar.

Hikâyede dönemin rakı ve alkol markalarına da yer verilir, her bir alkol markası askerî rütbeler ile ilişkilendirilir: "*(...) Yediden yetmişe kadar, zenginden dilenciye kadar herkes emrimizde. Orgeneral Kulüb'ün emrinde muazzam bir kolordu var. General Âlem'in, General İstafilina'nın, General Bahçe'nin, General Yeni'nin ve Mareşal Altunbaş'ın emirlerindeki kolordular; Bonapart ordularından bile üstün.*" (Yarım Ay, No: 88) Hikâyede yer alan bazı alkol markalarının derginin farklı sayılarında reklamları yer almıştır.

Hikâyede rakının dilinden alkol dünyası övülse de alkolün sebep olabileceği olumsuzluklardan da bahsedilmiş; alkol etkisindeki insanların türlü rezillikler yapabileceği anlatılmıştır. Rakı damlasının başından geçen olaylar anlatırken anlatıcı başkahraman rakıdır. Yaşananlar ve bir damla rakının iç dünyası, iç konuşma şeklinde okuyucuya aktarılır.

3.2.6. Niyazi Acun[35]

3.2.6.1. Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina

Yarım Ay'ın 12-14. sayıları arasında yayımlanan hikâye, Niyazi Acun tarafından kaleme alınmıştır.[36] Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 78-80)

Hikâye, Çariçe Katerina'nın evlilik yıllarını ve bu yıllarda yaşadıklarını anlatmaktadır. Rusya Çarlığı veliahtlığı için Almanya'dan Rusya'ya getirilen Prens Piyer, evlilik çağı geldiğinde Anhalt-Zerist hükümdarının kızı Sofi ile evlendirilir. Sofi-Ogüst, her ne kadar bir hükümdarın kızı olsa da babasının unvanı ailenin maddi durumunu etkilememekte, Sofi'nin babası maddi sıkıntılar yaşamaktadır. Yıllar önce bir toplantıda

---

[35] Niyazi Acun'un doğum tarihine ulaşmak mümkün olmasa da 05.01.2000 tarihli bir taziye kaydı bulunmuştur. Bu taziye kaydında Gazeteci Niyazi Acun'un vefatı üzerine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, gazetecinin eşi Süheyla Acun'a ve Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin'e telgraf gönderdiği söylenmiştir.
https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-suleyman-demirel/1717/3810/gazeteci-niyazi-acunun-vefati (erişim tarihi: 20.03.2023)
Yazarın, *Dünya Petrol Tarihi ve Türk Petrolü, Yeraltı Ormanları ve Linyitlerimizin Yakılması, Toprakaltı Servetlerimiz- Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Çalışmaları I* gibi yayımlanmış eserleri de bulunmaktadır. Aynı zamanda Niyazi Acun, Gazeteciler Cemiyetinin de kurucuları arasındadır. Gazeteciler Cemiyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: *https://gc-tr.org/hakkimizda/* (erişim tarihi: 04.07.2023)

[36] Derginin 12. sayısının hangi tarihte yayımlandığı tespit edilememiştir. Derginin 13. sayısı 15 Ağustos 1935'te çıkmıştır. *Yarım* Ay'ın 15 gün aralıklarla çıktığı ve derginin ilk sayılarda periyodunu aksatmadığı bilindiğinden 12. sayının 1 Ağustos 1935'te çıktığı tahmin edilmektedir. Bu varsayımdan hikâyenin 1 Ağustos-30 Ağustos 1935 tarihleri arasında yayımlandığı düşünülmektedir.

kendisini çimdikleyen Piyer'i hatırlayan Sofi bu evliliğe razı olmasa da 24 Ağustos 1744'te Prens ile evlenir. Mezhep ve isim değiştirir, Katerina olur.

Prens Piyer, çirkindir ve sürekli sarhoştur. Düğün gecesi ve ardından geçen pek çok gecede karısına dokunmaz. Kimi zaman sarhoş gelir ve ayakkabılarını dahi çıkarmadan yatakta sızar; çok sarhoş olmadığı günlerde ise karısını tokat atarak uyandırır ve başka kadınları anlatır. On beş yaşında evlenen Katerina, yirmi iki yaşına kadar bakire kalır. Prens Piyer'in cinsî bir sorunu vardır. Katerina, bu yıllarda kendisine ilgi gösteren hiçbir erkeği hayatına almaz.

Çariçe ve Rus halkı, veliahdın geçen yedi seneye rağmen çocukları olmamasının suçunu Katerina'ya atar, Katerina'nın çocuk doğurmak istemediği dedikodusu yayılır. Çariçe, mevcut duruma el koymak için aracılar gönderir, çocuk doğurmadığı taktirde veliahdın ölümünün ardından tüm haklardan mahrum edileceği kendisine ihtiyar bir başvekil tarafından bildirilir. Gözü tahtta olan Katerina bu duruma sinirlenir. Aynı başvekil, isterse kendisi çıktıktan sonra odaya Serj Solinkof'u gönderebileceğini söyler. Serj Solinkof, Katerina'yı seven bir yaverdir, Katerina da Serj Solinkof'u sevmektedir. İhtiyar başvekilin ardından Katerina ile daha önce görüşen ve Serj Solinkof'u sevdiğini bildiğini söyleyen başmabeyinci gelir. Katerina'ya çocuk doğurmak konusundaki son fikrini sorar, Katerina çocuk fikrini kabul ettiğini söyler. Çariçe başta olmak üzere pek çok kişi, Katerina'yı Serj Solinkof'un kollarına atmıştır. Herkes çocuk haberini kutlarken Katerina, Serj Solinkof'un yanındadır. O gece başlayan ateşin kırk beş yıl sonra ancak ölümle söneceği söylenerek hikâye sonlandırılır.

Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina, biyografik hikâye olarak tanımlanabilir. Çariçe Katerina'nın tarihî bir şahsiyet olması, yazarın hikâyede tarihî olayları anlatırken bir kurgu üzerine temellendirmesi bu tespiti doğrular niteliktedir. Hikâyede zaman, Çariçe Katerina ve Prens Peter'in evlendikleri ifade edilen 1744 yılı ve sonrasıdır. Mekân ise Rusya'dır.

Hikâyedeki olaylar, tarihî gerçeklerle örtüşmektedir. Hikâyede Çariçe Katerina'nın evlenmeden önce bölünen Almanya'da kurulan hükûmetlerden birinde doğduğu, babasının Anhalt-Zerist hükümdarı olduğu söylenir. Çariçe'nin asıl ismi Sofi-Ogüst'tür. Sofi Ştetin'de doğmuş, genç bir kızken Rus veliahdı ile evlendirilmek üzere Rusya'ya götürülmüştür. Rus veliaht, İmparatoriçe Elizabet Petrovna'nın yeğenidir. Sofi

1744'te veliaht ile evlenince ismi Katerina olarak değişmiştir. Katerina'nın yedi yıl çocuğu olmaz. Saray efradından biri olan Serj Solinkof ile gönül ilişkisi yaşamıştır.

Kaynaklara bakıldığında Katerina'nın küçük Alman prensliği olan Anhalt-Zerbst beyinin kızı olduğu görülmektedir. Gerçek adı Sofya Avgusta'dır, 1729'da Şepin (Ştettin)'de dünyaya gelmiştir. 1742'de (Hikâyede bu tarih 1744 olarak anılır.) Rusya imparatoriçesi Elizaveta Petrovna'nın kız kardeşinin oğlu ve Rusya tahtının varisi olarak gördüğü III. Petro ile evlendirilmek üzere Rusya'ya gitmiştir. Sofya, Rusya'da Ortodoks olmuş ve ismi Katerina Alekseyevna olarak değişmiştir. (aktaran: Korkmaz, 2018: 99) Katerina'nın saraya sık sık uğrayan Sergey Saltykov ile ilişki yaşadığı da bilinmektedir. (aktaran: Kaya Zenbilci, 2021: 49)

Hikâyede Katerina'nın hatıralarından da alıntı yapılmıştır. Katerina evlendiği gün yazdığı hatırasında er geç hükümdar olacağını dile getirmiş, geçmiş Rus imparatoriçelerinin geçmişlerini hatırlamıştır. Bu hatıralarda I. Katerina "*(...) Türk zaferini Baltacı'ya kandırmakla Rus tarihine geçirten bu kadın…*" (Yarım Ay, No: 12) olarak anılır. Bir başka hatırasında Katerina çok ağladığını, ağlamasının İmparatoriçe tarafından ayıplandığını söyler.

Hikâyede veliahtın karısı da olsa bir kadının çocuk doğurmadığı için suçlanması ve bu suçlamaların kadını farklı yollara sevk etmesi anlatılmaktadır. Katerina, bir çocuk dünyaya getirmek istese de eşinin kendisine yaklaşmamasından dolayı bu isteği gerçekleşmemiştir. Veliahtın cinsî noksanlığının suçu Katerina'ya atılmış, saray efradı ve halk tarafından kınanmış ve hakkında dedikodular çıkarılmıştır. Geleceğin çarı hakkında kimse konuşmazken Katerina alaya alınmıştır. Namuslu bir hayat sürmek isteyen Katerina yedi yıl boyunca hiç kimseyi yanına yaklaştırmamıştır. Saray baskısı ve çocuğu olmazsa gelecekte kendisinin hiçbir imtiyaz sahibi olamayacağının söylenmesi üzerine genç kadın çocuk sahibi olacağını bildirmiştir. Kendisini seven Serj Solinkof'a karşı Katerina'nın da hisleri vardır. Mevki hırsı ve çevre baskısı, namusu ile sarayda yaşamaya çalışan Katerina'yı Serj Solinkof'un kollarına itmiştir.

Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina, bir kadının meşru yollarla sahip olamadığı çocuğa gayrimeşru olarak ulaşmak zorunda bırakılmasının hikâyesidir. Katerina hem kendi hırsları uğruna hem de çevre baskısı sebebiyle kocasını aldatmak zorunda kalmıştır.

Hikâyeye göre kadınların evlilikteki ihanetleri, evlenmeden önceki kötü yaşayışları Rus tarihinin alışık olduğu bir durumdur.

3.2.7. Osman Nuri Peremeci[37]

3.2.7.1. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

Osman Nuri Peremeci tarafından kaleme alınan *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa*, 98-99. sayılarında (15 Mart-1 Nisan 1939) yayımlanmıştır. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021:163)

Hikâyede Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana Kuşatması ve kuşatmanın sonunda yaşadıkları anlatılır. 1681'de Orta Avrupa'da karışıklar çıkar. Bu karışıklıkların başlıca sebebi Habsburgların zulmüdür. Kuzey Macaristan'da yaşayan Macarlar, Erdel'de Osmanlı himayesinde yaşayan Macarların huzuruna imrenmektedirler. Kuzey Macarları bu istekle ayaklansalar da Avusturya ordusu ile mücadele edemeyip Osmanlı'ya sığınırlar. Bu isyanın başındaki Macar beylerinden Tükeli Emre, Avcı Sultan Mehmet'e memleketinin kurtarılması için yalvarır. Kara Mustafa Paşa, bu müracaatı fırsat bilerek hem Macarların egemenliğini kurtarmak hem de Kanuni Sultan Süleyman'ın alamadığı Viyana'yı alıp "Viyana Fatihi" olarak anılmak ister.

1683'te Osmanlı ordusu Tuna'yı geçerek, Belgrad sahrasında toplanır. Burada hem Türk askeri dinlendirilir hem de Kırım Hanı Murat Giray'ın ordusu beklenir. Merzifonlu'nun ve Osmanlı ordusunun gelişi Avusturya beylerini korkutur, Osmanlı'ya itaatler başlar. Osmanlı ordusu Belgrat'ta iken Budin Valisi Uzun İbrahim Paşa da Budin sipahileri ve serhat askeri ile gelerek orduyla birleşir. Recep ayının 3. günü düşman toprağına girilir. Uzun İbrahim Paşa ve Kara Mustafa Paşa arasında bir görüş ayrılığı olur. Uzun İbrahim Paşa önce Yanıkkale ve civar kaleleri fethetmenin doğru olduğunu düşünür. Bununla ilgili bir hikâye anlatacağını söyler. Hikâyeye göre vaktiyle bir padişahın başveziri ölür. Padişah vezirlerinin arasından yeni bir vezir seçmek için bir akıl oyunu düzenler. Halının ortasına bir iskemle, iskemlenin üzerine üç bin altın koymuştur.

[37] Osman Nuri Peremeci 1874'te Bulgaristan'ın Şumnu şehrinde dünyaya gelmiş, 19 Mart 1945'te hayatını kaybetmiştir. (aktaran: Bozlakoğlu, 2019: 1-6) Osman Nuri Peremeci birçok eser kaleme almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Umûmî Tarih, Malûmât-ı Medeniye, Çocuklarımıza Din Dersleri, Bulgaristan Coğrafyası, Din ve Millet Şuûru, Edirne Tarihi, Tuna Boyu Tarihi, Pedagoji, Atalar Sözleri. (Bozlakoğlu, 2019: 7)

Halının üstüne basmadan altınları alan vezir başvezir seçilecektir. Vezirler bir türlü başaramaz, yaşlı bir vezir padişahtan müsaade isteyerek halıyı dört kenarından katlayarak iskemleye ulaşır ve altınları alır. Padişah ihtiyar veziri başvezir seçer ve altınları ona hediye eder. Uzun İbrahim Paşa, Viyana'yı halının üzerindeki iskemleye benzetir ve bütün hükümdarların gözünün Viyana'da olduğunu söyler. Önce Yanıkkale'yi ve civar kaleleri almanın, Viyana'yı zor durumda bırakmanın daha doğru olduğu görüşündedir. Kara Mustafa Paşa ise önce Viyana'ya girmek gerektiğini düşünür ve Viyana'ya hareket emri verir.

Viyana alınmak üzeredir, kalenin etrafı kuşatılmıştır. Kara Mustafa Paşa ise Viyana'yı fethettiğinden emindir. Kalenin teslim olmasını beklerken askerin büyük kısmını serbest bırakır, yağmalar başlar. Kalenin teslim olmasını beklediği için düşmanın hazırlıklarıyla da ilgilenmez. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa düşman ordularının geldiğini çok geç haber almıştır, Viyana'yı kuşatmış olsa da fethedemez. Kuşatmanın 61. günü yani Eylül 13'te Leh orduları Osmanlı ordusunun üzerine yürür. Kara Mustafa Paşa düşmanın iyice yaklaştığını haber alınca Uzun İbrahim Paşa ordusunu destek kuvvet olarak alsa da çarpışma esnasında bu kuvvet bozguna uğrar. Mustafa Paşa kaybettiğini anlayınca şehit olmak arzusuyla düşman üzerine at sürer. Sipahilerağası Osman Ağa ve Amca Hasan Ağa Mustafa Paşa'yı durdurarak Yanıkkale'ye dönmeye ikna ederler.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, sınırda Budin Valisi Uzun İbrahim Paşa'yı bozguna sebep olduğunu söyleyerek idam ettirir. İbrahim Paşa'nın kendisini öldürecek olan cellatlara "*(...) Bu adam beni haksız yere öldürtüyor amma padişahımıza söyleyin sakın bu adamı sadrazamlıktan çıkarmasın. Çünkü Müslümanlığa açılan bu yaraya merhem vuracak, bu yırtığa yama uyduracak yine budur*." (Yarım Ay, No: 99) sözleri, hem Merzifonlu'nun muktedir bir komutan olduğunu hem de Uzun İbrahim Paşa'nın ölürken dahi düşmanı hakkında doğru söyleyen bir vatansever olduğunu gösterir.

Kara Mustafa Paşa Viyana'dayken Avcı Sultan Mehmet de Belgrat'a kadar ilerlemiştir. Viyana'nın fethedilemediğini duyunca ertesi sene bu bozgunun acısını çıkarmak ve yeni planlar yapmak için Edirne'ye döner. Kara Mustafa Paşa'ya mücevher bir kılıç göndererek Paşa vasıtasıyla ordunun gönlünü alır.

Herkesi üzen bu bozgun iki kişiyi mutlu eder: Darüssaade Ağası Yusuf ağa ve Boşnak Sarı Süleyman Ağa. Kara Mustafa Paşa'nın düşmanları olan bu kişiler bozgunu

duyunca sevinirler. Kara Mustafa Paşa'nın yetiştirdiği üçüncü vezir Bayburtlu Kara İbrahim Paşa'yı da ikna ederek padişahın Kara Mustafa'yı görevden alması ve öldürtmesi için çalışmaya başlarlar. Sultan Mehmet'e Kara Mustafa Paşa'nın mührü ile mühürlenmiş, eşkıyalara gönderilen sahte mektuplar gösterseler de Sultan Mehmet inanmaz fakat şüphelenir. Kara Mustafa Paşa'nın sevenleri Edirne'deki sarayda aleyhine yapılan bu entrikaları kendisine haber verirler. Paşa, güvendiği Telhisci İsmail Ağa'yı hediyelerle padişaha gönderir, kendisi de gelir. Düşmanları Paşa'nın padişahın gönlünü alıp kendisini affettireceğini düşünürler ve Sultan Mehmet'i Paşa'ya karşı doldururlar. Padişah; mühr-i hümâyûn, sancak-ı şerif ve Kabe'nin anahtarlarının Paşa'dan alınmasını ve Paşa'nın katlini emreder. Yeniçeri Ağası ve diğer saray görevlileri Paşa'nın yanına gidip bahsi geçen eşyaları isterler. Paşa sandıkları teslim ederken kendisine ölüm olup olmadığını sorar, öldürüleceğini duyunca içoğlanları çıkarır. Halının kaldırılmasını ve gövdesinin toprağa düşmesini emreder. Başı Edirne'ye Sultan Mehmed'e götürülür, gövdesi Belgrat'ta Paşa Sarayı'nın karşısındaki cami avlusuna gömülür. Başı on dört gün sonra Edirne Sarayı'nda ibret taşına getirilir ve üç gün burada bekletilir. Daha sonra Sarıpaşa Cami avlusuna gömülür.

Vaka zamanı 1683, mekânı Viyana ve Belgrat olan hikâye, II. Viyana Kuşatması ve mağlubiyet sonrası Kara Mustafa Paşa'nın idamını anlatmaktadır. Hikâye, Kara Mustafa Paşa'nın tanıtılmasıyla başlar. Sipahi Oruç Bey'in oğlu olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, babasının yakın arkadaşı Köprülü Mehmet Paşa tarafından yetiştirilmiştir. Yanova Seferi'nde telhiscilik yapmış, fetih müjdesi karşılığında Avcı Sultan Mehmet tarafından kendisine mirahorluk verilmiştir. Silistre valiliği, Diyarbakır valiliği yapmış, Köprülü'nün ölümünden sonra yerine Fazıl Ahmet Paşa sadrazam olunca kaptanıderya olmuştur. Fazıl Ahmet Paşa seferlere çıktığında yerine tayin olunmuş, 1676'da Fazıl Ahmet Paşa vefat etmesinin ardından onun makamına kalıcı olarak atanmıştır. Hikâyede Paşa'nın ölümünden sonra onun kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Paşa zeki, cömert, vatansever bir devlet adamıdır. Mağrur ve kendini beğenmiş olarak da anılan Kara Mustafa Paşa'nın öldürülmeseydi daha büyük işler başaracağı söylenmiştir. Bununla beraber Merzifonlu Kara Mustafa Paşa hakkında doğru bilinen bir yanlıştan da bahsedilmiştir. Bazı tarihlerin[38] Paşa'yı Köprülü Mehmet Paşa'nın damadı olarak tanıttığı

[38] Hikâyede "bazı tarihler" ifadesi kullanılmış, hangi kaynakların yanlış bilgi verdiği söylenmemiştir.

fakat Köprülü'nün damadının Siyavuş Paşa olduğu söylenmiştir. Kara Mustafa Paşa'nın Selimiye Camisi karşısına yaptırdığı çeşmeden bahsedilmiş, Edirne'deki konağının güncel durumu ve konağın eski sahipleri anlatılmıştır. Konağın yerine bir lise yapıldığı, konağın önceden Fatih'in haremi ve Zülkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun'un sarayı olduğu bilgisi verilmiştir.

Bir tarihî hikâye olan *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa*'da anlatılan II. Viyana Kuşatması hakkında verilen ayrıntılar tarihî gerçeklerle örtüşmektedir. Hikâyede kuşatma esnasında Yanıkkale civarında bulunan Uzun İbrahim'in Viyana'ya çağrıldığı, Kırım Hanı'nın Mustafa Paşa'ya kırgınlık dolayısıyla yardım etmediği, Leh Kralı Jan Sübyeski'nin ordusu ile Osmanlı ordusu üzerine yürüdüğü anlatılmıştır. Merzifonlu Kara Mustafa'nın Uzun İbrahim'i idam ettirmesi, saraydaki düşmanları ve Viyana yenilgisinin ardından yaşadıkları mutluluk gibi ayrıntılar hikâyede de yer almıştır. Tüm bu ayrıntılar Merzifonlu Kara Mustafa Paşa hakkında yazılan kaynaklarda da yer almaktadır.[39]

II. Viyana Kuşatması başarısız sonuçlansa da Kara Mustafa Paşa'nın aslında başarılı bir devlet adamı olduğu "*(...) Rusları, Lehlileri, bütün Avrupa'yı kılıcına bağ eğdiren, Avusturyalılarca 'Büyük Türk' adı ile anılan Kara Mustafa Paşa...*" (Yarım Ay, No: 99) cümlesiyle vurgulanmaktadır. Aynı zamanda hikâyede, 50'li yaşlarda idam ettirilmeseydi Paşa'nın daha da başarılı olacağı hatta belki de Viyana'da yaşadığı bozgunun intikamını alacağı söylenmiştir. Hikâye, Viyana Kuşatması'nın mağlup komutanı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hatası olsa da iyi bir komutan ve devlet adamı olduğunu anlatmaktadır.

Hikâyede anlatımın ve gerçekliğin güçlendirilmesi için Silahdar Tarihi'nden ve Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası'ndan alıntılar yapılmıştır. Hikâye, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı tanıtması, hakkındaki bilgi yanlışını ortaya çıkarması, yaptırdığı hayratlardan bahsetmesi, Edirne'deki konağının güncel durumunu anlatması bakımından önemlidir.

[39] Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C. 29, s. 246-249.

3.2.8. Perihan Ömer[40]

3.2.8.1. Cehennem Alevleri

Perihan Ömer tarafından kaleme alınan Cehennem Alevleri, derginin 47-48. sayılarında (15 İkincikânun-1 Şubat 1937) yayımlanmıştır. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 113-115)

Hikâye, Doktor Refik Niyazi'nin, anlatıcı-karaktere bir cinayet işlediğini söylemesiyle başlar. Apartmanlarında oturan ateş rengi saçlı, iri yeşil gözlü genç bir kadın, yaşlı kocasının daimî doktoru olmasını ister, Refik Niyazi kabul eder. Doktor, sağlığı yerinde olsa da huysuzluğu ile etrafındaki herkesi bezdiren bu ihtiyarın yanına gidip gelirken genç karısıyla yakınlaşmaya başlar. Bu yakınlaşma, kadının Refik Niyazi'nin evine girip çıkmasıyla daha da artmıştır.

Refik Niyazi bir akşam ihtiyarın evine uğradığında yaşlı hizmetçi adamın saatlerdir uyanmadığını söyler. Son zamanlarda rakı içmeye başladığını, gece uyku uyumadığını ve genç hanımının uyku ilacını da içtiğini anlatır. Refik Niyazi yaptığı hatayı anlar, evindeki ilaç dolabına baktığında ihtiyarı belli etmeden öldürecek birkaç ilacın olmadığını görür. Kadın ise yeni mi anladığını sorar, doktorun anlayıp ses çıkarmadığını düşünmüştür çünkü eksik ilaçları görmemesi mümkün değildir. Refik Niyazi, kadına âşık olduğunu haykırır. Genç kadın, bu sevgiyi niye hiç dile getirmediğini sorar. Refik Niyazi sorusuna cevap vermez, ihtiyarı öldürmekten vazgeçmesini ister. Eğer vazgeçmezse kadını ihbar edecektir. Genç kadın, doktorun da ihmali olduğunu hatırlatarak ceza alması durumunda kendisinin de cezalandırılacağını söyler. Ertesi gün evin kalfası veda etmeye gelir, evin beyi Erenköy'deki köşke gitmek istemiştir. Bir ay sonra adamın ölüm haberi gelir. Kadın, Refik Niyazi'ye gider; serbest, zengin bir kadın olduğunu ama mutlu

[40] Perihan Ömer'in hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Yazarın 1939'da Cumhuriyet Matbaası tarafından neşredilen *Gölge Çiçeği* adlı bir eseri bulunmaktadır. *Yarım Ay*'da Enver Naci tarafından yayımlanan "Türk Edebiyatında Kadın Romancılar" yazı dizisinin 134. sayıda yayımlanan "Toplu Bir Bakış" son yazısında Perihan Ömer'den de bahsedilmiş; *Gölge Çiçeği* ve *Beklediği Aşk* adlı tefrikalarından yalnızca *Gölge Çiçeği*'nin neşredildiği söylenmiştir. *Yarım Ay*'ın ilk sayılarında da güzel hikâyeleri çıktığı söylenilen Perihan Ömer'in yazılarına artık rastlanılmadığı da ifade edilmiştir. Perihan Ömer'in *Beklediği Aşk* romanı ise *Cumhuriyet* gazetesinde 13. 07.1934 tarihinde tefrika edilmeye başlanmıştır. https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-07-13/4 (erişim tarihi: 04.07.2023) Roman, 01.09.1934 tarihinde 49. bölümüyle sonlanmıştır. https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-09-01/4 (erişim tarihi: 04.07.2023)

olmadığını söyler. Kendisine âşık olduğunu, ölen ihtiyar kocasının hayalinin onu hâlâ rahat bırakmadığını anlatır. Refik Niyazi psikolojisi için doktora görünmesini, seyahat etmesini tavsiye eder fakat artık birlikte olamayacaklarını bildirir. Kadın kendisini bir tek Refik Niyazi'nin kurtarabileceğini düşünmektedir fakat doktorun bakışlarından reddedildiğini anlayarak uzaklaşır.

Aradan zaman geçer, Refik Niyazi kızıl saçlı kadının kendisini unuttuğunu ve yeni sevgilere yelken açtığını düşünmektedir. Bir gün asabiyeci bir arkadaşını akıl hastanesinde ziyaret eder. Girdiği 28 numaralı odada kızıl saçlı kadını görür. Saçlarını "cehennem ateşi" olarak niteleyen bu kadın, Refik Niyazi'yi tanımaz. Refik Niyazi kendisini tanıttığında, onun kırmızı saçlı bir kadını öldürdüğünü söyler. Gözlerini bir noktaya dikerek parmağı ile o noktayı işaret eder ve "*(...) Bak, bak işte o merdivenden inen kadın! Nasıl ağlıyor görüyor musun? O görmedi. Refik Niyazi görmiyor. Neden o kadının ağladığını görmiyor? Neden o kadını kovdu? Neden o kadın öldü? Refik Niyazi öldürdü. O istese idi ölmezdi.*" (Yarım Ay, No: 48) der. Kocasının ölümünün ardından yaşadıklarını anlattığında kendisini kurtarabilecek tek kişinin Refik Niyazi olduğunu söyleyen kadın haklı çıkmıştır. Refik Niyazi'nin kendisini reddetmesinin ardından akıl sağlığını kaybeden kadının iyileşme imkânı olmadığı söylenir.

Anlatıcı-karakter; Refik Niyazi'ye suçlunun kendisi değil, aşk olduğunu söyler ve sevginin bazen felaketlere sebep olacağını şu cümlelerle açıklar:

> "*(...) 'Kabahat sende değil, aşkta.' dedim. Fazla sevmişsin; herşeyi unutturan, her hissi öldüren sevgiler ancak felâket yaratabilirler. Sen artık ne bir doktor ne de görebilen bir insan değil; kızıl bir pençenin gözlerini kapadığı, beynini sıktığı bir zavallı idin. Elinden tutulup sürüklenen körler gibi senin idare edilmen lâzımdı. Sen bir âşıksın, bir câni değil.*" (Yarım Ay, No: 48)

Refik Niyazi kadını haftada iki kere ziyaret etmeye gider, kadın her ne kadar ona alışsa da ismini duyduğunda kırmızı saçlı kadını öldürdüğünü söylemeye devam eder.

Hikâyenin kurgusu, anlatıcı-karakterin arkadaşı Doktor Refik Niyazi'nin yaşadıklarıdır. Refik Niyazi, aynı apartmanda yaşadığı bir ihtiyara yardım ederken ihtiyarın genç eşiyle yakınlaşmış, kadın bu yakınlığı kullanarak Refik Niyazi'nin ilaçlarından çalarak kocasını öldürmeye teşebbüs etmiştir. Doktor, yaptığı hatayı anladığında kadını vazgeçirmeye çalışıp gerekirse ihbar edeceğini bildirse de kadın kendisini tehdit ederek susturmuştur. Kadın aynı gün kendi geçmişini de anlatmış; ailesinin geçmişte yüksek bir tabakaya mensup olduğunu, daha sonra perişan bir hale geldiklerini söyleyerek sahip olduğu asi ve gururlu ruhun yaşanan tüm bu olaylara, ihtiyar ve asi kocasına tahammül edemediğini anlatmıştır. İhtiyar ve genç kadın Erenköy'e gitmelerinden bir ay sonra ihtiyarın ölüm haberi gelir. Kadın kocasının ölümünden sonra Refik Niyazi'ye gelip hislerini ve yaşadıklarını anlatsa da Refik Niyazi kadını reddeder. Bu reddedişin ardından kadının yaşadıkları hikâyenin finalini oluşturmuştur. Anlatıcı-karakter, Refik Niyazi'yi teselli ederek kabahatlinin aşk olduğunu vurgulamıştır.

Mekânın İstanbul olduğu hikâyede kadının, ihtiyar adamın ve anlatıcı-karakterin adı geçmemektedir. Doktor Refik Niyazi'nin ismi ise hikâyenin ilerleyen kısımlarında verilmiştir. Kadın şekil itibarıyla nitelenerek kızıl saçlı ve yeşil gözlü olduğu vurgulanmış, daha sonra kızıl bu saçlar kadın tarafından "cehennem ateşi" isimlendirilmiştir. Yine bu saçlar hikâyenin başlığını oluşturmuştur.

Hikâyede bir aşkın sebep olacağı olumsuz durumlardan söz edilmekle beraber dikkat çeken önemli bir nokta kadının içinde bulunduğu çıkmazdır. Alkolik babasının şiddetinden kaçmak için evden neredeyse yarı çıplak çıkan genç kızı ihtiyar görmüş, kıza uzun uzun baktıktan sonra babasına nasihat etmiştir. Bu karşılaşmadan sonra babası, ihtiyarın köşküne gidip gelmeye başlamış ve bu görüşmelerin ardından ihtiyar adam ve genç kız evlenmişlerdir. Genç kız açlık ve sefaletten kurtulsa da sürekli hakaret işitir. Hiç sevmediği kocasının her işini yapmaya mecburdur fakat yaşlı adam karısına şefkat göstermez, misafirlerinin yanında dahi kendisini açlıktan, sefaletten, hizmetçilikten kurtardığını karısının yüzüne vurur. Genç kadın, kimi ihtiyarların çok mutlu olduklarını ve hayattan zevk almaya devam ettiklerini söyler, kocası da bu ihtiyarlardan olsa şefkatle onunla ilgilenecektir fakat kocası aksi, tahammülsüz ve çekilmez bir adamdır. Genç ve güzel olan kadın kocasından kaçıp kötü yola düşeceğine onun aksiliklerine tahammül etmeyi doğru bulur. Gidecek bir yeri de bir işe girecek yüksek tahlili de olmayan kadının başka da bir çaresi yoktur. Kocası zaten yaşlı bir adamdır, önünde sonunda hayatını

kaybedecektir. Yıllar geçer, kocası yaşlanır fakat kadın da yaşlanmaya başlamıştır. Yüzünde ince kırışıklıklar gören kadın, kocasından kurtulmak için böyle bir plana başvurmuştur. Kadının eğitiminin olmaması, kendisine sahip çıkacak bir yakının olmaması genç kadını ihtiyar adama mecbur etmiştir. Bu noktada yine kadının eğitimli ve iş sahibi olması gerektiği mesajı verilmiştir.

Hikâyede dikkat çeken bir başka nokta, *Resimli Ay*'dan bahsedilmesidir. İhtiyar ve genç kadının evinde *Resimli Ay*'ın bulunduğu söylenmiştir. Tefrikanın yayımlandığı 47. sayıda *Resimli Ay*'ın 11. sayısının reklamı yapılmış, 48. sayıda derginin 12. sayısının 7 Şubat 1937'de çıkacağı bildirilmiştir.

3.2.9. Ragıp Şevki Yeşim

3.2.9.1. Susayan Toprak

"Büyük Hikâye" üst başlığıyla yayımlanan *Susayan Toprak*, Ragıp Şevki tarafından kaleme alınmıştır. Eser, derginin 121-122. sayılarında (15 Ağustos-15 Eylül 1940) yayımlanmıştır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitabında yer almamakla birlikte Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 182-183)

Hikâye, Dedenin Osman adlı bir gencin, büyüdüğü Harmanlar köyünü kalkındırma çabalarını ve bunu başarmasını anlatır. Askere giden Osman, kumandanın mühendis oğlu sayesinde askerlik boyunca kendisini yetiştirir. Kumandanın oğlu, bilgili bir gençtir. Osman'a iki fincan yardımıyla güneş tutulmasını anlatır, renkli kâğıtlar üzerinde dünyayı tanır. Kumandanın oğlu köylerin geliştirilmesi ve köylünün eğitilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Osman köyüne döndüğünde köyü için çalışmayı, köyünü geliştirmeyi ister. Tüm ihtiyar ve genç erkekleri kahvede toplayıp köyün geri kalmışlığını, yaşadıkları hastalıkları anlatır. Yaşamanın bu olmadığını söyler. Köyde mektep yoktur, herkes cahildir. Hiç kimsenin Türklükten, vatanseverlikten haberi yoktur. Osman, Gazi Paşa'nın öğrettiklerinden habersiz kaldıklarını anlatır. Mevcut durumu değiştirmek istediğini söyler. Kendisine destek olmalarını ister. Birkaç kişi hariç herkes ona yardım eder. Gençler ve Osman ellerinden geleni yapıp köyün yollarını düzenlerler. Osman kumandanın oğluna mektup yazarak destek ister, kumandanın oğlu sayesinde köye doktor ve öğretmen tayin edilir.

Aylar içerisinde köy büyük bir değişim yaşar. Sular temizlenir, yollar düzenlenir. Okul açılır, köylü çocukları eğitim görmeye başlar. Yetiştirilen meyvelerin kalitesi arttığından şehirden bile müşteri gelir. İşlerin bu denli yolunda gitmesi üç kişi haricinde herkesi memnun etmektedir. Muhtar, hocanın oğlu ve bakkal insanları istedikleri gibi kandıramadıkları için hiç mutlu değillerdir. Osman hakkında dedikodu çıkarırlar, şehirde Hristiyan olduğunu söylerler. Günün birinde Süleyman'ın Mehmet koşarak kahveye gelip mezarlıkta birini gördüğünü, "Toprak susamıştır!" diye bağırdığını söyler. Aynı sözleri Osman'ın annesine de söylemişlerdir. Osman işin içinde bir iş olduğunu fark eder. "Cin"i yakalamaya gitmek ister, Muhtar çarpılacağını söyleyerek vazgeçirmeye çalışır ve Osman'a tüm bu olanların kendi suçu olduğunu, dine dönmesini, tövbe etmesini söyler. Muhtara göre Allah'ın yarattıklarını bozmaya, işini Allah'a bırakmamaya, "frenk icatlarından medet ummaya" başlayınca toprak susar. Susayınca ise depremler olur, evler yıkılır; toprak insanları içine alarak sıkar, suyunu emer. Osman, herkesin içinde tövbe eder, muhtara sığınır. Dışarı çıktığında öğretmen Sadık ve birkaç gençle iş birliği yapar, gece beraber mezarlığa giderler. Burada kefen giymiş, hayalet gibi davranan üç kişiyi görürler. Bunlar muhtar Salih Efendi, bakkal ve hocanın oğludur. Etraflarını sararlar, muhtar kaçmaya çalışırken düşer. Osman muhtarın gözleri açık, cansız yattığını görür. Hikâye burada sona erer.

Hikâyede vaka zamanı Cumhuriyet sonrasıdır. Osman'ın askerde *10. Yıl Marşı*'nı duyduğundan bahsedilmiştir. *10. Yıl Marşı*, Cumhuriyet'in 10. yılında yapılacak olan kutlamalar için yazılmış ve 29 Ekim 1933'te düzenlenen kutlama programında önce halk tarafından söylenmiş, ardından aynı gün 12.04'te radyodan yayımlanmıştır.[41] Hikâyede köyün adı Harmanlı[42] olarak verilmiştir. Bu bilgiler ışığında hikâyenin 1933 yılı sonrası Harmanlı köyünde geçtiği söylenebilmektedir.

Sekiz bölümden oluşan hikâye, köy gibi kısıtlı imkâna sahip yerlerde kalkınmanın ne kadar önemli olduğunu anlatır. Askere giden Osman, kumandanın oğlu sayesinde kendisini geliştirir. Kumandanın oğlu, köylerin gelişmesi ve yenileşmesi gerektiğini savunur; köyün ve köylünün hayatını şu sözlerle anlatır:

[41] https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/10-yil-marsi/ (erişim tarihi: 27.08.2023)
[42] Türkiye'de Harmanlı adında birçok köy bulunmaktadır. (Bursa, Edirne, Çanakkale, Adıyaman…) Köyün hangi şehre ait olduğuna dair herhangi bir bilgi verilmemiştir.

"*(...) Osman, biz ancak köylümüz karyolaya çıktığı gün selâmet bulacağız. Herşeyden evvel köylüyü insan etmeliyiz. İşte sen… Yarın köyüne gideceksin ve gene bütün burada öğrendiklerini unutup eski yaşayışına başlıyacaksın. Halbu ki köye gider gitmez etrafına dikkatle bak, sonra köy hayvanlarını gör. Aranızda ne fark var? Sadece siz insan, onlar hayvan mı? Hayır. Böyle kötü yaşarken siz de onlar gibi hayvansınız. 'Hayvan', hani şu içine tiksinti veren domuz, çakal, uyuz köpekler gibi hayvan…*" (Yarım Ay, No: 121)

Osman bu sözleri unutamaz. Köyüne döndüğünde yıllarca orada nasıl yaşadığını düşünür. Şehre gitmek ister, o zaman da gözlerinin önüne kumandanın oğlunun parlak gözleri gelir ve kumandanın oğlunun sözlerini hatırlar:

"*(...) Herşey fena, kötü ve çirkin olabilir. Fakat hiç birşeyin aslı kötü, fena ve çirkin değildir. Bütün bu sana fena görünen şeyler birer kabuktan ibarettir. Korkma, irkilme, kaçınma. Bu kabuğu sıyırıp atmağa gayret et. Kendini harcamak bahasına dahi olsa atıl. Başın sıkıştığı zaman bana yaz. Ben babamla birlikte sana herşeyi temin edeceğim. Hattâ jandarmayı bile…*" (Yarım Ay, No: 121)

Kumandanın oğlunun söylemleri Osman'a güç verir, köyüne dönüp öğrendiklerini uygulamak ister. Pek çok kişi kendisine destek verse de üç kişi itiraz eder. Bunlar köylüden faiz alan, köylüyü istediği gibi yöneten, tartıda yanlışlık yapan kişilerdir. Köyün ve köylünün gelişmesine karşı çıkarlar. Önleri kapanan ve istediklerini yapamayan muhtar, bakkal ve hocanın oğlu insanların dinî hassasiyetlerini kullanarak bu aydınlanmaya karşı çıkmak isterler. Bunun için de perilerden, hayaletlerden bahsederler. Hikâyede eleştirilen noktalardan biri burasıdır. Dini geleneksel olarak tanıyan köylü, hayalet mi şeytan mı olduğu belli olmayan varlık sebebiyle Osman'ı suçlar, Osman'ın yaptığı her şey bir anda musibet olarak görülür. Osman'ın sorguladığı nokta da burasıdır. Köyün temizlenmesi, çamurun kurutulması, insanların iyileşmesi neden günah kabul

edilmektedir? Neden herkes günah olduğuna inanır? Herkesin ortasında muhtarın dediklerine hak vermiş gibi görünerek boyun büker, günahını kabullenip muhtara sığınır. Dışarı çıktığında ise işin aslını öğrenmek için birkaç kişiyle toplanıp mezara giderler. Burada kefen giyen üç kişinin hayalet olmadığını anlayıp onları sıkıştırırlar. Muhtar, yaptığının cezasını orada görür, kaçmaya çalışırken can verir.

Hikâyede köylünün dinî taassubundan yararlanarak köylüyü soyan, istediği gibi yönetmeye çalışanlar eleştirilmiş; köylünün eğitilmesi ve köyün kalkındırılması gerektiği savunulmuştur. Köyün kalkındırılması ise gençler vasıtasıyla gerçekleştirilecektir. Bununla beraber köylünün de aklını kullanmaması ve cehaleti hikâyede eleştirilen bir başka konudur. Makineler, yollar, arabalar köylü tarafından "gavur icadı" olarak görülür. Köylüler yaşanan sel felaketini otomobilin geçmesine bağlayacak kadar bilgisizlerdir. Osman köylünün kulaktan dolma bilgilerle yenileşmeye muhalefet olup akıllarını kullanmamalarına tepkilidir. Kendisi de askere gitmeden önce onlar gibidir fakat askerde birçok şey öğrenmiştir: "*(...) İşte, insan zekâsının ne olduğunu biliyordu. Allah bir insan yapısında kullanılabilecek herşeyi vermişti. Ama kullanılmıyan bu zekâ, Allah'ın kudretine inanmamak değil miydi?*" (Yarım Ay, No: 121) İcat edilenlere düşünmeden karşı çıkmak, aklını kullanmamaktır. Osman zamanla köylüyü eğitmiş, köyünü vadettiği gibi "cennet bahçesi"ne dönüştürmüştür. Kendisine muhalefet edip halkın tam olarak kurtulamadığı taassuptan faydalanmaya çalışan muhtarın oyununu ortaya çıkarmıştır. Hikâyenin kötü kahramanı muhtar, kötülüğünün cezasını canıyla ödemiştir.

3.2.9.2. 500 Yıl Önce Komünizm Esaslarını Kurmağa Çalışan İki İhtilâlci (Börklüce Mustafa-Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin)

500 Yıl Önce Komünizm Esaslarını Kurmağa Çalışan İki İhtilâlci üst başlıklı *Börklüce Mustafa* ve *Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin* adlı tefrika hikâye, derginin 44-45. sayılarında (1 -15 Birinci Kânun 1936) yayımlanmıştır. Hikâyeler, Ragıp Şevki Yeşim tarafından kaleme alınmıştır. Hikâye, yazarın basılmış hikâye kitabında yer almamakla birlikte Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 110-111)

44. sayıda yer alan *Börklüce Mustafa* adlı hikâye, Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin'in sadık müritlerinden olan Börklüce Mustafa'nın yaptığı konuşmayla başlar. Börklüce Mustafa bu konuşmasında -kadın hariç- herkesin her şeye sahip olduğunu

söyler. Konuşmaya göre herkes, istediği her şeyi istediği gibi kullanmakta özgür olmalıdır. Hiç kimse hiçbir şeyden mahrum olmamalıdır.

Yıldırım Bayezid devrilmiş, Çelebi Mehmet henüz devletin başına geçmiştir. Börklüce'nin isyanı başlar. Karaburun'da başlayan isyan yayılırken bir haber gelir. Padişah, Sırp Kralının oğlu ve Saruhan Valisi Sisman'ı isyanı bastırmak için göndermiştir. Börklüce derhal 6000 kişilik ordu ile Stilaryos Dağı geçitlerinde yer alır. Sisman ve ordusu geçitlere girince hücuma uğrar. Ordu mahvolur, Sisman da hayatını kaybeder. Mustafa'nın ordusunun bu galibiyeti "iştrakiyuncular"ı daha da cüretkâr bir hale getirir. Börklüce Mustafa da mezhebin babası gibi davranmaya başlar. Geceleri binlerce ihtilalci kendisine uğultu halinde "Dede Sultan!" diye hitap etmektedir. Mezhep; Müslümanlık ve Hristiyanlık âdetlerini, padişah kanunlarını terk eder. Herkes iğne değmemiş, iplik ile dikilmemiş elbiseler giymeye; saçsız gezmeye başlar. Börklüce Mustafa alınları ne kadar açıksa o kadar hür olduklarını söylemektedir, kanunları tanımayacaklardır.

Sisman'ın ardından Aydın Valisi Ali Bey de ordusu ile Börklüce'nin üzerine gönderilir. Börklüce Mustafa'nın ordusu yine aynı geçitte beklemeye başlar. Ali Bey'in ordusu da aynı geçitte bozguna uğrar, Ali Bey zor kurtulur. Padişahın 12 yaşındaki oğlu Murat; Beyazıt Paşa ve Anadolu ile Rumeli askerlerinden oluşan bir orduyla Kütahya'dan Aydın'a doğru gelir. Ordu, uğradığı tüm kasabalarda yaş, cinsiyet fark etmeksizin mezhebe mensup olanları öldürür. Mustafa'nın ordusu ile Osmanlı ordusu Stilaryos Dağı'nda çarpışırlar. Börklüce'nin ordusu dağılır, bir kısmı hayatını kaybederken bir kısmı da esir düşer. Esirlerin arasında Börklüce Mustafa da vardır. Zincire vurularak Ayasluk'a getirirler. Bir kadı Börklüce'ye İslam'a dönmesi için tebliğ de bulunur, Börklüce, "*(...) Benim dinim Allah'ımdır. Ben Allah'a taparım. Senin taptığın, Hıristiyan'ın taptığı Allah'a taparım. Ben kendimi müslüman diye öteki kardeşlerimden ayırmam!*" (Yarım Ay, No: 44) diye bağırır. Çarmıha gerilen Börklüce Mustafa, devenin üzerinde halkın arasında gezdirilir, bu esnada halk da onu taşlamaktadır. Şehir meydanına getirilen Börklüce'nin müritleri de hançerlenerek öldürülmektedir. Börklüce, "*(...) Herşey hepimiz için… Ölüm bile!*" (Yarım Ay, No: 44) diye bağırır. Acı ve ıstırap içinde ölürken "*(...) Dede Sultan! İriş imdadımıza!*" (Yarım Ay, No: 44) diye acı içinde haykıran müritlerinin sesini duymaktadır.

45. sayıda yayımlanan *Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin* adlı hikâye, Şeyh Bedreddin'in İznik'ten yola çıkmasıyla başlar. Dört adamı ile İznik'ten ayrılan Şeyh, İsfendiyaroğulları topraklarına geçerek Sinop'a ulaşır ve oradan da denize açılır. Şeyh Bedrettin yaşananları duymuştur, Börklüce'nin ölüp ölmediğini düşünür. Torunu Halil yanına gelir, Şeyh Bedrettin Deliorman'a kaç günde gidebileceklerini sorar, Halil yollar tenha olursa bir güne varabileceklerini söyler. Bedrettin'in sadık adamlarından Torlak Kemal de Manisa'da öldürülenlerdir. Bir gece yarısı küçük gemi Eflâk sahillerine yanaşır, Şeyh ve dört adamı Deliorman'a doğru yol alırlar.

Aradan on beş gün geçmeden Balkan dağlarından başlayan bir isyan, Edirne'den sesini duyurmaya başlar. Halk da isyancıların "*(...) Herşey hepimizin!*" (Yarım Ay, No: 45) vaatlerine kanarak onlara katılmaya başlar. Şeyh'in destekçilerinin arasında halka birlikte şehzadelerin kavgasında Şehzade Musa'nın, Şehzade Süleyman'ın saflarında bulunan askerler de yer almaktadır. Bu zümre, eskiden kendilerine verilen maaşları, tımarları yeniden elde etmek isteseler de tamamen ümitli değillerdir. Çünkü Şeyh Bedrettin bir asker değildir, onun bayrağı altında toplananlar ise silahsız kuru bir kalabalıktan ibarettir. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal dâhil birçok kişinin akıbeti, bu asker zümresini her an kaçmaya hazır bekletmektedir.

Şeyh Bedrettin'in bütün gayesi Edirne'ye gitmek, Osmanoğulları'nın payitahtını düşürmektir. Börklüce Mustafa'nın, Torlak Kemal'in yapamadığını yapacaktır. Kalabalık Siroz'a yaklaşırken Edirne'den bir haber gelir: Torlak Kemal'i ve Börklüce Mustafa'yı mağlup eden Şehzade Murat ve Bayazıt Paşa'nın ordusu Boğaziçi'nden Avrupa'ya geçmiştir. Bu haberin etkisiyle Şeyh Bedrettin'in etrafındaki kuru kalabalık dağılır, Şeyh Siroz'a girdiğinde bir iki bin kişilik bir ordusu kalmıştır.

Bir sabah Siroz kasabasında panik başlar, Edirne'den gelen bin beş yüz atlı kasabayı basar; halkı kılıç gürültüleri ve naralarla korkutarak dehşet saçarlar. İsyancılar, Şehzade ve Paşa'nın ordusunun hücumuna uğradıklarını düşünerek dağılırlar. Şeyh yalnız kalır ve atlıların kendisini bulmasını bekler. Çelebi Mehmet'in kapıcıbaşısı Elvan Ağa ve birkaç yeniçeri Şeyh'in bulunduğu odayı basarlar. Şeyh zorluk çıkarmadan dalgın ve meyus bir şekilde yürür. Elvan Ağa, idam fetvası olmasa Şeyh'i padişaha götürerek affını dileyecektir fakat elindeki fetvada Şeyh'in bulunduğu yerde asılmasına dair emir vardır. Kasaba meydanına geldiklerinde Şeyh orada mı asılacağını sorar, Elvan Ağa başını

eğerek fetvadan bahseder. Şeyh eliyle fetvayı reddedip kimin fetvası olduğunu mırıldanınca Elvan Ağa imzalara bakar ve fetva sahiplerinin Mevlâna Burhaneddin Haydar bin Mehmet Herevî ile Mevlâna Fahrettin Acemî olduğunu söyler. Şeyh "*(...) Zalike takdirul azizil alim.*" diyerek idam sehpasına yürür. Yarım saat sonra halka padişaha dua ederek evlerinde rahat oturmaları tellallar tarafından duyurulurken bu ses Şeyh Bedrettin'in artık duymayan kulaklarına çarpmaktadır.

Börklüce Mustafa adlı hikâye, Börklüce Mustafa'nın isyanını ve öldürülmesini anlatmaktadır. Hikâyede mekân olarak Karaburun, Stilaryos Dağı ve Ayasuluk'un isimleri geçmektedir. Hikâyenin başındaki ön sözde Sakız Adası karşısındaki Karaburun'da isyancıların arttığı söylenmiştir. Börklüce Mustafa Sisman ve Ali Bey'in ordusunu Stilaryos Dağı'nda bozguna uğratmış, Şehzade Murat'ın ordusu tarafından bu dağda esir alınmıştır. Esir alındıktan sonra ise Ayasuluk'a getirilmiştir.

Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin adlı hikâye ise Börklüce'nin öldürülmesinin ardından Şeyh Bedreddin'in durumunu ve idamını anlatmaktadır. Hikâyede mekân Siroz'dur.[43] İznik'ten yola çıkan Şeyh Bedreddin Sinop'a, Sinop'tan Deliorman'a geçmiştir. Deliorman'dan sonraki durağı ise Serez olmuştur. Şeyh, Serez'de yakalanmış ve idam edilmiştir.

Hikâyeler, *500 Yıl Önce Komünizm Esaslarını Kurmağa Çalışan İki İhtilâlci* başlığı altında yayımlanmıştır. 44. sayıda eserin başında bir ön söz bulunmaktadır. Yazar ön sözde Osmanlı tarihinde kanlı ve korkunç birçok isyanın çıktığını ve isyanın sebebi ne olursa olsun bu isyanlarda kan döküldüğünü, yağmalar yapıldığını söyler. Fakat 1421'de çıkan bir isyan; bütün isyanlardan farklı, Osmanlı'yı yıkacak kadar dehşetli ve önemlidir. Bu isyanın temel prensibi şu sözlerle açıklanır: "*(...) Bugün Karl Marks'ın yeryüzünü istilâ eden 'herşeyde iştirak' prensibi, bu yeni ihtilâlin ön safta tuttuğu ve nafiz bir silâh olarak kullandığı prensibdi.*" (Yarım Ay, No: 44)

Bu yeni kurulan "mezhep" her meslekten, her sınıftan insanın toplandığı bir yer olmuştur. Hatta aralarında Hristiyanlar dahi bulunmaktadır. Kısa zaman içerisinde Sakız Adası karşısındaki Karaburun, binlerce asi ile dolar. Şeyh Bedreddin'den ziyade isyana hâkim olan Börklüce Mustafa'nın, isyan esnasında Lenin kadar önemli bir rol oynadığı

[43] Siroz, günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Serez şehridir.

söylenir. Bununla beraber yazar, ihtilalcinin etrafındaki müritlerin ihtilalciler kadar fedakâr ve coşkulu olsalardı bugün tarihin farklı bir şekilde seyredeceğini söylemiştir. Yazar, Şeyh Bedreddin ve Börklüce Mustafa'nın beş yüz yıl kadar önce komünizmin iptidai esaslarını kurduğunu söyleyerek hikâyelerinde bu iki ismi anlatacağını bildirir.

45. sayıda yer alan *Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin* adlı hikâyenin bulunduğu sayfada Ragıp Şevki tarafından kaleme alınan "Şeyh Bedreddin ve Bir İki Söz" başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıda Şeyh Bedreddin'in hayatı hakkında bilgi verilirken Osmanlı Yunan ve İtalyan tarihleri arasında Şeyh Bedreddin'in hayatı ve mezhebi hakkında iki farklı iddia olduğu söylenmiştir. Tarihlerin bir kısmı Şeyh'in iftiraya kurban gittiğini iddia ederken bir kısmı ise şeyhin "İştirakiyun" mezhebini kurarak mezhebin başına isyancı Börklüce Mustafa'yı getirdiğini, binlerce insanın mezhebe katıldığını iddia etmektedir. Yazara göre ikinci iddia daha ağır basmaktadır. Yazar, Şeyh'in zihninde böyle bir yeniliğin doğduğunu ve bugünkü komünizm ideolojisinin ilk olarak Şeyh'ten çıktığını düşünmektedir. İki fikir arasındaki tek fark, bir diğerinin daha eski, basit ve ham oluşudur.

Hikâye tarihî gerçekler üzerine kurgulanmış, Şeyh Bedreddin İsyanı'nı anlatmıştır. Hikâyenin tarihî gerçeklerle örtüşen bölümleri olmakla beraber bazı vakalar gerçeklerle örtüşmemektedir. Hikâyede yer alan Börklüce Mustafa, Torlak Kemal de tarihte yer alan kimselerdir. İki ismin de Şeyh Bedreddin'e yakın olduğu, her ikisinin de isyanın elebaşılarından olduğu bilinmektedir. Şeyh Bedreddin'in Serez'de idam ettirildiği bilgisi de kaynaklarda yer almaktadır. Hikâye ile kaynaklar arasında Şeyh Bedreddin'in ölümü hakkında bir fark vardır. Hikâyede Elvan Ağa elinde olsa Şeyh'i padişahın huzuruna çıkararak affedilmesini isteyecektir fakat elindeki idam fetvasında Şeyh'in bulunduğu yerde öldürülmesi emredilmektedir. *İslâm Ansiklopedisi*'de yer alan bilgiye göre ise Şeyh, Serez'de bulunan padişahın huzuruna çıkarılmıştır. Padişah, onun aynı zamanda bir din âlimi olduğunu ve hareketinin de bir yönüyle dinî nitelik taşıdığını göz önüne alarak hakkında hüküm vermek üzere ilim adamlarından bir heyet kurulmasını emreder. Heyet, Şeyh Bedreddin'in isyanının dinî bir nitelik taşımadığına hükmeder, malı ve ailesinin korunması şartıyla idam edilmesi gerektiğine karar verir. Şeyh Bedreddin 1420'de Serez'de idam edilir. Hikâyedeki bir başka hata isyanın tarihidir. Hikâyenin ön sözünde isyanın 1421'de patlak verdiği söylenmiştir. Fakat Şeyh Bedreddin'in 1420'de idam edilmesi, ön sözde hata olduğunu göstermektedir. (Dindar, 1992: 332- 224)

Hikâyede anlatımın ve gerçeklerin güçlendirilmesi için dipnotlardan yararlanılmış, kişiler ve olaylar hakkında bilgiler dipnotlar vasıtasıyla verilmiştir. Hikâyede Börklüce Mustafa'nın dört öğrencisi Sakız Adası'na giderek Giritli bir keşişle konuşurlar. Giritli keşiş bu konuşma esnasında aynı Allah'a ibadet ettiklerini, kardeşleri Mustafa ile hayatı istiğraka aldıklarını söyler. Keşişin sözlerinin ardından dipnot verilerek Dukas'tan doğrudan alıntı yapıldığı söylenmiş ve keşişin son cümleyi müverrihe söylediği bildirilmiştir. Eserdeki bir başka dipnot Torlak Kemal ile ilgilidir. Hikâyede Torlak Kemal'in adı geçer, dipnot verilerek Torlak Kemal hakkında bilgi verilir. Bir başka dipnot ise Şeyh Bedreddin'in Deliorman'a geçişinden sonra verilmiştir. Dipnotta Şeyh Bedreddin'in Deliorman'a geçişi hakkında Dukas, Solakzade, Neşrî, İdris, Âli ve Âşık Paşa'nın farklı görüşleri olduğu söylenir. Şeyh Bedreddin'in torunu Halil ise bir eserinde Şeyh Bedreddin'in hacca gitmek için padişahtan izin istediğini fakat kendisine izin verilmediğini, bunun üzerine İsfendiyaroğlu'na sığındığını söyler. Onun da himayesine giremeyen Şeyh, Kırım'a gitmek istemiş, yola çıktığı gemi Eflak'a yanaşmış ve kaptan namaz kılmak için sahile çıkan Şeyh Bedreddin'i orada bırakmıştır. Halil, Şeyh'in daha sonra padişaha sığınmak için Edirne'ye giderken Serez'de öldürüldüğünü söylemiştir. Onun bu yazıları "*(...) bir torunun dedesini terbiye-i zimmet ettirmek için ne lâzımsa yaptığını gösterir.*" (Yarım Ay, No: 45)

Bir tarihî hikâye olan tefrika, Osmanlı tarihinde ismi isyanla anılan Börklüce Mustafa ve Şeyh Bedreddin'i, isyanlarını, isyana sebep olan savundukları görüşü anlatması bakımından önemlidir. Bununla beraber hikâyede Anadolu'da komünizmin temellerinin Şeyh Bedreddin ve Börklüce Mustafa tarafından atıldığı söylenmektedir. Karl Marks'a atfedilen komünizmin "iştirakiyun" adı altında Osmanlı topraklarında çıktığı anlatılmaktadır. Aralarındaki tek fark Şeyh Bedreddin tarafından ortaya atılan fikrin, Marks'ın fikirlerinden daha iptidai, basit ve ham oluşudur.

3.2.10. Rıza Çavdarlı[44]

3.2.10.1. Prens Sülâlesi

Rıza Çavdarlı tarafından kaleme alınan hikâye, derginin 161 ve 163. sayılarında "Osman Oğullarından Bir Fransız" üst başlığı ile (15 İkinciteşrin 1942/15 İlkkânun 1942) yayımlanmıştır. Hikâye, ilk kez bu çalışma ile tespit edilmiştir.

Hikâye, Fransa'ya sığınan Cem Sultan'ın burada bir aile kurduğunu anlatmaktadır. Rodos şövalyeleri, Cem Sultan'ı muhafaza etmek için Savoie ve Fransa arasındaki İsere'de bulunan Sassenage'lerin şatosunu seçmişlerdir. Bu seçimde Fransa kralının etkisi vardır. Sultan Cem, oğlu olmayan bu ailenin yanına geldiğinde prensin güzel ve terbiyeli kızı Filipin de Sassenage ile karşılaşır. Sultan, genç kıza âşık olur. Hassas, şair ruhlu Cem bu kızı görünce dertlerini unutur, kızın mavi gözleriyle avunur. Onun aşkının etkisiyle şiirlerine aşk ve felsefe girer. Ona zannedildiği gibi ilham kudreti veren Venedik sarayları değil, Filipin'dir.

Filipin de Cem Sultan'ı görür görmez ona âşık olur, genç kız Cem'i görmek için fırsat kollar. Âşıklar, birbirlerine aşklarını itiraf ederler, geceleri buluşmaya başlarlar. Gece nöbetçileri onların buluştuklarını görünce durumu prense anlatmaya giderler, prens kendisinden beklenenin aksine kızmaz ve durumdan memnun olur. Evlatlarının Osmanlı tahtının varisi olacağını düşünmektedir. Kızı ve Cem arasındaki aşkı körükler, Cem Müslüman olmasına rağmen köy papazını çağırarak nikâhlarını kıydırır. Danfine eyaleti müverrihleri, çiftin bir yıl sonra bir bebek sahibi olduğunu bildirirler.

Filipin babası gibi siyasi emelleri olan biri değildir. Tek isteği Cem ve oğlu ile mutlu yaşamaktır. Cesur teşebbüsleri ile Cem'in adamlarını kaçırmış, prensin isteklerini bildirmek üzere Fransa kralına göndermiştir. Gece gündüz firar planları yapar, beraber kaçacaklardır. Avrupa'yı dolaşacaklar, oradan Mısır'a, Sudan'a geçip siyasi entrikalardan uzak yaşayacaklardır. Filipin, güvendiği adamlara para verir. Böylece

[44] Tam adıyla Süleyman Rıza Çavdarlı, Şehâbeddin Süleyman ve Memdûh Süleyman'ın kardeşidir. Kimsesi olmadığından tedavisi için İstanbul Belediyesinin yardımlarıyla Erenköy Sanatoryumuna yatırılan yazar, 31 Mayıs 1951'de vefat etmiştir. Yazarın cenazesi İstanbul Belediyesi tarafından kaldırılmıştır. (Ay, 2023: 42) Yazarın yayımlanmış eserleri de bulunmaktadır. *Horasanlı Ebu Müslim*, *İmdat Ya Ali*, *Ay Güzeli ile Kar Güzeli* eserlerinden bazılarıdır. (https://www.nadirkitap.com/kitapara.php?ara=kitaplari&kategori=0&kitap_Adi=&yazar=R%FDza%20%C7avdarl%FD&ceviren=&hazirlayan=&siralama=&satici=0&ortakkargo=0&yayin_Evi=&yayin_Yeri=&isbn=&fiyat1=&fiyat2=&tarih1=0&tarih2=0&guzelciltli=0&birincibaski=0&imzali=0&eskiyeni=0&cilt=0&listele=&tip=kitap&dil=0&page=1) (erişim tarihi: 30.08.2023)

silahlarına el konulan Cem'in bütün adamlarını silahlandırır, onları şatonun bilinmeyen mahzenlerinde saklar.

Filipin'in babası aşklarına izin verse de Cem'in kaçmasına razı değildir. Prensin niyeti Cem'in oğlunu kardeşinin kızı ile evlendirmek, böylece Osmanlı tahtında veraset iddia edebilmektir. Bu yüzden Filipin, kaçış hazırlıklarını babasından gizli yapar. Kaçış gecesi gelir, çift kaçmak üzereyken Filipin'in güvendiği adamlardan biri babasına ve Rodos şövalyelerine durumu haber verir. Hareket emri verilince muhafızlar Türklerin üzerine atılır, "bir avuç Türk" şövalyeleri tarumar eder.

Filipin ve Cem kaçmak üzereyken Filipin'in kucağından çocuğunun zorla alınması, çifti geri dönmeye mecbur bırakır. Rodos şövalyeleri, Cem'i Rhene sahillerinde ıssız bir şatoya kapatırlar. Bu Cem'in beşinci şatosudur. Filipin de Cem'i unutmaz, her zaman mektup gönderir. Mektupta çocuğunun büyüdüğü haberini verir. Bu mektupların Paris'te Şark Archives'te olduğu söylenir.

Âşıklar birbirlerini ebediyen kaybetmiştir. Cem'in oğlu büyür, büyükbabasının isteği üzerine onun yeğeniyle evlenir. Uzun bir zaman kendisi ve evlatları "Türk Prensi" ünvanını taşır. Sonra bu ünvan, "Prens dö Lassenage[45]" olarak değişir. Fransa'nın bu meşhur asil ailesi, Osmanoğulları'ndan Cem'in soyundan gelmektedir. Hikâye bu bilginin ardından sonlanır.

Hikâyede vaka, Rodos şövalyelerinin Cem Sultan'ı Sassenage'lerin şatosuna yerleştirmesiyle başlar. Vaka zamanını olarak Cem Sultan'ın Rodos şövalyelerine sığındığı 1482'den (Şakiroğlu, 1993: 284) başlatmak mümkündür. Hikâyede mekân ise Fransa'dır.

Hikâye Cem Sultan hakkında birçok eser yazıldığının söylenmesiyle başlar. Ahmet Refik[46] tarafından da bu konu ile ilgili eser kaleme alındığı fakat onun eserinde de Fransa'da bir Osmanlı sülâlesinin var olduğu ile ilgili bilgi yer almadığı aktarılır. Fransa'da "Prens de Sassenage" adlı bir aile olduğu ve bu ailenin eski isminin "Prens de Turquie" olduğu söylenir. Bu ailenin Cem Sultan'ın soyundan geldiği, zaman zaman Osmanlı saltanatına veraset iddiasında bulundukları, Osmanlı padişahlarının lütuf ve

[45] Metnin içeriğine bakıldığında bir yazım hatası olduğu düşünülmektedir. "Prens de Sassanage" olmalıdır.
[46] Bahsi geçen Ahmet Refik, tarihçi Ahmet Refik Altınay olmalıdır.

ihsanları karşısında "Prens de Turquie" ünvanını terk ettikleri anlatılır. Bu tanıtımın ardından vaka başlar. Tarihî gerçekler üzerine kurgulanan hikâyede, Cem Sultan'ın Fransa'daki sürgününde tanıştığı asil bir aileden gelen Filipin ile aşkı anlatılmaktadır. Hikâyeye göre Cem ve Filipin'in bir oğulları olmuş, Cem'in soyu Fransa'da devam etmiştir.

Hikâyede tarihçi Lamartine'den alıntılar yapılmıştır. Bu alıntılardan birinde Lamartine, Osmanlı kanının, karanlık Hristiyan ailesinin damarlarında aktığını söyler. Filipin'in kucağından çocuğunun alınmasının ardından çiftin geri dönmek zorunda kalması ile ilgili de Lamartine'den alıntı yapılmıştır. Lamartine, bu olayın tarihte iz bıraktığını söyleyerek olayın şato harabelerinin arasında menkulât olarak kaldığını ifade eder.

Cem Sultan'ın trajik hayatı hem Türk edebiyatında hem de Batı'da tarih başta olmak üzere roman, tiyatro, şiir, resim, opera, çizgi roman, radyofonik oyun, belgesel metinler gibi edebiyat ve sanat eserlerine konu olmuştur. (Tağızade-Karaca, 2006: 168) *Yarım Ay*'da "Osman Oğullarından Bir Fransız" üst başlığı ile yayımlanan *Prens Sülâlesi* adlı tefrika da bu eserlerden biridir. Hikâyede Cem Sultan'ın Sassanage'de Filipin adlı bir genç kızla aşk yaşadığı ve bu ilişkiden bir çocuk dünyaya geldiği söylenmekte, Cem'in soyunun devam ettiği anlatılmaktadır. Tarihî gerçeklere bakıldığında Sassanage'de hisar beyinin kızı olan Filipin Helen ve Cem Sultan'ın aşk macerası yaşadığı bilinmektedir. (Tağızade-Karaca, 2006: 168) Fakat Cem Sultan ve Filipin'in bir çocuğu olduğu, bu çocukların soyunun devam ettiği ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Cem Sultan'ın soyunu devam ettirebilme ihtimali olan tek oğlu, Murad'dır. Cem Sultan'ın Çiçek Sultan'dan Murad isimli bir oğlu olduğu, Murad'ın önce Kahire'ye ve sonra da Rodos'a giderek Hıristiyan olduğu, Rodos'un 1522 yılında fethedilmesiyle Cem adını verdiği oğluyla birlikte idam edildiği bilinmektedir. (Tağızade-Karaca, 2006: 168)[47]

[47] Murat Bardakçı bir yazısında Türk kaynaklarına göre Murad'ın oğlu Cem'in öldürüldüğünü fakat Malta, Rodos ve Vatikan arşivlerinde bulunan belgelere göre Cem'in öldürülmediğini söyler. Kaynaklara göre Cem, Nicola adını alıp Malta'ya yerleşmiştir. Bardakçı, Cem'in soyunun hâlâ devam ettiğini bildirir. (https://m.haberturk.com/gundem/haber/1096236-iste-cem-sultanin-dunyanin-dort-bir-yanina-dagilmis-olan-hristiyan-torunlari) (erişim tarihi: 30.08.2023)

3.2.11. Salih Münir Çorlu[48]

3.2.11.1. Abdülaziz-İmparatoriçe Öjeni…

Salih Münir Çorlu tarafından kaleme alınan hikâye, derginin 37-39. sayıları arasında (15 Ağustos-15 Eylül 1936) yayımlanır. Hikâye, Salih Münir Çorlu'nun *Geçmiş Zamanlar/II. Abdülhamid Devri Osmanlı Diplomasisi İstanbul ve Paris Hatıraları* adlı eserinde yer almaktadır.

Hikâye, İmparatoriçe Öjeni (Eugenie) ile Napolyon'un evliliğini, Eugenie'nin imparatoriçeliğini ve İstanbul ziyaretini anlatır.

Öjeni, İspanya'da Guzman adıyla bilinen asil bir aileden gelen Kont Montiho'nun kızıdır. Kont ve karısı kontes Avrupa hükümdarları ve Avrupa'nın seçkin aileleri ile dosttur. Kontes'in büyük kızı evlenir. Küçük kızı Öjeni ise son moda kıyafetler ve zarif mücevherler ile kendisini halka beğendirme merakında olsa dahi kendisine gelen talipleri reddeder. 1850'de Öjeni ve henüz cumhurbaşkanı olan Napolyon, Prenses Matildi'nin verdiği bir ziyafette karşılaşırlar, Napolyon Öjeni'ye âşık olur. Saraydaki tüm davetlerine Öjeni ve annesini davet eder, opera ve tiyatrolarda anne ve kıza loca tahsis eder. Ailesi ve yakın arkadaşlarının davetli olduğu Fonteneblo Sarayı ormanındaki geyik avına anne ve kızı da davet eder. Bir akşam Napolyon Öjeni'ye kendisine nasıl kavuşacağını sorduğunda Öjeni kavuşmanın yolunun nikâhtan geçtiğini ima eder.

Birkaç hafta sonra Napolyon 2 İlkkânun 1852'de darbe yaparak imparatorluğunu ilân eder fakat Öjeni'siz mutlu değildir. Prenses Matildi'nin düzenlediği bir avda yine karşılaşırlar, imparator gündüzlerini avla vaktini geçirir. Geceleri ise konserler düzenleyerek birlikte eğlenirler.

İmparator'un Öjeni ve annesine karşı yakınlığı, akrabaları ve efradı rahatsız eder; Öjeni ve annesine soğuk davranırlar. Napolyon Öjeni'nin üzüldüğünü hissedince ona ince bir sarmaşıktan taç yapar, ileride daha iyilerini takdim edeceğini söyleyerek evlilik imasında bulunur.

[48] 1857/1859'da dünyaya gelen Salih Münir Paşa, üst düzey yönetici ve bürokrat yetiştirmiş bir ailenin mensubudur. 27 Ocak 1939'da vefat etmiştir. Paris Büyükelçiliği yapan Salih Münir Paşa, hikâyede de bahsi geçen Paris Uluslararası Sergisi'nde Osmanlı hükümeti adına Paris sergisinden sorumlu yüksek komiser olarak tayin edilmiştir. (Sert, 2022: 7-30)

Napolyon, Tüileri Sarayı'nda verdiği bir davete Öjeni ve annesini davet eder. Napolyon'un Öjeni'ye yakınlığını kıskananlardan Maarif nazırı Furtul'un karısı o gece davettedir, Öjeni'yi görünce "*(...) Hele şu serseriye bakınız.*" (Yarım Ay, No: 37) der. Öjeni bu hakaret karşısında sinirlenir. O esnada yanına gelmekte olan Napolyon, Öjeni'ye ne olduğunu sorar. Öjeni, tahkir edildiğini söyleyince Napolyon ertesi gün itibarıyla kimsenin kendisini tahkir edemeyeceğini söyler. Kendisini bir prenses ile evlendirmek isteyen akrabasının ve saray erkânının itirazlarına rağmen Öjeni ile nişanlanır. İki hafta sonra ise Notre Dame'da nikâhları kıyılır.

Napolyon'un Öjeni ile evlenmesi halkın hoşuna gider. Öjeni Paris Belediyesi'nin kendisine tahsis ettiği altı yüz bin frangı ve Napolyon'un çeyiz hediyesini yoksullara, çocuklara ve hastanelere bağışlar. Öjeni'nin halk ile teması evlendikten sonra da devam eder. Tebdilikıyafet ile hastaneleri, kadın manastırlarını, fakir apartmanlarını ziyaret ederek buralara bağış yapar.

Öjeni düzen, zarafet ve temizlik meraklısı bir kadındır. Her sabah başkuaförüne saçlarını yaptırır, Paris'in en meşhur terzileri ile görüşerek yeni kıyafetler diktirir. Büyük ziyafetler ve balolar düzenlemek isteyen Öjeni Kral Lui Filip'in tutumluluğu sebebiyle pejmürde bir hale gelen Tüileri Sarayı'nı düzenler, yeni mobilyalar ve aksesuarlar ile sarayı Avrupa'nın en zengin sarayı haline getirir. Saray, Avrupa'nın en kibar eğlence merkezi olur.

Öjeni, Tüileri Sarayı şenliklerinin her yıl ikinci kânunda başlamasını gelenek haline getirir. Bu şenliklere beş bin kişi davet edilir; şenliklerde Napolyon general üniforması, Öjeni de süslü dekolte tuvaletlerinden birisini giyer ve mücevherler takar.

İmparator ve İmparatoriçe, ilkbahar gelince Paris civarındaki Sen-Klu Sarayı'na giderler. Bu sarayın salonları davet vermeye müsait olmadığından burjuva gibi yaşarlar. Öjeni, Fonteneblo Sarayı'nı da sever, temmuzda buraya geçerek dört beş hafta kalırlar. Fonteneblo'ya yakınlarını da davet ederek burada merasimden ve teşrifattan uzak bir hayat geçirirler. İmparator ve İmparatoriçe misafirlerini "Büyük Lâk"a götürürler, misafirler burada İstanbul tipi kayıklara, Venedik tipi gondollara binerek gezerler. Kayıkçılar Türk, gondolcular Venediklidir. Bu kişiler kendi memleketlerindeki kıyafetlerini giyerlerdi. Zaman zaman İmparator da kayığa biner, kürek çeker. Birkaç kere

sandalı devirdiği de olmuştur. Napolyon Fonteneblo'da imparatorluk yükünü bir kenara atar, keyifli zamanlar geçirir.

Her sene ikinci teşrinde çift, Kompyen Sarayı'na geçerler ve burada da güzel vakit geçirirler. Burada da Öjeni misafir ağırlamaya devam eder. Hava müsait oldukça gündüzleri araba veya atlarla gezerler. Öjeni geceleri bazen konser tertip eder, bazen fennî ve edebî konferanslar verdirir.

Öjeni'nin politika merakı Kırım Savaşı esnasında kocasıyla birlikte İngiltere'ye giderek kraliçe Viktorya'ya misafir olduktan sonra başlar. Öjeni, kraliçenin politika sahasında hükümdarlık rolünü halkın istediği tarzda yönettiğini, bu yönetimle halkının sevgisini kazandığını görmüştür. Viktorya da Öjeni'nin hali, tavrı, zekâsı hoşuna gittiğinden ona nasihatlerde bulunmuş; politikaya olan meylini arttırmıştır. Fakat Öjeni, ondan önce de politikadan hoşlanmaktadır.

Hikâyede anlatıcı Öjeni'ye saltanat döneminde geçirdiği en güzel anları sorar. Öjeni'nin en mutlu günlerinden biri oğlunu vaftiz ayini için Notre Dame'a götürdükleri gündür. İmparatoriçenin bir başka güzel günü ise 1860 yılına aitir. 1859'da Savua Eyaleti ile Nis Kontluğu'nu ilhak ettirmişler, 1860'ta ziyarete gitmişlerdir. Savua ahalisi onları muhabbet ile karşılar, şereflerine gösterişli ziyafetler hazırlarlar. Ansi Gölü'nde yüzlerce sandal ile gezintiye çıkarlar. Etrafı seyretmek için ayağa kalkan Öjeni'nin üzerinden bornozu düşer, halk onu imparatorluk tacı ve dekolte elbisesi ile görünce çok beğenir. Hep bir ağızdan "*(...) Yaşasın İmparatoriçe!*" (Yarım Ay, No: 39) diye bağırırlar. Onların bu alkışları esnasında Öjeni'nin duyduğu haz, hayatının en güzel anlarından biridir.

1869'da Süveyş Kanalı' nın resmî açılışından önce İstanbul'u ve Abdülaziz'i ziyaret etmiştir. Öjeni bu ziyareti "*(...) Devri saltanatımızın son ve en unutulmaz günleri*..." olarak niteler. Bu ziyareti Napolyon ile yapacaklardır fakat iç ve dış siyaset sahalarını karanlık bulduklarından Napolyon Fransa'dan ayrılmayı uygun görmez.

"Egl-Kartal" adlı saltanat gemisi ile yola çıkarlar. Akdeniz boğazında Sadrazam Âli Paşa "Sutaniye" yatı ile Öjeni'yi karşılar. Âli Paşa ve refakatindeki devlet adamları ile görüştükten sonra Türk zırhlılarından oluşan bir alay ile Marmara'ya girerler. İstanbul'a yaklaştıklarında halkın da vapurlar ile kendisini karşılamaya çıktıklarını görür. Halk kendisini alkışlamaktadır. Beylerbeyi Sarayı'nın önüne demir atarken Abdülaziz

yedi çifte saltanat kayığı ile yaklaşır. Öjeni'yi karşılar, kocasının sağlığını sorar. Öjeni, saray rıhtımında karşılandıktan sonra odasına çekilir. Öjeni; sarayı, ziyafetlerde servis edilen yemekleri, sofraların nizamını çok beğenir. Topkapı Sarayı'ndaki mücevherlere, antikalara, halılara, silahlara hayran olur. Beykoz'da kendisi için yapılan köşkten Serdar Ekrem Paşa kumandasında kendisi için düzenlenen resmî geçidi izler.

Bir gün Boğaziçi'nin mesire yerlerinden olan Göksu'ya iner. Göksu'da gezintiye çıkan kadınları yakından görmek ister. Kadınlar Öjeni'yi "*(...) hürmetkâr ve nazik duruşları, şen tavurları, samimî bir hissi muhabbetile…*" (Yarım Ay, No: 39) selamlar.

Kocasının tavsiyesiyle Galatasaray Lisesini ziyaret eder. Öjeni Galatasaray Lisesinin teşkilatını maarif nazırı Duruî'nin yaptığını, yöneticilerini ve öğretmenlerini onun seçip gönderdiğini söyler. Öğrenciler, Öjeni'ye takdim edilir, kısa zamanda öğrendikleri Fransızca ile Öjeniyle konuşmaları Öjeni'yi memnun eder.

Öjeni İstanbul ziyaretinden sonra Mısır'a gider. Hidiv İsmail Paşa kendisi için ziyafetler verir, bestekâr Verdi'ye yaptırdığı *Ayda* operasını Öjeni şerefine Kahire Tiyatrosu'nda ilk defa sahneye çıkartır.

Süveyş Kanalı'nın açılışına gelen birçok hükümdar vardır. Bunların başında Avusturya İmparatoru Fransuva Jojef, Prusya veliahtı ve Felemenk veliahtı vardır. Öjeni, Egl saltanat vapuruyla elli kadar vapurun önüne geçerek Süveyş Kanalı'nı açar.

Öjeni çok yaşamış ve çok görmüş biri olarak Türklerde gördüğü misafirperverliğin, cömertliğin, büyüklüğün, dürüstlüğün dünyanın pek az milletinde olduğunu söyler. Aziz Türk milletinin yüzyıllarca diplomatların entrikalarının kurbanı olarak bütün dünyaya yanlış tanıtılır.

Hikâyenin "Abdülaziz Öjeniyi Nasıl İstikbal Etti?" başlıklı kısmında ise Öjeni ve Abdülaziz'in Beylerbeyi Sarayı'ndaki görüşmesi anlatılır. Sarayın kayıkçıları beklemektedir. Padişah, Egl'in merdivenine gelen Öjeni'yi görür. Abdülaziz yaslandığı yerden doğrularak ayağa kalkar, tebessüm ile Öjeni'ye bakar. Padişah ve İmparatoriçe arasında samimiyet vardır, Abdülaziz Fransa'ya resmî ziyaretinde Elize Sarayı'nda çok iltifat görmüştür.

Selamlaşırlar, İmparatoriçe Abdülaziz'in uzanan elini tutarak kayığa biner. Abdülaziz'e Fransızca sözler söylese de padişah anlamaz, cevap veremediği için sıkılır.

Abdülaziz kayıkçıların Beylerbeyi Sarayı'na yanaşmasını emreder. Hariciye nazırlığı makamında gözü olan Teşrifatçı Kâmil Bey de kayıktadır, o gece yaptıklarıyla padişahın gözüne girerek nazırlığı elde edebileceğini düşünmektedir.

Öjeni'nin teşekkürlerini Abdülaziz'e Kâmil Bey tercüme eder, Abdülaziz teşekkürün imparatoriçeye değil kendilerine düştüğünü söyler. Kayık Beylerbeyi'ne yanaşır. Osmanlı'nın ileri gelen devlet adamları imparatoriçeyi karşılar. Abdülaziz Beylerbeyi'nde çok kalmaz, nazırlarını imparatoriçeye tanıttıktan sonra Kâmil Bey'i imparatoriçeye başmabeyinci olarak bırakarak Beşiktaş'taki sarayına döner. Padişahın ardından nazırlar da birer ikişer dağılır.

Hikâyede vaka zamanı Eugenie ile III. Napolyon'un tanıştıkları 1850'den başlamaktadır. Mekân olarak Fransa'nın muhtelif sarayları, İstanbul ve Mısır'ın adı anılmaktadır.

Hikâye, Öjeni (Eugenie) ile Napolyon'un evliliğini, Eugenie'nin imparatoriçeliğini ve İstanbul ziyaretini anlatırken bir yandan da III. Napolyon Fransa'sının iç dünyasını anlatması bakımından da önemlidir. Hikâye başlamadan önce III. Napolyon Dönemi'nin ışıltılı hayatından bahseden anlatıcı, bu devrin mimarlarından birinin Eugenie olduğunu söyler ve "*(...) İşte bu makalemizde kendisinin hükümdar ailesinden olmadığı halde nasıl olup ta Napolyon ile evlenerek saltanata iştirak eylediğini ve Paris hayatında ne gibi roller oynadığını, Abdülaziz'le olan münasebetini kısaca hikâye edeceğiz.*" (Yarım Ay, No: 37) cümleleriyle hikâyenin realiteyle olan bağlantısından söz eder.

Hikâye, Eugenie ve ailesinin tanıtımıyla başlar, Napolyon ve Eugenie'nin evliliği ile devam eder. Bu evliliğin ardından Fransız imparatorunun siyasî hamlelerinden ziyade sarayın eğlence dünyası anlatılmaktadır. İmparator ve imparatoriçenin farklı saraylarda düzenlediği eğlencelerden ve bu eğlencelerde davetlileri nasıl ağırladıklarından bahsedilmektedir. Tüileri (Tuileries) Sarayı'nda yapılan şenlikler hakkında ayrıntılar verilir. Her yıl ikincikânunda başlayan şenliklerde ilk olarak "Marş Emperyal" çalınır, ardından Napolyon ve Eugenie kadril oynayarak baloyu başlatırlar. Kadrilin ardından orkestralar dans müzikleri çalmaya başlar. Saat üçte Eugenie ve Napolyon, saray erkânı ile salonları dolaşarak misafirleri selamlar. Gece yarısı kendi dairelerine çekilirler fakat eğlenceler sabaha dek sürer. Saat 11'de gösterişli sofralar kurulur.

Napolyon ve Eugenie, balo düzenlemeyi ve misafir ağırlamayı seven bir çifttir. Maskeli balo düzenleyerek maske altında kimliklerini açık etmeden tanıdıklarına özel hayatlarına ve sırlarına dair imalı sözler söylemeyi severler.

İlkbahar gelince Sen-klu (Saint-Cloud) Sarayı'na giden çift temmuzda Fonteneblo (Fontainebleau) Sarayı'na geçerler ve burada dört beş hafta misafirleri ile hoş vakit geçirirler. Kasım'da Kompyen (Compiégne) Sarayı'na giderler ve burada devrin ileri gelen isimleriyle toplantılar düzenlerler. Bu davetlere Alexandre Dumas, Louis Pasteur, *Faust*'un bestekârı Gounod gibi önemli isimler davet edilir. Bununla birlikte Eugenie'nin bir devletin ileri gelen kadınlarından amatör bir revü grubu kurduğu, grubun oynadığı eserlerin Alexandre Dumas ve Prosper Mérimée tarafından kaleme alındığı söylenir.

Eugenie'nin politikaya girişi anlatılırken kendisinin daha önceden de politikaya ilgili olduğu söylenmiştir. Eugenie küçük yaşlardayken annesinin salonuna birçok önemli ismin geldiğini, onlar sayesinde politikadan zevk aldığını söyler. Evlendikten sonra ise eşinin zihnini meşgul eden meselelerin inceliklerini öğrenmeye çalışır, politika ve diplomasi bilgisini geliştirecek kitaplar okur. Şayet Napolyon bir sebepten dolayı tahttan uzaklaşırsa ya da oğulları küçükken Napolyon vefat ederse kanunen vesayet Eugenie'ye geçecektir. Bu yüzden Eugenie daima hazır olmak ister.

Eugenie'nin politikaya girişi 1859'da olur. Avusturya'ya galip gelen Fransa'nın askerleri azalmıştır, saldırı olabileceğini düşünen Eugenie eşini ikna ederek Villafranka (Villafranca) Barışı'nı imzalatır. Meksika'ya düzenlenen harekâta da destek verdiğini söyleyen Eugenie hata yaptığını, beyhude yere can ve mal kayıplarının olduğunu anlatır. Eugenie'nin Napolyon'u 1870 savaşını başlatmaya teşvik ettiğini, Alsas-Loren'in ziyanına sebep olduğunu düşünenler olmuştur. Eugenie bazı sadık dostlarına ve ezcümle anlatıcıya Prusya'dan korkuları olmadığını, yaşlı ve tanınmış komutanlarının Almanya'ya galip geleceklerini söylediğini anlatır. Fakat ordu hezimete uğrar, Napolyon Sedan'da esir düşer. İmparatorluk rejimi yıkılır, Eugenie ağlayarak Fransa'dan ayrılmak zorunda kalır.

Hikâyede dikkat çeken önemli bir nokta, hikâyenin zaman zaman Eugenie'den alıntılarla devam etmesidir. Bir anı-hikâye olarak değerlendirilebilecek olan hikâye, Salih Münir'in Eugenie'ye yönelttiği soruların cevaplarını da içermektedir. Eugenie'nin İstanbul ziyareti esnasında onunla konuşan isimlerden biri Salih Münir'dir. Galatasaray Lisesi öğrencilerinden olan Salih Münir, Eugenie'ye Fransızca bir hitabeyle Sultan

Abdülaziz'in de dikkatini çekmiş; bu tarih itibarıyla sık sık saraya gitme imkânı bulmuştur. (Sert, 2022: 8)

Hikâye tarihî gerçekler üzerinden kurgulandığından hikâyede dönemin olaylarına da yer verilmiştir. Bunlardan biri hikâyenin önemli bir noktası olan İstanbul ziyaretidir. Hikâyede Eugenie İstanbul'a geldiğinde şerefine ziyafetler ve eğlenceler düzenlenmiştir. Tarihî olarak incelendiğinde İmparatoriçe Eugenie hem Süveyş kanalının açılışını yapmak hem de Sultan Abdülaziz'in iki yıl önceki ziyâretini iâde etmek için uğradığı İstanbul'da bir hafta kalmıştır. Bu süre içinde düzenlenen ziyafetler, Osmanlı resmî ziyafetlerinin zirvelerinden biri, belki de başta geleni sayılabilir. Eugenie'nin bir haftalık gezisinde üç defa gerçekleşen ziyafetlerden özellikle en görkemlisi olan ilk ziyafettir. (Yıldız, 2014: 125-126)

Eugenie tarihi gerçekliği olan bir imparatoriçe olmakla birlikte hikâyede de örnek bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Kendisine verilen hediye ücretini ve Napolyon'un bizzat verdiği çeyiz parasını düşkünlere, hastalara harcamış; zaman zaman tebdilikıyafet ile halkın arasına karışarak hastaneleri, yoksulları ziyaret etmiştir. Giyinişi, zarafeti, inceliği, titizliği, politikaya ilgisi ve diplomasi bilgisi ile Eugenie örnek bir kadın olarak çizilmiştir.

3.2.12. Tevfik Abdurrahman Tanyolaç

3.2.12.1. Fırtına

Fırtına, derginin 43-44. sayılarında (15 İkinci Teşrin-1 Birinci Kânun 1936) yayımlanmıştır. Eser, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç tarafından kaleme alınmıştır. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021:109-110)

Eser, birbirleriyle ortak geçmişi bulunan genç bir adam ve genç bir kadının karşılaşmalarını ve akabinde yaşanan olayları anlatır.

Akşam olmak üzeredir. Adam vapurdan inenleri izler, aradığı kişi hiç olmadığı gibi yine yoktur. Bir vapur daha gelir, beklediği kişiyi yine görememiştir. Yalnızdır, bu şehirde emanetçi kadının dükkanındaki bavulundan başka kimsesi yoktur.

Sevdiğinin hayali gözlerinde canlanır, Marmara ufkunda her zaman hayalindeki gibi ona kavuşmuştur. Kadının saçları erkeğin yüzüne dağılır, erkek bu saçların kokusunun bir zerresini dahi kaybetmemek için "gökleri ciğerine doldururcasına"

göğsünü kabartır. Bir önsezi ile başını çevirdiğinde bir kadının da kendisi gibi denizi izlediğini görür. Adını bilmediği bir esans kokusu kadından yayılmaktadır. "Acaba o mu?" diye düşünür. Hâlâ Ada'nın hayali içindedir. Kalbi çarpar, kalbinin kendisini aldatmayacağını düşünerek kadının "o" olduğundan emin olur.

Genç kadın da adamın ne düşündüğünü sorgulamaktadır, belki de adam biri ile sözleşmiştir. Bu merakından dolayı canı sıkılır. Yüzünde bir ateş hisseder, yanındaki adamın "o" olup olmadığını düşünür. Adamın kendisine baktığını hisseder, adam büfeden sigara alır. Sigarayı düşürür. Kadın adamın kendisini izlediğini belli etmemeye çalıştığını anlamıştır. Kalbi çarpar, yanakları kızarır. Tebessüm eder; bu tebessümün baharı, ruhundaki fırtınayı maskeler.

Erkek, kadının "o" olduğunu anlar, kadının kimi beklediğini merak eder. Kadının kendisini beklediğini düşünür, nasıl konuşacağına karar veremeden kadın bilet almaya gider. Genç kadın ve adam göz göze gelirler, hiç kimsenin arkasından yürümeyen erkek kadının etrafında onunla yürür.

Genç adam kadına hislerini açar, kendisini nasıl sevdiğini anlatır fakat kadın tek kelime etmez. Adam kadına bir söz söylemesi için yalvarsa da hiçbir cevap alamaz. Eğer yüzüne baksa tek bir söz söylemeyen bu genç kızın kendinden geçtiğini görecektir fakat bakmaz.

Kalabalık ikisini ayırır, erkek kadını tekrar bulur. Kadın tramvaya biner, adam taksiyle tramvayı takip eder. Adam kadına görüşme teklif etmiş, kadın hiçbir cevap vermemiştir. İçini döktüğünde kadın yine tepkisiz kalmıştır. Medeni bir insan olarak elinden gelen her şeyi yaptığını, artık yapması gerekenin kadının peşini bırakmak olduğunu düşünür. Taksiyi durdurmak ister, kalbi ile bir çatışmaya girer. Kalbi, yalnız kadın için çarptığını söyler, genç adam ise kadının isteseydi kendisine cevap verebileceğini söyler. Kalp, kadının gözlerinin konuştuğunu söyler, adam kalbine bu aşkı yaşamaya devam edeceğini fakat hiç kavuşamayacaklarını anlatır. Bu konuşma bir kavga halinde devam eder. Taksicinin uyarısıyla genç adam kendisine gelir.

Kadın da tramvayda aynı çatışmayı yaşamıştır. Nerede olduğunu bilmeden tramvaydan iner, kır bahçesinde bir masaya oturur. Garson ne istediğini sorduğunda gazoz şişelerini işaret eder. Otururken genç adamı incittiğini düşünür. Ağlar, o da genç adamı

sever ama genç adam onun "en büyük zaafı"nı anladığı gün ona acıyacak ve acıdığı için onu bırakmayacaktır. Kendisine acıyan bir bakışa asla tahammül edemeyeceğini düşünür. Çantasından bir kâğıt çıkararak yazı yazmaya başlar.

Genç adam kır bahçesinin karşısındaki tramvay durağında onu beklemektedir. Kadını beklerken yine bir iç çatışma yaşar, kalbi genç kadın için yaşadığını haykırır. Adam kendisini istemeyen birinin yanına gidemeyeceğini söyler. Çatışmanın sonunda genç adam bir adım atar, o esnada bir kadın çığlığı duyulur. Adam sendeler, genç kadına doğru giderken genç adama tramvay çarpar.

Genç kadını bir battaniye üzerine yatırırlar, ölmek üzeredir. Adını sorarlar, cevap vermez. Ne istediğini sorduklarında gözleri açık kalan genç adamı gösterir. Polis, kadının adamın yanında ölmek istediğini anlar, kadını onun yanına taşır. Genç kadın adamı ilk ve son kez öper, erkeğin hayalini kurduğu saçlar artık yüzündedir.

Hikâyenin sonunda savcı, genç kadının arkadaşının kızı olduğunu, duyabildiğini ama konuşamadığını söyler. Genç kadının göğsünden bir şiir çıkar, hikâye bu şiirle sonlanır:

"*(...) Bir damla taştı, ufkun siyah kirpiklerinden*

Manası derinleşti solgun yüzlü semanın,

Her yıldızı, hasretle örpermekte bu ânın,

Alevlerle tüllenen sesler doğdu enginden,

Kalbimse bu tutulmaz seslerin ağındadır,

Ve sevginin enginler sunan ırmağındadır." (Yarım Ay, No: 44)

Hikâyede mekân İstanbul'dur. Belirli bir zaman verilmemişse de genç kadının tramvaya binmesi, vakanın 31 Temmuz 1871 sonrası olduğunu göstermektedir. İstanbul'da ilk tramvay, 31 Temmuz 1871'de hizmete açılmıştır.[49]

[49] http://www.istanbul.gov.tr/istanbulda-tarihte-yolculuk-nostaljik-tramvay (erişim tarihi: 12.08.2023)

Fırtına, klasik olay örgüsü dışında şekillendirilmiş bir hikâyedir. Eserin başında genç adamın hisleri, ilahi bakış açısıyla verilirken genç kadını gördüğü an itibarıyla iç konuşma tekniğiyle genç adamın duygu ve düşünceleri anlatılır. Sırasıyla adamın ve kadının iç dünyaları okuyucuya verilir. Bazen sıra bozularak kadın ve erkeğin iç konuşmaları arka arkaya sıralanır. Genç adam taksiyle kadının bindiği tramvayı takip ederken kendi kalbiyle kavga eder, kalbi adama seslenir. Kadın, kır bahçesine oturduğunda kadının düşünceleri aktarılır. Kadın kır bahçesine oturduğunda adamın kadının yanına gidip gitmeme konusundaki kararsızlığı ve kalbiyle çatışması anlatılır. Adamın bir kadın çığlığı duymasıyla beraber anlatıcı, kahramanların iç dünyasından çıkarak ilahi bakış açısına geri döner. Gençler yan yana can verir. Genç kadının duyup konuşamaması, otopsisine giren savcının söyledikleriyle ortaya çıkar. Savcı, kadının babasıyla arkadaştır, yanındaki görevlilere kızın duyabildiğini ama konuşamadığını söyler. Hikâye, genç kadının şiiriyle sonlanır.

Genç kadının konuşamadığı bilgisi hikâye sonunda savcı tarafından verilse de hikâyede kadının konuşamadığına dair işaretler yer almaktadır. Genç adamın kalbini açtıktan sonra kadın tepkisiz kalınca anlatıcı adamın kadının gözlerine baksa cevabını anlayacağını söyler. Kadının dile getiremedikleri gözlerinde saklıdır. Kadın, günün birinde "zaaf"ının anlaşılacağını, anlaşıldıktan sonra ise adamın kendisine acıyacağını ve bu yüzden yanından ayrılmayacağını söyler. Halbuki o, kendisine acınılmasından hoşlanmamaktadır. "Zaaf" olarak nitelendirdiği durumu, konuşma engelinin olmasıdır. Genç kadın kır bahçesinde uzun uzun düşündükten sonra çantasından çıkardığı bir kâğıda "hırçın hırçın" yazı yazmaya başlar. Bu kâğıda yazdıkları, ölümünün ardından göğsünden çıkar. Genç kadın söyleyemediklerini, hislerini bu şiir vasıtasıyla dile getirmiştir. Kadının konuşamadığını adamın anlamaması ise hikâyenin kurgusunda önemli bir yere sahiptir. Sevdiği kadın ile iletişim kurmanın başka bir yolunu aramak yerine yalnızca reddedildiğini düşünen ve onu uzaktan izleyen adam, yaralanmasına seyirci kalmış; kendisi de hayatını kaybetmiştir.

Kurmaca eserlerde isim, kahramanı bireyselleştirme ve ona belirli bir kimlik kazandırmanın en basit fakat en anlamlı parçası olduğundan (Tekin, 2016: 57) hikâye kahramanlarının bir isminin olmaması dikkat çekicidir. Hikâye boyunca kahramanlar yalnızca "genç kadın", "genç erkek" ya da "genç kız", "genç adam" şeklinde anılır. Hikâyede âşıklara herhangi bir kimlik kazandırılmamış, aşkları ve yaşadıkları

bireyselleştirilmemiştir. İki âşığın ancak ölüm ile kavuştuğu bu hikâyede isim kullanılmaması, böyle bir vakayı herkesin yaşama ihtimali olmasından kaynaklanabilir. Bununla beraber hikâye belki de yazarın şahit olduğu ya da bizzat yaşadığı gerçek bir olaya da dayanmaktadır.

3.2.13. (Zileli) Kadri Yazar[50]

3.2.13.1. Ne Diyen!.. Tanrı Böyle İstemiş…

"Okuyucularımızın Yazılarından" üst başlığıyla yayımlanan hikâye, Zileli Kadri Yazar'a aittir. Hikâye, derginin 44-45. sayılarında (1-15 Birinci Kânun 1936) yayımlanmıştır. Zaman zaman okuyucularından gelen edebî eserlere yer veren *Yarım Ay*'da *Ne Diyen!.. Tanrı Böyle İstemiş…* başlıklı tefrika hikâye de derginin okuyucularından Kadri Yazar tarafından kaleme alınmıştır. Şermin Eldek'in *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi* adlı çalışmasında hikâyeden söz edilmektedir. (Eldek, 2021: 110-111)

Hikâyede, bir köy delikanlısı Kır Mahmut'un, âşık olduğu Gülüzar'ı kaçırması anlatılır. Hikâye, köyün erkeklerinin toplandığı bir odadaki konuşmalarla başlar. Erkekler, Kır Mahmut'un Güllü'den ayrılamayacağını söyleyerek gülerler. Bu gülüşün sebebini anlamayanlara olayı anlatırlar.

Kır Mahmut, Hacı Bayram Ağa'nın kızı Gülüzar'a âşıktır. Anne ve babasına bu durumu açtığında önce annesi kızın yaşının küçük olduğunu söyler. Ailesine öfkelenen Mahmut üç gün dağda yatar. Babası Hüseyin Ağa karısına kızı isteyeceklerini söylese de düğün masraflarından kaçmak için Mahmut'u dul bir kadınla evlendirmek ister. Mahmut bir akşam eve gizlice gelir, babasının ayakkabılarını çiviyle yere sabitler. Lavaboya gitmek isteyen Hüseyin Ağa, ayakkabıları yerinden oynatamayınca karısından ayakkabı ister; Kır Mahmut da tavan arasından "*(...) Anam bana da Güller'i yetiştir!*" (Yarım Ay, No: 44) Bu olayın ardından köylüler Mahmut ile "pabuç çakan Mahmut", "dağa çıkan Mahmut", "dağda yatan Kır Mahmut" diye alay eder. Mahmut, yine bir hafta kadar eve uğramaz. Köye dönünce eve gitmez, başkalarında misafir olur. Bir gece Fırıldak Mehmet'in evinde misafirken tüm gençler toplanıp bir eğlence düzenlerler. Palabıyık Ali

[50] Zileli Kadri Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır. Eserin *Okuyucularımızın Yazılarından* üst başlığıyla yayımlanması dolayısıyla Kadri Yazar'ın dönemin edebiyata hevesli gençlerinden olduğunu düşünmek mümkündür.

ve dostu Safiye de eğlenceye katılır, delikanlıların dans eden Safiye'ye laf atmaları Ali'yi öfkelendirir. Bir sorun çıkacağını anlayan Fırıldak Mehmet, oyun oynanacak bir günde olmadıklarını, günün dert günü olduğunu söyler. Zennenin gitmesini ister, Mahmut'un derdine çare arayacaklardır. Palabıyık'ın canı daha da sıkılır, Safiye'yi alıp gider. Sarhoşluğun etkisiyle ve Fırıldak Mehmet'in dolduruşlarıyla gençler toplanarak Hacı Bayram Ağa'nın evini basar, Gülüzar'ı kaçırırlar. Köyün ihtiyarları Bayram Ağa'yı teskin etmeye çalışırlar; köyde kız kaçırmanın adet olduğunu, kendilerinin de kız kaçırarak evlendiklerini hatırlatırlar. Söylenilenler Bayram Ağa'yı sakinleştirmez, Ağa namusunun gittiğini söyleyerek ağlar.

Köylüler Hacı Bayram'ın koluna girerek köy odasına götürürler, kahve içip muhabbet etmeye başlarlar fakat Hacı Bayram kızını düşünürken onları duymazlar. Köyün muhtarı Bekir Çavuş gençlerin arkasına adam takar, Gülüzar'ı geri getirmelerini ister. Gençlerin peşine takılan Çopur Yusuf, köye döndüğünde köy delikanlılarının kavga ettiğini söyler. Kavgayı ayıran oduncular Gülüzar ve Kır Mahmut'u kendi köylerine, Tepe köye götürmüşlerdir. Köyün yarısı Alevi'dir, Gülüzar ve Kır Mahmut Alevi köylülerin evinde misafir olur. Alevi dedesinin gençlerin nikahının Hz. Ali tarafından kıyıldığını söylediğini ve gençlere bir odanın da verildiğini aktarır Çopur Yusuf. Gülüzar'ı yatağından kaldırıp kızla konuşur; Gülüzar Kır Mahmut'un çok iyi olduğunu ve Mahmut'a vardığını söyler. İhtiyarlardan Hasan Dayı, gençlerin birbirlerini sevdiklerini, artık rahat bırakılmaları gerektiğini; Veli Kâhya Kıroğlan'ın iyi bir çocuk olduğunu, Gülüzar'ın da örs gibi bir kız olduğunu söyler. Hikâye, Hacı Bayram Ağa'nın "(…) *Ne diyen, Tanrı böyle istemiş!*" (Yarım Ay, No: 45) demesiyle sonlanır.

Hikâyede belirli bir zamana işaret edilmezken mekân Mahmutların köyü ve bu köye yakın Tepeköy'dür. Mekânın köy, kahramanların köylü olduğu hikâyede kişiler yerel dille konuşturulmuştur. Hikâyenin başında köyün ihtiyarlarının en makul damat adayının kim olduğunu konuştururlarken Gülüzar'dan Güllü adıyla bahsetmeleri, Mahmut'un Kır lakabıyla anılması yine hikâyenin bu yönüyle ilgilidir.

Hikâyede köyün ve köylünün iç dünyası anlatılmıştır. Köyün zenginlerinden olan Hacı Bayram Ağa, kızı Gülüzar'a talip olanları reddeder. Bunlardan biri köy öğretmenidir. Köylünün öğretmene bakışı hikâyede Hüseyin Ağa ve karısının konuşmasında gösterilir. Mahmut'un annesi köy öğretmeni dahi Gülüzar ile

evlenememişken oğluna nasıl tepki verileceğini düşünür; köy öğretmeninin eli kalem tutmaktadır. Hüseyin Ağa bu sözler üzerine "*(...) Ulan on çüvt öküzün yanında kalem ne halt eder? Hacı Bayram bizim. O bana kızını değil, istesem avradını bile 'Ahaçuk sana!' dir, verir.*" (Yarım Ay, No: 44) Köylüye göre öğretmenin tahsili, on öküzün yanında hiçbir şey değildir. Öğretmenin küçümsendiği köyde ise muhtar, Gülüzar'ı kaçıranlara ölüm emri verecek bir güce ve cürete sahiptir. Muhtar, Çopur'u Gülüzar ve Mahmut'u aramaya gönderirken "*(...) Köy kanununda kız kaçırmak yok. Burada kadı kaymaham benim. Vurun, öldürün, arhanızda ben varım. Korkman…*" (Yarım Ay, No: 45) diyerek köydeki mutlak yetkinin kendisinde olduğunu göstermiştir.

Hikâyede köylünün ahlaki değerleri ve taassubu de ele alınmıştır. Kızını kimseye vermeyen Bayram Ağa, kızının dile düşmesinden rahatsızdır. Bu rahatsızlığı köyden uzaklaşmak isteyecek kadar artsa da malını mülkünü bırakamadığı için başka bir yere yerleşemez. Kır Mahmut ve köyün delikanlıları Ağa'nın evini basıp Gülüzar'ı kaçırdığında namusunun gittiğini düşünerek ağlayan Ağa'ya köylüler teselli vermek ister. Köyde kız kaçırmak adettir, Bayram Ağa da karısını kaçırmıştır. Hatta Bayram Ağa'nın annesi önce bir başka adama kaçmış, adamı beğenmeyince de Bayram Ağa'nın babasına kaçmıştır. Veli Dayı ise kaçırmanın da bir usulü olduğunu, ev basılarak ve kapı kırılarak kız kaçırılmayacağını söyler. Bekçi Çopur Yusuf delikanlıların peşinden gönderilir, alıkonan Gülüzar'ı getirmesi emredilir. Çopur Yusuf'un dönüşte anlattıkları da köylünün ahlakını göz önüne sermektedir: "*(...) Ağam buradan çıkmışlar, doğru Hasan babanın koruluğuna girmişler; ondan sonra efendim, eşek oğulları Gülüzar bacımızı kızıtmışlar*[51]*...*" (Yarım Ay, No: 45) Bunu duyan Bayram Ağa, dizlerini döverek namusunun gittiğini söyler. Arkadaşları için kız kaçıran gençler, arkadaşlarının sevdiğine göz koymuşlardır. Delikanlılar arasında tartışma başlar, palalar çekilir. Bu kavgada Uzun Ali adlı bir kişi hayatını kaybeder. Çopur Yusuf uzakta ölenlerin şehit olduğunu Ramazan'da imamdan duymuştur. Uzun Ali de köyden "iki kurşun atımı yerde" hayatını kaybettiğine göre şehit olmalıdır. Köylü, Uzun Ali'nin şehit olduğuna iman eder. Köylünün dinî taassubu bu kadarla sınırlı değildir. Bayram Ağa, kızının kaçırılışını Allah'ın takdiri olarak kabul eder. Halbuki kızını kimseye vermeyen, Hüseyin Ağa'yı

[51] "kızıt-" fiili araştırıldığında fiilin "kızdır-, kaynat-" anlamlarına geldiği görülmüştür. (Değer, 2021 :398) Hacı Bayram bu fiilin ardından namusunun gittiğini söyler, delikanlılar dövüşüp kızışır ve ardından palalarını çekerek kavgaya tutuşurlar. Hikâyenin devamı göz önüne alındığında "kızıt-" fiilinin "taciz et-", "tecavüz et-" ya da "sarkıntılık yap-" anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.

dünür olarak kendisine denk görmeyip Kır Mahmut'a "koca zırtaboz" diye hitap eden kendisidir. Köy yerinde kızının kaçırılmasına zemin hazırlasa da hiçbir şeyin rızası dışında bir kızı alıkoymanın meşrulaştırmayacağını söylemek gerekir.

Hikâyede bir cimri tipi yer almaktadır: Hüseyin Ağa. Oğlunu evlendireceğini söyler fakat dul bir kadınla evlendirip düğüne masraf yapmayacaktır. Hüseyin Ağa babası öldüğünde verdiği kefen parasına bile acımıştır. Kefenin toprakta çürümesine gönlü razı olmaz, kefeni almak için mezarı kazarken köylü kendisini kararından güçlükle vazgeçirir. Hüseyin Ağa kefen parasını günlerce düşünür, yemeden içmeden kesilir. Kefen toprakta çürüyeceği için kefene acıyan adamın düğün için harcanacak parayı düşündükçe öfkelenmesi tabi bir durumdur. Düğün konusu açıldıkça gözleri korkuyla büyüyen Ağa, dehşet içinde kalır. Bazen de evhama kapılır, paranın yerini kontrol eder. Paralarını kucağına alıp sever, kat kat bezlere sarar.

Hikâyenin cimri tipi Hüseyin Ağa ile Moliére'in *Cimri*'si Harpagon bazı özellikleri ile birbirlerine benzerler. Her ikisi de kendi evlatlarına dahi para harcamaktan kaçan insanlardır. Her ikisi de evhamlılardır, paralarını kontrol ederler. Hüseyin Ağa düğün masrafı çıkmasın diye genç oğlunu dul bir kadınla evlendirmeyi planlarken Harpagon'un zengin sandığı oğlunun sevgilisiyle evlenmek istemesi; her ikisinin de para için neler yapacağının göstergesidir.

SONUÇ

Yarım Ay dergisi, 14 Şubat 1935-Mayıs 1945 tarihleri arasında 187 sayı yayımlanmış bir aile ve edebiyat dergisidir. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığının internet sitesinde derginin187-197. sayılarının varlığı tespit edilse de kütüphanede yapılan tadilat dolayısıyla bu sayılara ulaşmak mümkün olmamış, bu sebepten derginin 1-187. sayıları incelenerek telif-tefrika roman ve hikâyeler incelenmiştir.

Derginin yayımcısı Resimli Ay Basımevi, yazı direktörü Emin Refik Müslümoğlu (Emin Refik Uzman) olarak tanıtılmıştır.

Derginin abonelik fiyatları yazılırken Türk parasının yanında yabancı para birimlerinin de verilmesi derginin yurt dışında da satıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Derginin bedeli önce İsviçre frangı ardından İngiliz lirası olarak verilir. İngiliz lirasının ardından para birimi dolar olarak değiştirilir. 118. sayının ardından yabancı para birimiyle satışa dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Buna dayanarak 118. sayıdan sonra derginin yurt dışına resmî bir satışı olmadığı sonucuna ulaşılabilir. 118. sayıya kadar yurt dışına abonelik vermesi, derginin yurt içi ile yurt dışında da okunduğunu ve takip edildiğini, döneminde popüler olduğunu gösterir. Muhtevası incelendiğinde derginin yurt dışına açılması ve uzun denebilecek bir zaman diliminde yurt içi ve yurt dışında satış yapması tabii bir durumdur. Edebî yazılarla beraber ilmî incelemelerin sıkça bulunduğu, çocuk sağlığından dantel örneklerine kadar pek çok ayrıntının yer aldığı, bilmece ve bulmacalarla zenginleştirilen dergi, her bakımdan nitelikli bir yayındır.

Dergi; içerdiği anne-çocuk sağlığı ile ilgili bilgiler ve sağlık yazılarıyla, dantel örnekleriyle, moda haberleriyle kadınlara hitap ediyor gibi görünse de içerisindeki reklamlar, reklamların hitap ettiği kitle, okuyucu kitlesinin yalnızca kadınlar olmadığını göstermektedir. Bununla beraber edebî yazıların yer aldığı dergi, aynı zamanda bir edebiyat dergisidir.

Kadınlara, erkeklere ve edebiyatseverlere ulaşan *Yarım Ay*, yalnızca edebî nitelik de taşımamaktadır. Kadınlara, gençlere ve ailelere tavsiyeler veren, yol gösteren dergi toplumdaki önemli haberleri de duyurmuş; nüfus sayımı, devlet ve millet nezdinde önemli kişilerin hastalık haberleri ve ölüm ilanları dergide yer almıştır.

Yarım Ay'ın Türk edebiyat tarihi açısından önemli bir yanı da üstlendiği yaygın eğitim görevidir. Dergi, yayımladığı ilmî makalelerle, haberlerle halkı aydınlatmaya çalışmış, özellikle öz Türkçecilik hakkında önemli çalışmalar yapmıştır. Öz Türkçe kelimeler dergide yayımlanmış, bunlar hakkında yarışma açılmıştır. Derginin halkı eğitmede üstlendiği rol edebî türlerde de kendini göstermiş; ideal kadın tipi, din sömürüsü, liyakatsizlik roman ve hikâyelere konu olmuştur.

Edebî türler, dergide önemli yere sahiptir. Dergide hem öğretici metinler hem de edebî metinler yer almıştır. Tarihî metin, ilmî tetkik, tenkit, mülakat, röportaj, anı, gezi yazısı, kurum ve kuruluş tanıtımları dergide yer alan öğretici metinlere örnek olarak verilebilir. Dergide edebî metinlerin yeri ve önemi büyüktür. Roman, hikâye ve şiir *Yarım Ay* sayfalarında sıklıkla karşılaşılan metin türleriyken tiyatro metinleri az da olsa dergide görülmektedir.

Yarım Ay'da tespit edilebildiği kadarıyla telif ve tercüme toplam 349 şiir yayımlanmıştır. Yayımlanan şiirlerin büyük bölümü telif şiirlerdir. Özellikle son sayılara doğru daha önce yayımlanan şiirlerin yeniden yayımlandığı görülmüştür. *Yarım Ay*'da Nazım Hikmet, Celal Sahir, Ercüment Ekrem, İlhami Bekir, Tevfik Fikret, Abdülhak Hâmid, Behçet Kemal Çağlar, Şükûfe Nihal, Orhan Seyfi Orhon, Ercüment Behzat, Hikmet Şinasi Önol, İlhan Geçer, Fahri Ersavaş gibi pek çok ismin şiirleri yayımlanmıştır. Bununla beraber devrin bilinen isimleri ve daha sonra tanınacak isimlerle birlikte dergide yeni yeteneklere de fırsat tanınmış; *Kalem Denemeleri* ve *Genç Şairler* adlı köşelerde dönemin edebiyata hevesli gençleri yeteneklerini sergilemişlerdir.

Dergide toplam 10 tiyatro metni yayımlanmış, bunlardan yalnızca bir tanesi tefrika halinde yayımlanmıştır: *Salome*. Oscar Wilde tarafından kaleme alınan metin, Kâmran Şerif tarafından tercüme edilmiş, toplam beş sayıda tefrika edilmiştir. M. Max Régnier tarafından yazılan *Salon Komedisi* üst başlıklı *Hava Tehlikesi* adlı oyun Mahmut Yesari tarafından tercüme edilmiştir. İlhan S. Tanar imzalı telif tiyatrolar bulunmakla beraber Tanar'ın tercüme tiyatrosu da dergide yayımlanmıştır. *Büyük Hastalık* adlı tiyatronun Atiye Demirci tarafından nakledildiği belirtilmiştir. Ragıp Şevki'nin müstearı olduğu bilinen Rebia Şakir imzasıyla yayımlanan *Uşak*, dergide sık sık imzası görülen Cahit Uçuk'un *Bir Karar* adlı eserleri, dergide yer alan diğer tiyatrolardır.

Yarım Ay, hikâye ve roman bakımından zengin bir dergidir. Dergide tarihî, biyografik, edebî, romantik gibi pek çok konuda ve pek çok tarzda hikâye bulunmaktadır. Konu sınırlaması gereği bu hikâye ve romanlardan telif-tefrika olanlar araştırılarak incelenmiştir. Dergide toplam 18 telif-tefrika roman, 22 telif-tefrika hikâye tespit edilmiştir.

Dergide yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyeler incelendiğinde konu çeşitliliği dikkat çekmektedir. Yayımlanan romanlarda Türkiye Cumhuriyeti'nde oluşturulmak istenen ideal genç Türk kızı profili çizilmiş, topluma yeni bir kadın modeli sunulmuştur. *Dikenli Çit*'te Aylâ, *Kırmızı Balıklar*'da Filiz, *Istıranca Etekleri*'nde Berrin, *Çırpınan Sular*'da Nahide, *Sus Uyanmasın*'da Çiğdem, *Yara*'da Mefkûre bu yeni kadın tipinin örnekleridir. Bu kadın kahramanlar benzer özellikler taşımaktadır. Bu kadınlar sorumluluk sahibi, çalışkan, sportmen, çevresindekiler üzerinde etkili, lider vasıflı, kendi ayakları üzerinde durabilen, eğitimli, meslek sahibi, ekonomik bağımsızlığını kazanmış, ailesine karşı vefalı, gururlu kadınlardır. Aynı zamanda bu kadınlar hassas, kırılgan ve içli kadınlardır. *Sus Uyanmasın*'da Çiğdem'in Bülend'in kızı Ayşe için sevgilisinden ayrılması, *Çırpınan Sular*'da Nahide'nin Sermet'in hayatında genç bir kız olduğunu anlayınca aradan çekilmesi bu kadınların hassaslığını ve kırılganlığını göstermektedir. *Dikenli Çit*'te Aylâ sevgilisinin evli olduğunu öğrenince İstanbul'u terk edip Antalya'ya dönmüş, *Kırmızı Balıklar*'da Filiz sevgilisine ulaşamadığı zaman İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'ya gitmiştir. Bu kadınlar üzüntülerini *Çalıkuşu*'nun Feride'si gibi Anadolu'ya sığınarak hafifletmeye çalışmışlardır. Bu yeni kadın modeli edebî eserler aracılığıyla sunulmuş, bu bakımdan dergi, topluma sunduğu modern kadın tipi ile önemli bir görevi üstlenmiştir.

O, Bir Günahkâr Değildi ve *Erenler ve Erdirenler* adlı romanlarda Türklük vurgusu yapılmış, Türk milletinin yöneticilerinin, memurlarının Türk milletinden olması gerektiği savunulmuştur. *Bülbül Çakılları* adlı hikâyede ise Türk ordusu üzerinden Türk milletinin övgüsü yapılmıştır.

Dergide yayımlanan tefrika romanlardan *Avar Oğlu*, hikâyelerden ise *Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, 500 Yıl Önce Komünizm Esaslarını Kurmağa Çalışan İki İhtilâlci (Börklüce Mustafa-Simavna Kadısı Şeyh*

Bedreddin), Prens Sülâlesi, Abdülaziz-İmparatoriçe Öjeni… konusunu tarihten alan eserlere örnek olarak gösterebilir. Eserlerin konuları, *Şimalin Semiramisi Çariçe Katerina* hariç, Türk tarihinin muhtelif dönemlerinden seçilmiştir. Türklük vurgusunun yapıldığı dergide Türk tarihine dair hikâye ve romanların yer alması da önemlidir. Türk tarihinin muhtelif dönemlerinden seçilen konular ile tarihe ışık tutulmuş, tarihî olay ve şahsiyetler edebî eserler aracılığı ile anlatılmıştır.

Yarım Ay'da yayımlanan telif-tefrika roman ve hikâyelerde farklı tekniklerin kullanıldığı görülmüştür. *Fırtına* ve *Bir Bayram Arifesi* adlı hikâyelerde iç konuşma tekniği ağır basarken *Bir Damla Rakının Hatırası*'nda klasik olay örgüsü kırılarak bir damla rakı konuşturulmuştur.

Dergide dikkat çeken bir başka nokta, geçmişte yaşanan olayların mektuplar ve hatıra defterleri aracılığıyla okuyucuya aktarılmasıdır. *Dikenli Çit, Kırmızı Balıklar, Yeşil Işıklar, Yara, Sus Uyanmasın, Çırpınan Sular, Günah Gönüllüleri, Beni Unutmıyacaksın.!, Yaralı Kurt, Sarışın Melek, Kırmızı Yengeç, Tangonun Ölümü* ve *O, Bir Günahkâr Değildi* adlı romanlarda mektup tekniğinden yararlanılmıştır. *Eski Yollar* ve *Acı Bir Şaka* mektup tekniğinden yararlanılan tefrika hikâyelerdir.

Tefrikalarda hatıra defteri tekniği de önemli bir yer tutmaktadır. *Dikenli Çit, Yara, Günah Gönüllüleri, Tangonun Ölümü* ve *Beni Unutmıyacaksın.!* hatıra defterinden yararlanılan romanlardandır.

Bu çalışmada yazarların kitaplaşmamış romanları ve kitaplarına girmemiş hikâyeleri tespit edilmiştir. Cemal Ataç tarafından kaleme alınan *O, Bir Günahkâr Değildi* ve *Erenler ve Erdirenler*, Orhan Tuğsavul tarafından kaleme alınan *Beni Unutmıyacaksın.!*, Ragıp Şevki Yeşim tarafından kaleme alınan *Sarışın Melek* ve *Kırmızı Yengeç*, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç tarafından kaleme alınan *Söyleyen Kalbimdir* adlı romanlar kitaplaşmamış, bu dergide tefrika olarak kalmıştır.

Dergide yayımlanan tefrika hikâyelerin kimi yazarların hikâye kitaplarında yer almış, hikâye kitaplarında yer almayan hikâyelerin bir kısmı farklı çalışmalar ile tespit edilmiştir. *Yarım Ay*'ın sayfalarında kalan, yazarların hikâye kitaplarına girmeyen ve herhangi bir çalışmada tespit edilmemiş hikâyeler ise şunlardır: Cahit Uçuk tarafından kaleme alınan *Kalbin Kapıları*, Mahmut Yesari tarafından kaleme alınan *Çamlıdereli*

Gülsüm ve Akpınarlı Ali, Rıza Çavdarlı tarafından kaleme alınan *Prens Sülâlesi*. Adı geçen hikâyeler, ilk kez bu çalışma ile tespit edilmiştir.

Gençlik, aile ve edebiyat dergisi olarak tanımlanabilecek *Yarım Ay* dergisi gerek üstlendiği yaygın eğitim aracı göreviyle gerek içerdiği zengin edebî metinlerle Türkiye'deki edebiyat dergiciliği açısından önemli bir yayındır. 1935-1945 yılları arasında yayımlanan dergi, yayımlandığı süre boyunca pek çok yazar ve esere ev sahipliği yapmış; aynı zamanda kadınları, erkekleri, gençleri, yaşlıları kapsayan büyük bir kitleye hitap ederek okuyucu yelpazesini geniş tutmuştur.

Edebî ve öğretici metinlerin yoğun olduğu *Yarım Ay* dergisi, tarafımızca telif-tefrika roman ve hikâyeler olarak sınırlandırılarak incelenmiştir. Türk edebiyatında hak ettiği değeri görmeyen *Yarım Ay*; roman, hikâye, şiir, tiyatro gibi edebî metinlerin yanında öğretici metinlerin, tarihî olayların yer aldığı bir yayın olarak daha kapsamlı olarak incelenmeli, içerisinde yer alan tüm metinler başka çalışma ve araştırmaların da konusu olmalıdır.

KAYNAKLAR

AKAGÜNDÜZ Ümüt, "1918-1928 Yılları Arasında Yayımlanan Kısa Ömürlü Osmanlıca Kadın Dergileri Hakkında Bir Değerlendirme", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, C.0, 34, 2012, ss. 323-345.

AKBAYRAK Kübra, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sosyalleşme Aracı Olarak Süreli Çocuk Yayınları (Mektep Gazetesi, Çocuk, Çocuk Sesi Dergileri Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014.

AKGÜN Büşra, *Osmanlı Kadın Kimliğinin İnşasında Terakki-i Muhadderat*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

AKIN ZORBA Hatice, "Muhadderât ve Etfâle Mahsus Bir Osmanlı Dergisi: Âyîne", *Folklor/Edebiyat*, C.24, 95, 2018, ss. 155-170.

ALABBASI Büşra, *Türkiye'de Mizah: 1936-1948 Yılları Arası Karikatür Dergisi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.

ALAN Salim, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye", *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, C.0, 3, 2019, ss. 46-56.

ALGÜL Ali, *Mükerrem Kâmil Su'nun Romanları ve Romancılığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

ALPAY Meral, "Türk Çocuk Edebiyatı", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.0, 8-9, 1980, ss. 167-191.

ALSAN SAYIN Şenay, AKIN Sinem, "Türk Kültür ve Sanatında Geyik Sembolizmi", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, C.45, 2020, ss. 215-226.

APAYDIN Cem, "Belgeler Işığında Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C.16, 32, 2017, ss. 149-171.

ARAS Esra, *Türkiye'nin 1946-1950 Dönemi Toplumsal İlişkilerine Toplumcu Gerçekçi Bir Yergi: Halk Kültürü Sıfatıyla Markopaşa*, (Doktora Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

ARSLAN Recep, "Atatürk'ün Balıkesir Ziyaretleri", *Belgi Dergisi*, C.2, 18, 2019, ss. 1281-1300.

ASLAN Celal, "Bahçe Dergisi (1908-1910)", *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.0, 47, 2008, ss. 167-176.

ASLAN Necla, *Bursa Halkevi Uludağ Dergisi ve Türk Devrimi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2007.

AŞA Emel, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

ATLI Yağmur, *Polisiye Roman Okuması Bağlamında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Kesik Baş" ile Ahmet Ümit'in "Beyoğlu'nun En Güzel Abisi" Romanlarının Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

AY Taner, *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler 2*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2023.

AYHAN Ömer, "Bir Hayalet Kitap: Tangonun Ölümü", *Türk Dili Dergisi*, C.69, 827, 2020, ss. 72-77.

AYTAŞ Gıyasettin, "Türk Kültürü ve Edebiyatı'nda Geyik Motifi 'Haza Destân-ı Geyik'", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, C.12, 1999, ss. 161-170.

BALCI Ahmet, ""Çocuklara Rehber" Dergisinin Kütüphane Kataloglarında Görülmeyen 168, 169 ve 173. Sayılarının İncelenmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, C.6, 2, 2017, ss. 986-1001.

BALTA PELTEKOĞLU Filiz, "Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiye'de Kadın Dergileri", *Marmara İletişim Dergisi*, C.9, 9, 1995, ss. 113-140.

BAŞBOĞA Sevcan, *Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Bedeni Ahlaki ve Terbiyevi Özellikleriyle İnşa Edilen Çocuk*, (Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

BATMAZ Kemal, *Süs Mecmuasının Tahlilî İndeksi*, (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

BELEN Nezahat, KUTLU Nurcan, "Sürdürülebilir Bir Tasarım Kültürünün İzinde: İpekiş", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C.10, 2, 2023, ss.62-82.

BİÇER Keziban, *Yıldız Dergisi Tasnif ve Edebî Metinlerin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

BİLGE Huzeyfe, "Osmanlı Devleti'nin Öğrencilere Özel Son Gazetelerinden: Talebe Mecmuası", *Asia Minor Studies*, C.8, 2, 2020, ss. 467-478.

BOZLAKOĞLU Eyyup, *Osman Nuri Peremeci'nin Hayatı, Eserleri ve Ecdâd Tarihi Adlı Eserinin Transkripsiyonu*, (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

BUDAK Ali, "Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete Türk Basınının Doğuşu", *Turkish Studies*, C.7/3, 2012, ss. 663-681.

CAMTOZ Halil İbrahim, *Mizah Basınında Karagöz Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı'nın Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Hatay: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

CİVELEKLER İsmail Hakkı, *Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay Hayatı, Kişiliği, Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

COŞKUNER Özlem, *Ay Dede Mizah Dergisi'nin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

ÇAKIR Hamza, "Türkiye'de Serbest Gazeteciliğe Adım: Yarı Özel Gazete Ceride-i Havadis", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C.0, 7, 1998, ss. 15-37.

ÇAKIR Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları, 1994.

ÇETİN Saadet, *Balkan Antantı ve Türk Edebiyatı: Cumhuriyet Devrinde Balkanlara Dönük Edebiyatın Doğuşu ve Gelişmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

ÇETİN Şule, *Mizah Edebiyatımıza Katkısı Bakımından Amcabey Dergisi Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

ÇETİN Şule, *Bir Edebiyat Dergisi Olarak Büyük Doğu*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

ÇETİNDAŞ Dilek, *Popüler Tarihî Romanlar ve M. Turhan Tan*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

ÇETİNER Leyla, *Türk Tekstil Sanayiinde Sümerbank Nazilli Basmalarının Teknik Desen Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

ÇIKLA Selçuk, "Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi", *Türkbilig*, 18, 2009, ss. 34-63.

ÇORLU Salih Münir, *Geçmiş Zamanlar/II. Abdülhamid Devri Osmanlı Diplomasisi İstanbul ve Paris Hatıraları*, yay. haz. Ali Birinci, Sema Günaydın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022.

DAVAZ-MARDİN Aslı, *Hanımlar Âleminden Roza'ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996*, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 1998.

DEMİR Kenan, "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 2016, ss. 71-112.

DEMİRKOL Gökhan, "Türkiye'nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki", *Gazi Akademik Bakış*, C.10, 19, 2016, ss. 141-160.

DEMİRKOL Gökhan, "İzmir'de İkame Bir Türkçe Mizah Dergisi: İlâve-i İntibah (1875)", *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.0, 12, 2021, ss. 205-235.

DEMİRKOL Gökhan, "Tanzimat Mizahının İki Şehri: İstanbul ve İzmir", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, C. 2021, 55, 2021, ss. 161-183.

DEMİRYÜREK Akın, *İktidar İdeolojisinin Çocuk Dergilerine Yansımaları: Türk Çocuğu (1944-46) Dergisinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.

DİNDAR Bilal, "Bedreddin Simavî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1992, C. 5, s. 331-334

DİRİN İlyas, "Kültür-Sanat-Edebiyat-Tiyatro Musiki ve Folklor Dergileri (1929-1990), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 1, 2009, ss. 223-283.

DOĞAN Âbide, *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1999.

DOĞAN Hilal, "Âlem-i Nisvân'da Kadın ve Çocuk", *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.5, 2, 2020, ss. 132-140.

DEĞER Nermin, *Anadolu Ağızlarında Eskicil Söz Varlığı*, (Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

ELIADE Mircea, *Şamanizm*, (Çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi,1999.

ELDEK Şermin, *Yarım Ay Dergisinde Kadın İmgesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

EMRE KAYA Ayşe Elif, "Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C.1, 93, 2011, ss. 93-118.

ENGİNÜN İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

ERCAN Aliye Nur, AKPINAR Şerife, "Eski Harfli Çocuk Dergilerinden "Hür Çocuk"", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.10, 53, 2017, ss. 74-108.

ERGÜN ATBAŞI Nurtaç, *Türk Gazeteciliğinin Yeni Edebiyatın Doğuşuna Etkisi (1860-1876)*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

FİRİDİNOĞLU YILMAZ Nuray, *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Mizah Gazetesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

GHOJOGHI Ghonche, *Osmanlıca Yayımlanmış Çocuk Dergileri: Grafik Tasarım Açısından Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

GÖNÜL Mert, *Türk Düşünce ve Siyasi Hayatında Dr. Fethi Tevetoğlu*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2011.

GÜLCÜ Erdinç, TUNÇ Samiye, "Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, 2, 2012, ss. 155-176.

GÜLTEKİN Hamdi, *Kelebek Mecmuası -İnceleme, Tahlilî Fihrist, Seçme Metinler-*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

GÜNDOĞAN Gülnur, *Mükerrem Kamil Su'nun Hayatı ve Edebi Kişiliği Üzerinde Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

GÜNDOGAN Burçin Gülçin, *Edebî Yönden Yeni Kalem Dergisinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

HAZAR Mehmet, ŞENGÖNÜL Mehmet, "Türk Kültüründe Sıfırdan Dokuza Kadar Sayı Adları ve Matematik Değerleri", *BAL-TAM Türklük Bilgisi* 17, 2012, ss. 141-158.

IŞIK İhsan, "Cemal Ataç", *Resimli ve Metinli Örnekleri Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları, 2006, C.1.

İLERİ Turgut, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Bağlamında Kız Enstitüleri'nin Türk Modernleşmesindeki Yeri ve Önemi", *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 16, 65, 2019, ss. 193-226.

İNAN Ruhi, *Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergi ve Gazeteleri (Tahlilî Fihrist 1923-1940) (Cilt 1)*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

İNCE Sinem, *İstanbul Dergisi'nin Sistematik İndeksi ve İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

KARATAŞ Gülcan, *Türk Yurdu Dergisinin Halk Bilimi Unsurları Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

KATIRAĞ Necip, *Ülkü Dergisinde Kemalizm*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

KAYA Mehtap, *Atatürk Dönemi Magazin Dergiciliği ve Sosyo Kültürel Dönüşüme Etkisi*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2014.

KAYIMKAYA Emrah, *Ragıp Şevki Yeşim'in Tarihî Romanları Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

KAYIŞ Yasin, "Cumhuriyet Döneminde Cemil Cem ve Cem Mizah Dergisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.18, 36, 2018, ss. 89-105.

KEFELİ Emel, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2002.

KILINÇ Medine Meltem, *Ragıp Şevki Yeşim'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

KIŞAN Mustafa, *Servet-i Fünun Dergisi (356-400 Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

KOÇ Hüsniye, "Hanımlara Mahsus Gazete'deki Hikâyeler ve Temaşa Fikri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.59, 2, 2019, ss. 333-361.

KOLOĞLU Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

KOLOĞLU Orhan, *Osmanlı Basınının Doğuşu ve Blak Bey Ailesi*, (Çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul: Müteferrika Yayınları, 1998.

KONAR Elif, *Bir Mizah Gazetesi Akbaba'nın Gözünden Türkiye'de Demokrat Parti Yılları (1950-1960)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.

KORKMAZ Telli, "Rusya'da Osmanlı'nın Yararlanamadığı Bir İsyan Pugaçev İsyanı (1773-1775)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 43, 2018, ss. 97-108.

KÖKSAL Mehmet Semih, *Mizahın Türk Siyasi Kültüründeki Yeri ve Siyasete İlişkin Toplum Algısının Oluşturulmasındaki Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

KÖMÜR Yusuf, *Abdullah Zühtü'nün Türk Kültür ve Sanat Hayatına Katkıları*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.

KUMRU Coşkun, "Türk Mitolojisi Penceresinden Orhun Abidelerine Dair Değerlendirmeler" *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)*, C.6, 20, 2017, ss. 17-28.

KURAT Akdes Nimet, "Avarlar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 26,1, 2011 ss. 81-110.

KÜÇÜK Sena, "İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve "Çocuklara Mahsus Gazete"", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.0, 24, 2010, ss. 221-257.

KÜÇÜKALİ Gökmen, *İttihat ve Terakki'ye Muhalefet Yönüyle Âsaf Muammer*, (Yüksek Lisans Tezi), Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

LATİFOĞLU Asiye, *Kadınlar Dünyası Gazetesinde Eğitim ve Öğretim*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

MANGALTEPE İsmail, "Avar Tarihinin En Önemli Savaşı: 626 İstanbul Muhasarası", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C.10, 10, 2006, ss. 1-24.

MUTLU Nermin, *Popüler Kadın Dergilerinde Kadın Temsili (Örnek Olay: Cosmopolitian Dergisi)*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

NADİR Kerime, *Yeşil Işıklar*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1969.

NADİR Kerime, *Mücrim*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1945.

ODABAŞI İsmail Arda, *II. Meşrutiyet Dönemi Basın ve Fikir Dünyasında Genç Kalemler Dergisi*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

ODABAŞI İ. Arda, "Osmanlı Selanik'inde Türkçe Mizah Yayınları: Zıpır ve İğne", *Müteferrika*, 50, 2016, ss. 273-284.

OKAY Cüneyd, *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999.

ORTAÇ Yusuf Ziya, *Bizim Yokuş*, İstanbul: Akbaba Yayınları, 1966.

OYLUBAŞ KATFAR Duygu, "Kadın Dergilerinde Öncü Bir Erkek Ahmet Edip ve Ev Hocası Dergisi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, C.6, 4, 2017, ss. 2436-2447.

ÖKSÜZ Mert, "II. Meşrutiyet Basınında Fıkra Türünün Doğuşu: Mahmut Sadık'ın Takvimden Bir Yaprak Yazıları", *International Journal of Filologia*, 5, 2021, ss. 30-54.

ÖNGE Selma, *Ortayayla ve 4 Eylül Dergilerine Göre Sivas Halkevi*, (Yüksek Lisans Tezi), Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

ÖZCAN Abdülkadir "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Vakfı (İSAM), 2004, C. 29, ss. 246-249.

ÖZCAN Recai, *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014.

ÖZTÜRKER ÖZDEMİR Gülderen, "Kıskançlığın Romanı "Zehra"da Yapı", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, 11, 2015, ss. 129-140.

ÖZÜÇETİN Yaşar, DAĞISTAN H. Mehmet, "Meclis Celse Zabıtlarında Kuva-yı Milliye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.9, 20, 2010, ss. 3-30.

PALA İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2017.

POLAT Faik, *Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Batı Anadolu Halkevleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

ROUX Jean Paul, *Altay Türklerinde Ölüm*, (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.

SAFİ İhsan, ARSLAN Çetin, "Mehmet Vecihi Efendi'nin Romanlarında Çok Eşlilik", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.4, 7, 2018, ss. 135-151.

SAĞIR Senanur, *Nasreddin Hoca Dergisi'nde Yer Alan Haberlerde ve Karikatürlerde Kadın İmgesi (1927-1928)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

SARIKOYUNCU DEĞERLİ Esra, "Ağrı İsyanlarında Yabancı Parmağı (1926-1930)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 2008, ss. 107-120.

SCHİMMEL Annemarie, *Sayıların Gizemi*, (Çev. Mustafa Küpüşoğlu), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1998.

SERRİCAN KABALCI Ece, "Ziya Şakir'in Tarihî Tefrikalarından Avar Oğlu'nda Türk Âdet ve İnançları", *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi* C.9, 18, 2023, ss. 337-351.

SOMUNCU Melike, "Deyimlerde Yer Alan Dokuz ve Kırk Sayılarına Anlam Temelli Bir Yaklaşım", *Turkish Studies Language*, C.15, 2, ss. 805-818.

SULAR Sibel Servet, *Kadın Gazetesi'nde Kadın İmgesi (1947-1979)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

SÜZGÜN İlhan, *Resimli Dünya Mecmuasının Sistematik İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

ŞAHİN Emine, "Tanzimat'tan II. Meşruiyet'e Osmanlı'da Mizah Basını", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, 2, 2017, ss. 20-43.

ŞAHİN Seval, ""Yeni Kitab" Dergisi Üzerine", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 28, 2010, ss. 325-339.

ŞAKİROĞLU Mahmut H., "Cem Sultan", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1993, C. 7, ss. 283-284.

ŞEKER Kadir, "İnönü Dönemi Basın Hayatı ve 1948-50 Arasında CHP ile Muhalefet Arasında Basın Alanında Yaşanan Tartışmalarda Merzifon Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 2011, ss. 39-54.

ŞEN Nurcan, "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik", *Gazi Türkiyat*, C.1, 5, 2009, ss. 381-393.

SERT Zeynep Ebrar, *II. Abdülhamid Döneminde Bir Diplomat: Salih Münir Paşa*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2022.

ŞİMŞEK Duygu Miyase, *İbnülemin Mahmut Kemal İnal'a ait Kemâlü'l-Kiyâse Fî Keşfi's-Siyâse'nin Neşir ve İncelemesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

ŞİŞMAN Başak, *Medyanın Eğitim İşlevi: Doğan Kardeş Dergisi (1945-1960)*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

TAĞIZADE-KARACA Nesrin, "Batılı Üç Eserde 'Romantik Kurban' Cem", *BİLİG*, 36, 2006, ss. 167-186.

TAŞDEMİR Volkan, *Mehmet Rauf'un "Eylül" Adlı Romanında Metindilbilimsel Görünümler*, (Yüksek Lisans Tezi), Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

TEKİN Mehmet, *Roman Sanatı I [e-kitap]*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.

TEKİN Talat, *Orhon Yazıtları*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2017.

TOPUZ Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016.

TOREBEKKYZY Lazzat, "Türk Halk Kültüründe ve Edebiyatında Yedi Sayısı", *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi* C. 8, 1, 2021, ss. 82-91.

TUĞLUK Mehmet Emin, "Faik Reşad'ın Mürüvvet Gazetesindeki İmla ile İlgili Makaleleri", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, 1, 2021, ss. 375-407.

TÜRK DİL KURUMU Yayınları, Türkçe Sözlük, 2011.

TÜRKMEN Fikret, "Toplumsal ve Kültürel İşlevi Yönünden Yeni Görüş Dergisi", *Gazi Türkiyat*, C.1, 7, 2010, ss. 259-275.

TÜRKMEN Fikret, YENİASIR Mustafa, "Kıbrıs Türk Edebiyatında Yer Alan Mizahi Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.8, 1, 2008, ss. 179-187.

UÇUK Cahit, *Değirmen Taşı*, İstanbul: İstanbul Matbaacılık, 1966.

UÇUK Cahit, *Değişen Sensin*, İstanbul: Uçuk Yayınları.

UÇMAN Abdullah, "Dergiler Arasında: Dergâh, Hayat, Ma'lumât ve Bilgi Mecmuaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.4, 7, 2006, ss. 519-532.

ÜNVER Merve, *Türkçe Mizah Dergilerinin Açıklamalı Bibliyografyası (1870-1928)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013.

YAKASIZ Erdinç, *Yeni Türk Mecmuası (1932-1943)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015.

YAKLAV Sinem, *1919-1928 Yılları Arasında Edebiyat Dergilerinde Yayımlanan Hikâyeler Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

YALÇIN Murat (ed.), "Kerime Nadir", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 499-500.

YALÇIN Murat (ed.), "Mahmut Yesari", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 907-908.

YALÇIN Murat (ed.), "Muazzez Kaptanoğlu", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 462.

YALÇIN Murat (ed.), "Mükerrem Kâmil Su", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 747.

YALÇIN Murat (ed.), "Naci Sadullah", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 581-582.

YALÇIN Murat (ed.), "Ragıp Şevki Yeşim", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 909.

YALÇIN Murat (ed.), "Tevfik Tanyolaç", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 795.

YALÇIN Murat (ed.), "Umran Nazif Yiğiter", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 915-916.

YALÇIN Murat (ed.), "Ziya Şakir", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, C.2, ss. 942.

YAMAÇ Müzehher, "Çerkez Ethem Olayı", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C.5, 2, 2016, ss. 54-75.

YAMAN Hikmet, *Bir Cumhuriyet Aydını: Vedat Nedim Tör*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

YAPAR Aslı, *Fransa ve Türkiye'de Dergicilik Olgusu ve Kadın Dergilerinin Karşılaştırılması*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

YAPAR GÖNENÇ Aslı, "Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C.0, 29, 2007, ss. 63-78.

YARDIMCI Mehmet, "Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Sayılar", *Millî Folklor Dergisi*, ss. 636-647.

YAŞA Recep, "Türklerde Animist Düşüncenin Yansımaları: Kürek Kemiği ve Aşık Kemiği Falı", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies),* C.2, 3, 2016, ss. 1-25.

YAŞAR Hakan, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 16, 32, 2016, ss. 5-42.

YENER Melih, *Aile Dergisinin Edebî Metinler Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

YENER Melih, *1938-1950 Yılları Arasında Yayımlanmış Edebiyat Dergilerinde Edebiyat Eleştirisi*, (Doktora Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

YESARİ Mahmut, *Yakacık Mektupları Hikâyeler*, İstanbul: Çığır Kitabevi, 1938.

YEŞİLYURT Pınar, *Kerime Nadir'in Romanlarında Aşk*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013.

YILDIRIM Nuran, "Usman, Mazhar Osman" *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), C. 42, 2012, ss. 189-191.

YILDIZ Hatice, "Güzide Sabri ve "Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi"nde Aşk Teması", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.5, 4, 2021, ss. 2819-2844.

YILDIZ Mehmet, "Türk Resmî Ziyafet Kültüründe Zirve: Fransa İmparatoriçesi Eugénie Onuruna Verilen Muhteşem Ziyafetler (1869)", *Millî Folklor Dergisi*, C. 13, 102, 2014, ss. 124-137.

YILDIZ Osman, "Farklı Bir "Turan" Yorumu: Gönül Hanım", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 35, 2014, ss. 263-281.

YILMAZ Rüştü, *Servet-i Fünun Dergisi (547-650. Sayılar) -İnceleme ve Seçilmiş Metinler-*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

YİRSUTİMUR Dilşad, "Zonguldak İl Merkezi Gazeteleri (1923-1960)", *Researcher: Social Science Studies*, C.6, 2, 2018, ss. 65-97

YÖRÜKOĞLU Zeynep, *Fazlı Necip'in Menfa Romanının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2006.

YURTTAŞER Deniz Dilek, *Türk Kadın Yolu Dergisinde Türk Kadını ve Kadın Hareketi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

YÜCEL CANBAZ Ceren, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

ZENBİLCİ KAYA İlkgül, "Aydınlanma Çağı'nda Bir Kadının Siyasi Portresi ve Sanat Koleksiyonu Merakı: Çariçe II. Katherina", *Kadın Odağında Toplumsal Cinsiyet Disiplinlerarası Yaklaşımlar*, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, 2021, ss. 45-63.

İNTERNET SİTELERİ

http://www.millikutuphane.gov.tr/page/Katalog-Tarama (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://kutuphane.ttk.gov.tr/ (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://kutuphane.tbmm.gov.tr/cgi-bin/koha/opac-main.pl (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Anasayfa (erişim tarihi: 04.05.2022)

http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/ (erişim tarihi: 04.05.2022)

http://81.214.75.64/yordambt/yordam.php (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://lib.comu.edu.tr/ (erişim tarihi: 04.05.2022)

http://85.105.31.188/yordambt/yordam.php (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://library.ircica.org/ (erişim tarihi: 04.05.2022)

http://koha.ekutuphane.gov.tr/ (erişim tarihi: 04.05.2022)

https://www.kitantik.com/product/Resimli-Ay-Matbaasi-Mecdi-N-Eren-Ve-Hidayet-Eren-Bildiri-Karti-EFM-N-10878_1br9qfykzobhl5v1dpz (erişim tarihi: 18.11.2022)

https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-suleyman-demirel/1717/3810/gazeteci-niyazi-acunun-vefati (erişim tarihi 20.03.2023)

https://tefrikaroman.ozyegin.edu.tr/tr (erişim tarihi: 27.03.2023)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/q1YG4D1vhUWxe9JxL184Ug_x3D__x3D (erişim tarihi: 01.04.2023)

https://www.turkedebiyatcilar.net/muazzez-kaptanoglu-kimdir-hayati-ve-eserleri (erişim tarihi: 04.07.2023)

https://gc-tr.org/hakkimizda/ (erişim tarihi: 04.07.2023)

https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-07-13/4 (erişim tarihi: 04.07.2023)
https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-09-01/4 (erişim tarihi: 04.07.2023)
https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kerime-nadir-azrak (erişim tarihi: 19.07.2023)

https://www.balikesir.bel.tr/baskanlarimiz (erişim tarihi: 24.07.2023)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/q1YG4D1vhUWxe9JxL184Ug_x3D__x3D (erişim tarihi: 01.04.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Demirk%C3%B6pr%C3%BC_(k%C3%B6pr%C3%BC) (erişim tarihi 12.08.2023)

http://www.istanbul.gov.tr/istanbulda-tarihte-yolculuk-nostaljik-tramvay erişim tarihi 12.08.2023

http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mekteb-i-sultani-nin-kurulusu (erişim tarihi: 12.08.2023)

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/10-yil-marsi/ (erişim tarihi: 27.08.2023)

https://www.nadirkitap.com/kitapara.php?ara=kitaplari&kategori=0&kitap_Adi=&yazar=R%FDza%20%C7avdarl%FD&ceviren=&hazirlayan=&siralama=&satici=0&ortakkargo=0&yayin_Evi=&yayin_Yeri=&isbn=&fiyat1=&fiyat2=&tarih1=0&tarih2=0&guzelciltli=0&birincibaski=0&imzali=0&eskiyeni=0&cilt=0&listele=&tip=kitap&dil=0&page=1 (erişim tarihi: 30.08.2023)

https://m.haberturk.com/gundem/haber/1096236-iste-cem-sultanin-dunyanin-dort-bir-yanina-dagilmis-olan-hristiyan-torunlari (erişim tarihi: 30.08.2023)

https://anasonisleri.com/blogs/news/bir-damla-rakinin-hatirasi (erişim tarihi: 11.09.2023)

https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naci-sadullah (erişim tarihi: 29.09.2023)

EKLER

EK 1. *YARIM AY* DERGİSİNDEN KAPAK VE ARKA KAPAK SAYFASI ÖRNEKLERİ

GÖRSEL 1. *YARIM AY*, 14 ŞUBAT 1935, SAYI :1 ÖN KAPAK SAYFASI

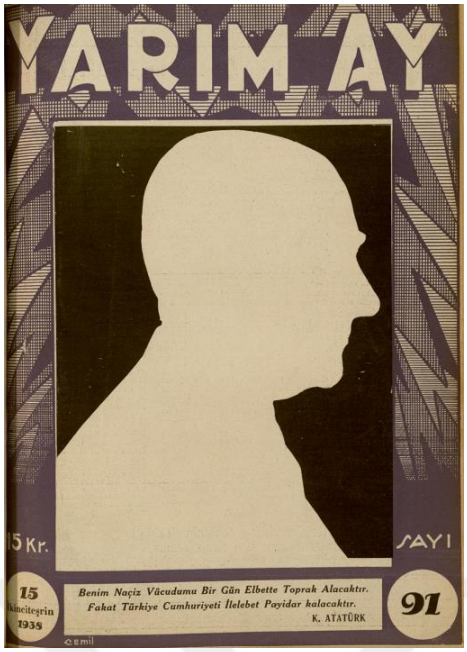
GÖRSEL 2. *YARIM AY*, 14 ŞUBAT 1935, SAYI :1 ARKA KAPAK SAYFASI

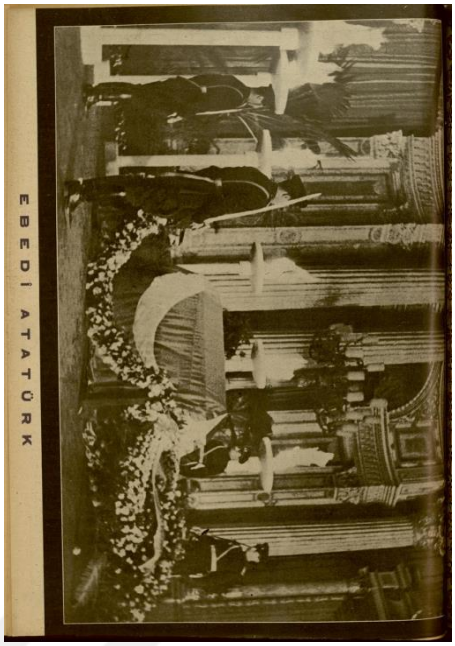
GÖRSEL 3. *YARIM AY*, MAYIS 1945, SAYI :187 ÖN KAPAK SAYFASI

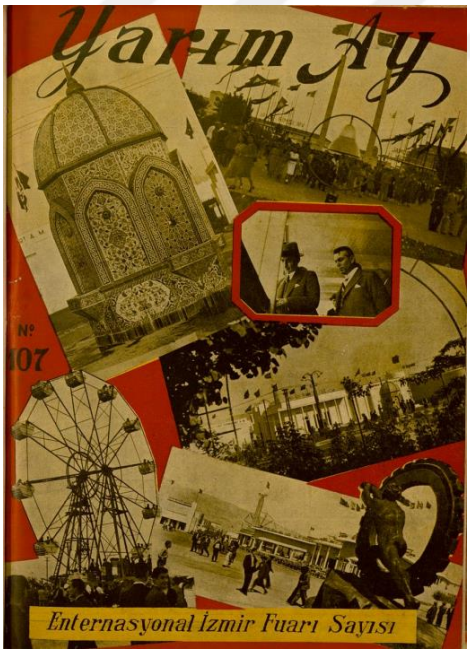
GÖRSEL 4. *YARIM AY*, MAYIS 1945, SAYI :187 ARKA KAPAK SAYFASI

GÖRSEL 5. *YARIM AY*, 15 İKİNCİTEŞRİN 1938, SAYI :91 ÖN KAPAK SAYFASI

GÖRSEL 6. *YARIM AY*, 15 İKİNCİTEŞRİN 1938, SAYI :91 ARKA KAPAK SAYFASI

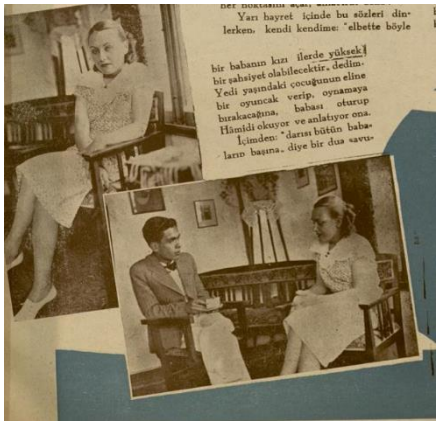

GÖRSEL 7. *YARIM AY*, 1 EYLÜL 1939, SAYI :91 "ENTERNASYONAL İZMİR FUARI" ÖN KAPAK SAYFASI

GÖRSEL 8. YARIM AY, 1 EYLÜL 1939, SAYI :91 "ENTERNASYONAL İZMİR FUARI" ARKA KAPAK SAYFASI

EK 2. *YARIM AY* DERGİSİNDE YER ALAN FOTOĞRAF ÖRNEKLERİ

Yarı hayret içinde bu sözleri dinlerken, kendi kendime: "elbette böyle bir babanın kızı ilerde yüksek bir şahsiyet olabilecektir, dedim. Yedi yaşındaki çocuğunun eline bir oyuncak verip, oynamaya bırakacağına, babası oturup Hamlet okuyor ve anlatıyor onlarla... İçimden: "darısı bütün babaların başına" diye bir dua savu-

GÖRSEL 9. *YARIM AY* DERGİSİNİN 13. SAYISINDA YER ALAN CAHİT UÇUK FOTOĞRAFI

Kerime Nadir

GÖRSEL 10. *YARIM AY* DERGİSİNİN 151. SAYISINDA YER ALAN KERİME NADİR FOTOĞRAFI

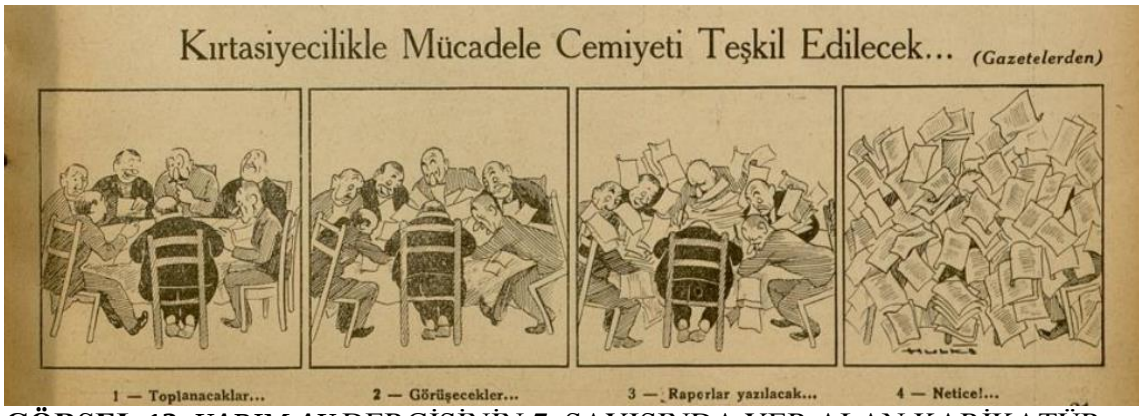

GÖRSEL 11. *YARIM AY* DERGİSİNİN 86. SAYISINDA YER ALAN MÜKERREM KÂMİL SU FOTOĞRAFI

GÖRSEL 12. *YARIM AY* DERGİSİNİN 167. SAYISINDA YER ALAN PERİDE CELAL FOTOĞRAFI

EK 3. *YARIM AY* DERGİSİNDE YER ALAN KARİKATÜR ÖRNEKLERİ

GÖRSEL 13. *YARIM AY* DERGİSİNİN 7. SAYISINDA YER ALAN KARİKATÜR

GÖRSEL 14. *YARIM AY* DERGİSİNİN 14. SAYISINDA YER ALAN KARİKATÜR